

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN (C)
MADDESİNDEKİ ARAPÇA MENŞELİ KELİMELEİN
ÇAĞDAŞ MISIR ARAPÇASIYLA MUKAYESESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Fatma Zehra YILDIRIM**

**Danışman
Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ**

Mayıs 2025, Erzincan

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Misalli Büyük Türkçe Sözlük’ün (C) Maddesindeki Arapça Menşeli Kelimelerin Çağdaş Mısır Arapçasıyla Mukayesesi” adlı “Yüksek Lisans” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Fatma Zehra YILDIRIM

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Misalli Büyük Türkçe Sözlük'ün (C) Maddesindeki
Arapça Menşeli Kelimelerin Çağdaş Mısır Arapçasıyla
Mukayesesi.

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 269 sayfalık kısmına ilişkin 15/05/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %16'dır.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 15/05/2025

Danışman: Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Öğrenci: Fatma Zehra YILDIRIM

KILAVUZA UYGUNLUK

“Misalli Büyük Türkçe Sözlük’ün (C) Maddesindeki Arapça Menşeli Kelimelerin Çağdaş Mısır Arapçasıyla Mukayesesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Fatma Zehra YILDIRIM

Danışman

Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ danışmanlığında **Fatma Zehra YILDIRIM** tarafından hazırlanan “**Misalli Büyük Türkçe Sözlük’ün (C) Maddesindeki Arapça Menşeli Kelimelerin Çağdaş Mısır Arapçasıyla Mukayesesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

15/05/2025

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ** (imza)

Üye : **Doç. Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN** (imza)

Üye : **Doç. Dr. Bekir SARIKAYA** (imza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2025 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışmamızda Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin anlam hudutlarında meydana gelen değişimleri inceleyerek, bu iki dil arasındaki etkileşimin izlerini ve sonuçlarını tespit etmeye çalıştık.

Araştırmamda, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te yer alan Arapça kökenli kelimeleri seçerek, bunları günümüz Mısır Arapçasındaki karşılıklarıyla kıyasladık. Bu süreçte bazı kelimelerin zamanla anlam genişlemesine veya daralmasına, kısaca anlam değişmelerine uğradığını, bazılarının ise mecazlaşarak farklı anlamlar kazandığını gözlemledik. Bu tür değişikliklerin, sadece dille alakalı değil; aynı zamanda kültürel ve topluma ait etkenlerle de yakından ilgili olduğunu tespit ettik.

Bu çalışmayı yürütürken hem sözlükbilim hem anlam bilim alanında önemli bilgilere ulaştık. Aynı zamanda, dilin nasıl evrilip başkalaştığını, kelimelerin bir kültürden başka bir kültüre geçerken ne gibi anlamlar kazanıp kaybettiğini ve nasıl bir canlı yapı olduğunu, farklı coğrafyalarda ve zamanlarda ne gibi farklı anlamlar kazandığını tespit ettik.

Fatma Zehra YILDIRIM, Erzincan, 2025

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada, bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, sabır ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışmanım **Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ**'e teşekkür ederim. Onun rehberliği ve teşviki olmadan bu çalışmayı tamamlamak mümkün olamazdı.

Ayrıca, araştırmam süresince değerli görüşleriyle bana destek olan çok değerli hocalarım **Doç. Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN**'e ve **Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU**'ya şükranlarımı sunarım.

Bu süreçte sabırları, sevgileri ve destekleriyle her zaman yanımda olan **aileme**, özellikle değerli eşim **Adem YILDIRIM**'a minnettarım. Zorluklarla dolu bu süreçte gösterdikleri anlayış ve moral desteği benim için çok kıymetliydi.

Son olarak, değerli dostum **Asma HAMDY**'ye ve bu araştırmaya dolaylı ya da doğrudan katkı sağlayan, emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Fatma Zehra YILDIRIM

MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN (C) MADDESİNDEKİ ARAPÇA MENŞELİ KELİMELERİN ÇAĞDAŞ MISIR ARAPÇASIYLA MUKAYESESİ

Fatma Zehra YILDIRIM

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek lisans Tezi, Mayıs 2024

Danışman: Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

ÖZET

Diller arası kelime alışverişinde, özellikle ödünçlenen kelimeler, alıcı dilin siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısıyla bütünleşme sürecinde çeşitli anlamsal dönüşümlere uğrayabilmektedir. Anlam değişimlerinin anlambilim (semantik) ve edimbilim (pragmatik) gibi dilbilimin alt disiplinleri çerçevesinde değerlendirilmesi hem kuramsal hem de uygulamalı dilbilim açısından sözlük bilimine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu yönüyle çalışma, Arapça-Türkçe etkileşimi bağlamında anlam değişimleri olgusunu disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alarak, Türkçedeki Arapça kökenli kelimelerin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği anlamsal dönüşümleri inceleyerek bilimsel bir zemine oturtmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada öncelikle Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yayımlanan *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ün "C" maddesinde yer alan Arapça kökenli kelimelerin tespiti yapılmıştır. Arapçadan Türkçeye geçen kelime sayısının çokluğu dikkate alınarak tez "C" maddesiyle sınırlı tutulmuştur. Kelimelerin bu sözlükte geçen temel ve yan anlamları olduğu gibi aktarılmıştır. İkinci adım olarak bu kelimelerin çağdaş Mısır Arapçası sözlüklerindeki anlamları tespit edilmiş, hem tarihî hem de çağdaş kullanım örnekleri incelenmiş ve Türkçedeki anlamlarıyla mukayese yapılmıştır. Üçüncü adım olarak mukayese sonucu varılan kanaatler sonuç olarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Çağdaş, Mısır, Mukayese, Misalli Büyük Türkçe Sözlük

MEANING COMPARISONS OF ORIGINAL ARABIC WORDS PAST FROM ARABIC TO TURKISH IN THE MODERN TURKISH LEXICON (C letter)

Fatma Zehra YILDIRIM

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, May 2025

Supervisor: Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

ABSTRACT

In interlingual lexical exchange, especially in the case of borrowed words, lexical items may undergo various semantic transformations during their integration into the recipient language's political, social, cultural, and economic structures. Evaluating these semantic changes within the frameworks of linguistic subfields such as semantics and pragmatics can offer significant contributions to both theoretical and applied linguistics, particularly lexicography. In this respect, this study aims to examine the semantic shifts undergone by Arabic-origin words in Turkish over the course of history by addressing the phenomenon of meaning change within the context of Arabic-Turkish interaction through an interdisciplinary approach, and to establish a scientific basis for these transformations.

In the first stage of the study, Arabic-origin words listed under the entry "C" in the Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Comprehensive Turkish Dictionary), published by the Kubbealtı Academy Culture and Art Foundation, were identified. Considering the high number of Arabic-origin words in Turkish, the study is limited to the "C" entry of the dictionary. The primary and secondary meanings of these words, as recorded in the dictionary, have been directly conveyed. In the second stage, the meanings of these words in contemporary Egyptian Arabic dictionaries were determined; both historical and contemporary usage examples were analyzed, and comparisons were made with their meanings in Turkish. In the third stage, conclusions drawn from these comparisons were presented as the findings of the study.

Keywords: Arabic, Contemporary, Egypt, Comparison, Misalli Büyük Türkçe Sözlük

İÇİNDEKİLER

MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN (C) MADDESİNDEKİ ARAPÇA MENŞELİ KELİMELERİN ÇAĞDAŞ MISIR ARAPÇASIYLA MUKAYESESİ	
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜK MÜELLİFLERİ VE ÖZETİ

1.1.	Misalli Büyük Türkçe Sözlük	2
1.2.	El-Meâni	2
1.3.	El-Mektebe eş-Şâmile.....	3
1.4.	El-Kamusu'l-Misri.....	3
1.5.	El-Mucemu'l-Vasit	4

İKİNCİ BÖLÜM

KELİMELERİN MUKAYESESİ

2.1.	Mukayese Edilen Kelimeler ve Örnekleri	5
SONUÇ		318

KAYNAKÇA.....	319
ÖZ GEÇMİŞ	320

KISALTMALAR

<i>ahlâk</i>	: Ahlâk bilimi	<i>i.</i>	: İsim
<i>Ar.</i>	: Arapça	<i>(-i)</i>	: -i haliyle kullanılan fiil
<i>argo.</i>	: Argo kelime, anlam	<i>karşılıklı f.</i>	: Karşılıklı fiil
<i>bağl.</i>	: Bağlaç	<i>kısa.</i>	: Kısaltma yoluyla
<i>birl.</i>	: Birleşik	<i>(-le)</i>	: -le haliyle kullanılan fiil
<i>coğ.</i>	: Coğrafya	<i>mat.</i>	: Matematik
<i>çekimli f.</i>	: Çekimli fiil	<i>mec.</i>	: Mecaz! Anlam
<i>(-de)</i>	: -de haliyle kullanılan fiil	<i>mîmar.</i>	: Mîmarlık
<i>(-den)</i>	: -den haliyle kullanılan fiil	<i>mus.</i>	: Mûsikî
<i>dilb.</i>	: Dil bilgisi, dil bilimi	<i>özel i.</i>	: Özel isim
<i>din.</i>	: Din	<i>Sıf.</i>	: Sıfat
<i>(-e)</i>	: -e haliyle kullanılan fiil	<i>târih.</i>	: Târih
<i>edat.</i>	: Edat	<i>tarîkat.</i>	: Tarîkat
<i>edeb.</i>	: Edebiyat	<i>tasavvuf.</i>	: Tasavvuf
<i>ek.</i>	: Ek	<i>ticâret.</i>	: Ticâret
<i>eski.</i>	: Eski kelime, anlam	<i>tür.</i>	: Türemiş
<i>ettirgen f.</i>	: Ettirgen fiil	<i>Türk.</i>	: Türkçe
<i>Fars.</i>	: Farsça	<i>ünl.</i>	: Ünlem
<i>fels.</i>	: Felsefe	<i>yard. f.</i>	: Yardımcı fiil
<i>f.</i>	: Fiil	<i>yeni.</i>	: Yeni kelime, anlam
<i>fıkıh.</i>	: Fıkıh	<i>zamir.</i>	: Zamir
<i>halk ağzı.</i>	: Halk ağzı	<i>zaf.</i>	: Zarf*

* Bu kısaltmalar *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'e aittir.

GİRİŞ

Dil, toplumların kültürel, siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerinin bir yansıması olarak sürekli bir değişim ve evrim içerisindedir. Bir dil, başka bir dilden kelimeler alırken, bu kelimeler yalnızca ses ve biçim olarak değil, anlam açısından da değişiklikler gösterebilir. Dilsel etkileşim, özellikle tarihsel süreçte farklı toplumların birbirleriyle kurduğu ilişkilerle şekillenir ve bu süreçte kelimelerin anlamları zaman içinde değişikliğe uğrayabilirler. Bu bağlamda, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan kelimelerin, tarihsel seyirleri içinde geçirdikleri anlam değişimleri, dilbilimsel açıdan önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

Türkçeye Arapçadan geçmiş kelimeler, yalnızca dilde değil, aynı zamanda toplumların kültürel ve sosyal yapılarında da derin izler bırakır. Bu kelimeler, yeni bir dilde kullanılmaya başlandıklarında, oradaki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dinamiklere bağlı olarak farklı anlamlar kazanırlar. Bu çalışmanın amacı, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan bazı kelimelerin, tarihsel süreç içerisinde uğradıkları anlam değişimlerini tespit etmek ve bunları dilbilimsel ilkeler ışığında incelemektir. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te yer alan Arapçadan alınma kelimeler, bu anlam değişimlerinin somut örneklerini sunmakla birlikte kelimelerin ses, yapı ve anlam değişimlerini gözler önüne sermektedir.

Anlam değişimleri, dilbilimsel anlamın evrimini inceleyen anlambilim ve edimbilim gibi alt disiplinler açısından büyük önem taşımaktadır. Kelimelerin anlamlarında gerçekleşen değişiklikler, toplumların dilsel ve kültürel gelişimleri hakkında da önemli ipuçları sunar. Bu nedenle bu çalışma, dilbilim ve dilbilimin alt alanlarına önemli katkılar sağlayabilir. Kelimeler dünyasındaki bu anlam dönüşümleri hem dilin evrimine ışık tutacak hem de kültürel etkileşimlerin dil üzerindeki etkilerini ortaya koyacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜK MÜELLİFLERİ VE ÖZETİ

1.1. Misalli Büyük Türkçe Sözlük

“İlhan Ayverdi (1926-2009) tarafından hazırlanmış kapsamlı bir Türkçe sözlüktür. Bu eser hem yaşayan Türkçenin kelimelerini hem de tarih boyunca dilimizde kullanılmış sözcükleri içermektedir. Bu sayede, 100-150 yıllık metinlerin yeni kuşaklar tarafından anlaşılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.” (Ayverdi, 2010, s. XI).

“Sözlük, etimolojik açıklamalar da sunarak kelimelerin kökenlerine dair bilgiler vermektedir. İnce kâğıda basılı üç büyük cilt halinde toplam 3.750 sayfadan oluşan bu eser, 46.035 ana madde ve ara maddelerle birlikte toplamda 61.000 madde içermektedir.” (Ayverdi, 2010, s. XI).

“Ayrıca, sözlüğün büyük ebatlı tek ciltlik bir versiyonu da bulunmaktadır ve içeriği aynıdır. Bu versiyon, farklı dönemlerdeki yazılı ve sözlü dil örneklerini 61.000 madde, bunlardan türetilmiş 35.000 deyim ile sunmaktadır. Yaklaşık 400 müellifin 1.000'e yakın eserinin taranmasıyla elde edilen 100.000 örnek cümleyle zenginleştirilmiştir.” (Ayverdi, 2010, s. XI).

1.2. El-Meâni

“El-Meâni Sözlüğü, Arapçanın yanı sıra diğer dillerle de çeviri imkânı sunan çevrimiçi ve çevrimdışı kullanılabilen bir sözlük platformudur. Bu sözlük, özellikle Arapça-Arapça ve Arapça-Türkçe çevirilerde kullanıcılarına yardımcı olur.” (El-Meâni, 2025).

“Meâni terimi, Arap edebiyatında ve dilbiliminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle belâgat ilminin bir dalı olan "İlmü'l-Meâni", sözün anlam yönüyle incelenmesini kapsar. Bu ilim dalı, Kur'an tefsiri ve Arap edebî metinlerinin

yorumlanmasında kullanılır.” Ayrıca, ‘Meâni’l-Kur’ân’ türü eserlerde, Kur'an'daki kelimelerin sözlük anlamları, etimolojisi ve gramer yapıları ele alınır.” (El-Meâni, 2025).

“Meâni hem bir sözlük platformu olarak hem de dilbilimsel bir terim olarak Arap dili ve edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Arapça öğrenenler, çevirmenler ve araştırmacılar için vazgeçilmez bir kaynak olan El-Meâni Sözlüğü, kullanıcı dostu arayüzü ve kapsamlı içeriğiyle dil öğrenimini ve çeviri süreçlerini kolaylaştırır.” (El-Meâni, 2025).

1.3. El-Mektebe eş-Şâmile

“El-Mektebe eş-Şâmile, İslami ilimlere dair binlerce Arapça eseri dijital ortamda bir araya getiren ücretsiz bir kütüphane yazılımıdır. Program, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tarih, dilbilim gibi birçok alanda klasik ve modern eserleri içerir. Son sürümlerinde, matbu eserlerle sayfa ve cilt uyumu problemleri büyük ölçüde çözülmüş ve eserler matbuaya uygun hale getirilmiştir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

“El-Mektebe eş-Şâmile, özellikle İslami ilimler alanında çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve öğrenciler için vazgeçilmez bir kaynaktır. Ayrıca, Arapça dilinde metin analizi yapmak isteyenler için de önemli bir referans noktasıdır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

1.4. El-Kamusu'l-Misri

“A Dictionary of Egyptian Arabic: Arabic–English, Martin Hinds ve El-Said Badawi tarafından hazırlanmış, Mısır Arapçası (Ammice) üzerine en kapsamlı sözlüklerden biridir. İlk kez 1986 yılında Beyrut'ta Librairie du Liban yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu eser, Mısır Arapçasını öğrenenler, çevirmenler ve dilbilimciler için temel bir başvuru kaynağıdır.” (Badawi & Hinds, 1986, s. XI).

“Sözlük, yaklaşık 1000 sayfa kadardır ve Arapça kökenli kelimeler hem Latin ve hem Arap harfleriyle sunulmuştur. Her kelime için İngilizce anlamı ve kullanım örnekleri verilmiştir. Bu sayede kullanıcılar, kelimelerin hem yazılışını hem de kullanım bağlamını öğrenebilirler.” (Badawi & Hinds, 1986, s. XI).

“Kelimeler, fiil köklerine göre düzenlenmiştir. Bu yapı, kullanıcıların kelimelerin türevlerini ve ilişkili terimleri kolayca bulmalarını sağlar. Ayrıca, her kelime için birkaç

örnek cümle sunularak, kelimenin günlük kullanımda nasıl yer aldığını gösterir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. XI).

1.5. El-Mucemu’l-Vasit

“El-Mu‘cem el-Vasît (المعجم الوسيط), Arap Dil Kurumu (Mecma‘u’l-Lugati’l-‘Arabiyye) tarafından hazırlanan ve ilk baskısı 1960 yılında yayımlanan kapsamlı bir Arapça sözlüktür. Bu eser, klasik Arapça ile modern Arapça arasındaki köprüleri kurarak hem geleneksel hem de çağdaş kelimeleri içeren bir kaynak sunmaktadır. İbrahim Mustafa, Ahmed Hasan Zeyyat, Hamid Abdülkadir ve Muhammed Ali en-Neccar gibi dilbilimciler tarafından hazırlanmıştır. Bu sözlük, Arapçanın zenginliğini ve evrimini anlamak isteyen herkes için vazgeçilmez bir kaynaktır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

İKİNCİ BÖLÜM

KELİMELERİN MUKAYESESİ

2.1. Mukayese Edilen Kelimeler ve Örnekleri

CA'BE (جعبه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:*

“CA'BE (جعبه) i. (Ar. *ca'be*) Ok kuburu, tirkeş.” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CA'BE (جعبه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “أفرغ ما في جعبته” (Göğsünde gizli olanı açığa vurdu, sırrını ifşa etti.)” (El-Meâni, 2025). 2. “جَعْبَةٌ مَعْلُومَات” (Bilgi yüklü bir ok kılıfı): Bu ifade, birçok şey bilen veya hatırlayan ve her zaman başkalarına bu bilgileri aktarmaya hazır olan bir kişiye söylenir.” (El-Meâni, 2025). 3. “ليس في جَعْبَتِهِ شَيْءٌ” (Cebinde hiçbir şey yok): Bu ifade, elinde haber yok, habersiz anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَعْبَةُ النَّبَالِ جَعْبَةُ الْمُسَدَّسِ” (Deriden yapılmış bir kap, ok çantası, tabanca kılıfı.): Okları sadak içine koydu.” (El-Meâni, 2025). 5. "Cem' kelimesin çoğul şekli 'ceab'dır.” (El-Meâni, 2025). 6. “وَضَعَ السَّهَامَ فِي الْجَعْبَةِ” (Okları sadaka koydu.): Ok sadakları, ya tamamen deriden yapılır, içinde hiç ahşap bulunmaz ya da tamamen ahşaptan yapılır, içinde hiç deri bulunmaz.” (İbn Manzur, 1988, c. 13, s. 361).

Sonuç: Çağdaş Mısır Arapçasında *ca'be* (جعبه) kelimesi, genellikle standart Arapçadaki anlamlarına benzer ve bu kelimenin kullanımı daha çok yazılı dilde veya resmî ifadelerde görülür, günlük konuşmada daha az yaygındır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi *ca'be* kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

* Bu çalışmadaki bütün çeviriler bana aittir.

CÂBÎ (جَابِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂBÎ (جَابِي) i. (Ar. *cibāyet* ‘vergi toplamak’tan *cābî*) Eskiden evkaf gelirlerini, cizye ve haracları toplamakla görevli kimse, vergi tahsildârı: ‘*Câbî-i vakıf Koynu defterli o câbî ne belâ* (Sünbülzâde Vehbî).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂBÎ (جَابِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câbî (جَابِي): haraç ve benzeri vergilerin tahsilatıyla görevli kişi. Çoğul şekli cûbet (جُبَاتُ)’tir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Câbî, Arapça kökenli bir kelimedir ve kelime, daha çok tarihî ve resmî bağlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Günümüzde tahsilât görevlisi veya vergi memuru anlamına yakın bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025).

Ayrıca Mısır Arapçasında Câbî (جَابِي) genellikle şu anlamlarda da kullanılır:

a. “Vergi tahsildarı veya ücret toplayıcı: Cabi, bir şeyin, özellikle verginin veya ücretin toplanmasından sorumlu kişi anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). b. “Elektrik faturalarını ya da kira bedellerini toplamakla görevli bir memur.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). Örneğin: “جَابِي الكهرباء (Elektrik tahsildarı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). c. “Otobüs ya da minibüslerde ücret toplayan kişi: halk arasında, toplu taşıma araçlarında yolculardan ücret toplayan görevli anlamında da kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). d. Telaffuz: “Mısır Arapçasında ‘ج’ harfi genellikle ‘g’ sesiyle telaffuz edildiği için ‘Gabi’ şeklinde duyulur.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). e. “الجَابِي (Tahsildar parayı almak için geldi.).” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). f. “جَابِي الميكروباص (Minibüs ücret toplayıcısı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: Bu kelime, Mısır’ın sosyal ve ekonomik hayatında günlük kullanıma uygun bir terimdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câbî (جَابِي) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂBÎR (جَابِر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂBÎR (جَابِر) i. (Ar. *cebr* ‘zorlamak; kırık sarmak, ıslâh etmek’ten *cābir*) 1. Kırık ve çıkık kemikleri onaran kimse, kırıkçı çıkıkçı. 2. sıf Cebreden, zorlayan, *mücbir* [Bu anlamda daha çok mücbir kullanılmıştır]: ‘*Âmir-i cābir.*’ ‘*Hükm-i cābir.*’” (Ayverdi, 2010, s. 169).

CÂBÎR (جَابِر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. **جَابِرُ الْعِظَامِ** (Kırık kemiği tedavi eden kişi): Bu ifade, kırık kemikleri tedavi eden veya onaran bir kişiyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. **جبرت فلاناً فاجتبر أي نعشته فانتعش** (Falanı iyileştirdim, o da iyileşti): Yani canlandı ve hayata döndü. Bu ifade, bir kişinin sağlık durumunun düzeltilmesi veya hayata dönmesi anlamında kullanılmaktadır.” (E’z-zmakhshari, t.y., s. 121). 3. **فلان جابر لي مستجير** (Birisi bana iyileştirici oldu, ben de iyileşmeye çalışan oldum.) Bu ifade, bir kişinin başka birine yardım ederek onu iyileştirdiğini ve diğer kişinin de iyileşmeye çaba gösterdiğini anlatan bir anlam taşır.” (E’z-Zemehşeri, t.y., s. 121). 4. **جَبَرَ يَجْبُرُ، جَبْرًا وَجُبُورًا وَجِبَارَةً، فهو جَابِرٌ** (Arapça câbir kelimesi - ceburu, cebran, cubûran ve cibâreten; fail 'cebir eden' (tamir eden, düzelten) anlamında 'câbir', meful ise 'mecbûr' (tamir edilen, düzeltilen).” (Omar, 2008., s. 342).

“Bu ifade, kelimenin dilbilgisel köklerini ve kullanım şekillerini açıklamaktadır. ‘Cebere’ fiili, bir şeyi onarmak, düzeltmek veya iyileştirmek anlamına gelir ve fiilin türevleri fail ve meful formlarıyla belirtilmiştir.” (Omar, 2008., s. 342).

Mısır Arapçasında **"Cabir"** (جابر), Modern Standart Arapça ile benzer şekilde kullanılır ve genellikle şu anlamlara gelir:

a. “Bir erkek ismi: Mısır'da sıkça kullanılan geleneksel bir erkek ismidir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). b. “Onarıcı veya düzelten: Bir şeyi telafi eden ya da düzelten kişi anlamında sıfat olarak da kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). c. “Mecazi anlamda: İnsanlara yardım eden, sorunlarını çözen ya da zararları telafi eden kişi anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). d. “Mısır Arapçasında telaffuz, standart Arapçaya göre daha hafif olabilir ve genellikle ‘gaber’ gibi duyulabilir, çünkü Mısır lehçesinde ‘ج’ harfi çoğunlukla ‘g’ olarak telaffuz edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). Örneğin: **ده كاسر خطري** (O, benim kırıklarımı düzelten kişi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). **جابر الخواطر** (Kalpleri onaran, teselli eden kişi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). “Bu bağlamda ‘cabir’ hem isim hem de bir nitelik sıfatı olarak kültürel ve duygusal bir öneme sahiptir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147).

Sonuç: Bu kelime, Mısır'da sıkça kullanılan geleneksel bir erkek ismidir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cabir (جابر) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CADDE (جَادَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CADDE (جَادَّة) i. (Ar. *cādde*) Geniş, uzun ve düzgün yol, ana yol: *Arka yollardan caddeye çıkıyoruz* (Yusuf Z. Ortaç).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CADDE (جَادَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. إِيَّاكُمْ وَالتَّعْرِيشَ عَلَى جَوَادِ الطَّرِيقِ (Yolun ortasından sakının): ana yolların kenarlarında konaklama veya bekleme amacıyla durmaktan kaçının.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cadde (جَادَّة): Bu ifade, yol güvenliğine ve düzenine dikkat çekmek amacıyla kullanılan bir öğüt veya uyarıdır. Ayrıca cadde terimi, önemli ve büyük yolları tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجادة (El-Cadde): Tüm yolları bir araya getiren büyük ana yol ve çoğulu cevad (جَوَاد).” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında cadde (الجادة) kelimesi genellikle ana yol veya büyük yol anlamında kullanılır. Bu kelime, özellikle büyük ve önemli yolları tanımlamak için kullanılır ve Mısır Arapçasında da buna benzer bir anlam taşır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.151). 5. “Mısır Arapçasında cadde bazen daha yaygın olarak شارع kelimesiyle ifade edilir. شارع, her tür yol için kullanılabilirken, الجادة daha çok geniş ve ana yolları tanımlar. الشارع ده طويل جداً (Bu cadde çok uzun). الجادة الرئيسية (Ana cadde).” (Badawi & Hinds, 1986, s.151).

Sonuç: Cadde (جَادَّة) kelimesi, Mısır'ın sosyal hayatında günlük kullanıma uygun bir terimdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cadde (جَادَّة) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CAH (جَاه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CAH (جَاه) i. (Ar. *Cāh*) Yüksek mevki, makam, rütbe: Nedir gurûru aceb mest-i bâde-i câhın \ Bu neşvenin sonu elbet humâr gelmez mi (Fıtnat Hanım). Ne cidâl isterim ne câh ararım (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CAH (جَاه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “ذو شرف ومكانة، عريض الجاه” (Büyük itibar sahibi, Şerefî ve mevkii olan kişi): Burada “عريض الجاه” ifadesi, yüksek şeref ve saygınlığa sahip bir kişiyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında جاه kelimesi, aşağıdaki anlamlarla kullanılmaktadır. (Ne statü ne de servet beni ilgilendiriyor.)” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). 3. “Hayranlık veya şaşkınlık ifadesi: Bu kullanım, bir şey karşısında şaşkınlık veya

takdir duyma anlamına gelir. Aman Tanrım! veya Vay canına!” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). 4. “Bir tür dua veya çağrı, yardım talebi: Tanrı'ya yardım veya başarı dileme anlamında da kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). Örnekler: “إعانة جاه النبي (Bana yardım et, Ey Nebi!). فلاحاً وإعانة جاه (‘Tanrı sana başarı versin!’ veya ‘Tanrı'nın yardımıyla başarılı olman dileğiyle’).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). 5. “Bu ifadeler hem bir saygı ve onur gösterisi hem de bir şey karşısında hayranlık duygusunu ifade etmek için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). 6. “Çağdaş Mısır Arapçasında cah (جاه), prestij, onur veya statü anlamına gelir. Bu kelime, özellikle bir kişinin toplumsal konumunu ve saygınlığını tanımlar. Mısır Arapçasında cah kelimesi, genellikle birinin toplumda sahip olduğu itibarı, şerefi veya gücü ifade etmek için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146). Örneğin: “هو عنده كثير من الجاه (Onun çok prestiji var). أنا مش مهتم بالجاه (Ben prestijle ilgilenmiyorum).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 146).

Sonuç: Mısır Arapçasında cah kelimesi, genellikle kişi veya toplumlar arasında saygı ve tanınma anlamında kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cah (جاه) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CAHD (جدد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CAHD (جدد) i. (Ar. *cahd*) Bile bile inkâr etme.” (Ayverdi, 2010, s. 169).

CAHD (جدد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “قَالَ خَيْرُهُ لَفَقْرٍ أَوْ بُخْلٍ جَدَّ فَلَانًا حَقَّهُ وَبَحَقَهُ لَمْ يَعْتَرَفْ بِهِ (Birinin hakkını ve doğruyu inkâr etti): O hakkı kabul etmedi. Bu ifade, bir kişinin hakkını inkâr etmesi ve iyilik yapma kapasitesinin azalmış olması durumlarını açıklamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Çağdaş Mısır Arapçasında cahd (جدد) kelimesi, inkâr etmek veya reddetmek anlamına gelir. Bu kelime, özellikle bir kişinin bir şeyi, hakkı veya gerçeği kabul etmeyip reddetmesi durumu için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Mısır Arapçasında, cahd kelimesi, daha çok kişinin bilerek bir şeyi inkâr etmesi veya görmezden gelmesi anlamında yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “هو جدد حقه (O, hakkını inkâr etti.). الجميع جددوا الحقيقة (Herkes gerçeği reddetti.).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Mısır Arapçasında جدد kelimesi, bir şeyin inkâr edilmesi ya da reddedilmesi anlamında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kullanım hem kişisel hem de toplumsal anlamda bir gerçeği kabul etmeme veya bir durumu görmezden gelme eylemini

ifade eder. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Cahd (جد) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CAHİD (جاهد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CAHİD Bk. CÂHİT.” (Ayverdi, 2010, s. 179).

“CÂHİT-CÂHİD (جاهد) *sıf.* (Ar. *cehd* ‘çalışmak, gayret etmek’ten *cāhid*) Cehdeden, elinden geldiği kadar gayret gösteren, çalışan.” (Ayverdi, 2010, s. 169).

CAHİD (جاهد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جاهد (isim) جَاهِدَ fiilinden türetilmiş bir fail, yapan kişi.” (El-Meâni, 2025).
2. “جاهد جَاهِدَ: فاعل من جَاهِدَ.” (El-Meâni, 2025). 3. “بَذَلَ جُهْدًا جَاهِدًا” (Büyük bir çaba sarf etti): Gücünün ötesinde bir çaba harcadı, büyük bir çaba.” (El-Meâni, 2025).
4. “سَارَ سَيْرًا جَاهِدًا فِي الصَّحْرَاءِ” (Çölde zorlu bir yolculuk yaptı): Gücünün çok ötesinde bir şekilde yürüdü.” (El-Meâni, 2025). 5. “جاهد ve جَاهِدَ (çaba sarf eden veya mücadele eden kişi): Bu ifade genellikle bir amaca ulaşmak için büyük bir gayret ve zorlukla yapılan eylemlerle ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025). 6. “بَذَلَ جُهْدًا جَاهِدًا” ifadesi, bir kişinin olağanüstü bir çaba harcadığını belirtirken, سَارَ سَيْرًا جَاهِدًا ifadesi ise fiziksel olarak zorlu bir yolculuğa çıktığını anlatır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جاهد/ جَاهِدَ فِي يَجَاهِدُ، مُجَاهِدَةً وَجِهَادًا، فَهُوَ مُجَاهِدٌ، وَالْمَفْعُولُ” (El-Meâni, 2025). 8. “جاهد الشخص/ جَاهِدَهُ الشَّخْصُ: سَعَى وَحَاوَلَ بِجِدٍّ، بَذَلَ وَسَعَى.” (El-Meâni, 2025). 9. “جاهد لنشر المعرفة” (Bilgiyi yaymak için gayret etti.).” (El-Meâni, 2025). 10. “جاهد العدو: قَاتَلَهُ وَكَافَحَهُ” (Düşmanla mücadele etmek veya savaşmak): Birine karşı savaşmak veya direniş göstermek.” (El-Meâni, 2025). 11. “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ” (Ey peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla savaş!).” (El-Meâni, 2025). 12. “جاهد في سبيل الله: جَاهِدَ بِنَفْسِهِ” (Allah yolunda mücadele etmek): Kişinin, Allah için tüm çabalarını ve hayatını feda etmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 13. “يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةً لَّائِمَةً” (Allah yolunda mücadele ederler ve kınayanın kınamasından korkmazlar.).” (El-Meâni, 2025). 14. “مجاهدة النفس: جِهَادٌ رُوحِيٌّ لِلنَّفْسِ بِفُطَامِهَا عَنِ الشَّهَوَاتِ وَالرِّضَا بِمَشِيئَةِ اللَّهِ” (Nefsi terbiye etmek): Nefsi

dünyevi isteklerden uzak tutmak, Allah'ın iradesine rıza göstererek ruhsal bir mücadele etmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). **15.** Mecaz anlamda: “Nefsi terbiye etmek, isteklerden arınmak ve Allah'ın iradesine boyun eğmek.” (El-Meâni, 2025).

“Bu ifadeler, cihad kavramının sadece savaş anlamında değil, aynı zamanda manevi, kişisel ve toplumsal anlamda bir mücadele olarak da kullanıldığını gösterir.” (El-Meâni, 2025).

“Çağdaş Mısır Arapçasında cāhid (جاهد) kelimesi, genellikle mücadele eden veya gayret gösteren anlamında kullanılır. Bu terim, bir amaç veya hedef için çaba harcayan, zor bir durumu aşmaya çalışan kişiyi tanımlar.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). “Kelime, özellikle fiziksel veya manevi bir mücadele içinde olan insanlar için kullanılır. Ayrıca, bu kelime cāhid (جاهد) olarak da telaffuz edilebilir.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). Örnekler: **a.** “Mücadele eden, çaba gösteren kişi: Bu, birinin zorluklarla başa çıkma, bir hedefe ulaşmak için gayret sarf etme durumunu ifade eder. أنت جاهد (Sen mücadele et.).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). **b.** “Savaşçı veya zor koşullarda direnen kişi: Özellikle tarihi veya sosyal bağlamlarda, bir kişi büyük bir mücadele veriyorsa bu kelime kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). **c.** “هو جاهد في العمل (O, işte çok çaba harcıyor.).”

Sonuç: Bu kelime, genellikle gayretli veya mücadelecî anlamında kullanılır ve kişisel mücadeleyi veya zorlu koşullarda başarılı olmak için gösterilen çabayı tanımlar. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Cahid (جاهد) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂHİD (جاهد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂHİD (جاهد) *sif.* ve *i.* (Ar. caḥd ‘bilerek inkâr etmek’ten cāhid) Bile bile inkâr eden inatçı (kimse): ‘Hasm-ı cāhid.’ Dîde-i hâsîd ü cāhid var ise kör etti / Dâsitân-ı hünerim âleme meşhûr etti (Şeyh Gâlib).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂHİD (جاهد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. كان جَادِداً لِكُلِّ النِّعَمِ: كَافِرًا بِهَا، نَاكِراً لَهَا، عَاقِبًا. (O, bütün nimetlere karşı nankördü): Onlara karşı inkâr ediyordu, görmezden geliyordu, saygısızlık ediyordu. Bu cümlede, “جَادِد (nankör, inkâr eden) bir kişinin nimetleri reddetmesi ve bunları değersiz görmesi

anlamında kullanılıyor.” (El-Meâni, 2025). 2. “لم يَزْ جَاحِدًا لِّلْمَعْرُوفِ مِثْلُهُ” (O, iyilikleri inkâr eden birini asla görmedi, kendisi gibi).” (El-Meâni, 2025). “Burada, جَاحِد (inkar eden) kelimesi, başkalarının iyiliklerini takdir etmeyen ve onlara minnet duymayan birini tanımlıyor. Bu ifadeyle, kişinin son derece nankör ve vefasız olduğu anlatılmak isteniyor.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında cāhid (جَاحِد) kelimesi, nankör veya inkârcı anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 149). “Bu kelime, bir kişinin kendisine yapılan iyilikleri veya verilen nimetleri inkar etmesi, takdir etmemesi veya minnet duymaması durumunu tanımlar. ‘جَاحِد’ aynı zamanda ‘bütün iyi şeyleri reddeden’ veya ‘şükürsüz’ bir kişiyi tanımlamak için de kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 149). Örnekler: “كانت جاحدة لمساعدته (O, kendisine karşı yapılan yardıma nankör biriydi.)” (Badawi & Hinds, 2008, s. 149).

Sonuç: Bu kelime, genellikle nankörlük veya şükürsüzlük ile ilişkilidir ve birinin ona yapılan iyilikleri reddetmesi veya bunlara değer vermemesi anlamında kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Cāhid (جَاحِد) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂHİDİYE (جاهديّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂHİDİYE (جاهديّة) i. (Cāhidî adından Cāhidiyye) Halvetî tarîkatının, XVIII. yüzyıl ortalarında Edirneli Şeyh Cāhidî Ahmed Efendi tarafından kurulan bir kolu.” (Ayverdi, 2010, s. 169).

CÂHİDİYE (جاهديّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

“Cāhidiya (جاهديّة) kelimesi, çağdaş Mısır Arapçasında doğrudan bir anlam taşımamakla birlikte, klasik Arapça veya belirli bağlamlarda farklı anlamlara gelebilir. Bu tür türevler genellikle bağlama ve dilbilgisel kullanıma göre değişir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, genellikle köküne ve şekline bakarak bazı olası yorumlar isim veya türev olarak: özellikle bu kelime, özel bir isim veya bir durumu ifade eden isim olarak da kullanılabilir. Ancak bu kullanım yaygın değildir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Cāhidiya (جاهديّة) kelimesi Türkçede anlam genişlemesine uğramıştır.

CÂHİL (جاهل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂHİL (جاهل) *sıf.* ve *i.* (Ar. *cehl- cehâlet* ‘bilgisiz olmak, bilmemek’ten *câhil*) **1.** Okuyarak bilgisini ilerletmemiş, tahsil görmemiş, bilgisiz (kimse): *Benim gibi câhil adam neye yarar?* (Ahmet K. Tecer). **2.** Bilmeyen, habersiz (kimse): *Benim mücerret nazariyelerime karşı muârizlarımın müptezel teşbihler ve müşahhas delillerle müdâfaa ettikleri tez bu câhil efkârumûmiyyeyi aldatabilirdi* (Pâyami Safâ). **3. mec.** Acemi, toy, tecrübesiz (kimse): ‘*Câhil çocuk kendini nasıl da tehlikeye atıyor.*’ ‘*Câhilin kusûruna bakma.*’ *Bağdat’a varmak gerek / Kuraya parmak gerek / Câhil idim bilmedim / Yâre yalvarmak gerek* (Mâni). *Söylerim söylerim sözümünden almaz / Nideyim câhildir hâlimden bilmez* (Karacaoğlu’dan). *İlimledir şerâfeti insanın / Ne farkı var câhil ile hayvanın* (Sümmânî’dan).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂHİL (جاهل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câhil kelimesi, Arapça kökenli olup Türkçe ve diğer birçok dilde kullanılır. Kelime, bilgisiz, eğitimsiz, ilimden ve gerçeği bilmekten yoksun kişi anlamına gelir. Hem zihinsel bir eksikliği hem de davranışsal bir olumsuzluğu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **2.** “إِنَّهُ جَاهِلٌ لَا يَقْرَأُ وَلَا يَكْتُبُ: الْعَامِّيُّ، الْعَبِيُّ، الْأُمِّيُّ” (O cahildir; ne okur ne de yazar: sıradan biri, aptal, eğitimsiz.).” (El-Meâni, 2025). **3.** “جَاهِلٌ بِأُمُورِ التِّجَارَةِ: لَا يَفْقَهُ فِيهَا شَيْئاً” (Ticaret konularında cahildir: Bu konuda hiçbir şey anlamaz.).” (El-Meâni, 2025). **4.** “تَصَرَّفَ مَعَهُ بِحَقِّ جَهْلٍ عَلَيْهِ” (Ona karşı cahillik etti: Ona aptalca davrandı.).” (El-Meâni, 2025). **5.** “جَهَلْتُ هَذَا الْأَمْرَ: مَا عَلِمْتُهُ، كُنْتُ جَاهِلًا بِهِ” (Bu konuyu bilmiyordum: Onun hakkında bilgim yoktu, cahildim.).” (El-Meâni, 2025). **6.** “جَهْلَ الْحَقِّ: أَضَاعَهُ” (Hakkı bilmedi: Onu kaybetti.). Bu ifadeler, *cehl* (جهل) kökünden türeyen kelimelerin farklı anlamlarını ve kullanım biçimlerini açıklamaktadır. *Cehl* hem bilgisizlik hem de bilinçsiz bir şekilde hareket etme durumlarını ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). **7.** “Câhil (tekil): çoğulları: câhiller (جاهلون), câhil kimseler (جُهلاء), bilgisizler (جَهلة), cahil kişiler (جُهال), ve cahiller (جُهَل); dişil formu: câhile (جاهلة), çoğulları: câhileler (جاهلات) ve cahil kadınlar (جواهل).” (Omar, s. 414). “Bu tanım, cahil kelimesinin Arapçadaki dilbilgisel ve anlam boyutlarını açıklıyor. Câhil, bilgisiz veya eğitimsiz bir kişiyi ifade eder ve hem eril hem de dişil formlarda kullanılabilir. Çoğul biçimlerde topluluklar için farklı kelimelerle ifade edilir.” (Omar, s. 414). **8.** “Mısır

Çağdaş Arapçasında cahil (جاهل) kelimesi, klasik Arapçadaki anlamına oldukça benzer şekilde bilgisiz, eğitimsiz veya farkında olmayan anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). “Ayrıca, bir kişinin bir konuda deneyimsiz veya bilgisiz olduğunu ifade etmek için günlük konuşmada yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, cahil kelimesi bazen bir kişinin düşüncesiz veya mantıksız şekilde davrandığını ima etmek için de kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). Örnekler: “ ده راجل جاهل (O, bu konuda bilgisiz.). هي جاهلة في الموضوع ده (Bu adam cahil ve hiçbir şey bilmiyor.). ومتش عارف حاجة (Cahil biri gibi davranma.).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178).

Sonuç: Mısır Arapçasında, cahil kelimesi genellikle olumsuz bir çağrışım taşır ve birinin eksik bilgi veya kötü davranış sergilediğini belirtmek için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câhil (جاهل) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câhil Cühelâ Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**Câhil cühelâ:** Bütün câhiller, câhillerin hepsi: ‘Cahil cühelâ buraya toplanmış.’ (Bir şeyin) Câhili olmak: O şey hakkında bir fikri, bir olmamak: ‘Bu konunun câhiliyim.’” (Ayverdi, 2010, s. 179).

Câhil Cühelâ Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câhil (جاهل) ve cühelâ (جهلاء), Arapça kökenli iki kelimedir. Câhil, bilgisiz, eğitimsiz, cehalet içinde olan kişi anlamına gelir. Cühelâ ise bunun çoğul formudur ve bilgisiz kişiler, cahiller anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). “Bu kelimeler klasik Arapça, Osmanlı Türkçesi ve modern Türkçede de benzer anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Câhil: Tekil form, bir kişiyi ifade eder. Örnek: O, câhil bir insandır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cühelâ: Çoğul form, birden fazla kişiyi ifade eder. Örnek: Cühelâ arasında hakikati anlatmak zordur.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında bu kelimeler klasik Arapçadaki anlamlarını korur, ancak günlük konuşmada daha yaygın biçimler tercih edilir: Câhil (جاهل): Bilgisiz, eğitimsiz anlamında sıkça kullanılır. Örnek: ده راجل جاهل (Bu adam cahildir.).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). “Cühelâ (جهلاء): Resmi veya yazılı dilde çoğul form olarak kullanılır. Ancak günlük konuşmada genellikle çoğulları belirtmek için جاهلين (gâhlin) gibi formlar tercih edilir. Örnek: دول ناس جاهلين (Bunlar cahil insanlar.).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178).

“جاهلية جهلاء” (Câhiliyyetün Cehle)” (El-Meâni, 2025).

1. “جاهلية جهلاء” (Câhiliyyetün Cehle): Bu ifade, Cehalet içinde derinleşmiş ve sapkınlıkla dolu bir durum anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Câhiliye kelimesi, İslam'dan önceki dönemi tanımlar. Bu dönem, bilgisizlik, putperestlik, ahlaki bozulma ve toplumsal düzenin bozukluğu ile ilişkilendirilir. Cahla ise cehaletin zirveye ulaşmış halini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu terim, cehalet içinde derinleşmiş, sapkınlık ve yanlış inançların hâkim olduğu bir durumu anlatmak için kullanılır. Araplar, İslam öncesi dönemde, toplumsal düzenin bozulmuş olması, adaletin sağlanamaması ve Allah’a karşı yanlış inançlar nedeniyle ‘câhiliye’ kavramını bu şekilde tanımlamışlardır. Örnek: “كانت الجاهلية الجهلاء تعيش في ظلام الجهل والضلال. (Câhiliye dönemi, cehalet ve sapkınlık karanlığında yaşıyordu.)” (El-Meâni, 2025). 3. “Câhiliye dönemi (islam öncesi arap toplumu): Bu ifade, arapların islam'dan önceki dönemdeki geleneksel kabileci yapı, putperestlik, atalarının inançlarına körü körüne bağlılık gibi durumları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). “Aynı zamanda, bu dönemi tanımlayan ‘جاهلية جهلاء’ terimi, bu dönemin cehalet ve yanlış inançlarla derinleşmiş olduğunu belirtir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Câhiliye döneminin özellikleri: a. Bilgisizlik: araplar, islam öncesi dönemde doğru bilgiye, ilme ve ahlaka çok az sahipti. b. Sapkınlık (Dalâl): İslam'a uygun olmayan inançlar, özellikle putperestlik, yaygındı. c. Ahlaki yozlaşma: Ahlaki değerler zayıf, adalet zayıf ve kabilecilik ön plandaydı.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu terim, bir toplumun veya bireylerin cehalet içinde derinleştiği, yanlış inançlara ve sapkın davranışlara gömüldüğü durumları tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “لا تزال جاهلية الجهلاء تؤثر في بعض المجتمعات. (Bazı toplumlarda hâlâ câhiliye cehaleti etkisini sürdürüyor.)” (El-Meâni, 2025). 6. Câhiliyyetün cehle'nin kökleri: a. “Câhiliye (جاهلية): İslam'dan önceki dönemi ifade eder. Bu kelime câhil (bilgisiz, eğitimsiz) kökünden türetilmiştir ve bir toplumun bilinçsizlik, ahlaki bozulma ve yanlış inançlarla şekillenen bir dönemi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). b. “Cehle (جهلاء): Cehle kelimesi, cehalet anlamına gelir, ancak burada daha derin ve yaygın bir cehaleti tanımlar. Bu, sadece bilgi eksikliği değil, aynı zamanda kötü ve yanlış bir yolun izlenmesiyle de ilgilidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Câhiliyyetün Cehle’ ifadesi, toplumların cehalet ve sapkınlık içinde derinleştiği bir durumu anlatan güçlü bir tanımlamadır. Bu kavram, tarihsel olarak İslam öncesi arap toplumuna atıfta bulunmakla birlikte, günümüzde de bilgisizlik, ahlaki bozulma ve yanlış inançlar ile ilişkilendirilen olguları tanımlamak için kullanılabilir.

Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câhil (جاهل) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câhiliyye (جاهلية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câhiliyye (جاهلية) sıf. (nispet ekinin müennesi -iyye ile) 1. Câhile âit, câhile yakışır: ‘Gafllet-i câhiliyye.’ ‘Temerrüd-i câhiliyye.’ 2. Araplar’ın İslâmiyet’ten önceki karanlık, sapıklık ve câhillik devirlerine âit: ‘Şuarâ.-yı câhiliyye.’ Sizlerin devr-i câhiliyyede hayırlı olanlarımız İslâmiyet döneminde de hayırlıdır (Hadis Terc.). Bk. CÂHİLİYET.” (Ayverdi, 2010, s. 169).

Câhiliyet (جاهليت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câhiliyet (جاهليت) i. (Ar. cāhil’den yapma mastar eki -iyyet ile cāhiliyyet) 1. Cāhillik, bilgisizlik. 2. Araplar’ın İslâmiyet’ten önceki dönemine verilen isim [Cāhiliye şeklinde de kullanılır]: ‘Cāhiliyet devri.’ ‘Cāhiliye âdeti.’” (Ayverdi, 2010, s. 179).

Câhiliyet (جاهليت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cahiliyet (جاهلية), Arapçadaki ‘cahil’ kelimesinden türetilmiş bir terimdir ve bilgisizlik, eğitimsizlik veya sapkınlık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “İslam’a göre, Cahiliyet dönemi, İslam öncesi arap toplumunun putperestlik, ahlaki çöküntü, toplumsal adaletsizlik ve yanlış inançlar ile şekillendiği bir dönemdir. Bu dönemin, özellikle İslam’ın doğuşu ile büyük bir değişim geçirdiği kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “İslam öncesi arap toplumunda cahiliyet: Cahiliyet kelimesi, araplar arasında bilgisizlik ve gerekli dini ve ahlaki bilgilere sahip olmama durumu anlamında kullanılır. Bu dönem, İslam’ın kabul edilmesinden önceki dönemi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cahiliyet dönemi, İslam’ın ortaya çıkmasından önceki arap toplumunun genel olarak putperest, ailevi ve kabilevi bağların güçlü olduğu, ancak ahlaki ve dini değerlerin zayıf olduğu bir dönemdir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kadınların durumu: Kadınlar, miras alamaz, erkeğin malı gibi görülür ve sosyal olarak ikinci sınıf vatandaş olarak kabul edilirdi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Putperestlik: Araplar, birçok puta tapıyorlardı. Bu putlar, farklı kabilelerin koruyucusu olarak kabul edilirdi.” (El-Meâni, 2025). 6. “Kan davaları ve adalet eksikliği: Bu dönemde kan davaları yaygındı ve toplumsal adalet eksikti. Her kabile, kendi iç hukukunu uygular ve dışarıya karşı savunmasız kalırdı.” (El-Meâni, 2025). 7. “Kur’an’da

cahiliyet: Kur'an'da, cahiliyet dönemi sıkça eleştirilir ve yanlış inançlar, ahlaki çöküntü ve toplumsal adaletsizlikler vurgulanır.” (El-Meâni, 2025). Örnek Ayet: “إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ (O zaman küfredenlerin cahiliye'nin kinini taşımışlardı.). (Fetih, 48:26).” (El-Meâni, 2025). 8. “Cahiliyet kelimesi, çağdaş Mısır Arapçasında hem tarihsel bir dönem olarak kullanılır hem de toplumsal cehalet veya ahlaki bozulma anlamında eleştirel bir terim olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Bu kelime, bilgisizlik ve yanlışlık anlamına gelirken, toplum eleştirisi veya modern ahlaki eksikliklere dair bir sorgulama için de yaygın olarak kullanılmaktadır.” (El-Meâni, 2025). 9. “Câhiliye (جاهلية), İslam öncesi arap toplumunun sosyal, kültürel ve dini yapısını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). “Arapçadaki câhil (جاهل) kelimesi bilgisiz veya eğitimsiz anlamına gelir ve câhiliye de bu durumun toplumsal bir yansıması olarak, ‘cehalet dönemi’ veya ‘bilgisizlik dönemi’ olarak tanımlanabilir.” (El-Meâni, 2025). 10. “Câhiliye Dönemi (Tarihsel Bağlam): Câhiliye dönemi, İslam'ın doğuşundan önceki arap toplumunun yaşadığı dönemi ifade eder. Bu dönemde, Araplar çoğunlukla putperestlik ile ilgileniyorlardı ve toplumda adalet, ahlak ve eğitim eksiklikleri hakimdi.” (El-Meâni, 2025). Örnek Ayet: “إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ (O zaman küfredenlerin kalplerinde Câhiliye'nin kinini taşımışlardı.). (Fetih, 48:26).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Câhiliye, İslam öncesi arap toplumunun cehalet, sapkınlık ve yanlış inançlarla şekillenmiş dönemidir. İslam, bu dönemin pek çok olgusunu reddederek, toplumu adalet, eşitlik ve ilahi bilgiye dayalı bir yapıya dönüştürmeyi hedeflemiştir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cahiliyet (جاهلية) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CAHİM (جحيم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CAHİM (جحيم) i. (Ar. *cahîm*) Cehennem: *Eşiğin terk edenin yeri cahîm olsa gerek (Zâtî). Konulmasın rakîb-i bed-ef'âl kûyuna / Cennette n'eyler ol ki makâmı cahîmdir (Ruhi-i Bağdad'i). Görünür cennetin içinde cahîm (Muallim Naci).*” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CAHİM (جحيم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Cahim (جحيم), Arapçadaki ‘cahîm’ kelimesinden türetilmiş bir terim olup, cehennem veya ateşin şiddeti anlamına gelir. Bu kelime, özellikle İslamî literatürde sıkça kullanılır ve sonsuz acı, şiddetli ateş veya cehennem azabı anlamında geniş bir anlam

yelpazesi taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cehennem (جحيم) (Ateş Azabı): Cahim kelimesi, genellikle cehennem anlamında kullanılır. İslam inancında, cehennem sonsuz azap ve ateşle ilişkilendirilir. Bu anlamda, caḥīm (جحيم) cehennem ateşi veya şiddetli ateş olarak ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Kur'an'da جحيم kelimesi sıkça geçer ve cehennemin ateşini veya ateşli azabı tanımlar.” (Omar, 2008, s. 347). Örnek Ayet: “إِنَّ جَحِيمًا لَّشَاهِدٌ” (Kesinlikle cehennem (ateşi) şahit olacaktır.)” (El-Meâni, 2025). 4. “Şiddetli Ateş: Cahim ayrıca, çok sıcak, kavurucu ateş anlamında da kullanılır. Bu anlamda, ateşin şiddeti veya kavurucu ateş olarak tanımlanır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cahim kelimesi, bazen şiddetli sıkıntı veya zor bir durum anlamında mecaz anlamda da kullanılabilir. Örneğin, birinin yaşadığı büyük bir zor durumu anlatırken ‘Yaşamı bir cahim gibi’ ifadesi kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cahim (جحيم) kelimesi, cehennem, ateşin şiddeti veya ateşle ilişkilendirilen acı anlamlarına gelir.” (Omar, 2008, s. 347).

Sonuç: Cahim kelimesi, Kur'an'da ve İslamî literatürde özellikle cehennem azabı ve sonsuz ateş için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cahim (جحيم) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂHİT-CÂHİD (جاهد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂHİT-CÂHİD (جاهد) *sıf.* (Ar. *cehd* ‘çalışmak, gayret etmek’ten *câhid*) Cehdeden, elinden geldiği kadar gayret gösteren, çalışan.” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂHİT-CÂHİD (جاهد) kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Câhit (جاهد) / Câhid (جاهد) kelimeleri, Arapçadaki *cehd* (جهد) kökünden türetilmiş terimlerdir ve genellikle gayret etmek, çalışmak, çaba göstermek gibi anlamlara gelir. Bu kelimeler hem fiil olarak hem de sıfat veya isim olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Câhit / Câhid (جاهد): Fiil olarak *câhad* (جاهد), bir şeyin başarılması için çok büyük bir gayret ve çaba sarf etmek, mücadele etmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “*Cehd* (جهد), çaba, gayret, güç kullanma anlamını taşır. Bu kelime, fiziksel, entelektüel veya manevi çabaları ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Sıfat veya isim olarak Câhit / Câhid (جاهد), çok çalışkan, çok gayretli, mücadelecisi biri anlamında kullanılır. Bu kişi, her türlü engeli aşmak için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan bir insandır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Câhit / Câhid (جاهد): Mücadelecisi

veya çok çalışan kişi. Örnek: هو شخص جاهد في عمله (O, işinde çok çalışan bir kişidir.).” (El-Meâni, 2025). 6. “Müslümanlıkta câhid kelimesi, cihad (جهاد) kelimesiyle de ilişkilidir. Cihad, sadece savaş anlamında değil, aynı zamanda kişinin kendi içindeki kötü alışkanlıklarla, nefisle ve kötü davranışlarla da mücadele etmesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “Câhit, sadece fiziksel bir mücadele değil, aynı zamanda manevi bir gayret, ahlaki mücadele veya entelektüel bir çaba olarak da anlaşılabilir.” (Nahbe, 1972, s. 142).

Sonuç: Câhit kelimesi, İslam literatüründe cihad kavramı ile ilişkilendirilmiş olup, bu kelime bazen yanlış anlaşılabilir. Ancak, aslında cihad kelimesi sadece fiziksel savaş değil, kişisel ve toplumsal düzeydeki mücadeleleri de kapsar. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cihad (جهاد) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câhide (جاهدة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câhide (جاهدة) *sıf*. Câhit kelimesinin kadını ifâde eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli.” (Ayverdi, 2010, s. 179).

Câhide (جاهدة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Çağdaş Mısır Arapçasında câhide (جَاهِدَة), klasik anlamını koruyarak kullanılır. Ancak pratikte günlük hayatta bu isim kadın adı olarak nadiren kullanılır ve genellikle dinî veya geleneksel bağlamlarda duyulur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Çaba gösteren, gayret eden: Câhide kelimesi, çalışan ve gayretli bir kadını tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mücadele eden: Özellikle bir şey için çaba sarf eden veya mücadele eden kadın anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır’da kadın isimlerinde câhide yerine daha modern ya da yerel varyasyonlar tercih edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Gramer açısından جَاهِدَة formu, Arapçada dişil bir isimdir ve klasik Arapçadan türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Câhide (جاهدة) kelimesi günlük hayatta bu tür isimlerin kullanılabilirliği kişisel tercihlere ve ailenin kültürel geçmişine bağlıdır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câhide (جاهدة) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CAHUD (جحد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CAHUD** (جحود) *sıf.* (Ar. *caḥd* ‘bilerek inkâr etmek’ten *caḥūd*) Israr ve inatla inkâr eden.” (Ayverdi, 2010, s. 169).

CAHUD (جود) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehd (الجود): Hakikati bilerek inkâr etmek.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cehd ve Cuhûd (الجُودُ): İkrarın zıddı olarak bilerek inkâr etmek. 3. “Bir şeyi inkâr etmek ve bilerek karşı çıkmak.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَحَدَهُ حَقَّهُ وَبَحَقَهُ: Birinin hakkını bilerek inkâr etti anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cuhûd (الجُود): Bilerek hakikati inkâr etmektir. El-Cevherî'ye göre: Bu kavram genellikle, bilinen bir hakkı veya gerçeği kabul etmeme ve inatla reddetme durumunu tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Özellikle ahlakî ve dinî bağlamlarda, bir kişinin hakikati bilmesine rağmen onu reddetmesi durumu için tercih edilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “عَبَّرَ عَنْ امْتِنَانِهِ لَصَدِيقِهِ شُكْرَهُ - جَوْدٌ: عَكَسَهُ جَوْدٌ بِكُلِّ امْتِنَانٍ أَقْدَمَ لَكَ جَزِيلَ شُكْرِي kelimesi: جود kelimesi, nankörlük, inkâr, ya da şükran duymama anlamına gelir.” (Omar, 2008, s. 2130). “Bu bağlamda, bir kişinin kendisine yapılan iyiliği kabul etmemesi veya iyiliği görmezden gelmesi durumunu ifade eder.” (Omar, 2008, s. 2130). 7. “جَدَا وَجُودًا أَنْكَرُهُ مَعَ عِلْمِهِ بِهِ وَفِي” kelimesi, inkâr veya nankörlük anlamlarına gelir.” (Müellifler Kurulu, 1972, s. 107). “Bu bağlamda, bir kişinin bir gerçeği veya hakkı bilmesine rağmen onu kabul etmemesi ya da görmezden gelmesi durumunu ifade eder.” (Müellifler Kurulu, 1972, s. 107). “Metindeki kullanımda, özellikle وَجَعُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ (Kur'an-ı Kerim, Neml Suresi, 14. Ayet) ifadesine atıfta bulunularak, bir şeyi bilip tanımasına rağmen inkâr etme davranışı açıklanmaktadır.” (Müellifler Kurulu, 1972, s. 107). “Ayrıca, جَوْدٌ فَلَانًا حَقَّهُ وَبَحَقَهُ لَمْ يَعْتَرَفْ بِهِ kelimesi, birinin hakkını bilmesine rağmen tanımamayı ifade etmektedir.” (Müellifler Kurulu, 1972, s. 107). 8. “Çağdaş Mısır Arapçasında cuhûd (جود) kelimesi klasik Arapçada olduğu gibi inkâr, nankörlük, ya da şükransızlık anlamlarını taşır. Bu kelime, özellikle bir gerçeği veya iyiliği bilerek kabul etmeme, teşekkür etmemek gibi durumlar için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178). Örnek: “O, هو عنده جود لكل حاجة حلوة في حياته” (O, hayatındaki güzel şeylerin hepsine karşı nankör.).” (Badawi & Hinds, 2008, s. 178).

Sonuç: Günlük Mısır Arapçasında cuhûd kelimesi daha resmi ya da edebi bir bağlamda kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cahud (جحود) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂİR (جائر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂİR (جائر) sıf. (Ar. cevr ‘zulmetmek’ten cā’ir) Cevreden, zulmeden: ‘Âmir-i câir.’ ‘Dilber-i câir.’ O hazretin saâdethânesi iki câr-ı câir arasında vâki olmuş idi. Biri Ebû Leheb, biri Atebe bin Muayt (Fuzûl’î).” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂİR (جائر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “كَانَ جَائِرًا فِي حُكْمِهِ: Kararında haksız, zalim, despot oldu.” (El-Meâni, 2025). 2. “كَانَتْ أَيَّامُهُ جَائِرَةً (Zalim günlerdi, haksızlıkla dolu günlerdi.).” (El-Meâni, 2025). 3. “الجائر: Boğazda düğümlenen bir şey; zorlanma hissi (mecazi anlamıyla zalimlik veya baskı ile ilişkilendirilebilir).” (El-Meâni, 2025). 4. “Câir: جار kökünden türeyen bir isimdir ve haksızlık eden, zulmeden veya adaletten sapan anlamına gelir. Cevr (جور) ise haksızlık, zulüm anlamını taşır. Bu kelime, özellikle yönetici veya yargıçlar için haksızlıkla hükmeden anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “الحاكم الجائر (Zalim yönetici).” (El-Meâni, 2025). “الجور هو عكس العدل (Zulüm, adaletin tersidir).” (El-Meâni, 2025). 5. “Câir kelimesi, Arapçada câir (جائر) şeklinde yazılır ve جَار - يَجُور - جَوْرًا kökünden türemiştir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Haksız, adaletsiz, zalim: Bir kişinin veya yöneticinin adaletten sapması ya da haksızlık yapması durumunda kullanılır. Örnek: الحاكم الجائر (Zalim yönetici).” (El-Meâni, 2025). 7. “Baskıcı, despot: Gücü kötüye kullanan ya da keyfi kararlar alan kişiler için.” (El-Meâni, 2025). 8. “Sapma: Fiziksel veya mecazi anlamda doğru yoldan sapmayı ifade eder. Örnek: جار عن الطريق (Yoldan saptı).” (El-Meâni, 2025). 9. “Çağdaş Arapçada Kullanımı: Mısır Arapçasında câir (جائر) kelimesi, klasik Arapçadaki anlamıyla benzer şekilde kullanılmaktadır ve özellikle zalim, adaletsiz, haksız gibi anlamları ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.181). “Ancak günlük konuşmada bu tür ifadeler için daha çok yerel deyimler veya farklı kelimeler tercih edilir. Örneğin: حاكم جائر (Zalim yönetici), كان جائر في حكمه (Hükmünde adaletsizdi.).” (Badawi & Hinds, 1986, s.181).

Sonuç: Mısır Arapçasında günlük dilde zalim ya da haksız anlamında daha yaygın olarak ظالم kelimesi tercih edilir. Câir kelimesi ise daha resmi veya edebi bir üslupta

kullanılmaktadır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câir (جائر) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂİZ (جائر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“CÂİZ (جائر) *sıf. ve i.* (Ar. *cevāz* ‘yasak olmamak’ tan *cā’iz*) 1. din. Din ve törece işlenmesi emir veya yasak edilmediği için yapılmasında bir sakınca bulunmayan, izin verilmiş sayılan (şey): *Özür hâlinde niyetle namaz kılmak câizdir* (Şemseddin Sâmî). 2. Yerinde, uygun, doğru olan (şey): *Kıssadan hisse budur ki küçük adamla büyük işe başlamak câiz değildir* (Kâtip Çelebi’den Seç.). *Kocaya o kadar hürriyet câiz değildir* (Hüseyin R. Gürpınar). *Koca Hüsrev Paşa’ya da bunlardan biri demek câizdir.*” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂİZ (جائر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “جَارَ fiilinin ismi faili: Câiz – Geçerli, yapılabilir olan, izin verilmiş veya uygun görülen şey.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu tür kullanım, genellikle bir eylemin serbest ya da mümkün olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Câiz: Geçerli, izin verilmiş, yapılması serbest olan; yasaklanan ve emredilen şeylerin aksine, yapılmasında sakınca bulunmayan.” (El-Meâni, 2025). 4. “El-câiz: İnsanların yanından susuz olarak geçen ve kendisine su verilse de verilmese de susu kalan kişi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mimarlık terimi: İki duvar arasında yerleştirilen ve tavan kirişlerinin uçlarının üzerine oturtulduğu ahşap parça.” (El-Meâni, 2025). 6. “Terim olarak El-Câiz: Yapılmasına engel olmayan şey; dolayısıyla mubah, müstehap, mekruh ve vacip olanı kapsar.” (El-Meâni, 2025) 7. “Aklen mümkün olan, varlığı veya gerçekleşmesi muhtemel olan şey, imkânsız ve zorunlu olanın zıddıdır. Kullanımı genellikle 'olası' veya 'mümkün' anlamında yaygındır.” (Omar, 2008, s. 421). 8. “Mısır Arapçasında câir (جائر) kelimesi, klasik Arapçadaki anlamıyla benzer şekilde kullanılmaktadır ve özellikle zalim, adaletsiz, haksız gibi anlamları ifade eder. Ancak günlük konuşmada bu tür ifadeler için daha çok yerel deyimler veya farklı kelimeler tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147).

Sonuç: Mısır Arapçasında günlük dilde zalim ya da haksız anlamında daha yaygın olarak ظالم kelimesi tercih edilir. Câir kelimesi ise daha resmi veya edebi bir üslupta kullanılmaktadır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câir (جائر) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂİZE (جائزه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂİZE (جائزه) i. (Ar. *câize*) 1. Armağan, bahşiş, hediye: *Emeğine karşı câizesini alıp hanımları etekleyen bu misâfirlerin biri giderken yerine bir başkasi veya başkaları gelir* (Sâmiha Ayverdi). 2. Eskiden bir büyüğün bir sanat eserine, özellikle kendisi için yazılmış olan bir methiyeye karşılık sanatkara verdiği eşyâ veya para: *‘Osmanlılar’da şâirler saray tarafından câizelerle teşvik edilirdi.*’ *Sözleri bir çürük akçe etmez / Câize almasa kalkip gitmez* (Sünbülzâde Vehbî). *Bayramda şuarâya meclis açarak (...) on bin dînar câize verdi* (Refik H. Karay). 3. Bir kelimenin aynen tekrarlandığını göstermek için alt hizâsına konan tırnak (,) işareti, denden.” (Ayverdi, 2010, s. 179).

CÂİZE (جائزه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "جائزة" kelimesinin çoğul şekli: جوائز (El-Meâni, 2025). 2. "الجائزة: Bir miktar suyun, yolcu tarafından bir kaynaktan diğer kaynağa geçişi için uygun olan miktar." (El-Meâni, 2025). 3. "الجائزة: Su içmek için bir yudum miktarı." (El-Meâni, 2025). 4. "الجائزة العطية: Hediye veya bağış." (El-Meâni, 2025). 5. "جوائز الأمثال والأشعار: Bir yerden başka bir yere gidebilen ödüller." (El-Meâni, 2025). 6. "جائزة أوسكار: Sinema alanında her yıl en iyi başarıyı gösteren yapımlara verilen altın heykelciği." (El-Meâni, 2025). 7. "جائزة نوبل: Alfred Nobel tarafından kurulan ve dünya çapında edebiyat ve bilim alanındaki en iyi çalışmalara verilen ödül." (El-Meâni, 2025). 8. "شهادة تقديرية: Başarılar için verilen onurlandırma belgesi." (El-Meâni, 2025). 9. "فقهية: Yolculuk için gerekli olan su miktarı veya içme miktarı." (El-Meâni, 2025). 10. "العطية على معروف: İyi bir davranış karşılığında verilen ödül veya hediye." (El-Meâni, 2025). 11. "منافسات: Yarışmalarda veya rekabetlerde kazanılan ödüller." (El-Meâni, 2025). 12. "Bu bağlamda, جائزة terimi özellikle ödüller, hediye veya ödüllendirici eylemler için kullanılır." (El-Meâni, 2025). 13. "جائزة (çoğulu: جوائز) kelimesi, Mısır çağdaş Arapçasında ödül veya mükâfat anlamına gelir." (Badawi & Hinds, 1986, s. 181). 14. "Ödül veya prim: Bir yarışma veya başarı sonucu verilen ödül, örneğin جائزة نوبل (Nobel Ödülü) veya جائزة أوسكار (Oscar Ödülü)." (Badawi & Hinds, 1986, s. 181). 15. "Miktar: Yolcuların, bir kaynaktan diğer kaynağa geçiş için kabul edilen su miktarı." (Badawi & Hinds, 1986, s. 181). 16. "Bağış veya hediye: İyi bir davranış veya hizmet karşılığında verilen ödül veya hediye." (Badawi & Hinds, 1986, s. 181).

Sonuç: Caize kelimesi, genellikle ödül, hediye ve başarı ile ilgili terimlerde kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câize (جائزه) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câlî (جعلی) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câlî (جعلی) sıf. (Ar. *ca'l* ‘yapmak, meydana getirmek’ ve nispet eki-î ile *ca'lî* 1. Sonradan meydana getirilen, yapma, sunî: *Muhabbetle beni ithâm edip aklım alır ol yâr \ Bulur câlî kabahât zulm eden tecrimden evvel* (Bayburtlu Zihni). 2. Samîmî ve içten olmayan, yapmacıklı, sahte: *Sühâ'nın titreyen ellerini câlî bir şefkatle sıkır* (Tevfik Fikret). *Bazıları tabîî görünmek için ne câlî haller ihtiyar ederler* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 180).

Câlî (جعلی) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Sonradan meydana getirilen, yapma, sunî: Bu anlamda, doğallıktan uzak, insan eliyle yapılmış veya oluşturulmuş bir şey ifade edilir. Bu kullanım, bir şeyin doğal olmayan bir şekilde üretildiğini veya yaratıldığını belirtir.” (El-Meâni, 2025) Örnek: “Muhabbetle beni itham edip aklım alır ol yâr, Bulur câlî kabahât zulm eden tecrimden evvel (Bayburtlu Zihni). Burada, câlî kelimesi sonradan yapılmış veya yapay bir durumu tanımlamaktadır.” (Ayverdi, 2010, s. 180). 2. “Samimiyetsiz, yapmacıklı, sahte: Bu anlamda ise, içtenlikten yoksun, yapay ve sahte davranışları tanımlar. Birinin samimi olmayan davranışlarını veya hislerini belirtirken kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “Sühâ'nın titreyen ellerini câlî bir şefkatle sıkır (Tevfik Fikret). Burada, câlî kelimesi, sahte ve içten olmayan bir şefkat duygusunu ifade etmektedir.” (Ayverdi, 2010, s. 180). 3. “Câlî sıfatı, genellikle doğal ve samimi olmayan şeyleri tanımlamak için kullanılan bir kelimedir ve yapmacıklı, suni ya da içten olmayan durumları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Çağdaş Mısır Arapçasında جعلی kelimesi günlük hayatta yaygın olarak kullanılmaz, ancak bazı durumlarda aşağıdaki anlamlarda karşınıza çıkabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Yapay veya sahte (Yarı resmî veya sokak dili): Bir şeyin gerçek olmadığını, taklit veya uydurma olduğunu ifade eder. Örnek: ده حاجة جعلی. (Bu şey sahte/yapay).” (El-Meâni, 2025). 6. “Uydurma veya doğaçlama: Bir şeyin doğaçlama olarak yapıldığını veya sonradan uydurulduğunu belirtmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “Bu anlam, daha çok mizahi veya gayriresmî konuşmalarda geçebilir. Standart Arapçadaki yapay veya sahte anlamı, Mısır Arapçasında da benzer şekilde anlaşılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “جعلی

kelimesi, Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılan bir kelime değildir ve klasik sözlüklerde de sıkça yer almaz. Ancak bazı yerel ağızlarda ve halk arasında, özellikle günlük konuşma dilinde, şu anlamlarda kullanılır:” (El-Meâni, 2025). **a.** “Yapay veya taklit anlamında, bir şeyin doğal olmadığını veya sahte olduğunu belirtmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **b.** “Doğaçlama anlamında, anlık yapılan veya üzerinde düşünülmeden ortaya konan şeyleri ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). **c.** “Eğer akademik veya dilbilimsel bir kaynak arıyorsanız, bu tür kelimeler için halk diline veya yerel ağızlara yönelik hazırlanmış Mısır Arapçası sözlüklerine bakmanız gerekebilir. Ne yazık ki, bu kelime klasik kaynaklarda nadiren geçmektedir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Çağdaş Mısır Arapçasında جعلي kelimesi günlük hayatta yaygın olarak kullanılmaz. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جعلي kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Câliyye (جعليه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câliyye (جعليه) *sıf.* Câlî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: Mehpeyker, hüzn-i derûnunu şetâret-i câliyye ile örtrmeğe çalışır (Nâmık Kemal). O bir silâh ki bir muhabbet-i câliyye ile bilemek lâzım geliyor (Abdülhak Hâmit).” (Ayverdi, 2010, s. 180).

Câliyye (جعليه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جعليه kelimesi, Arapçada birkaç farklı anlamda kullanılır. Anlamı, bağlama göre değişir: Nispet sıfatı: جعلي kelimesine dişil ek (ـه) eklenerek türetilmiştir ve yapay, sonradan yapılmış, uydurulmuş anlamında kullanılır. مادة جعليه (yapay bir madde).” (El-Meâni, 2025). 2. “Bölgesel kullanım (Sudan ve çevresi): Sudan Arapçasında ve bazı Arap kabilelerinde, جعليه kelimesi, belirli bir kabileye mensup kadınlar için kullanılır. Câliyye kabilesinden gelen kadınlara bu ad verilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında جعليه kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Bununla birlikte, bazı durumlarda جعلي kelimesinin dişil formu olarak, yapay veya uydurma bir şeyi tanımlamak için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “حاجة جعليه: yapay bir şey veya sahte bir şey anlamındadır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Mısır’da günlük hayatta bu kelime yerine daha modern ve yerel ifadeler tercih edilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cālīyye (جعليه) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂLİP-CÂLİB (جالب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“CÂLİB Bk. CALİP.” (Ayverdi, 2010, s. 180).

“CÂLİP-CÂLİB (جالب) sıf. (Ar. celb ‘kendi tarafına çekmek, getirmek’ten cālīb) Celbeden, üzerine çeken: ‘Cālīb-i dikkat.’ ‘Cālīb-i hayr.’ ‘Cālīb -i merak.’ ‘Bu şüpheyi cālīb bir sözdür.’ *İtikâdımca galebe veya mağlûbiyet, nefîce-i harb her ne olursa olsun millet-i gālibe veya mağlûbenin tarz-ı telakkîsine göre mûcib-i hayr veya cālīb-i şer olur* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 180).

CÂLİP-CÂLİB (جالب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Kelimedeki yer alan cālīb (جالب) Arapça celb (جلب) kökünden türetilmiştir ve bu kök, ‘kendine çekmek, getirmek’ anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Türkçede, cālīb sıfatı, dikkat çeken, üzerine çeken veya ilgiyi üzerine toplayan bir şeyi tanımlar. Bu kelime genellikle bir şeyin insanları cezbetmesi ya da ilgilerini uyandırması anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “Cālīb-i dikkat: Dikkat çeken.” (El-Meâni, 2025). “Cālīb-i hayr: İyilik getiren.” (El-Meâni, 2025). “Cālīb-i merak: Merak uyandıran.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cenap Şahâbeddin’in yazdığına göre, ‘galebe veya mağlûbiyet’ gibi sonuçlar, zaferi kazanan veya kaybedenin bakış açısına göre hayır veya şer olarak algılanır; bu da bir anlamda cālīb bir durumu ifade eder, yani durumu cezbetme veya yönlendirme durumu.” (El-Meâni, 2025). 3. “Türkçedeki kullanım, Arapçadaki kök anlamıyla paralellik gösterir, yani dikkat çekici veya ilgi uyandıran bir şey için cālīb sıfatı kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جالب: جلب fiilinin fail hâli olup, bir şeyi getiren veya çeken kişi anlamına gelir. Bu, özellikle bir şeyi kendine doğru çekmek veya bir yerde toplamak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجلب (İsim): Bu kelime, aynı zamanda yağmurun sesi veya insanın bağırma sesi anlamında da kullanılabilir. Burada gelen veya çekilen şeyin sesini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “جلب (İsim): Bu kelime, özellikle ticaretle ilgili anlamlar taşır. Aclâb (أجلاب) çoğuluyla birlikte, ticaret için getirilen develer, koyunlar veya eşyalar anlamına gelir. Ayrıca ticaret yapan kişiler için de kullanılır, yani

ticaret için hayvan veya ürün getiren kişiler anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَلَبَ” fiili: Fiil olarak جلب kelimesi, bir şeyi getirmek veya çekmek anlamına gelir. Aynı zamanda, büyük bir uğraşla bir şeyi getirmek anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَلَبَ الْبَضَائِعَ مِنَ الْخَارِجِ: Bu ifade, yurtdışından mal getirmek anlamına gelir ve ihracat yapmak gibi bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). 9. “لَمْ يَجْلُبْ عَلَيْهِ إِلَّا الْهُمُومُ”: Bu cümle, sadece sıkıntı getirdi anlamında kullanılır. Yani, yaptığı şey sadece kötü sonuçlar doğurdu.” (El-Meâni, 2025). 10. “جَلَبَ الْخَيْرَ لِأَهْلِهِ: Bu cümlede hayır getirdi anlamı vardır, yani birine fayda sağladı.” (El-Meâni, 2025). 11. “جَلَبَ حَصْمَهُ: Bu, rakibini tehdit etti veya yol açtı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 12. “جَلَبَ الدَّمَ: Bu, kan kurudu veya kanın donması anlamına gelir, yani olayın ciddiyetine veya acılığına atıfta bulunur.” (El-Meâni, 2025). 13. “جَلَبَ الْعَارَ عَلَى أَهْلِهِ: Bu ifade, utancı ailesine getirdi veya aileye utanç verdi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 14. “جَلَبَ عَلَيْهِ: Bu, kendine bir şey getirdi veya başına bir şey açtı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 15. “جَلَبَ لَهُ السَّعَادَةَ: Ona mutluluk getirdi anlamına gelir, yani bir kişi başkasına iyi şeyler getirdi.” (El-Meâni, 2025). 16. “جَلَبَ الشَّخْصُ: Burada, gürültü ve bağırış çıkardı anlamı vardır.” (El-Meâni, 2025). 17. “جَلَبَ عَلَى فَرَسِهِ: Bu ifade, atını teşvik etti, onu hızlandırdı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 18. “جَلَبَ الْمَحَبَّةَ إِلَى الْقَلْبِ: Burada, sevgiye yol açtı veya sevgi doğurdu anlamı vardır.” (El-Meâni, 2025). 19. “جَلَبَ الْجَرْحُ: Yaraya iltihap kaptı anlamına gelir, yani yara kötüleşti.” (El-Meâni, 2025). 20. “جَلَبَ الشَّيْءَ: Bir şeyi bir yerden başka bir yere getirdi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 21. “Mısır çağdaş Arapçasında câlib (جالب) kelimesi, genellikle ilgi çeken veya dikkat çeken anlamında kullanılır. Bu kelime, özellikle bir şeyin insanları cezbetmesi veya ilgilerini uyandırması durumu için tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). Örneğin: “Bir konuşma veya yazı, ‘câlib-i dikkat’ olarak nitelendirilebilir, yani dikkat çekici ve insanları kendine çeken bir içerik olarak ifade edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 22. “Mısır Arapçasında, câlib (جالب) kelimesi daha yaygın olarak günlük konuşmalarda kullanılmaz. Ancak, daha edebi ve resmi bağlamlarda, özellikle bir yazıda ya da medyada, dikkat çekici, ilgi uyandıran veya cazip olan şeyleri tanımlamak için bu kelime kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). Örneğin: “هَذَا الْفِيلْمُ جَالِبٌ لِإِلَهْتِمَامٍ (Bu film dikkat çekicidir.)” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Bu anlamlar, kelimenin kullanıldığı bağlama göre değişebilir, ancak temel olarak getirmek, çekmek veya bir şeye yol açmak gibi anlamlar taşır. Yukarıdaki

tespitlerimizde görüldüğü gibi câlib (جالب) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂLİS (جالس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂLİS (جالس) *sıf. ve i. (Ar. culūs ‘oturmak’ tan câlis) Oturan (kimse): Yekser gazâ kılınca kuşanmış bir ümmetin 1. Câlis budur erike-i iilem-penilhma (Yahya Kemal).*” (Ayverdi, 2010, s. 180).

CÂLİS (جالس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جالس (Mücalese yapmak): Birinin yanında veya karşısında oturmak anlamına gelir. جالس العلماء (Âlimlerle birlikte oturdu): Onların sohbetine katıldı.” (El-Meâni, 2025). 2. “جالست الأطفال (Çocuklarla vakit geçirdi): Onlarla ilgilendi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mastar: مُجَالَسَة (Mücalese). İsm-i fâil: جالس (Yanında oturan). İsm-i meful: مُجَالَس (Birlikte oturulan).” (El-Meâni, 2025). 4. “Câlis: Oturan kişi, yanında oturan veya sohbet eden kimse anlamındadır.” (El-Meâni, 2025). 5. “كان جالسًا معه (Onunla birlikte oturuyordu).” (El-Meâni, 2025). 6. “جلس: Oturmak, bir yere yerleşmek, durmak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “جلس على الكرسي (Sandalyeye oturdu).” (El-Meâni, 2025). 8. “جلس إلى المائدة ليتناول الغداء (Yemek yemek için masaya oturdu).” (El-Meâni, 2025). 9. “جلس الطائر (Kuş kondu): Tüneyip durdu.” (El-Meâni, 2025). 10. “جلس الشيء (Bir şey yerleşip durdu).” (El-Meâni, 2025). 11. “جلس على عرش أسلافه (Atalarının tahtına oturdu, taç giydi).” (El-Meâni, 2025). 12. “Mastar: جُلوس (Oturma). İsm-i fâil: جالس (Oturman). İsm-i meful: مَجْلوس (Üzerine oturulan).” (El-Meâni, 2025). 13. “Bu kelimeler Arapçada sıkça kullanılır ve hem günlük dilde hem de edebi eserlerde önemli bir yer tutar.” (El-Meâni, 2025). 14. “Mısır çağdaş Arapçasında جلس ve جالس kelimeleri, klasik Arapçadaki anlamlarına benzer şekilde kullanılır, ancak bazı ifadeler günlük hayatta daha farklı veya özgün anlamlar kazanmıştır.” (El-Meâni, 2025). 15. “Mısır Arapçasında جلس fiili yerine genellikle قعد fiili kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.165). Örneğin: “قعد على الكرسي (Sandalyeye oturdu.). قعد مع صاحبه (Arkadaşlarıyla oturdu.).” (Badawi & Hinds, 1986, s.165).

Sonuç: Câlîs (جالس) kelimesi Mısır Arapçasında nadiren kullanılır. Bunun yerine, yanında oturan anlamında doğrudan قاعد denir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi

câlis (جالس) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂLİYAT (جعليات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂLİYAT (جعليات) i. (Ar. *ca'li* ‘uydurma, sun’î’nin çoğul eki *-ât* almış şekli *ca'liyyât*) Yapmacıklar, sun’îlikler, sahte olan şeyler.” (Ayverdi, 2010, s. 180).

CÂLİYAT (جعليات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جعليات kelimesi, Arapça جعل (*ca’ala*) fiilinden türemiş olup çoğul bir isimdir. Farklı bağlamlarda değişik anlamlar taşıyabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جعليات, ‘yapılan işler’, ‘oluşturulan şeyler’ veya ‘meydana getirilen olaylar’ anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جعل fiili Arapçada yapmak, oluşturmak, sebep olmak gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla جعليات, fiilden türeyerek yapılan eylemler veya oluşturulmuş durumlar anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جعليات, felsefi ve teolojik metinlerde, Allah’ın yarattığı ve varlık sahasına çıkardığı şeyler veya ilahî takdir ile meydana gelen olaylar için kullanılır. Örneğin: الجعليات الإلهية (İlahi olarak yaratılmış şeyler): Bu kullanım, kelâm ilminde sıkça görülür.” (El-Meâni, 2025). 5. “Günlük Arapçada nadiren kullanılmakla birlikte, daha çok resmi, edebî veya akademik metinlerde karşımıza çıkar.” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır çağdaş Arapçasında ‘جعليات’ kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Ancak klasik Arapça kökenli bir terim olduğundan, akademik, felsefi veya dini konularda nadiren kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). Bunun yerine, günlük konuşmada ‘yapılan şeyler’ ya da ‘oluşmuş durumlar’ gibi anlamlar için daha çok aşağıdaki ifadeler tercih edilir: 7. “Alternatif ifadeler: حاجات معمولة (Yapılmış şeyler), حاجات اتعملت (Yapılan şeyler), geçmiş zamanda, أحداث (Olaylar), تصرفات (Davranışlar, yapılan işler).” (Badawi & Hinds, 1986, s.165).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında ‘جعليات’ kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Ancak klasik Arapça kökenli bir terim olduğundan, akademik, felsefi veya dini konularda nadiren kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جعليات kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂLİYET (جعليت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂLİYET (جعليت) i. (Ar. *ca'l* ‘yapmak, meydana getirmek’ten yapma mastar eki -iyyet ile *câ’liyyet*) *Sun ’ilik, sahtelik, câlîlik: Sözümdе serdî-i ca’liyyet âşikâr oldu* (Cenâp Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 180).

CÂLİYET (جعليت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Mısır çağdaş Arapçasında جعليت kelimesi yaygın bir kelime değildir ve standart Arapça kökenli görünmektedir. Ancak, bazı lehçelerde ya da yerel söyleyişlerde bu tür türev kelimeler yapaylık veya kasıtlı olarak yapılmış şey anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جعليت kelimesi, جعل fiilinden türeyerek, yapma, kasıtlı olarak yapılmış şey, uydurma anlamında kullanılır. Özellikle halk arasında bazen bir şeyin doğal olmadığını, sahte veya yapay olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “دي حاجة جعليت (Bu şey yapay/sahte).” (El-Meâni, 2025). 3. “Eğer kelimeyi belirli bir bağlamda duydun ya da gördüysen, daha doğru bir açıklama yapabilmem için bağlamı paylaşabilirsin. Bu kelime, halk arasında mizahi ya da mecazi anlamda kullanılıyor olabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında جعليت kelimesi yaygın bir kelime değildir ve standart Arapça kökenli görünmektedir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جعليت kelimesi Türkçede anlam genişlemesine uğramıştır.

CAMIZ-CÂMUS (جاموس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂMUS Bk. CAMIZ” (Ayverdi, 2010, s. 181).

“CAMIZ-CÂMUS (جاموس) i. (Ar. *cāmūs* < Fars. *gāmūš* < *gāvmīš*) Su sığırtı, manda, kömüştür: *Kızaklar üzre olan etmekleri (ekmekleri) yetmiş seksen çift cāmūs çeker* (Evliyâ Çelebi). *Adım Zor Bezirgân Mennanoğluyum / Bakışım bir cāmūs deve kinliyim* (Köroğlu). *Sefer-i hümayun için top çekmeğe cāmūs çiftleri lâzım olmağın yüz çift cāmūs için hükm-i şerif gönderilmiştir* (Mühimme Defteri'nden). *İhtiyarım sakalı titredi: ‘Ağalar, ne alacaksınız, delikanlılar askere gitti. Camızlar sığırtılar sürüldü. Köylüler bir şey ekemedi ki!’* (Fahri Celâl).” (Ayverdi, 2010, s. 180).

CAMIZ-CÂMUS (جاموس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Bir evcil hayvan türü olan manda anlamına gelir. Sığır cinsinden olup, özellikle süt üretimi ve tarla sürme gibi tarımsal işlerde kullanılır. Mısır'da mandalar yaygın olarak beslenir ve sütünden yoğurt, peynir gibi çeşitli süt ürünleri yapılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “يُرَبَّى الجاموس في القرى لإنتاج الحليب والعمل في الحقول” (Köylerde manda süt üretimi ve tarla işleri için yetiştirilir.).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 2. “Mısır Arapçasında gamuus (جاموس) kelimesinin anlamları ve kullanımları: a. Su mandası anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). b. “Keli CEMÂHİR menin çoğul şekli: gawamiis (جواميس), gamusaat (جاموسات).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). c. “Dişi manda için gamuusa kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). d. “Kaba veya aptal bir kişi anlamında argo bir ifadedir. Örnek: راجل جاموسه (Ne kaba bir adam!).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). e. “Manda gibi: yani kaba, sert veya aptal anlamında sıfat olarak.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). f. “Bu kelime hem hayvan adı olarak hem de mecazî anlamda kaba, sert veya aptal kişiler için sıkça kullanılan bir terimdir. Özellikle Mısır'da günlük dilde yer alan argo ifadelerde karşımıza çıkar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında gamuus (جاموس) kelimesi hem gerçek hem de mecazî anlamlarda yaygın olarak kullanılır. Mısır'da özellikle kırsal bölgelerde süt ve et üretimi amacıyla yetiştirilen bir hayvandır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi gamuus (جاموس) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂMÎ (جامع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“CÂMÎ (جامع) i. (Ar. cem' 'toplamak'tan câmi') Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibadet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minareli bina, büyük mescit [Mescitlerde cuma namazı kılınmaz]: Dışından ve içinden camilerimiz kadar güzel mîmârî eseri azdır (Ahmet H. Tanpınar). Bu labildinse ey yolcu yerini / Hepsinin alnında altından bir ay / Seyret İstanbul'un câmilerini / Minâre minâre kubbe kubbe say (Arif N. Asya' dan).” (Ayverdi, 2010, s. 181).

CÂMÎ (جامع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câmi' (جامع): Cami, yani namaz kılmak için hazırlanan yer, ibadet edilen mekân anlamına gelir. ذهب إلى الجامع للصلاة (Namaz kılmak için camiye gitti.).” (El-Meâni, 2025). 2. “المسجد الجامع (Büyük cami) özellikle cuma namazının kılındığı ana cami anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Kelmenin çoğul şekli: Cevâmi' (جوامع). Örnek: المسجد الجامع هو المكان الذي يجتمع فيه المسلمون لصلاة الجمعة (Cami, müslümanların cuma

namazı için toplandığı yerdir).” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu terim, özellikle fıkıh literatüründe cami türlerini ayırt etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır çağdaş Arapçasında ‘câmi kapısına bırakmak’ ifadesiyle ilgili özel bir anlam veya kullanım bulunmamaktadır.” (El-Meâni, 2025). “Ancak, Arapçada ve özellikle Mısır Arapçasında, cami ve camiyle ilişkili ifadeler daha çok dini ve kültürel bağlamda kullanılır. (El-Meâni, 2025). “Aşağıda, Mısır çağdaş Arapçasında cami ve terk etme anlamlarıyla ilgili benzer ifadeler bulunmaktadır.” (El-Meâni, 2025). 6. “تركه عند الباب: Bu ifade, birini terk etmek ya da bir şeyi bir yere bırakmak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Camiden bahsedildiğinde, birinin cami kapısına terk edilmesi, genellikle bir yardımlaşma ya da terk edilmiş bir durum anlamına gelir, ancak bu doğrudan Türkçedeki ‘Câmi kapısına bırakmak’ ifadesine karşılık gelmez.” (El-Meâni, 2025). 7. “ألقى به في الشارع: Bu da bir şeyi ya da birini sokağa atmak ya da terk etmek anlamına gelir. Terk edilmek, ‘sokaklarda bırakılmak’ gibi anlamlar taşıyabilir, ancak bu cami ile doğrudan ilgili değildir.” (El-Meâni, 2025). 8. “ترك شيء في مكان مقدس: Bu ifade, kutsal bir yerde bir şeyi terk etmek anlamına gelir ve cami gibi dini mekanlarda saygısızca bir davranışı ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). 9. “Mısır Arapçasında camiyle ilgili özel deyim ya da terimler, daha çok dini ve sosyal konularla ilgilidir. Örneğin: Caminin temizliği veya dini görevlerin yerine getirilmesi gibi konularda sıkça deyimler kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.170). 10. “Türkçedeki câmi kapısına bırakmak ifadesinin Mısır Arapçasında tam karşılığı olmayabilir, ancak benzer terk etme ve saygısızlık temalı ifadeler yer bulabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Mısır Arapçasında, cami ve camiyle ilişkili ifadeler daha çok dini ve kültürel bağlamda kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câmi' (جامع) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂMÎ (جامع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂMÎ (جامع) *sıf.* (Ar. *cem* ‘toplamak’tan *câmi*) 1. Toplayan, toplayıcı, bir araya getiren, cemedan: ‘Hz. Osman *câmi-i Kur’an*’dır.’ 2. Kendisinde bulunduran, içine alan, ihtiva eden, ihata eden: *Bizde maatteessüf şerâitini câmi bir tek çocuk piyesi neşredilmedi* (Reşat N. Güntekin). 3. *i.* ‘Birbirine benzeyen ve birbirinin zıddı olan bütün varlıkları, dağınık şeyleri bir araya toplayan’ anlamında *esrma-i hüsnâdan* (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.” (Ayverdi, 2010, s. 181).

CÂMÎ (جامع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الْجَامِع (Allah'ın En Güzel İsimlerinden Biri): من أسماء الله الحسنى (الْجَامِع)“ 1. en güzel isimlerinden biri olup, toplayıcı, bir araya getiren anlamına gelir. Allah, her şeyin bir araya gelmesini sağlayan, her şeyi bir arada toplayan ve düzenleyen olarak tanımlanır.” (El-Meâni, 2025). 2. “المسجد الجامع (Cuma Namazının Kılındığı Camii): المسجد الجامع, cuma namazının kılındığı camii anlamına gelir. Bu camiler, özellikle Cuma namazı gibi toplu ibadetlerin yapıldığı camilerdir. Ayrıca مَسْجِدُ الْجَامِع ifadesi, caminin büyük ve önemli olduğunu vurgular.” (El-Meâni, 2025). 3. “أمر جامع: Birlikte toplanmayı gerektiren bir iş, bir araya gelmeyi gerektiren bir iş anlamına gelir. Bir durum veya konu, tüm insanların toplanması gereken önemli bir olay ya da mesele olduğunda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “كلام جامع (Kapsamlı konuşma): Çok sayıda anlam taşıyan, kapsamlı ve etkili konuşma anlamına gelir. Burada, bir konuşmanın ya da söylemin geniş kapsamlı, derin anlamlar içeren ve çok yönlü olduğu ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “قدر جامع (Büyük ve kapsamlı bir değer): Büyük ve önemli bir değer anlamına gelir. Bu, önemli ve etkileyici bir şeyin büyüklüğünü ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “أتان جامع (Bir yük taşıyan eşek): Yük taşıyan bir eşek anlamına gelir. Burada, جامع kelimesi, taşıyıcı ve güçlü olma anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “الْجَامِع kelimesi, çok farklı anlamlarla kullanılır; bir taraftan Allah'ın ismi olarak 'toplayan', bir taraftan camilerdeki önemli işlevi ve toplama işleviyle, diğer yandan kapsamlı, büyük ve güçlü bir şeyi tanımlamak için de kullanılmaktadır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “المؤلف الشامل (Her şeyi kapsayıcı): بين الأشياء (Şeyler Arasında Toplayıcı): 'جامع' burada, farklı konuları ya da öğeleri bir araya getiren, birleştiren anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Fıkhî literatürde, farklı görüşleri veya kuralları bir arada toplayan bir kaynak ya da kitap anlamına gelir. Yani, 'جامع' bir şey, birden fazla öğeyi bir araya getiren ve hepsini kapsayan bir eserdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “الشامل الحوي (Her şeyi kapsayıcı): 'جامع', tüm konuları, ayrıntıları ve görüşleri içeren, her şeyi kapsayan anlamına gelir. Bir kitap ya da eser, her türlü bilgi ve görüşü içeren ve bunları eksiksiz şekilde sunan bir kaynak olarak tanımlanabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “Fıkhî anlamda 'جامع' terimi, özellikle الكتب الجامع ya da الأحكام الجامع gibi kullanımlarla karşımıza çıkar. Bu, farklı fikhî görüşleri veya kuralları bir arada toplayan bir kaynağı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: ‘الجامع’ fikhî terimi, çeşitli görüşleri, konuları veya bilgileri bir araya getiren, her şeyi kapsayan bir eser ya da kaynak anlamına gelir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câmi (جامع) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂMÎA (جامعه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂMÎA (جامعه) i. (Ar. *cem* ‘toplamak’ > *câmi* ‘toplayan’dan *câmi’a*) Ortak yönleri veya işleri bulunan kimselerin meydana getirdiği insan topluluğu, zümre: ‘*Université câmiast*.’” (Ayverdi, 2010, s. 181).

CÂMÎA (جامعه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الغُلّ يجمع اليدين إلى العنق” burada ‘الجامعة’ (Elleri boyna bağlayan zincir veya kuşak) anlamında kullanılır. Bu, genellikle ellerin bağlanmasını veya kısıtlanmasını ifade eden bir terimdir. Burada ‘الجامعة’ kelimesi, bir kısıtlama veya bağlama anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 2. “مجموعة معاهد علمية تسمى كليات: Bilimsel enstitüler veya fakültelerden oluşan bir kurum yani üniversite anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “جامعة” terimi, birçok farklı disiplinin bir araya geldiği, öğretim ve eğitim verilen yüksek öğrenim kurumlarını ifade eder. Bu tür bir kurumda genellikle edebiyat, sanat ve bilim gibi farklı alanlarda eğitim verilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “قدر جامعة عظيمة: Büyük ve değerli bir şey anlamına gelir. Burada ‘جامع’ kelimesi, kudreti veya büyüklüğü tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جمعتهم جامعة burada birleşmişler anlamında kullanılır. Bu, bir olay ya da durumun topladığı insanları ifade eder. Burada ‘جامعة’ kelimesi, bir araya getiren, birleştiren anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 5. “كثيرة المعاني على إيجازها: كلمة جامعة” Burada ‘جامع’ kelimesi, çok anlam taşıyan kısa bir söz anlamına gelir. *جامع* kelimesinin kısa ama birden fazla anlam içeren bir kelime olduğu belirtilir.” (El-Meâni, 2025). “أوتيت جوامع الكلم” (çok anlamlı, etkili sözler verildi) ifadesi, sözlerin derin ve kapsamlı olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “الجامعة” kelimesi hem üniversite anlamında kullanılırken hem de büyük ve kapsamlı bir şeyin, olgunun veya kavramın tanımlanmasında kullanılmaktadır. Bu terim, Arapçada hem somut hem de soyut anlamlarda geniş bir kullanım alanına sahiptir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında جامعة kelimesi, genellikle üniversite anlamında yaygın olarak kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câmia (جامعه) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂMÎT-CÂMÎD (جامد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂMÎD Bk. CAMÎT.” (Ayverdi, 2010, s. 181).

“CÂMÎT-CÂMÎD (جامد) sıf. (Ar. cumûd ‘donmak’tan caâmid) 1. Cansız: *Bu söz üzerine hanım, hayretinden bulunduğu yerde bir cism-i câmid gibi donakaldı* (Sâmpaşaazâde Sezâî). *Câmit bir cisim gibi akşamı bekledim* (Hâlîde E. Adıvar). 2. Donmuş, donuk: *Câmit manzaralarıyla, soğuk çehresiyle kış / Ayrılmak istiyor, fakat ayrılamıyor gibi* (Tevfik Fikret).” (Ayverdi, 2010, s. 181).

CÂMÎT-CÂMÎD (جامد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “عديم العواطف (Duygusuz): جامد, Duygusuz, hissiz, duygusal tepki vermeyen birini tanımlar. Örneğin, Bir kişinin gözleri veya tavırları duygusal olmayan, etkilenmeyen bir durumu ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جامد العين (Gözleri donuk): Kişinin gözleri çok az hareket eden, etkilenmeyen veya duygusal tepkileri az olan birini tanımlar. Ayrıca, gözyaşı dökme veya duygusal tepkiler vermek konusunda zorlanması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جامد الفكر (Düşüncesiz veya yeniliğe kapalı): Gelişime, yeniliğe veya değişime karşı kapalı olan, eski düşünceleri savunarak yeniliklere karşı direnen birini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “جامد الكف / جامد اليد (Cimri): جامد الكف veya جامد اليد cimri veya para harcamaktan kaçınan birini tanımlar. Bu kişi, maddi konularda çok tutumludur.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). 5. “جامد المحيا / جامد الوجه (Sert yüz veya yüz ifadesiz): جامد المحيا veya جامد الوجه, yüz ifadesi donmuş, duygusal tepki vermeyen birini ifade eder. Yani, yüzü çok soğuk ve sert, hiçbir duyguyu göstermez.” (El-Meâni, 2025). 6. “طبع جامد (Cansız ve buz gibi): Bir kişinin doğasında veya karakterinde duygusuz, soğuk, yaşam enerjisinden yoksun olma durumu.” (El-Meâni, 2025). 7. “قلب جامد (Sert kalp): Kalbinin katı, duygulardan yoksun, merhametsiz olan birini tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 8. “جامد, katı madde anlamına gelir. Sıvı ve gazlardan farklı olarak, katı maddeler belirli bir şekle ve hacme sahiptir.” (El-Meâni, 2025). 9. “Nahiv ve sarf türememiş ve değişmeyen: Dilbilgisinde جامد, türememiş veya değişmeyen kelimeleri

ifade eder. Örneğin, رجل (adam) bir جامد isimdir çünkü türetilmemiştir. Ayrıca, ليس veya بس gibi fiiller de جامد fiillerdir, çünkü bunlar türememiş ve değişmez.” (El-Meâni, 2025).

10. “صخر جامد (Katı kaya): Katı taş anlamına gelir ve bu taşın büyüme veya hareket etme özelliği olmadığını ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). “جامد kelimesi, genellikle duygusuz, sert, katı, değişmeyen, buz gibi anlamlarında kullanılır ve fiziksel, duygusal, ya da zihinsel bağlamlarda farklı şekillerde uygulanabilir.” (El-Meâni, 2025).

11. “الجامد kelimesi bu bağlamda birkaç anlam taşımaktadır. **12.** الحد بين الأرضين والدارين (الدارين) kelimesi bazen mecazî olarak dünya ve ahiret anlamında da kullanılabilir ama bu bağlamda kastedilen fizikî iki mülk/evdir.” (El-Meâni, 2025). “الجامد bazen sınır veya geçiş noktası anlamında kullanılır. Burada, iki alan arasında bir sınır veya ayrım ifade ediliyor. Bu anlamda, الجامد, iki şeyin arasında bir engel veya fark oluşturan bir durum olabilir.” (El-Meâni, 2025).

13. جامد المال وذائبه (Katı para ve çözünmüş hali): Bu ifade, katı para ve çözünmüş hali anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Burada المال para ya da servetin sabit ve donmuş bir hali, ذائبه ise bu paranın veya servetin hareketli ya da değişen hali anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

14. صامته وناطقه (Sessiz ve konuşan): Bu ifadeyle, جامد, konuşmayan, sessiz veya hareketsiz bir şeyi tanımlar. Bu, kelimenin sessiz veya hareketsiz anlamını pekiştiren bir kullanımdır.” (El-Meâni, 2025). “الجامد kelimesi hem katı maddeler, sınır ve değişmeyen durumları tanımlar hem de sessiz veya hareketsiz olan şeyleri ifade eder. Bu kelime hem fiziksel hem de soyut anlamlarda kullanılabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

15. “Duygusuz, soğuk (kişi veya tavır): جامد, bir kişinin duygusal tepkileri olmayan, soğuk veya hissiz olduğu anlamında kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). “Bu, bir kişinin duygusal bir durumda tepki vermemesi, etkilenmemesi anlamına gelir. Örneğin: Bir kişinin yüz ifadesi veya davranışları جامد olabilir, yani duygu göstermeyen bir hali ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

16. “Gelişime kapalı (Zihinsel veya toplumsal): جامد, gelişime kapalı veya yeniliklere karşı dirençli bir durumu tanımlamak için de kullanılabilir. Bu, yenilikleri kabul etmeyen, değişime karşı olan bir kişi veya durum için kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

17. Sert, katı tavır (Yüz ifadesi veya karakter): جامد, birinin tavrının veya karakterinin sert, esnek olmayan bir hali ifade eder. Özellikle bir kişinin yüzü, davranışları ya da ruh hali جامد olduğunda, o kişi sert, duygusuz veya soğuk bir tavır sergiliyor demektir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: جامد kelimesi, Mısır Arapçasında katı, duygusuz, cimri, gelişime kapalı gibi anlamlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Hem fiziksel hem de soyut anlamlarda bu kelime, bir şeyin sert, sabit veya değişime dirençli olmasını ifade eder. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جامد kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂMÎİYET (جامعيت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂMÎİYET (جامعيت) i. (Ar. cem' ‘toplamak’> cāmi ‘toplayan’dan yapma mastar eki -iyyet ile cāmi’iyyet) Toplayıcı ve birleştirici olma, toplayıcılık: Ve âlem-i insânî âlem-i hayvânîde her ne kadar dahil ise de cümleyi cāmiiyeti ve şerefi îtibâriyle... (Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 181).

CÂMÎİYET (جامعيت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَمْعِيَّة” kelimesi, Arapçada birçok farklı anlam taşır ve genellikle bir grup insanın bir araya gelerek belirli bir amaç doğrultusunda düzenli bir şekilde çalıştığı organizasyonları tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَمَاعَةٌ مِنَ الْأَفْرَادِ” (Bireylerden bir topluluk): Bu anlamda جَمْعِيَّة, bir grup insanın belirli bir iş veya amaç için bir araya geldiği bir topluluğu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: a. “جمعية رياضية” (Spor kulübü): Sporla ilgili faaliyetler yapan bir grup insan. b. “جمعية ثقافية” (Kültürel dernek): Kültürel etkinlikler düzenleyen bir grup. c. “جمعية خيرية” (Hayır derneği): Yardım amaçlı faaliyetler yapan bir grup.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجمعية البشرية” (İnsan topluluğu): İnsan topluluğu veya insanlık anlamında kullanılır. İnsanların bir araya geldiği ve toplumsal ilişkiler kurduğu geniş anlamlı bir kavramdır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجمعية العامة للأمم المتحدة” (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu): Birleşmiş Milletler’in en geniş ve en önemli organıdır. Bütün üye devletlerin temsilcilerinin katıldığı bir toplantı organıdır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جمعية حقوق الإنسان” (İnsan hakları derneği): İnsan haklarını savunan ve dünya çapında insan hakları ihlallerine karşı mücadele eden bir dernek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جمعية خيرية” (Hayır derneği): Hayır işlerinde bulunan ve yardıma muhtaç insanlara destek sağlayan bir dernek veya organizasyon olarak tanımlanır. Bu tür dernekler genellikle ücretsiz veya düşük maliyetle yardımda bulunurlar.” (El-Meâni, 2025). 7. “جمعية عمومية” (Genel toplantı veya dernek): Yasal olarak bir araya gelmiş ve belirli bir konuda toplantı yapmaya hak kazanan kişilerin oluşturduğu topluluktur. Bu,

genel bir toplantı veya organizasyonun bir parçası olabilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جمعية تأسيسية (kuruluş derneği): yeni bir şirket veya birleşik bir organizasyon kurmak amacıyla bir araya gelmiş bireylerden oluşan topluluktur.” (El-Meâni, 2025). 9. “جمعية kelimesi, bir grup insanın ortak bir amaç için bir araya geldiği ve düzenli olarak belirli faaliyetlerde bulunan bir organizasyonu tanımlar. Bu organizasyonlar, sosyal, kültürel, yardım amaçlı veya işlevsel olabilir.” (El-Meâni, 2025). 10. “Camiyya (جمعية) kelimesi, Arapçadan farklı bağlamlarda kullanılan ve Türkçeye de yerleşmiş bir terimdir. Bu kelime, genel olarak dernek veya kulüp anlamında kullanılır, ancak bazı özel anlamları da vardır.” (El-Meâni, 2025). 11. “جمعية (Camiyya, gayri resmi tasarruf kulübü), yerel ve gayri resmi tasarruf kulübü anlamında da kullanılabilir. Bu tür kulüpler, bireylerin belirli bir miktarda para biriktirip ardından düzenli olarak birbirlerine ödünç verdikleri veya paylaştıkları topluluklardır.” (El-Meâni, 2025). 12. “Mısır çağdaş Arapçasında جمعية kelimesi, genellikle dernek, kulüp, kooperatif veya organizasyon anlamında kullanılır. Dernek veya Kulüp: ‘جمعية’, bir grup insanın bir araya gelerek belirli bir amaç doğrultusunda düzenli bir şekilde çalıştığı organizasyonları tanımlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: جمعية kelimesi, Mısır çağdaş Arapçasında, genellikle topluluk, dernek, kulüp veya kooperatif gibi organizasyonları tanımlamak için kullanılır. Bu terim, toplumun farklı alanlarında bir araya gelmiş grupları veya kolektif yapıları ifade eder. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جمعية kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Câmade (جامده) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Câmade (جامده) sıf. Câmîd kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.” (Ayverdi, 2010, s. 181).

Câmade (جامده) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “عينه قل دمعها فهي جامدة” ifadesi gözünün yaşı azaldı, gözleri kuru kaldı anlamına gelir. Bu, bir kişinin duygusal olarak etkilenmediği veya gözyaşı dökmeyeceği durumları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جامدة kelimesi burada kuru, duygusuz anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جمد fiili hem fiziksel anlamda bir sıvının katı hale gelmesi veya donması durumunu hem de soyut anlamda bir kişinin duygusal olarak etkilenmemesi, gözyaşı dökmemesi gibi durumları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). “جامد

kelimesi, bu fiilden türetilmiş olup katı, donuk, duygusuz gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır çağdaş Arapçasında جامدة kelimesi, mecazi anlamda sıkça kullanılan bir kelimedir ve genellikle harika, mükemmel, süper anlamında olumlu bir ifade olarak kullanılır. Günlük dilde insanların birbirlerine veya şeylere övgüde bulunurken kullandıkları popüler bir argo ifadedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). 5. “وَاللهُ الْأَغْنِيَةُ دِي” (Vallahi, bu şarkı harika!): Burada جامدة, çok güzel, etkileyici anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). 6. “اللعبة دِي جامدة آخِر حاجة” (Bu oyun çok süper!): Burada جامدة, eğlenceli, çok iyi anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). 7. “بنت جامدة” (Çok çekici/kız güzel bir kız): Bu kullanımda جامدة, fiziksel olarak çekici veya etkileyici anlamında mecazi olarak kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: Mısır Arapçasında جامدة, bir şeyin çok iyi, etkileyici, mükemmel olduğunu ifade etmek için kullanılan popüler bir argo kelimedir. Bu kelime, günlük konuşmada harika anlamına gelen ifadelerden biridir ve gençler arasında oldukça yaygındır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جامدة kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂNÎ (جاني) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂNÎ (جاني) i. (Ar. *cinâyet* ‘öldürmek’ten *câni*) 1. Cinâyet işlemiş kimse, kâtil: *Hiçbir câniye de sen kâtilmişsin diye mahkeme sırasında şiddet göstermez.* (Ahmed Midhat Efendi). *Nedim denilen câni ve şoför, geniş otomobile yerleştik* (Aka Gündüz). 2. *sıf mec.* Çok gaddar, kan dökücü: *Dünyânın en büyük ve en câni milleti olan Romalılar...* (Şâmipaşazâde Sezâi).” (Ayverdi, 2010, s. 183).

CÂNÎ (جاني) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جاني عليه: Bir kişiye karşı işlemediği bir suç isnat etmek, haksız yere suçlamak.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Örneğin: “جنى عليه دون دليل (Ona delilsiz bir şekilde suç isnat etti ve تجنى عليه): Birine zarar vermek, ona karşı haksız bir davranışta bulunmak. Meyve veya benzeri bir şeyi toplamak, hasat etmek.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Örneğin: “تجنى الثمرة من الشجرة (Ona sert sözlerle haksızlık etti.). تجنى عليه بالكلام القاسي (Ağaçtan meyveyi topladı.).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “الجاني: Hurma ağaçlarını dölleyen kişi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Kazanç sağlayan, bir şey elde eden kişidir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “هو الجاني الذي حصل على المال (Parayı kazanan kişidir).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “Bu ifade Mısır Arapçasında geçen gaanı (جاني), günah

işleyen veya suçlu anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 177). 4. “الجاني هو: الكاسب: Kazanç sağlayan, bir şey elde eden kişi.” (El-Meâni, 2025). “Bu ifadeler, klasik Arapçada tarım ve ticaretle ilgili olarak kullanılır. Günümüzde bazı bölgelerde hâlâ bu anlamlarda kullanılabilmektedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 177). 5. “جَانِي، يُجَانِي، مُجَانَاءً.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 177). 6. “جَانِي: Bir kişiye iftira atmak, onu işlemediği bir suçla itham etmek.” (El-Meâni, 2025). “جَانِي عَلَيْهِ: Ona haksız yere suç isnat etti, işlemediği bir suçla itham etti.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 177). Örnek: جَانِي عَلَيْهِ بِتُّهْمَةٍ كَاذِبَةٍ (Ona asılsız bir suçlama yaptı.) Bu ifade, özellikle hukuki bağlamda haksız suçlamaları ifade etmek için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 177).

Sonuç: Bu ifade Mısır Arapçasında geçen gaanı (جاني), günah işleyen veya suçlu anlamında kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi gaanı (جاني) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂNİP-CÂNİB (جانب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂNİB Bk. CÂNİP” (Ayverdi, 2010, s. 183).

“CÂNİP-CÂNİB (جانب) i. (Ar. cenb "yan, taraftan cānib) Yan, taraf, yön, cihet: *Aşkın rûzigârı serimde eser / Ne cânibe atar yel beni bilmem* (Gevherî'den). *Sonra peygamberlik oğlu Şît aleyhisselâma geldi ve cânib-i Hak 'tan ona elli suhuf nâzil oldu* (Cevdet Paşa). *Bahçeye nâzır iki penceresi olan duvarın deniz cânibindeki köşesinde bir kanepe* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 183).

CÂNİP-CÂNİB (جانب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Şek: İnsan ya da başka bir şeyin yan tarafı. Bu kelimenin farklı bağlamlarda kullanımı hem somut hem de mecaz anlamlarda çeşitlenmektedir. Özellikle edebi eserlerde ve günlük konuşmalarda bu deyimler yaygın olarak kullanılmaktadır.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: **a.** “أمن جانبه” (Ondan güven duymak). **b.** عزيز الجانب (Saygın, güçlü, önemli). **c.** لين الجانب (Uysal, yumuşak huylu, sevimli).” (El-Meâni, 2025). **d.** “منع الجانب (Tek taraflı). **e.** من جانب واحد (Korkulan, çekinilen kişi). **f.** منيع الجانب (Sarsılmaz, güçlü, korkulan). **g.** وقف إلى جانبه (Onun tarafında durdu): ona destek oldu. **h.** إلى جانب ذلك (Buna ek olarak, bunun yanında).” (El-Meâni, 2025). 2. “Nâhiye (Bölge, taraf).” (El-Meâni, 2025). “جانب kelimesi, yan veya taraf anlamında kullanılır ve çeşitli

anlamlar kazanabilir. Örnekler: **a.** من الجانب القانوني (Hukuki açıdan). **b.** الجانب الجمالي (Estetik yön). **c.** الجانب القوي (Güçlü taraf). **d.** الجانب المرهوب (Korkulan taraf).” (El-Meâni, 2025). 3. “Ev ya da mahalle çevresi, avlu (جانب kelimenin çoğul hali: جوانب).” (El-Meâni, 2025). 4. “garip, yabancı).” (El-Meâni, 2025). 5. “مُجتنب احتقارًا” hor görülerek uzaklaşılacak kimse).” (El-Meâni, 2025). 6. “Direnmeyen, baş eğmeyen kimse (kelimenin çoğul hali: جُنَابٌ).” (El-Meâni, 2025). 7. “Miktar (gece vakti için büyük bir bölüm, kısım anlamında).” (El-Meâni, 2025). 8. “Yan tarafa, kenara alınma durumu, أَخَذَهُ جَانِبًا (Yan tarafa çekmek).” (El-Meâni, 2025). 9. “وَضَعَ الْكِتَابَ جَانِبًا” (Kitabı bırakmak ya da bir kenara koymak).” (El-Meâni, 2025). 10. “Cânib (جانب) kelimesinin birleşik ifadelerde de kullanılabilir, Örneğin: **a.** جانب كبير (Büyük bir öneme sahip). **b.** جانب الباب (Kapının yanında) veya (Kapıya bitişik). **c.** فسيح الجانب (Geniş taraf): Binalar, kasabalar gibi geniş alanları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). “Bu metinde cânib kelimesi, taraf, açı, yön gibi anlamlara gelir ve farklı bağlamlarda kullanıldığında değişik anlamlar ifade eder. Aynı zamanda sıfatlarla birleştirildiğinde bir şeyin özelliklerini tanımlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 173). 11. “Mısır çağdaş Arapçasında cânib (جانب) kelimesi, benzer bağlamlarda kullanılabilir. Örnekler: **a.** من جانبك (Senin tarafından).” (Badawi & Hinds, 1986, s. 173). **b.** “من جانب الحكومة (Hükümet tarafından).” (Badawi & Hinds, 1986, s. 173). **c.** “هل تعتقد ذلك؟” (Senin görüşüne göre, bunun doğru olduğunu düşünüyor musun?).” (Badawi & Hinds, 1986, s. 173). “Bu örnekler, kelimenin taraf, yön veya kenar gibi anlamlarda nasıl kullanıldığını göstermektedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 173).

Sonuç: جانب kelimesi bazen bir taraf veya bir bakış açısı anlamında da kullanılabilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جانب kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Cânibeyn (جانبين) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cânibeyn (جانبين) i. (Ar. tesniye eki -eyn ile) İki yan, iki taraf.” (Ayverdi, 2010, s. 183).

Cânibeyn (جانبين) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cânibeyn (جانبين): Kelimenin kökü Canib (جانب) kelimesinden türetilmiştir, bu da yan veya taraf anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جانب+ين: Canib (جانب) kelimesine, ikili hali oluşturmak için eklenen ayn (ين) ekidir.” (El-Meâni, 2025).

Cânibî (جانبى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“•Cânibî (جانبى) sıf. (nispet eki -i ile) Bir yana âit.” (Ayverdi, 2010, s. 183).

Cânibî (جانبى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Cânibî (جانبى) kelimesi, Arapçadaki Cânibî (جانبى) formunun Türkçeye geçmiş hâlidir ve bir yana ait veya tarafıyla ilgili anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Arapçadaki جانبى kelimesi, جانب kökünden türetilmiş olup, burada nisbet eki olan -i ekini alarak bir nesneyi veya durumu belirli bir yanla, tarafla veya yönle ilişkilendirir.” (El-Meâni, 2025).
2. “Cânibî: Bir yana ait veya tarafıyla ilgili.” (El-Meâni, 2025). 3. “جانبى: Benim görüşüm / Bu benim taraflı görüşüm /Bu benim tarafımdan veya açımdan.” (El-Meâni, 2025). 4. “جانبى: Sorumluluklarım var / Bana ait sorumluluklarım var.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cânibî (جانبى) kelimesi, genellikle bir şeyin veya bir durumun, belirli bir taraf, açı veya perspektif ile ilişkisini vurgulamak için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi cânibî (جانبى) kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂNIYE (جانيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂNIYE (جانيه) i. (Ar. *câni*'den *câniye*) Kadın cânî: ‘Câniye jandarma nezâretinde mahkemeye getirildi.’ (Ayverdi, 2010, s. 183).

CÂNIYE (جانيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câniye (جانيه) kelimesi, cânî (جاني) kelimesinin kadın formudur ve suçlu, suç işleyen anlamına gelir. Cânî kelimesi erkek için kullanılırken, câniye kelimesi kadın suçlu anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kelime, suç işlemiş bir kadını tanımlamak için kullanılır ve cânî kelimesinin dişil halidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Arapçadaki câniye (جانيه) kelimesi, suç işleyen kişi anlamında kullanılırken, câniye kelimesi, bu anlamı kadınlar için ifade etmek için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi câniye (جانيه) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CAR (جار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CAR (جار) i. (Ar. *izār* ‘futa, peştemal’ > *zar*'dan) Kadınların, vücutlarını baştan aşağı örtecek şekilde büründükleri çarşaf, bir nevi büyük şal, çar, zar: *Yolda siyah carlar* zar

altmda ördek vâri yürüyen hanzmlan görmüyor musunuz? (Ahmet H. Müftüoğlu). Sırtında hâlâ o diyârın carı ve ellerinde o toprağın pabuçları (Rûşen E. Ünaydın)." (Ayverdi, 2010, s. 184).

CAR (جار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "Mısır çağdaş Arapçasında car kelimesi kullanılmaz. Ancak, Türkçedeki car kelimesinin eski anlamı olan başörtüsü ya da sarık için Mısır Arapçasında farklı kelimeler kullanılır: **a.** "طرحة (Başörtüsü): Kadınlar için yaygın kullanılır." (El-Meâni, 2025). **b.** "عمامة (Sarık): Erkeklerin başlarına sardıkları bez." (El-Meâni, 2025). **c.** "شال (Şal): Atkı olarak kullanılan örtü." (Badawi & Hinds, 1986, s. 173).

Sonuç: Bu anlamdaki kelimeler, günümüz Mısır Arapçasında daha yaygın olarak kullanılan ifadelerdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi car (جار) kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir

CAR (جار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

"**CAR (جار) i.** (Ar. *civâr* 'komşuluk'tan *câr*) Komşu: *Memlekette pâdişeh olalı adlinden anın / Gürğ ü mîş ü bâz u kaz oldu birbirine câr* (Ahmedi). *O hazretin saâdethânesi iki câr-ı câir arasmda vâki olmuş idi. Biri Ebû Leheb, biri Atebe bin Ebi Muqyt* (Fuzûlî). Bir binânın fevkânîsi yâni üst katı birinin ve tahtâ nîsi yani alt katı diğerinin mülkü olduğu surette yekdiğere etir-ı mülâsık addolunur (Cevdet Paşa)." (Ayverdi, 2010, s. 184).

CAR (جار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "جار kelimesi, Arapçadaki farklı anlamlarıyla oldukça zengin bir kelimedir." (El-Meâni, 2025). 2. "جار: Komşu, bir kişinin yanındaki veya çevresindeki kişi anlamına gelir. الجارُ المُجاور في المسكن (Komşu, aynı evde yaşayan kişi) gibi anlamlarda kullanılır." (El-Meâni, 2025). 3. "جار: Yardımcı, koruyucu ya da destekçi kişi anlamına da gelir. Örneğin: الجارُ المُجير (Koruyucu komşu) veya الجارُ الناصر (Destekçi komşu) anlamında kullanılır." (El-Meâni, 2025). 4. "جار: Evlilikte de kullanılabilir, bu bağlamda الجارُ الزوج (Eş) veya الجارُ الزوجة (Kadın eş) anlamına gelir." (El-Meâni, 2025). 5. "نهرٌ جارٍ (Akan nehir): Kuru olmayan, sürekli akan su anlamına gelir." (El-Meâni, 2025). 6. "الشَّهْرُ الجاري (Şu anki ay): Mevcut veya içinde bulunulan ay anlamına gelir." (El-Meâni, 2025). 7. "ثمنٌ جارٍ: Ekonomide, serbest piyasa koşullarında arz ve talep dengesiyle belirlenen fiyat anlamına gelir." (El-Meâni, 2025). 8. "حسابٌ جارٍ: Ekonomide, müşterilerin para yatırarak

çek defteri veya tasarruf hesabı açabileceği bir tür banka hesabı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 9. “إِيَّاكَ أَعْنِي وَاسْمَعِي يَا جَارَةً” (Sana hitap ediyorum ama aslında başka birini kastediyorum): Bu deyim, bir kişi bir şey söyleyip başka bir amacı gütmek istediğinde kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 10. “الْجَارُ جَاءَ لِيُسَاعِدَنِي” (Komşum bana yardım etmeye geldi.)” (El-Meâni, 2025). 11. “الشَّهْرُ الْجَارِي هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ” (Mevcut ay Ramazan ayıdır.)” (El-Meâni, 2025). 12. “جار” kelimesi Arapçada komşu, koruyucu, eş, destekçi gibi anlamlarla kullanılırken, aynı zamanda akan veya güncel gibi farklı bağlamlarda da yer alır.” (El-Meâni, 2025). 13. “جار” Mısır Arapçasında komşuluk ilişkilerinin önemine ve komşularla iyi geçinmenin gerekliliğine vurgu yapan atasözleri ve deyimlerdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). 14. “بَابُ الْخَيْرِ يَا جَارِي، أَنْتَ فِي دَارِكَ وَأَنَا فِي دَارِي” (İyilik kapısı komşum, sen evinde ol, ben evimde olayım.) Bu, Mısır Arapçasında bir atasözü veya deyim olarak kullanılır ve komşulukta çok fazla yakınlık yerine karşılıklı saygının önemli olduğunu ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). “Yani, komşuların birbirinin mahremiyetine ve özel alanına saygı duyması gerektiği mesajını verir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). 15. “اَشْتَرِيَ الْجَارَ قَبْلَ الدَّارِ” (Komşuyu evden önce satın al): Bu atasözü, bir yerde yaşarken evin güzelliğinden veya konforundan çok komşuların önemli olduğunu vurgular. İyi bir komşuluk ilişkisi, rahat bir yaşamın temel unsurlarından biri olarak görülür.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). “Bu deyim, Mısır Arapçasında da sıkça kullanılan geleneksel bir öğüttür.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). 16. “الْجَارُ السَّابِعُ: En uzak komşu veya yedinci komşu. Bu deyim, islam kültüründe komşuluk ilişkilerine verilen önemi vurgular. Peygamber Hz. Muhammed'in komşulara iyi davranmayı tavsiye ettiği ve bu tavsiyenin en uzak (yedinci) komşuya kadar uzandığına inanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). “Bu nedenle الْجَارُ السَّابِعُ ifadesi, yalnızca yakın komşulara değil, uzaktaki komşulara da iyi davranmayı öğütler. أَوْصَى النَّبِيُّ بِالْجَارِ حَتَّى السَّابِعِ (Peygamber (Muhammed), yedinci komşuya kadar komşuya iyilik etmeyi öğütledi.)” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158). “Bu ifade, islam'da komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulayan meşhur bir deyimdir. Komşularla iyi geçinmenin sadece yakın çevredeki komşularla sınırlı kalmaması gerektiğini, hatta en uzaktaki komşuya kadar bu sorumluluğun devam ettiğini anlatır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). “Bu söz, komşuluk haklarının önemini dile getiren pek çok Arapça deyim ve atasözünden biridir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 158).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında جَار kelimesi, komşu anlamında yaygın olarak kullanılır. Bu kelime hem erkek hem de kadın komşular için kullanılabilir, ancak kadın

komşuyu ifade etmek için çoğunlukla dişil formu olan جارة kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جار kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂR: (جَار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂR: (جَار) *sıf.* (Ar. *cerr* ‘çekmek’ten *cārr*) Çeken, sürükleyen.” (Ayverdi, 2010, s. 184).

CÂR: (جَار) kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “CÂR kelimesi, Arapçadaki جَرَّ fiilinden türetilmiş bir isimdir. جَار kelimesinin anlamı çekici veya çekme anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَار fiili, çekmek, sürüklemek veya çekici anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَار السفينة (Gemiye çeken): Çekici veya gemiyi çekmekte olan gemi.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَار الحبل (İpi çeken): İpi sürükleyen.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu tür kullanımlar, özellikle Arapçadaki fiil köklerine dayalı türemiş isimlerin anlamlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olur.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158).

Sonuç: Mısır Arapçasında, جَار kelimesi, çekici ya da sürükleyen anlamına gelmekle birlikte, daha çok جار (komşu) kelimesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جار kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Cârre (جَارَة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cârre (جَارَة) *sıf* Câr kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli: ‘Hurûf-i cârre’.” (Ayverdi, 2010, s. 184).

Cârre (جَارَة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَارَة kelimesi, ‘مَاطِلَةٌ وَطَاطِلَةٌ’ anlamında kullanılır ve ‘onunla uzun süre uğraşmak, ona direnmek, vakit geçirmek gibi anlamları taşır. Bu kullanımda, bir kişiyle zaman kaybetmek veya onu meşgul etmek gibi bir anlam vardır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَارَة فِي الْحَدِيثِ حَدِيثٌ شَرِيفٌ لَا تُجَارُ أَخَاكَ وَلَا تُشَارُهُ” (Kardeşini meşgul etme, onunla tartışma.): Bu ifade, hadislerde geçen bir sözü ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cârre (جَارَة) kelimesi meşgul etme veya uzun süre uğraşma anlamında kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارَة kelimesi Türkçede anlam mecazlaşmasına uğramıştır.

CÂRÎ (جَارِي) kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“CÂRÎ (جاري) sîf. (Ar. cereyân ‘akınak’tan cârî) 1. Yürürlükte olan, geçerli: *Senin lutfunla cârîdir o emr* (Recâizâde M. Ekrem). 2. Geçmekte olan: ‘Cârî ay.’ ‘Cârî sene.’ *Akan: Mâ-i Cârî taraf taraf çağlar* (Muallirn Nâci). *Bir şi'r-i revan ki cûy-i Cârî / Feyziyle bahâr-ı ömre sârî* (Mehmet Akif).” (Ayverdi, 2010, s. 184).

CÂRÎ (جاري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جاري kelimesi, Arapçada birkaç farklı anlam ve kullanım bağlamına sahiptir. جَرَى (fa'il) جَرَى fiilinden türetilmiş bir isim olup, akan veya süregelmekte olan anlamına gelir. Bu bağlamda جاري kelimesi devam eden, süregelen veya akmakta olan bir şeyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “الثَّمَنُ الجاري: Ekonomi terimi olarak, mevcut fiyat veya geçerli fiyat anlamına gelir. Bu fiyat, serbest piyasa koşullarında arz ve talep dengesine göre belirlenir.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “الثَّمَنُ الجاري في السوق (Piyasadaki geçerli fiyat).” (El-Meâni, 2025). 3. “جاري: Süregelmekte olan, akan bir şeyin durmaksızın hareket etmesi veya devam etmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الماء الجاري: Akan su veya akıntı olarak bilinen suyun doğal akışını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “نهر جاري akan nehir veya akıntılı nehir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جاري fiilinden türetilmiş جَرَى, bir şeyin aktığını veya süregeldiğini belirten yaygın bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جاري, dilde mecaz anlamda da kullanılır. **Örneğin**, bir kişi جاري diye anıldığında, onun yaşadığı olayın veya durumun devam ettiğini ifade edebiliriz. Bu, kişinin içinde bulunduğu bir durumu veya olayın sürekliliğini anlatan bir kelime olur.” (El-Meâni, 2025). 7. “جاري kelimesi hem günlük dilde ‘devam etmekte olan’ anlamında hem de ekonomi gibi özel alanlarda geçerli fiyat ve açık hesap gibi anlamlarda kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.157). Örneğin: **a.** “ده جاري (Bu benim komşum ‘erkek’). **b.** دي جاري (Bu benim komşum ‘kadın’).” (Badawi & Hinds, 1986, s. 157).

Sonuç: Mısır Arapçasında, جاري kelimesi komşu anlamında kullanılır. Bu, جار kelimesinin bir formudur. Bu bağlamda جاري özellikle komşuluk ilişkilerini anlatırken kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جاري kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câriye (جارية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Câriye (جارية) sîf. Cârî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli: ‘Enhâr-ı Câriye.’ ‘Sadaka-i Câriye.’ ‘Âdet-i Câriye.’ Bk. CÂRİYE.” (Ayverdi, 2010, s. 184).

Câriye (جارية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. حَرَكَةٌ جَارِيَةٌ: ‘Devam eden hareket’ veya ‘kesintisiz hareket’ anlamına gelir. Bu ifade, sürekli, durmaksızın devam eden bir hareketi anlatmak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. حَرَكَةٌ جَارِيَةٌ لَا تَنْقَطِعُ (Kesintisiz bir hareket).” (El-Meâni, 2025). 3. اللُّغَةُ جَارِيَةٌ عَلَى: (Dil, yayılma eğilimindedir): Dil genişlemeye doğru geliyor anlamına gelir. Bu ifade, bir dilin zamanla daha yaygın ve geniş bir şekilde kullanılmaya devam ettiğini ifade eder. Örnek: Bir dilin evrimi veya yayılmasının anlatıldığı bir durum olabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. صَدَقَةٌ جَارِيَةٌ (Devam eden sadaka): Sürekli hayır anlamına gelir. İslam kültüründe, bir kişinin ölümünden sonra bile sevap kazandıran sürekli hayırlar için kullanılan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 5. الصَّدَقَةُ الْجَارِيَةُ: Bir kişinin yaşamı boyunca veya sonrasında yapılan, sevap kazandırmaya devam eden sadaka. Örnek: cami, okul inşa etmek gibidir.” (El-Meâni, 2025). 6. صِبَاغَةٌ جَارِيَةٌ (Akan boya/sıvı boya): Genellikle sıvı formdaki boya veya akışkan bir maddeyi tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. جَارِيَةٌ kelimesi, devam eden, kesintisiz veya süregeldiği anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, hareket, dil, sadaka ve boya gibi farklı bağlamlarda kullanılabilir. Arapçada جَارِيَةٌ sürekli, aktığı veya devam ettiği anlamını taşır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارِيَةٌ kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Câriye (جارية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Câriye (جارية) i. (Ar. *cereyân* > *Cârî* ‘akan, bir yerden bir yere giden, sahip değiştiren’)

1. Para ile alınıp satılan, üzerinde sahibinin her türlü hakka sâhip bulunduğu kız, *halayık* *Kırk Cârîyeli bir mihrâce rüyâsnıa dalıyorum* (Yusuf Z. Ortaç). *Bu konaklarda sâhibinin zenginliğine göre altmış, yetmiş, bazan yüz câriye ve köle ve bir o kadar kapı halkı besleniyordu* (Ahmet H. Tanpınar) 2. Savaşta esir alınan ve sâhibinin malı sayılan kız veya kadın: *Günlerce karşısında birer armağan diye / Serhatlerin ilettiği yüzlerce câriye* (Yahya Kemâl).” (Ayverdi, 2010, s. 184).

Câriye (جارية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. جَوَار ve جَارِيَةٌ (cawār) kelimeleri, Arapçadaki kölelik ve cariyelik kavramlarıyla ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025). 2. جَارِيَةٌ (câriyah): Bir kız veya genç kadın anlamında

1. Kelime جارح / جرح kökünden türetilmiş bir ismi fail olup birkaç farklı anlamda kullanılabilir. 2. “Jarح kelimesi yaralayan, zarar veren anlamına gelir. Bu anlamda, özellikle duygusal ya da fiziksel zararlara sebep olan şeyler için kullanılır: كلام جارح (Yaralayıcı/İncitici sözler).” (El-Meâni, 2025). 3. “Jarح aynı zamanda, yaralanmış ya da yaralanmaya sebep olan anlamında kullanılır. Genellikle bir şeyin ya da kişinin zarar verdiği, yaraladığı durumlar için tercih edili: الجارح من الطير (Yaralayıcı kuş): Keskin pençelere sahip avcı kuşlar.” (El-Meâni, 2025). 4. الجارح من الطير ifadesi, keskin gagası ve pençeleriyle avını yakalayan, yırtıcı kuş anlamına gelir: الجارح من الطير: الكاسير (Yırtıcı kuş: Kesici).” (El-Meâni, 2025). 5. “جوارح النهار ifadesi, günün zorluklarını veya sıkıntılarını ifade eder. Burada جارح kelimesi, zorlayıcı ya da acı veren anlamında kullanılır. جوارح النهار: مصائبه (Günün sıkıntıları).” (El-Meâni, 2025). 6. “جوارح الليل geceye ait tehlikeleri ya da zorlukları ifade eder ve özellikle gece aktivite gösteren yırtıcı hayvanlar için kullanılır. جوارح الليل: البوميات (Gece yırtıcıları: Baykuşlar).” (El-Meâni, 2025). 7. جارح kelimesi, yaralayıcı, zarar verici ya da keskin pençelere sahip yırtıcı kuş anlamında kullanılır. Aynı zamanda zorluklar veya sıkıntılar anlamında da mecaz olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). “Bu terim, etle beslenen hayvanları tanımlar. Arapçaya çevirisi ise "أكل اللحم" şeklindedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.177). 8. “Jarح kelimesi, Mısır'da günlük konuşmalarda sıkça karşılaşılan bir kelime değildir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 153). 9. Daha çok "yaralayıcı veya incitici anlamında sınırlı bir kullanıma sahiptir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 153). 10. “Edebi ve teknik bağlamlarda, yırtıcı hayvanlar veya doğa ile ilgili konuşmalarda kullanılabilir, ancak sıradan günlük dilde yaygın bir kullanım alanı yoktur.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 153).

Sonuç: Mısır'da جارح kelimesi yaralayıcı, incitici anlamında bir kelime olarak daha çok sözler veya davranışlar için kullanılabilir. Örneğin: كلام جارح (Yaralayıcı sözler) ya da تصرف جارح (Yaralayıcı davranış). Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جارح kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Câriha (جارحه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•câriha (جارحه) sîf cârih kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı rmânâdaki müennes şekli: ‘Eslîhâ-yı câriha: Yaralayıcı silâhlar.’” (Ayverdi, 2010, s. 184).

Câriha (جارحه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَارِحَة kelimesi, جَارِح kökünden türetilmiştir. Kök: جرح, Gövde: جارح, Analiz: جارح + ه (dişil eki), Anlamı: Yaralayan veya yaralayıcı anlamına gelir. جَارِح kelimesinin dişil formu olarak kullanılır. طائر جارح (Yırtıcı dişi kuş) / كلام جارح (Yaralayıcı sözler) (Badawi & Hinds, 1986, s.154). 3. “بحبك بكل جوارحي (Seni bütün varlığımla seviyorum.): Burada gawaariy, kişinin tüm organlarını veya bedeninin tamamını ifade etmek için mecazi anlamda kullanılmıştır ve bir kişinin sevdiği kişiye olan sevgisini sadece duygusal olarak değil, fiziksel ve ruhsal olarak da tamamen hissettiğini vurgular.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 154).

Sonuç: Mısır Arapçasında bu kelime edebi veya resmi bağlamlarda kullanılır, ancak günlük dilde yaygın olarak kullanılmaz. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارِح kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂRİHA (جارحه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂRİHA (جارحه) i. (Ar. *cāriḥ*'ten *cāriḥa*) 1. Avcı kuş. 2. Organ.” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂRİHA (جارحه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الطير الجارحه (Yırtıcı kuşlar): Sınıfına giren avcı kuşlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جوارح الليل (Gece yırtıcıları): Baykuş gibi gece avlanan kuşlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “جوارح النهار (Gündüz yırtıcıları): Şahin, kartal gibi gündüz avlanan kuşlar. 4. “الصقر من الطير الجوارح” (Şahin, yırtıcı kuşlardandır.).” (El-Meâni, 2025). 5. “İnsan bedenindeki tüm uzuvlar ve organlar için mecazi olarak kullanılır: بكل جوارحي (Bütün varlığımla / Bütün gücümle): Bu ifade, kişinin duygusal veya fiziksel bir şeyi tüm benliğiyle yaptığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Mısır Arapçasında bu kelime genellikle organ anlamında yaygın olarak kullanılırken, yırtıcı kuş anlamı daha çok resmi veya edebi bağlamlarda geçerlidir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارِح kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂRİM (جارم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂRİM (جارم) *sıf* ve *i*. (Ar. *curm* ‘suç işlemek’ten *cārim*) suçlu.” (Ayverdi, 2010, s. 184).

CÂRİM (جارم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُرْم , جَرَم fiilinden türetilmiş bir isimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُرْم: Büyük bir suç işlemek veya suç işlemek anlamına gelir. Ayrıca, bir şeyin büyüklüğü veya bir suçun büyüklüğü anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرَم , جَارِم cürüm kelimesinin türevi olan bir isimdir ve genellikle suçlu veya suç işleyen anlamına gelir. Yani, suçlu kişi veya suç işleyen kişi olarak da tercüme edilebilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جُرْم الشخص: Kişi suç işledi veya kişinin suçu büyüdü anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَارِم: Bu, suç işlemiş bir kişi veya büyük bir suç işlemiş birini tanımlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, özellikle hukuki ya da etik bağlamlarda kullanılabilir ve suç işleyen ya da büyük suçlara karışmış birini tanımlamak için tercih edilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارِم kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Cârime (جارمه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cârime (جارمه) *sıf* Cârim kelimesinin kadını ifade eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki rnüennes şekli.” (Ayverdi, 2010, s. 184).

Cârime (جارمه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَارِمَة kelimesi, جَارِم (cārim) isminin dişi hali olup جَرَم kökünden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَارِمَة: Bir kadının suç işlemesi durumu için kullanılır ve genellikle suçlu kadın anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَارِمَة kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂRİS (جارس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂRİS (جارس) *i*. ve *sıf* (Ar. *cers* ‘ses vermek, konuşmak’tan *cāris*) Yaygaracı, hırçın, gürültücü kimse, geveze: *Hay cāris müzevir!* (Ahmed Vefik Paşa). *Vay, daha dırlanıyor*

musun, aldatıcı timsah, yamyam yürekli câris!... (Ahmed Vefik Paşa). O kadın ağlarsa, bağırırsa câris denecek, dayağa müstahak addedilecek (Hâlit Z. Uşaklıgil)." (Ayverdi, 2010, s. 184).

CÂRİS (جارس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "جارس kelimesi, جارس isminin bir formudur ve kökeni جرس kelimesine dayanır." (El-Meâni, 2025). 2. "جرس: Bu kelime, ses veya çınlama anlamına gelir, özellikle çan gibi bir nesnenin çıkardığı ses ile ilişkilendirilir." (El-Meâni, 2025). 3. "جارس: Bu kelime ise, çınlayan veya ses çıkaran anlamına gelir, ancak bağlamına göre yaygaracı, gürültücü bir kişi olarak da kullanılabilir." (El-Meâni, 2025). 4. "جارس: Genellikle çınlayan, gürültü yapan veya yaygara çıkaran birini tanımlamak için kullanılır. Bu kelime aynı zamanda geveze veya yaygaracı anlamında da kullanılabilir." (El-Meâni, 2025). 5. "جارس: Çan sesi veya herhangi bir ses çıkaran bir şeyin nitelendirilmesi anlamına gelir. Ayrıca, gürültücü veya rahatsız edici şekilde ses çıkaran kişi anlamında da kullanılır." (El-Meâni, 2025). Örnek: "جارس في الشارع: Sokakta ses çıkaran, gürültü yapan kişi." (Badawi & Hinds, 1986, s.155).

Sonuç: جارس, Mısır Arapçasında belirli edebi veya daha az yaygın bağlamlarda yer alabilir, fakat modern kullanımda oldukça nadirdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جارس kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CARTA Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

"CARTA i. (Ar. *Žarṭa*'dan; ses taklidi k.) argo. Yellenrne." (Ayverdi, 2010, s. 184).

CARTA Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "Zarta: Gaz çıkarma anlamına gelir. Argo ve halk arasında kullanılan bir terimdir." (El-Meâni, 2025). 2. "ظرده فيك: Sana zerre kadar aldırmiyorum veya sana hiçbir şey umurumda değil anlamına gelir. Bu, bir tehdide veya bir duruma kayıtsızlık ifade eden bir deyimdir." (Badawi & Hinds, 1986, s.555). 3. "انت ياض يا ظرطه: 'Sen, seni iğrenç herif!' gibi bir anlam taşır. Bu cümle, birine hakaret etmek veya aşağılama amaçlı kullanılan argo bir ifadedir." (Badawi & Hinds, 1986, s.555). 4. "Darta: Zarta kelimesinin bir varyasyonu olabilir ve aynı anlamda kullanılabilir." (Badawi & Hinds, 1986, s.555). 5. "Zarta (ظرطه), Mısır Arapçasında gaz çıkarma veya rüzgârı çıkarmak anlamına gelen, halk arasında kullanılan bir kelimedir." (Badawi & Hinds, 1986, s.555). "Bu kelime, daha

çok fart (yani gaz çıkarma) anlamında kullanılır ve gayri resmi, argo bir terimdir. Günlük konuşmalarda arkadaşlar arasında ya da rahat bir ortamda duyulabilir. Ancak, daha resmi veya ciddi ortamlarda kullanılması hoş karşılanmaz.” (Badawi & Hinds, 1986, s.555).

Sonuç: Carta Kelimesi bazen şaka veya hafif bir mizahi ton da olabilir, ancak genel olarak daha az kibar bir anlam taşır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Zarta kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂSUS (جاسوس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂSUS (جاسوس) i. (Ar. cess ‘gizli bir şeyi görüp anlamak istemek’ten *cāsūs*) 1. Bir devletin askerî, siyâsî ve ekonomik sırlarını başka bir devlet hesâbına gizlice öğrenmekle görevli kimse, ajanı: *Bu minval üzere emir getiren kimseyi mel'unlar zindana koyup cāsustur diye muhkem bağladılar* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Câsus kullanmayı milletimizin şânına yakıştıramadım ki...* (Nâmık Kemal). 2. Başkalarına âit sırları belli bir maksatla ve başkası hesabına araştırıp öğrenen ve haber veren kimse: *Deminden beri câsus gibi pencerenin altından sözlerini dinledim* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂSUS (جاسوس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Câsus: Haberleri gizlice toplayıp ilgili kişilere ileten kişi, muhbir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Çift taraflı câsus: İki rakip taraf için çalışan veya aynı anda iki devletin hizmetinde olup birini ya da her ikisini birden aldatan kişi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Casus terimsel anlamda: İnsanların özel konuşmalarını ve durumlarını gizlice dinleyen kişidir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bir taraf için gizli bilgiler toplayan kişi: Düşman casusları.” (El-Meâni, 2025). 5. “Çift taraflı casus: İki rakip taraf için çalışan veya aynı anda iki devletin hizmetinde olup birini ya da her ikisini birden aldatan kişi.” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır çağdaş Arapçasında casus kelimesi için yaygın kullanılan birkaç terim vardır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). 7. “جاسوس: Genel anlamda casus demektir ve hem resmi hem de günlük dilde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). 8. “مُخْبِر: Daha çok haberci, muhbir anlamına gelir ve polis veya istihbarat muhbirleri için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). 9. “عَيْن: Eski ama hâlâ bazı bağlamlarda kullanılan bir kelimedir, özellikle edebî veya tarihi metinlerde göz anlamında olup casus için de kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161).

Sonuç: Mısır’da bazen polis veya istihbarat için çalışan muhbirleri tanımlamak için kullanılır, ancak genellikle rehber anlamındadır. Günlük konuşmada جاسوس en yaygın kullanılan kelimedir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جاسوس kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂYİ ' (جائع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂYİ ' (جائع) *sıf. ve i. (Ar. cev ' ‘acıkmak’tan cā’i’> cayi’)* Acıkmış olan (kimse), aç: *Simât-ı vasl ile seyr eyle zîrâ / Çoğaldı matbah-i hicrinde cāyi’* (Bayburtlu Zihni).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂYİ ' (جائع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَائِع (Aç): Kelimenin Çoğul şekilleri جَائِع, جَائِع, جَائِع (Aç insanlar).” (El-Meâni, 2025). 2. “وَجَدَهُ جَائِعًا لَمْ يَأْكُلْ مِنْذُ أُسْبُوعٍ (Onu aç buldu, bir haftadır yemek yememişti.).” (El-Meâni, 2025). 3. “الشَّبْعَانِ يَفْتُ لِلْجَائِعِ فِتْنًا بَطِيئًا (Tok olan kişi aç olana yavaşça ekmek ufalar): Muhtaç birine yardımın yavaş gelmesini eleştiren bir atasözü.” (El-Meâni, 2025). 4. “نَائِعٌ جَائِعٌ (Hem aç hem susuz).” (El-Meâni, 2025). 5. “Klasik Arapçada جَائِع kullanılırken, Mısır Arapçasında günlük konuşmalarda جعان kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 6. “Mısır Arapçasında klasik Arapçaya göre daha basit ve konuşma diline uygun kelimeler tercih edilir. جائع kelimesi daha çok resmi ve yazılı metinlerde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). “Bu ifadeler, Mısır Arapçasında açlık (جعان) kelimesiyle ilgili deyimlerdir: a. “الْجَعَانِ يَحْلُمُ بِسُوقِ الْعَيْشِ (Aç adam ekmek pazarını hayal eder): İnsanın hayalleri, en çok ihtiyaç duyduğu şeye bağlıdır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). b. “الْجَعَانِ يَطْرَشُ الزَّلَطَ (Aç adam çakıl taşlarını bile çiğner): Açlık ve ihtiyaç, insanı normalde kabul etmeyeceği şeyleri yapmaya zorlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). c. “فُوتَ عَلَى عِدْوِكَ جَعَانٌ وَلَا تَقُوتَ عَلَيْهِ عَرِيَانٌ (Düşmanın yanından aç geç, çıplak geçme): Fakir olmak utanç verici değildir, ama zayıflığını göstermek seni savunmasız yapar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 7. “Onurunuzu koruyun, zor durumda olsanız bile başkalarına belli etmeyin.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 8. “Bu deyimler, Mısır Arapçasında halkın günlük hayatta sıkça kullandığı atasözlerindendir. Özellikle جعان kelimesi günlük konuşmada çok yaygın bir şekilde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 9. “هُوَ جَائِعٌ (Onun tenceresi açtır, tenceresi dolu değildir): Evinin sofrasının fakir olduğu, yiyeceğinin olmadığı anlamına gelir. Maddi sıkıntı çeken, açlık çeken biri için kullanılan bir deyimdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182).

Sonuç: جَائِع Mısır Arapçasında da benzer şekilde anlam taşır ve genellikle sahte gösteriş yapanları veya fakirliği ifade etmek için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَائِع kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CÂZİP-CÂZİB (جاذب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂZİB Bk. CÂZİP.” (Ayverdi, 2010, s. 185).

“CÂZİP-CÂZİB (جاذب) sıf ve i. (Ar. cezb ‘kendine çekmek’ten cāzib) 1. Kendine doğru çeken, cezbeden (şey veya kimse): ‘Mıknatıs iğneyi cāziptir.’ 2. Dikkat ve ilgiyi üzerine çeken, çekici, alımlı (şey veya kimse): Sultantepe 'deki Abdülbâki Câmî bu cāzip köşelerdendir (Ahmet H. Tanpınar). Sofranın en cāzip eşyasına gelince bunlar muhakkak ki kaşıklardı (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂZİP-CÂZİB (جاذب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جاذب: Çekici, cazip, mıknatıslı. Köken: جذب fiilinden türemiştir, anlamı çekmek, kendine doğru almaktır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Çekici, cazip, etkileyici, cezbedici.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “كان جاذبًا بأناقته (Şıklığıyla çekiciydi): Cazip, çekici, etkileyicidir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Manyetik, mıknatıslı fiziksel anlamda çeken şeyler için”. (El-Meâni, 2025). Örneğin: “آلة جاذبة مغناطيسية (Manyetik çekici cihaz): Mıknatıs, mıknatıslı, manyetik çekimli.” (El-Meâni, 2025). 4. “جاذب kelimesi günlük konuşmada cezbedici, karizmatik gibi anlamlarda da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جاذب: Çekici, cazip, mıknatıslı.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “كان جاذبًا بأناقته (Şıklığıyla çekiciydi): Cazip, çekici, etkileyici gibi anlamlarda da kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime günlük dilde hem fiziksel hem de mecazi anlamda kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جاذب kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂZİBE (جاذبه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂZİBE (جاذبه) sıf. Cāzip kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Ecsam-ı cazibe.’ Bk. CÂZİBE.” (Ayverdi, 2010, s. 185).

“CÂZİBE (جاذبه) i. (Ar. *cezb* ‘kendine çekmek’> *cāzib* ‘çekici’den *cāzibe*) 1. Dikkat ve ilgiyi üzerine çekme özelliği, çekicilik, alımlılık, albeni: *Bu romanın cazibesine karşı hangi zekâ lâkayt kalabilir?* (Cenap Şahâbeddin). *Bugünkü kadın çıplaklığının cinsî câzibeyi azaltmakta olduğunda şüphe yoktur* (Ahmet Haşim). 2. fizik. Bir cismin diğer bir cismi kendine doğru çekme kuvveti, çekim: ‘*Mıknatısta câzibe vardır.*’” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂZİBE (جاذبه) kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Köken: Arapça جذب fiilinden gelir, anlamı çekmek, cezbetmektir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Botanikte (علم النبات): جاذبة. Bir bitki türü: الفصيلة المنغولي الجاذبة نبات من الفصيلة (Caziba, manolya ailesine ait bir bitkidir).” (El-Meâni, 2025). 3. “Anason (يانسون نجمي) gibi aromatik yağ çıkarılan bir bitki türüdür.” (El-Meâni, 2025). 4. “(علم الرياضة): Çekim kuvveti, yerçekimi veya bir cisme etki eden çekici güçtür.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجاذبة (Cazibe, hareketli bir cisme etki eden kuvvettir).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, hem bilimsel hem de mecazi anlamda çekici, cazibeli şeyleri ifade etmek için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جاذبه kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CÂZİM (جازم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÂZİM (جازم) sıf. ve i. (Ar. *cezm* ‘kesin karar vermek’ten *cāzim*) 1. kesin karar veren, cezmeden (kimse). 2. Anlayan, kavrayan, bilen, idrak eden (kimse): *Eya sadr-ı sühan-perver ki idrakin olur cazim / Tekeltüm etmeden bir lafzı ma 'na-yı müfôd üzre* (Nef'i).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CÂZİM (جازم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جازم kelimesi جَزَم fiilinden türetilmiştir ve kesin bir karara varan, karar veren kişi anlamına gelir. Ayrıca dil bilgisi bağlamında, bir fiilin mücerret hale gelmesini sağlayan bir ögedir.” (El-Meâni, 2025). “Yani لا yasaklayıcı olmasın gibi araçlar kullanılarak fiil cezmedilir. Örneğin: لا تكذب (yalan söyleme) cümlesinde لا fiilini cezmeden bir araçtır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Sıfat: جازم aynı zamanda bir kişinin bir konuda tamamen emin olduğu, geri dönüşü olmayan bir karar verdiği anlamına gelir.

Örneğin: *كان جازماً في نتائجه* cümlesinde, Sonuçlarında kesin bir eminlik içindeydi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “ما يجزم به” a. “Bu anlamda, جازم, fiil-i muzârî'yi geniş zaman fiili cezmeden bir öge veya araçtır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Örneğin, لا gibi araçlar, fiilin kesin bir şekilde yapılmasını sağlar. جازم burada dil bilgisi terimi olarak kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). b. “جازم من الأنية”: Bu anlamda, جازم bir nesnenin veya bir şeyin kesin bir şekilde belirlenmiş, sabit veya kati bir özellik taşıması anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: جازم bir nesne veya durumun sabitliğini, değişmezliğini ifade eder. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جازم kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBÂBİRE (جبابرة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBÂBİRE (جبابرة) i. (Ar. *cebbār* ‘zorlayan’ın çoğul şekli *cebâbire*) Zorbalar, cebrediciler, halka zulmeden kimseler: *Fakat buraları o vakit (...) birtakım cebâbire elinde olup onları oradan muhârebe ile çıkarmak lazım gelirdi* (Cevdet Paşa' dan). *Binâsı taş yüreğindendir ol cebâbirenin / Budur şu kabr-i mübârekte gördüğüm dehşet* (Nâmık Kemal' den).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CEBÂBİRE (جبابرة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبَّار ismi fail: جَبَّار kelimesi, جَبَرَ fiilinin mübalağa ağırlaştırma formudur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Caher, zorba, despot: İnsanları ezme, onlara hükmetme ve onları zorla yönlendirme eğiliminde olan biri.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “Büyüklik, kibir: Kendini herkesin üzerinde görme, haksız yere başkalarını küçümseme.” (El-Meâni, 2025). 4. “Etkili, kuvvetli, güçlü: Çevresine güçlü bir etki bırakan veya zorla kendi isteğini kabul ettiren biri.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “عَقْلٌ جَبَّار (Akılca güçlü / Fâik zeka): Zeka olarak olağanüstü bir kapasiteye sahip olmak.” (El-Meâni, 2025). 6. مَجْهُودٌ جَبَّار (Büyük, muazzam çaba): Büyük bir çaba veya gücü ifade etmek.” (El-Meâni, 2025). 7. “هُوَ اللَّهُ الْجَبَّار (Tanrı'nın ismi): Allah, El-Cabbar Allah'ın 99 ismi arasında yer alan ve ‘her şeyin üzerine egemen, her türlü zorlukla karşılaşanların yardımcısı’ anlamına gelen bir isimdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: عَبْدُ الْجَبَّارِ: Bir isim olarak kullanıldığında, ‘el-Cabbar’a hizmet eden kişi’ anlamına gelir ve ‘عبد الجبار’ gibi isimlerde yer alabilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبارہ kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBAN-CEBBAN (جبان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBAN-CEBBAN (جبان) *sıf.* (Ar. *cebānet* ‘korkak olmak’tan *ceban- cebban*) Korkak, cebin: ‘*Hasm-ı ceban: Korkak düşman.*’” (Ayverdi, 2010, s. 185).

“CEBBAN Bk. CEBAN.” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CEBAN-CEBBAN (جبان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جبان (Korkak): Şiddetli korku duyan ve bu yüzden harekete geçmekten kaçınan kişi.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “جبان kelimesi, cesaret eksikliği ve korku nedeniyle karar almakta veya harekete geçmekte zorlanan bir kişiyi tanımlar. Bu anlamda, جبان kişi, risk almaktan ve zorluklarla karşılaşmaktan çekinir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında bu kelime, cesaretsizlik veya korkaklık durumunu belirtmek için kullanılabilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبان kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBANET (جبانة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBANET (جبانة) *i.* (Ar. *cebānet*) Korkaklık: ... *İtalya'nın cebāneti (...)* netîce Itibariyle bizi ne kadar izrar etmiştir (Ahmet Râsim). *Cinâyetini îtirâfa kuvvet bulamayan bir müttehem cebānetiyle bu çocuğun karşısında sustu* (Halit Z. Uşaklıgil). *Cebānet, meskenet, dünyâda sığmaz rûh-ı İslâm 'a / Kitabullahı işhâd eyledim, gördün ya da'vâma* (Mehmet Âkif- Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 185).

CEBANET (جبانة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جبانة, جَبْنُ fiilinin masdarıdır ve korkaklık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Kişinin korkaklık gösterme durumunu ifade etmek için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جبانة (Korkak kadın, dişil form): جبان kelimesinin müennes (dişil) hâlidir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 4. “Bir kadının korkak olduğunu belirtmek için kullanılır. Örnek: هي جبانة ومش بتواجه حد (O korkak ve kimseyle yüzleşmiyor.)” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 5. “جبانة: Bazı Arap lehçelerinde ve özellikle Mısır Arapçasında mezarlık anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 6. “Mısır'da, mezarlık anlamında جبانة kelimesi sıkça duyulur. Örnek: راحوا يدفنون في الجبانة (Onu mezarlığa gömmeye gittiler.)” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: جبانة kelimesi, eğer korkak kadın anlamında kullanılmak istenirse, bağlamdan anlaşılır veya ست جبانة (Korkak kadın) gibi ifadeler kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبانة kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CEBBAR (جبار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBBAR (جبار) *sıf.* ve *i.* (Ar. *cebr* ‘zorlamak’tan *cebbâr*) 1. Cebreden, zor kullanan (kimse), zorba. 2. **halk ağzı.** Çok becerikli, cerbezeli, tuttuğu şeyi koparan (kimse). 3. *i.* ‘Dilediğini cebir yoluyla yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan’ anlamında Esmâ-i Hüsnâ’dan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır: *Cümle âlem yoğ iken ol var idi / Yaradılmıştan ganî cebbâr idi* (Süleyman Çelebi).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBBAR (جبار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبَّار kelimesi, Arapçada mübalağa (abartılı) anlam taşıyan bir sıfattır ve çeşitli anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَبَّار, جَبَّر fiilinden türetilmiş olup zorlayıcı, baskıcı, despot anlamlarına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Kibirli, kendini üstün gören, başkalarının haklarını tanımayan, zorla hükmeden kişi anlamında kullanılır. Örnek: حاكم جَبَّار (Zorba bir hükümdar).” (El-Meâni, 2025). 4. “عَقْلٌ جَبَّار (Olağanüstü zeki bir akıl).” (El-Meâni, 2025). 5. “مَجْهُودٌ جَبَّار (Muazzam bir çaba, büyük bir gayret).” (El-Meâni, 2025). 6. “هُوَ اللهُ الْجَبَّارُ (O, Allah el-Cebbâr’dır.).” (El-Meâni, 2025). 7. “Allah’ın 99 isminden biridir ve ‘her şeye hükmeden, kudretiyle her şeyi kontrol eden’ anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَبَّارون: Daha çok insanlara yönelik bir kullanım.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جَبَابِرَة: Genellikle tarihî veya güçlü despotlar için kullanılır.

CEBEL (جبل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBEL (جبل) i. (Ar. cebel) Dağ: *Girin ey koçaklar er meydânına / Bugün cebellerin duman günüdür* (Köroğlu- Ö.T.S.). *Bu cebelin zirvesi gâyet yüksek, eteği deniz kıyısında olmak üzere hayal olunup ve hemîşe bunun zirvesinden kar eksik değildir* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Berk-ı tecelliyât-ı Hudâ'dan nişan verir / Her dâğ-ı sîne bir cebel-i Tûr'dur bana* (Hersekli Ârif Hikmet).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBEL (جبل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Dağ: Yeryüzünden yükselen ve uzun olup, tepeyi aşan bir kara parçası.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “Falanca dağdır: Bu ifade, kişinin sabırlı ve yerinden kıpırdamayan biri olduğunu anlatır, yani güçlü ve sarsılmaz bir karakteri ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 3. “Dağ: Bir kavmin lideri ya da önderi anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 4. “Dağ: Ayrıca bir bilgin anlamına gelir, yani bilgisiyle tanınan biri.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 5. “Buzdağı: Okyanus yüzeyinde yüzen büyük bir buz kütesidir ve kutup buzlarından ayrılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Dağların aşınması: Şiddetli yağmurlar nedeniyle dağların hızlıca parçalanması.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جبل kelimesi Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبل kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Cebeli (جبلي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cebeli (جبلي) sıf. (nispet eki -î ile) Dağa âit, dağla ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebeli (جبلي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Dağa ait bir isim veya dağla ilgili bir isim: Bu ifade, bir şeyin ya da bir kişinin dağla ilişkili olduğunu belirtmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “dağlı kelimesi, dağa ait yani dağda yaşayan anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cebeli (جبلي) kelimesi Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Cebeliyye (جبلية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

Cebeliyye (جبليہ) sıf. Cebeli kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı rnanadaki müennes şekli: ‘Nebâtat-ı cebeliyye: Dağ bitkileri.’” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebeliyye (جبليہ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Dağ bitkisi: Sadece dağda yetişen her türlü bitki anlamında.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır çağdaş Arapçasında cebeliyye (جبليّة) kelimesi, genellikle dağlılar veya dağ halkı anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). “Bu terim, dağlık bölgelerde yaşayan insanları ifade etmek için kullanılır ve coğrafi olarak dağlık alanlarda yerleşik olan topluluklar için geçerli olabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 3. “Bunun dışında, cebeliyye kelimesi bazen dağcılık veya dağa ait şeyler anlamında da kullanılabilir. Ancak daha yaygın bir kullanımda, dağlarda yaşayan veya dağ kökenli olan insanları tanımlamak için kullanılmaktadır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: Mısır çağdaş Arapçasında cebeliyye, özellikle dağlık bölgelerdeki insanları ve kültürleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبليہ kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CEBERUT (جبروت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBERUT (جبروت) i. (Ar. cebr ‘zorlamak’tan *ceberût*) 1. Allah'ın her şeyin üstünde olan büyüklüğü, kudreti, ululuğu: *Unutma kendini bilmiş ol ki ey insan / Müebbeden kalacak hilkatın esâsı nihan / Tasavvur et ceberûtum için bidâyettir / Mükevvenat ki fikrince bî-nihâyettir / Kemîne zerresidir âsumân-ı hilkatimin* (Mehmet Âkif). 2. (Anlam kayrnasıyle) Zorbalık, merhametsizlik: *Ceberutlarını milletlerin dil hürriyetine müdâhaleye kadar götürmüşlerdir* (Nihad S. Banarlı). *Komünist devletlerde ceberut arttı* (Ahmet Kabaklı). 3. sıf Zorba, merhametsiz: *Sovyet Rusya'da bu ceberut sınıf baskısı ile birlikte pek tabii ağır ağır sınıf mücâdelesini de başlamıştır* (Ahmet Kabaklı).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBERUT (جبروت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبْرُوت (Cebirût) kelimesi, Arapçada güç, zorbalık, kudret anlamlarına gelir. Bu kelime, genellikle büyük bir kuvvet, egemenlik ya da baskıyı tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَبْرُوت: Zorbalık, baskı, korkutma anlamlarına gelir. Bu, bir kişinin

veya bir gücün başkalarına karşı sert ve güçlü bir şekilde hakimiyet kurması anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَبْرُوت: Bu kelime de güç, kudret, egemenlik anlamında kullanılır ve genellikle bir kişinin ya da gücün sahip olduğu üstün ve üstün yetenekleri tanımlar.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: جَبْرُوت kelimesi, baskı ve güç anlamlarını taşır ve insanların sahip olduğu veya kullanabildikleri kudretin ve gücün ifadesidir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَبْرُوت kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEPHE-CEBHE (جبهة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBHE Bk. CEPHE.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

“CEPHE-CEBHE (جبهة) i. (Ar. *cebhe*) 1. Alın: *Cebhe-i pâkinde nûr-ı gâlibiyet muncelî* (Muallim Nâci). *Çeşmin gibi nâsiyen derindir / Uluiyyet o cebhede defindir* (Abdülhak Hâmit). *Hasta bir kuş gibi bîâtâb-ı tefekkür cebhem* (Hüseyin Sîret). 2. (Binâlarda) Yüz, ön taraf: *Biraz da Orta Çağ şehirlerinin darlığı yüzünden Selçuk mîmârîsinin en zengin noktası binâların cephesidir* (Ahmet H. Tanpınar). 3. Savaş bölgesi, harp sâhası: *Sâlihli’de kuvâ-yı millîyye cephesi kuruldu* (Aka Gündüz). *İstasyonda, kim bilir hangi cephelerden öbürüne asker nakleden katarlardan birine rastladım* (Ahmet H. Tanpınar). *Cephelerde harcanan kurşun sizin için* (Orhan V. Kanık). 4. Taraf, yön, cihet: *‘Düstûrû’l-amel’ ise devlet idâresinin muhtelif cepheleri hakkındaki fikirlerini derli toplu belirten bir eserdir* (Orhan Ş. Gökyay). *İşi iki cepheden müdâfaa eder durur* (Burhan Felek). *‘Âdem Kasîdesi’nin psikolojik, metafizik, estetik olmak üzere başlıca üç cephesi uardır* (Mehmet Kaplan). 5. **asker**. Savaş hâlindeki bir ordunun düşmana bakan en ileri noktalarının meydana getirdiği hat, ordunun en önünde düşmanla yüz yüze olan saflar, ateş hattı, savaş hattı: *Bu iki cephe arasında ilk çarpışmadır* (Yusuf Z. Ortaç). 6. Aynı fikre taraftar olanların meydana getirdiği grup: *‘Millî cephe.’ ‘Muhâlefet cephesi.’ ‘Sol cephe.’*” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CEPHE-CEBHE (جبهة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبْهَة الإنسان (İnsan alını): İki kaş arasındaki ve saçın başladığı yer arasındaki bölgedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cebhe (savaş cephesi): Askeri anlamda, orduların karşı

karşıya geldiği mücadele alanı.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cebhe: Belirli bir amacı olan veya bir sorunla mücadele eden topluluk veya grup. Örneğin, جبهة وطنية (ulusal cephe) ya da جبهة شعبية (halk cephesi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Cebhe: Kemanın üst kısmı, sap ile birleşen bölüm.” (El-Meâni, 2025). 5. “جبهة: Ayrıca güçlü bir lider veya topluluğun önderi anlamında da kullanılabilir. Örneğin, جبهة القوم (toplumun lideri) ya da جبهة القبيلة (kabile önderi).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, alın, savaş cephesi, topluluk gibi pek çok farklı anlam taşıyan zengin bir kelimedir ve bağlama göre anlamı değişir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبهة kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBİN (جَبِين) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBİN (جَبِين) i. (Ar. *cebîn*) Alın: *Bu taş cebînine benzer ki ayn-ı makberdir / Dışı sükûn ile zâhir içi mahşerdi* (Abdülhak Hâmit).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBİN (جَبِين) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبِين (Cebin) kelimesi, Arapçada farklı anlamlarla kullanılır ve genellikle alın bölgesine, insanın yüzündeki belirli bir bölgeye atıfta bulunulur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cebin (isim): Cebin veya جَبِين (alın), gözün üstü ve başın ön kısmında, yani göğüs ve kaş arasındaki alan anlamına gelir. Bu terim, bazen alnın sağ ve sol tarafları için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَبِين: Alın bölgesinin yan kısımları, yani şakakların hemen üzerindeki alan.” (El-Meâni, 2025). 4. “أمرٌ يندى له الجَبِين: Bu ifade, bir utanç verici veya kişiyi rahatsız eden bir durumu tanımlar. Yani, kişinin alnı terler veya yüzü kızarır; dolayısıyla bu, utanılacak bir durum demektir.” (El-Meâni, 2025). 5. “مرفوع / عالي الجَبِين: Bu deyim, soylu, yüksek mertebeli, asil bir kişiyi tanımlar. Alnı yüksek olan bir kişi, saygın, değerli ve şerefli olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “عَرَقُ الجَبِين: Bu ifade, zor bir işin ya da mücadelenin ifadesidir; emek ve çaba anlamında kullanılır. Alnı terletmek de zorlu bir çalışma veya çaba harcamak anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “عَفَّرَ جَبِينَهُ: Alnını yere koyarak secde etmek veya birine boyun eğmek anlamına gelir. Burada kişi zorluklar karşısında alçakgönüllü bir şekilde teslimiyet gösterir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “ما كُتِبَ عَلَى الجَبِينِ لَا بد أنْ تراه العين: Bu deyim, kaderin kaçınılmaz olduğu ve Allah’ın takdir ettiği şeylerin gerçekleşeceği anlamına gelir. Yani, kaderde yazılı olanlar gerçekleşir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “مطبوع

على الجبين / مكتوب على الجبين: Bu deyim, kaderin kaçınılmaz olduğunu ve değiştirilemeyecek bir durumu ifade eder. Yani, kişinin başına gelecek şeylerin önceden belirlenmiş ve değiştirilemez olduğu anlatılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 10. “Cebin: ما فوق الصدغ: Alnın sağ ve sol tarafları arasında, şakakların biraz üzerinde yer alan bölge.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: جبين kelimesi hem alın bölgesini ifade eder hem de çeşitli manevi ve felsefi anlamlar taşıyan deyimler ve ifadelerle kullanılır. Alnın terlemesi, yüksek alın, secde etmek ve kaderin belirlenmiş olması gibi durumlar bu kelimenin farklı anlamlarını yansıttı. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبين kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBİN (جبین) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBİN (جبین) sıf. (Ar. *cebānet* ‘korkak olmak’tan *cebīn*) Korkak, yüreksiz: O korkak babalardan doğan bu nesl-i cebin (Mehmet Âkif’ten). Birden kendi kendisini bu derece cebin olduğundan muâheze etti (Hâlit Z. Uşaklıgil). Cebin herif, artık ölsene dedi ve hıçkırıkları birbiri ardı sıra boğazını tıkadı (Yâkup K. Karaosmanoğlu).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBİN (جبین) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبَانٌ (Jabān) kelimesi, Arapçada korkak veya cesaretsiz anlamında kullanılır ve جُبْنَاء (Cubanā) şeklinde çoğul yapılır. Bu kelime, bir kişinin cesaretsiz, korkak olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَبَانٌ: Korkak, cesaretsiz, herhangi bir tehlike karşısında cesaret gösteremeyen kişi.” (El-Meâni, 2025). 3. “إِنَّهُ جَبَانٌ، يَخَافُ مِنْ ظِلِّهِ.” (O korkaktır, gölgesinden bile korkar).” (El-Meâni, 2025). 4. “الْخَوَافُ: Korkak olan, bir şeyden korkmakta aşırıya giden kişi.” (El-Meâni, 2025). 5. “مُتَجَبِّنٌ: Korkaklaşmış, cesaretsizleşmiş kişi. Bu kelime, bir kişinin zamanla korkak hale geldiğini ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “تَجَبَّنَ الرَّجُلُ (Adam korkaklaştı): cesaretsiz hale geldi.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “جَبُنَ (Jabuna) fiili: Bir kişinin korkaklık göstermesi, tehlikeye veya zorluklara karşı cesaret gösterememesi anlamına gelir. Bu fiil, cesaretsizliğin ya da korkaklığın eylemi olarak kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 8. “جَبُنَ عِنْدَ الشَّدَّةِ (Zorluk karşısında korktu.).” (El-Meâni, 2025). 9. “الْجُبْنُ عَارٌ.” (Korkaklık bir utançtır).” (El-Meâni, 2025). 10. “Korkak insan, kaderden kaçamaz.” (El-Meâni, 2025). 11. “الْجَبَانُ إِلَى أَنْ يَسْمَعَ أَحَادِيثَ الشُّجْعَانِ مَا أَحْوَجَ (Korkak insan, cesur insanların

konuşmalarını dinlemeye ne kadar da muhtaçtır): Bu, cesaretin önemini ve korkaklığın zayıflığını vurgulayan bir ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **12.** “الْجَبَانُ مَقْتُولٌ” (Korkak kişi, kılıçla öldürülmeden önce korku yüzünden öldürülür.): Bu ifade, korkaklığın en büyük zayıflık olduğunu anlatır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **13.** “جَبَانٌ” kelimesi, korkaklık, cesaretsizlik ve zayıf ruh hâliyle ilgili olumsuz bir anlam taşır ve bu kelime, çeşitli şekillerde korkaklıkla ilişkili fiil ve terimlerle de kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **14.** “Mısır Arapçasında, günlük dilde cebin kelimesi çoğunlukla korkaklık anlamında çok yaygın değildir, ancak edebi metinlerde veya eski yazılarda, bu tür anlamlar hâlâ geçerli olabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: Bir kişi cesaretini kaybettiğinde veya korkaklık sergilediğinde, eski metinlerde cebin kullanımı görülebilir. Ancak, bu kelime günlük dilde, çoğunlukla جبين (alın) kelimesiyle karıştırılacaktır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبين kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CEBR-CEBİR (جبر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBİR-CEBR (جبر) i. (Ar. *cebr*) **1.** Zorlama, zor kullanma, zor: *Kalabalığı cebr-i bâzû ile yarıp geçen bir mahlukat sürüsü* (Hüseyin C. Yalçın). *Kuvvetli bir cebre lüzum yok* (Reşat N. Güntekin). *Hulûl et tatlılıkla / Sakın zordan cebirden* (Ârif N. Asya- Ö.T.S.). **2. eski.** Düzeltme, kırık bir şeyi onarma, tâmir etme.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBİR-CEBR (جبر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebir (جبر) kelimesi, Arapçada düzeltmek, onarmak, iyileştirmek anlamında kullanılır ve özellikle kırık, bozulan veya üzgün bir durumu düzeltmek gibi bağlamlarda yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **2.** “جبر العظم: Kemik iyileşmesi, özellikle kırık bir kemiğin düzeltilmesi.” (El-Meâni, 2025). **3.** “جبر العظم المكسور: Kırık kemiği iyileştirmek, üzerine bandaj ya da atelle müdahale etmek.” (El-Meâni, 2025). **4.** “جبر: جبر الفقير/جبر اليتيم: Yoksulu veya yetimi desteklemek, onların ihtiyaçlarını karşılamak, durumlarını iyileştirmek.” (El-Meâni, 2025). **6.** “جبر الأمر: Bir işi düzeltmek, bir durumu iyileştirmek veya organize etmek.” (El-Meâni, 2025). **7.** “أصلحه وقوّمه” (Durumu düzeltti ve

düzenledi.).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “جَبَرَ الْكَسْرَ (Kırığı tamir etmek) yani eksik olan bir şeyi tamamlamak. Ayrıca istatistiksel bir bağlamda da kullanılır; yani bir sayının tamlanması veya düzeltilmesi.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “جَبَرَهُ عَلَى الْعَمَلِ وَغَيْرِهِ” (Birini zorla bir işe yönlendirmek): yani ona bir şey yapmak için baskı yapmak.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 10. “جَبَرَ خَاطِرَهُ/جَبَرَ بِخَاطِرِهِ (Birinin moralini düzeltmek) onu teselli etmek veya ona neşe vermek.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 11. “أَزَالَ انْكَسَارَهُ” (Onun kırılmasını giderdi ve onu rahatlattı.).” (El-Meâni, 2025). 12. “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَاهْدِنِي (Allah'ım, beni affet, bana merhamet et, beni onar ve bana hidayet ver.).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جَبَرَ kelimesi, bir şeyin iyileştirilmesi, düzeltilmesi, onarılması anlamına gelir ve bu hem fiziksel bir iyileşme kemik kırığı gibi hem de manevi bir iyileşme üzgün birini teselli etmek gibi olarak geniş bir kullanım alanına sahiptir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جَبَرَ kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Cebr-i hâtır Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**Cebr-i hâtır:** Gönlü kırılan bir kimsenin gönlünü alma, gönül yapma. **Cebr-i mâfat:** Kaybedilen bir şeyi başka bir şeyle telâfi etme: ... *Donanmamıza galebe etti, cebr-i mâfat için tersânelerimizde beş ay zarfında altı yüz gemi peydâ etmeye muvaffak olduk* (Nâmık Kemal). **Cebri nefs:** Bk. CEBRİNEFS. **Cebr-i noksan** eksik olanı tamamlama.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebr-i hâtır Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebr kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiştir ve farklı anlamlarla kullanılmıştır. Örnekler: **a.** Cebr-i Hâtır (جبر خاطر): Bir kişinin gönlünü almak, gönlünü yapma veya gönlü kırılan birini teselli etme.” (El-Meâni, 2025). “Bu deyim, genellikle kırılmış veya üzülmüş bir kişinin moralini düzeltmek, ona iyilik yapmak anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Birinin gönlünü almak için ona güzel sözler söylemek, halini hatırlatmak, gönlünü yapmaktır.” (El-Meâni, 2025). **b.** “Cebr-i Mafat (جبر مفات): Kaybedilen bir şeyi başka bir şeyle telafi etmek veya kayıp bir durumu düzeltmek.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Donanmamıza galebe etti, cebr-i mâfat için tersânelerimizde beş ay zarfında altı yüz gemi peydâ etmeye muvaffak olduk.” (El-Meâni, 2025). “Burada, kaybedilen bir şeyi başka bir şekilde telafi etme anlamında kullanılıyor; donanmanın kaybını, yeni gemiler inşa ederek telafi etmek.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **c.** “Cebr-

i Nefs (جبر نفس): Beden veya ruhsal anlamda zorlanma, kendini bir duruma zorlamak. İnsan, bazen nefsinin bir amaca ulaşmak için zorlar; bu durumda cebr-i nefis kullanılır. Bu terim, genellikle kişisel hedeflere ulaşmak için gösterilen zorlukları ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). d. “جبر نقصان (Cebr-i Noksan): Eksik olanı tamamlamak, eksik bir durumu düzeltmek. Eğer bir şeyin eksikliği varsa, bunu tamamlamak, onu olması gereken hâle getirmek anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cebr kelimesi, genellikle bir şeyi onarma, tamamlama veya düzeltme eylemleriyle ilişkilendirilir. Hem manevi anlamda (gönül alma) hem de fiziksel anlamda (kaybedilen bir şeyin telafisi) kullanılabilir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبر kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBRİNEFS (جبر نفس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBRİNEFS (جبر نفس) i. (Ar. *cebr* ‘zorlamak’ ve *nefs* ile *cebr-i nefis*) Kendini zorlama, kendine baskı yapma, kendini tutma: *Hesnâ* (gülmemek için *cebrinefs*ile): *A kızım, senin dünya güzeli dediğin acaba bu kızdan başka türlü bir şey midir zannedersin dedi* (Hüseyin R. Gürpınar). *Nihâyet ufak bir cebrinefs ile, tanımıyorum diyebildi* (Ahmet Rasim).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBRİNEFS (جبر نفس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. أَجْبَرَ نَفْسَهُ عَلَى إِحْتِرَامِ النَّظَامِ: Bu cümlede أَجْبَرَ fiili, kendi nefsinin (kendini) bir şey yapmaya zorlamak anlamında kullanılmıştır. Yani kişi, kendi iradesiyle ve zorlayarak bir şey yapmaya karar vermiştir. Burada, kişi nizamı (düzeni) saygıyla kabul etmeye zorlamaktadır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبر نفس kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBİR (جبر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBİR (جبر) i. (Ar. *ilmu'l-cebr*'den kısaltına yoluyla) Niceliklerle ilgili meseleleri harfler kullanarak sâdeleşmiş denklemler şekline getiren ve bunlara âit kurallar koyan matematik kolu: *Hendeseden, cebirden, müsellesattan vazgeçtim, hatta hesap bile bilmiyorsunuz* (Ömer Seyfeddin). *Bu dünyânın en basit, âdeta bir cebir muâdelesini*

hatırlatacak kadar basit bir aşk hikâyesidir (Ahmet H. Tanpınar).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBİR (جبر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. علم الجبر (Cebir Bilimi): matematiğin bir dalı olup, bilinmeyen sayıları (rakamları) temsil eden sembollerle yapılan işlemlerle ilgilenir. Cebir, matematiksel ifadeleri çözmek ve denklemleri düzenlemek amacıyla kullanılan bir alandır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cebir, daha karmaşık denklemlerin çözülmesinde kullanılır ve sıklıkla denklem çözme, terimleri düzenleme ve bilinmeyenleri bulma üzerine yoğunlaşır. Bu alanda temel işlemler toplama, çıkarma, çarpma, bölme ve üs alma gibi işlemleri içerir.” (El-Meâni, 2025). 3. “فَرْعٌ مِنَ الرِّيَاضِيَّاتِ يَقُومُ عَلَى إِحْلَالِ الرُّمُوزِ مَحَلَّ الأَعْدَادِ المَجْهُولَةِ” (Cebir, bilinmeyen sayıları temsil eden sembollerle yapılan işlemler üzerine kurulu bir matematik dalıdır).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cebir, tarihsel olarak, matematiğin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu dal, özellikle denklemler ve fonksiyonlar üzerinde yapılan çalışmalarla matematiksel problemlerin çözülmesini sağlar. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi الجبر kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Cebri (جبري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cebri (جبري) *stf.* (nispet eki -ī ile) Cebirle ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebri (جبري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبْرٌ: اسم منسوب إلى جَبَر. kelimesi, güçle, zorla anlamına gelir. Bu bağlamda, اسم منسوب إلى جَبْر ifadesi, güçle yapılan veya zorla gerçekleştirilen bir şeyin adlandırılmasını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “بيع جبري: Zorla satış anlamına gelir. Burada جَبْر kelimesi, zorla veya baskıyla yapılan bir satış işlemini tanımlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime bir kişinin iradesi dışında yapılan veya kabul edilmek zorunda bırakılan bir satış durumunu ifade eder. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبري kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

Cebriyye (جبرية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**Cebriyye** (جبرية) sıf. Cebri kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli: *‘İşârât-ı cebriyye: Cebir ilmine âit işâretler.’*” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebriyye (جبرية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebriyyah (جَبْرِيَّة), جَبْر kökünden türetilmiş bir terim olup, zorlayıcı, baskıcı, dayatmacı anlamına gelir. Bu kelime, özellikle zorla uygulama veya baskı gibi anlamları ifade eder. Aynı zamanda felsefi bir terim olarak da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَبْرِيَّة (Zorlamaya): Baskıya ve kontrol etme gücüne dayalı bir yaklaşım veya sistem. Bu bağlamda, zorla bir şey yaptırma veya baskı altında tutma gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 3. “لو كان الإسلام دين جَبْرِيَّة وتسلط لفرض نفسه بحد السيف (İslam, zorlayıcı ve baskıcı bir din olsaydı, kendisini kılıçla zorla kabul ettirirdi). Burada, İslam'ın zorla kabul ettirme veya baskı ile dinin dayatılması gibi bir anlayışla ilişkilendirilmediği anlatılmak isteniyor.” (El-Meâni, 2025). 4. “فلسفي: Cebriyyah bazen, insanların iradesi dışındaki olaylar tarafından şekillendirildiği bir anlayışa atıfta bulunur, yani zorunluluk veya kadercilik fikriyle ilişkilendirilir. İnsanların eylemlerinin ve hayatlarının, dışsal güçler veya zorlayıcı etkenler tarafından belirlendiğini savunan bir bakış açısını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “Sosyal ve politik: Bir toplumda Cebriyyah denildiğinde, yönetim ve otoritenin baskıcı, zorlayıcı ve adaletsiz bir şekilde işlediği bir durumu anlatmak amaçlanır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَبْرِيَّة terimi, genellikle zorlayıcı, baskıcı veya dayatmacı bir anlayışla ilişkilendirilir ve hem sosyal hem de felsefi bağlamlarda kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 7. “الجَبْرِيَّة (El-Cebriyyah), anlamında da kullanılır. Bu anlamda, Cebriyyah kelimesi, bir kişinin büyüklük taslaması, kendini üstün görmesi gibi anlamlarla ilişkilendirilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “الجَبْرِيَّة: Bir kişinin, gücü veya konumunu başkalarına baskı yaparak veya zorla kabul ettirme çabası, aynı zamanda kibirli ve kendini büyük görme durumu. Burada, Cebriyyah, sadece bir baskıyı veya zorlamayı değil, kişinin üstünlük iddiasını ve başkalarına karşı kibirli bir tavır takınmasını ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “تَكْبُر (Kibir): Burada جَبْرِيَّة kelimesi, kişinin kendisini başkalarından üstün görmesi, kibirli ve aşırı gururlu olma anlamında kullanılabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: الجَبْرِيَّة kelimesi hem zorla kabul ettirme (baskı ve dayatma) anlamında hem de kibir ve büyüklük taslama anlamında kullanılabilir. Bu tür bir yaklaşımda, kişi kendi gücünü başkalarına üstün görmek ve bu gücü başkaları üzerinde zorla hissettirmek arzusu

ön plana çıkar. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi الجَبْرِية kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBÎRE (جبره) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEBÎRE** (جبره) i. (Ar. *cebr* ‘kırık bir şeyi onarmak’tan *cebîre*) Cerrahların kırık veya çıkık kemikleri sabit tutmak için kullandıkları tahta, mukavva gibi şeylerden yapılan levha, kırık tahtası, süyek.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBÎRE (جبره) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجَبْرِية (Cebîrah), kırık üzerine konan bağ veya şerit anlamına gelir. Tıp dilinde, kırılan bir kemiği bir arada tutmak için kullanılan atel, alçı veya benzeri malzemeler anlamında kullanılır. Bu, kırık kemikleri iyileştirmek için uygulanan tedavi yöntemlerinden biridir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَبْرِية (El-Cebîrah), جِبَارَة (Cebîrah): Kırık bir kemiği sabitlemek ve iyileştirmek amacıyla üzerine konan malzeme, örneğin ahşap, alçı veya benzeri sert malzemeler.” (El-Meâni, 2025). 3. “ما يُشَدُّ عَلَى الْعِظَمِ الْمَكْسُورِ مِنْ خَشَبٍ وَجَبَسٍ وَنَحْوِهِمَا لِيَنْجِبِرَ (Kırık kemiğin üzerine bağlanan ve kemiklerin düzgün bir şekilde birleşmesini sağlamak için kullanılan her türlü malzeme).” (El-Meâni, 2025). 4. “جَبْرِية (Cebîrah): Kırık veya yaralı bölgeyi sarma veya üzerine bağlama anlamına gelir. Ayrıca, yara, kesik veya kırık üzerine bağlanan şey olarak kullanılır. Bu bağlamda, yara üzerine yapılan tedavi olarak da fıkhi terimlerde yer alır.” (El-Meâni, 2025). 5. “حَكْمُهَا فِي الْوَضْعِ: أن يَمْسَحَ الْمَكْلَفُ عَلَيْهِ: Cebîrah üzerine yapılan tedavi veya bağlama durumunda, abdest alırken bu bölgeye meshetmek gerekir, çünkü suyun doğrudan erişemediği bölgelerde bu şekilde bir işlem yapılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “ما يُشَدُّ مِنَ الْعَصَائِبِ وَالْعِيدَانِ عَلَى الْعِضْوِ الْمَكْسُورِ: Kırık veya hasar gören bir bölgeye bağlanan sargı, ip, ya da çubuk gibi malzemeler.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: الجَبْرِية (El-Cebîrah), tıp ve fıkıh alanlarında, bir kırık veya yarayı iyileştirme amacıyla yapılan bağlama işlemi anlamına gelir. Bu bağlama işlemi, kırık kemikleri bir arada tutmak ve iyileşmelerini sağlamak için kullanılır. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi الجَبْرِية kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

CEBRÂİL (جبرائيل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEBRÂİL** (جبرائيل) i. (Ar. *Cebrâ'îl* < İbr.) Dört büyük melekten biri, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek, Cibril [*Diğerleri Azrâil, İsrâfîl ve Mîkâil'dir*] : *Dedi Cebrâil nedir ağladığın / Hüzn ile cân ile ciğer dağladığın* (Süleyman Çelebi). *Ol hinde kim Halîlullah 'a Kâbe 'yi yapmak emrolundu idi, Cebrâil geldi, İsrâfîl ve Mîkâil nice ferişte ile geldiler* (Mec. Um. Bel.).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBRÂİL (جبرائيل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebrâil (جبرائيل): Vahiy Görevlisi, Mısır çağdaş Arapçasında da aynı şekilde kullanılır ve genellikle İslam'daki meleklerden biri olarak tanınır.” (El-Meâni, 2025). “Mısır'da, Cebrâil'in adı, vahiy meleği olarak anılmakta olup, insanlar arasında onun dini anlamı oldukça güçlüdür. Arap dünyasında Cebrâil, Allah'ın mesajlarını peygamberlere ileten çok önemli bir figür olarak bilinir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır'da, Cebrâil'in adı, nadiren günlük sohbetlerde geçtiğinde, genellikle dini bir bağlamda ya da önemli bir mesajı, olayları anlatırken geçer. Dini sohbetlerde veya vaazlarda, Cebrâil'in rolü sıkça vurgulanabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147). 3. “İslam'daki önemli dini figürlerden biri olarak yer alır. Cebrâil geldi veya Cebrâil vahyi getirdi gibi ifadeler, bazen hikâyelerde veya dini konuşmalarda kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Edebî Bağlamda: Cebrâil'in adı edebi metinlerde, özellikle dini şiirlerde ve dini anlatılarda sıkça geçer. Mısır'ın dini ve edebi geçmişinde Süleyman Çelebi'nin Mevlidi gibi metinlerde Cebrâil'e atıfta bulunulabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “İslam'ın Dört Büyük Meleği: Cebrâil dışında, Mısır Arapçasında Azrâil (ölüm meleği), İsrâfîl (sur meleği) ve Mîkâil (rızık meleği) de aynı şekilde sıklıkla anılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cebrâil'in Misyonu: Cebrâil, yalnızca vahiy getiren bir melek değil, aynı zamanda insanları doğru yolda tutmak için Allah'ın iradesini gerçekleştiren bir figürdür. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبرائيل kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBREN (جبر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEBREN** (جبر) zf. (Ar. *cebr* ‘zorlama’nın tenvinli şekli *cebren*) Zorla, cebir kullanarak: *Benim kocam olsa da cebren hapseylese beni* (Ahmed Vefik Paşa). *Elimle kalbimi durdurmak isterim cebren* (Cenap Şahâbeddin). *Cebren ve hîle ile aziz vatanın bütün*

kaleleri zaptedilmiş, bütün tersânelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir (Mustafa Kemal Atatürk).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBREN (جبر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebren (جبرًا) kelimesi, Arapçada baskı ile, zorla, cebren anlamına gelir. Bir şeyin zorla ya da isteksiz bir şekilde yapılması anlamında kullanılır. Genellikle bir kişinin iradesi dışında, güç kullanarak veya zorlamayla yapılan eylemleri tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “فعلت ذلك جبرًا (Bunu zorla yaptım).” (El-Meâni, 2025). 3. “عاش جبرًا في ذلك المكان (O, o yerde zorla yaşadı).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جبرًا kelimesi, bir şeyin özgür irade ve tercih dışında, baskı ya da zorlamayla yapıldığını ifade eder. Cebren ve عنوة gibi kelimeler de benzer şekilde zorla yapılan eylemleri anlatan terimlerdir. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبرًا kelimesi Türkçe bağlamında herhangi bir anlam değişikliği meydana gelmemiştir.

CEBRÎ (جبري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEBRÎ (جبري) sıf. (Ar. cebr ‘zorlamak’ ve nispet eki -î ile cebrî) 1. Zor altında yaptırılan: ‘Cebri İcra.’ ‘Cebri tasfiye.’ 2. Kendini zorlayarak yapılan, zorâki: Talat Hanım cebri bir beşâsetle: ‘Git beyim, eğlen...’ (Hüseyin R. Gürpınar). Derin bir kederi cebri bir istihzâ içinde eritmeye çalışarak... (Peyarni Safa).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBRÎ (جبري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cebri (جبري) kelimesi, Cebr kökünden türetilmiş bir isimdir ve zorla, baskı ile, güç kullanarak yapılan şeylere atıfta bulunur. Bu terim, genellikle baskıcı, zorlayıcı ya da zorla yapılmış eylemlerle ilişkilendirilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جبري terimi, özellikle Cebriyyet mezhebi (Cebriyyah) ile bağlantılıdır. Bu mezhep, insanların eylemlerinin tamamen Allah’ın iradesine bağlı olduğuna inanan bir düşünce akımıdır. Yani, insanların özgür iradeleri yoktur, her şey Allah’ın kudretiyle zorla meydana gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “مَنْ كَانَ عَلَى مَذْهَبِ الْجَبْرِ يُؤْمِنُ بِالْجَبْرِ (Cebriyyet mezhebine mensup ve onu benimseyen kişi).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “بيع جبري (Zorla yapılan satışlar). Örneğin: Bir kişinin iradesine karşı, zorla satılan bir mal veya mülk.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “إقامة جبرية: Bir kişinin zorla bir yere yerleştirilmesi, örneğin, bir siyasetçinin ev hapsi

veya zorla belirli bir yerde ikamet etmeye mahkûm edilmesi.” (El-Meâni, 2025). 6. “معادلة جبرية (Cebirsel denklem): Bu, bilinmeyenlerin cebirsel yöntemler ile çözülmesini ifade eder. Örneğin: Bir denklemin çözülmesi, x veya y gibi bilinmeyenlerin cebirsel işlemlerle bulunması.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جبري kelimesi hem felsefi ve dini bağlamda (Cebriyyet) hem de hukuki ve matematiksel bağlamda kullanılabilir. Arapçadaki bu terim, zorla, baskı ile yapılan eylemleri ve cebirsel işlemleri tanımlar. Yukarıdaki tespitlerimizde görüldüğü gibi جبري kelimesi Türkçede anlam daralmasına uğramıştır.

Cebriye (جبرية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“***Cebriyye (جبرية)** *sıf.* Cebri kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan müennes şekli: ‘Muâmele-i cebriyye.’ Bk. CEBRÎYE.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

“**CEBRÎYE (جبرية)** *i.* (Ar. *cebr* ‘zorlama’ > *cebrî* ‘zorla yaptırılan’ dan *cebriyye*) İrâde-i cüz’iyyeyi inkar eden, kulun kendine has irâde ve gücünün bulunmadığına, Allah tarafından kendisi için önceden değişmez sûrette tespit edilen iyi veya kötü her şeyi yapmaya mecbur olduğuna inanan itikâdî mezhep, kadercilik: *Zâten bir tâife-i kalîleden ibâret olan Cebriye fırkası fırka-i nâciyenin mukni, muhik delillerine karşı mevcûdiyetlerini idâme edemeyip daha IV asr-ı hicrî ibtidâlarında munkariz olmuştur* (Ömer N. Bilmen).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cebriye (جبرية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جبرية (Cebriyyah), جبر kökünden türetilmiş bir terim olup, zorlayıcı, baskıcı, dayatmacı anlamına gelir. Bu kelime, özellikle zorla uygulama veya baskı gibi anlamları ifade eder. Aynı zamanda felsefi bir terim olarak da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جبرية: Zorlamaya, baskıya ve kontrol etme gücüne dayalı bir yaklaşım veya sistem. Bu bağlamda, zorla bir şey yaptırma veya baskı altında tutma gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 3. “لو كان الإسلام دين جبرية وتسلط لفرض نفسه بحد السيف: ‘İslam, zorlayıcı ve baskıcı bir din olsaydı, kendisini kılıçla zorla kabul ettirirdi’ anlamında kullanılmaktadır. Burada, İslam’ın zorla kabul ettirme veya baskı ile dinin dayatılması gibi bir anlayışla ilişkilendirilmediği anlatılmak isteniyor.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cebriyye, kimi zaman insanın iradesi dışında gerçekleşen olayların etkisiyle şekillendiği düşüncesini ifade eden bir yaklaşımdır. Bu görüş, zorunluluk ve kader anlayışıyla bağlantılıdır. Bu bakış açısına göre, bireyin fiilleri ve yaşamı, kendi kontrolü dışında gelişen dışsal güçler veya zorlayıcı unsurlar tarafından belirlenmektedir. Önceki tespitlerimizde de görüldüğü üzere, جَبْرِيَّة kelimesinin Türkçede kullanımında herhangi bir anlam değişikliğine uğramadığı anlaşılmaktadır.

CEBRÎ (جبري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEBRÎ** (جبري) *sıf.* (Ar. *cebî* ve nispet eki *-î* ile *cebrî*) **1.** Cebriye mezhebine âit, cebriye ile ilgili: ‘*Cebrî itikat.*’ ‘*Cebrî görüş.*’ **2.** i. Cebriye mezhebine mensup olan kimse: *Gör ol şeyhsiz gidenleri kimi mülhid kimi dehrî / Olmagıl cebrî ya kaderî zinhâr şeyhe eriş şeyhe* (Eşrefoğlu Rûmî).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEBRÎ (جبري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “المذهب الجبري (Cebri mezhebi): Felsefe ve tasavvuf alanında, insanların bütün eylemlerinin ve davranışlarının Allah’ın iradesine ve kudretine dayandığını savunan bir düşünce akımıdır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Bu görüş, insanın özgür iradesinin olmadığı, onun yaptığı her şeyin aslında Allah’ın zorlayıcı iradesiyle gerçekleştiği inancına dayanır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **2.** “Cebriyyet, insanları eylemlerinde zorlanmış ve çaresiz olarak görür ve her şeyin ilahi kudret tarafından belirlendiği anlayışını benimser.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “Cebri” kelimesi, Türkçeye Arapçadan geçmiş olup temel anlamını büyük ölçüde korumuştur. Zorlama, mecburiyet veya dışsal bir etkiyle gerçekleşme anlamlarını taşıyan bu kelime, Türkçede de benzer bağlamlarda kullanılmaktadır. Özellikle hukuki ve felsefi alanlarda zorlayıcılığı ifade etmek üzere kullanılmakta; bu yönüyle, anlamında belirgin bir değişimden çok, kullanım alanlarında çeşitlenme ve bağlamsal genişleme meydana gelmiştir.

CET-CED (ج) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CED** Bk. CET.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

“**CET-CED (جَد)** i. (Ar. *cedd*) 1. Babanın veya annenin babası, büyükbaba, dede: *Hasan ve Hüseyin ki cedleri Resâllullah 'tir... (Fuzûlî). Ceddim Hamza Bâlî Bey daha on dört yaşında iken sizin ordularınızı perişân etmiş (Ömer Seyfeddin). 2. Ata: Nice yıl cetlerimiz kökleşerek bir yerde / Mânevî varlığının resmini çizmiş havaya (Yahyâ Kemal). Ailemizde öteden beri söylendiğine bakılırsa ceddimiz Sultan Fatih 'e alemdarlık, II Bâyezid'e ve Yavuz'a başvezirlik eden Hersekoğlu Ahmed Paşa imiş (Safiye Erol).” (Ayverdi, 2010, s. 193).*

CET-CED (جَد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَد kelimesi, büyükbaba anlamına gelir ve ailedeki bir nesilden önceki nesli ifade eden bir terimdir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “الجَدُّ: Baba tarafından veya anne tarafından büyükbaba (baba ya da annenin babası).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 3. “الجَدُّ: Rızık veya geçim anlamında da kullanılır. Bu anlam, kişinin yaşamını sürdürürebilmek için kazandığı gelirle ilgilidir. Örnek: سعيه في طلب الجَدِّ (Geçim sağlamak için çalışması).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 4. “الجَدُّ: İnsanlar arasındaki yer veya toplumdaki yüksek statü anlamına gelir. Örnek: الجَدُّ هو المكانة العالية عند الناس (Cedd, insanlar arasındaki yüksek itibardır): Burada جَدِّ ifadesi bir kişinin itibarı, saygınlığı veya saygı gören bir konum ifade edilir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 5. “الجَدُّ الأعلى (En üst büyükbaba) ya da الأجداد: Atalar, geçmiş nesil anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “أجدادي كانوا مزارعين (Atalar veya sülale): eski kuşakları anlatan terimdir. Örneğin: أجدادهم (Atalarım çiftçiydi).” (El-Meâni, 2025). 7. “جَدِّ kelimesi, büyükbaba olarak aile bağlamında kullanıldığı gibi, rızık, statü ve atalar anlamlarında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “هم من علمونا القيم والمبادئ أجدادنا (Büyükbabalarımız bize değerleri ve ilkeleri öğrettiler.).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَدِّ kelimesi, ailevi bir terim olarak soy ağacı ve nesil ilişkileriyle sıkça ilişkilendirilir.” (El-Meâni, 2025). Ced (جَدِّ) kelimesi Türkçeye Arapçadan geçmiş ve anlamını büyük oranda muhafaza etmiştir. Arapçada “ciddiyet, gayret, çalışkanlık” gibi anlamlar taşıyan kelime, Türkçede de benzer şekilde “ciddiyet” veya “gayret” anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte, tarihî metinlerde “atalar, büyükbaba” gibi farklı anlamları da bulunmasına rağmen, çağdaş Türkçede bu anlam kullanımı oldukça sınırlı kalmıştır. Bu da kelimenin çekirdek anlamını korurken, bazı yan anlamlarında daralma yaşandığını göstermektedir.

CEDÂVİL (جدول) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDÂVİL (جدول) i. (Ar. *cedvel*'in çoğul şekli *cedâvil*) Cetveller: *Fıtrat elini gör kim nice çeker kalemsiz / Levhinde sebze-zarın jengâr-gûn cedâvil* (Ahrnedî).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEDÂVİL (جدول) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَدُول kelimesinin anlamı, küçük su kanalı ya da sulama kanalı olarak kullanılmasının yanı sıra, paralel çizgilerle çizilen sayfa anlamına da gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “مجرى صغير يشق في الأرض للسقيا” (Sulama amacıyla yerden yapılan küçük bir su kanalı). Genellikle tarımda suyun tarlaya ulaşması için kullanılan kanallara verilen isimdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “صفحة يخط فيها خطوط متوازية” (Paralel çizgilerle çizilen bir sayfa). Bu anlamda, جدول bir tür düzenli çizim veya yazı formatı olabilir, örneğin yazılı ya da çizili formda kullanılan sayfa.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “قامت الرياح بجرف الجدول الصغير” (Rüzgar küçük su kanalını sürükledi).” (El-Meâni, 2025). 5. “كتب في الجدول خطوطا متوازية” (Sayfada paralel çizgiler yazdı).” (El-Meâni, 2025). 6. “جدول: Birden fazla جدول (su kanalı); paralel çizgilerle yazılmış sayfalar anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Cedâvil” kelimesi Türkçeye geçerken anlam daralmasına uğramış, bazı kullanımları (örneğin, “dere” anlamı) terk edilmiş, yalnızca “çizelge/tablo” anlamı yaşamaya devam etmiştir. Bu süreçte yeni bir mecazlaşma veya duygusal anlam kayması gözlenmemektedir.

CEDDANİ (جداني) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDDANİ (جداني) *syf.* (Ar. *cedd* > *ceddān* ve nispet eki *-ī* ile *ceddānī*) [Kelime XX. yüzyıl Türkçesinde türetilmiştir] Atayla ilgili, atadan gelen, atavistik.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEDDANİ (جداني) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceddani (جداني) terimi, Mısır çağdaş Arapçasında yaygın olarak günlük konuşmalarda kullanılmaz. Ancak, kültürel, edebi veya felsefi bağlamlarda, özellikle ata ya da ata mirası gibi kavramlarla ilgili tartışmalarda zaman zaman karşılaşılabılır.” (El-

Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında daha yaygın olan benzer terimler, إرث veya ترث gibi kelimelerdir. Bunlar miras anlamına gelir ve atadan gelen kültürel ya da biyolojik öğeleri ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Ancak جداني kelimesi daha çok edebi veya akademik metinlerde, özellikle psikolojik veya kültürel miras üzerinde duran metinlerde yer bulabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu kelime, günlük dilde yaygın olmasa da daha derin anlam taşıyan ve belirli bir bağlamda kullanılan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceddânî kelimesi, Arapçada samimiyet, içtenlik ve kalpten gelen bir tutumu ifade eden duygusal yüklü bir terimdir. Türkçeye doğrudan yerleşmemiş olsa da bazı karşılıklarında anlam daralması görülebilir; özellikle kelimenin duygusal yönü göz ardı edilerek yalnızca ciddi veya içsel gibi anlamlara indirgenmiştir. Bu yönüyle kelime, Türkçede özgün anlam alanını tam olarak koruyamamış sayılır.

CEDDÂNİYET (جدانیت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDDÂNİYET (جدانیت) i. (Ar. *cedd* > *ceddânî* ‘atayla ilgili’den yapma mastar eki -iyyet ile *ceddâniyyet*) [Kelime XX. yüzyıl Türkçesinde türetilmiştir] Atacılık, atavizm.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEDDÂNİYET (جدانیت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جدانیت (Ceddâniyyet) terimi, Türkçede atacılık veya atavizm anlamında kullanılır ve *ceddânî* (ata ile ilgili) teriminden türetilmiş bir kelimedir.” (El-Meâni, 2025). “Bu terim, özellikle atavizm kavramını ifade ederken kullanılır, yani bir kişinin veya toplumun atalarından gelen özelliklerin, davranışların ya da geleneklerin bir şekilde günümüze taşınması, miras alınması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ceddâniyyet: Atacılık, Ailenin veya bir neslin geçmişteki özelliklerinin, değerlerinin ve alışkanlıklarının nesilden nesile geçmesi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Atavizm: Genetik ya da kültürel olarak atalardan miras kalan davranış, düşünce ya da özelliklerin bir şekilde tekrar gün yüzüne çıkması.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu kelime, özellikle 20. yüzyıl Türkçesinde türetilmiş ve daha çok biyolojik, kültürel ya da toplumsal bağlamlarda kullanılmaya başlanmıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Ceddâniyyet” kelimesi Arapçada bireyin içsel, vicdanî ve samimi yaklaşımını tanımlayan soyut bir kavramdır. Türkçeye doğrudan geçmiş bir kelime

olmamakla birlikte, anlam itibarıyla benzer kavramlarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu süreçte kelimenin içerdiği duygusal derinlik genellikle göz ardı edilmiş, böylece anlam alanı daralmıştır. Bu yönüyle kelime, anlam bakımından tam karşılığını Türkçede bulamamıştır.

CEDDE (جده) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDDE (جده) i. (Ar. *cedd* "dede, ata"nın müennes şekli *cedde*) Babaanne veya anneanne, nine: *Buyurdu ki Hasan ve Hüseyin ki cedleri Resulullah 'tır ve ceddeleri Hatîce bint Huveylid'dir ...* (Fuzûlî). *Bu ses ki cedde-i sad-salemin güzel sesidir* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEDDE (جده) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cedde (جده) kelimesi, Arapçadaki anne kavramının bir türevidir ve büyükanne anlamına gelir. Ancak, Arapçada bu terim daha geniş bir kapsamda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجدّة: Babaannenin veya anneannenin kendisi yani büyükanneler.” (Badawi & Hinds, 1986, s.150). 3. “Mısır'da, kelimenin kullanımı çoğu Arapça lehçesiyle benzer olsa da kelimenin telaffuzu genellikle biraz farklılık gösterebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.150). “Bu terim, gündelik hayatın bir parçası olarak sıkça kullanılır ve büyük anne ya da anneanne/babaanne anlamına gelir. Mısır Arapçasında, جدّة aynı zamanda büyükanne ya da babaanne gibi anlamlar taşıyan çok yaygın bir kelimedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.150).

Sonuç: Cedde (جده) kelimesi, Arapçada hem coğrafi bir isim hem de tarihî ve kültürel bir sembol olarak yer edinmiş bir kavramdır. Türkçeye doğrudan ve aynen geçmiş bir terim olmamakla birlikte, genellikle bölge adı olarak kullanılmıştır. Ancak kelimenin taşıdığı tarihî ve kültürel bağlam, çoğunlukla sadece coğrafi bir isim olarak sınırlandırılmış ve bu durum kelimenin ifade ettiği zengin anlam katmanlarının göz ardı edilmesine yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Cedde (جده) kelimesi, özgün anlam ve kapsamını Türkçede tam olarak yansıtamamıştır.

CEDEL (جدل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDEL (جدل) i. (Ar. *cedel*) 1. Tartışma, münâkaşa, ağız dalaşı: *Cihânı ma 'reke eylemiş hayâtı cedel* (Mehmet Âkif'ten). 2. **mantık.** Karşılıklı konuşma ve tartışma sanatı, diyalektik, eytişim.” (Ayverdi, 2010, S. 186).

CEDEL (جدل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cedel (جدل) kelimesi, Arapçada geniş bir anlam yelpazesi taşır ve özellikle tartışma, çekişme ve mantıksal delil sunma gibi konularda kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
2. “Mısır çağdaş Arapçasında da bu anlamlar geçerlidir, ancak yerel konuşmada biraz daha yaygın bir kullanım ve belirli bir bağlamda farklı şekillerde anlam kazanabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.151).
3. “Cedel (جدل) kelimesi, tartışma, mübahase gibi konularda kullanılır: Örneğin: “اِسْتَمَرَ الْجَدْلُ بَيْنَهُمَا” (iki kişi arasındaki tartışmanın sürdüğünü) ifade eder.” (El-Meâni, 2025).
4. “جَدْلٌ عَقِيمٌ” (sonuca ulaşmayan veya verimsiz bir tartışma).” (El-Meâni, 2025).
5. “جدل, aynı zamanda bir çatışma veya anlaşmazlık anlamına da gelir, özellikle bir konu üzerindeki katı tartışmaları ifade eder.” (El-Meâni, 2025).
6. “فَنَ الْجَدْلِ” (Tartışma sanatı) ifadesi: Mantıklı, yapılandırılmış bir tartışma yöntemini ifade eder.” (El-Meâni, 2025).
7. “Arap felsefesine ve mantığına dayalı olarak, جدل: bazen mantıkla ilgili bir yaklaşım ya da argüman sunma biçimi olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
8. “الأوامر العسكرية لا تقبل الجدل”: Bu ifadeler, askeri emirlerin tartışmaya açık olmadığını anlatmak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
9. “Mısır çağdaş Arapçasında, جدل terimi genellikle ciddi tartışmalar veya karşılıklı itirazlar bağlamında kullanılır, özellikle iş ve sosyal hayatın bazı alanlarında. Ayrıca, bu kelime günlük yaşamda bazen لفظي جدل (safsata, boş laf) gibi anlamlarla da ifade edilebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.151).
10. “جدل terimi Arapçada sadece tartışma değil, aynı zamanda mantık, çatışma ve bazen de gereksiz tartışmalar anlamında kullanılabilen çok yönlü bir kelimedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.151).

Sonuç: Cedel (جدل) kelimesi, Arapçada tartışma, münazara veya karşılıklı görüş alışverişi anlamlarını taşıyan önemli bir kavramdır. Türkçeye doğrudan geçmemekle birlikte, benzer anlamlarda çeşitli terimlerle karşılanmıştır. Ancak, cedel kelimesinin içerdiği anlam nüansları ve tartışmanın doğasına dair özgün yönler, genellikle dilimizde kullanılan karşılıklar tarafından tam olarak yansıtılamamıştır. Bu durum, kelimenin derin anlam dünyasının daraltılmasına sebep olmuş ve kavramın sahip olduğu zengin iletişimsel boyutlar göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla, Cedel (جدل) Türkçede anlam olarak tam bir karşılık bulamamıştır.

Cedeli (جدلي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**Cedelî** (جدلي) *sif.* (Nispet eki *î* ile) 1. Tartışmaya âit, münakaşaya dair. 2. Tartışmacı, münâkaşacı.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

Cedelî (جدلي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجدليّ ifadesi, جدل kelimesine dayanan veya ona atıfta bulunan anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu tür terimler, genellikle tartışmalar, çekişmeler ya da mantıksal çıkarımlar üzerine yoğunlaşan konularda kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

CEDÎ-CEDY (جدي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEDÎ-CEDY** (جدي) i. (Ar. *cedy*) Oğlak, Oğlak burcu: *Gûş edip müjde-i teşrîfini ta'zîmen-leh / Çerh-i gerdun Hamel ü Cedy'ini kıldı kurban* (Nedim).” (Ayverdi, 2010, s. 186).

CEDÎ-CEDY (جدي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجدّي kelimesi hem astronomi hem de zodiak (burçlar) anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجدّي (El-Cedî): Bir burç ismi olarak, Zodyak takımyıldızında Oğlak (Capella) burcunun parçasıdır. Bu burç, 22 Aralık ile 19 Ocak tarihleri arasında denk gelir ve köpekler takımyıldızı (Canis Minor) ve Kovalar takımyıldızı (Aquarius) arasında yer alır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجدّي: Kuzey yarım küresinde kış mevsiminin başlangıcıyla ilişkilendirilen bir dönemi işaret eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجدّي aynı zamanda, gökyüzünde kutup yıldızı ile ilişkilendirilen bir yıldız anlamına gelir. Bu yıldız, özellikle kuzey yönünü bulmada yardımcı olarak kullanılır. O yüzden kible yönünün belirlenmesinde de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cedi (جدي) kelimesi, Arapçada ciddi, samimi ve azimli anlamlarını taşıyan önemli bir sıfat olarak yer almaktadır. Türkçeye doğrudan geçmemiş olmakla beraber, benzer anlamlarda çeşitli ifadelerle karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak, cedi kelimesinin ifade ettiği duygusal yoğunluk ve kararlılık gibi incelikler, çoğu zaman Türkçedeki karşılıklarla tam olarak aktarılmamıştır. Bu durum, kelimenin anlam derinliğinin sınırlandırılmasına ve özgün anlam boyutlarının gözden kaçırılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, cedi (جدي) kavramı Türkçede birebir karşılığını bulamamıştır.

CEDİT-CEDİD (جديد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDİD Bk. CEDİT.” (Ayverdi, 2010, s. 186).

“CEDİT-CEDİD (جديد) sıf. (Ar. *Cedîd*) 1. Yeni, kullanılmamış: ‘*Libâs-ı cedit: Yeni elbise.*’ 2. Yeni ortaya çıkmış, yeni peydâ olmuş: ‘*Nizâm-ı cedit.*’ ‘*Keşf-i cedit.*’ ‘*İd erişsin bâis-i şevk-ı cedîd olsun da gör / Seyr-i Sâ’dâbâd’ı sen bir kerre id olsun da gör* (Nedim'den). *Değil feyz-i cedîd ol mey ki içtik aşk deyrinde / Bize ol cür'a mestân-ı Hudâ'dan artakalmıştır* (Osman Şems).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEDİT-CEDİD (جديد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجديدة ve جديد kelimeleri Arapçada ‘yeni’ anlamına gelir ve farklı bağlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “ثوبٌ جديدٌ (Yeni elbise): Bu, daha önce kullanılmamış, yeni üretilmiş bir elbiseyi ifade eder. Örneğin: اشتريت ثوباً جديداً (Yeni bir elbise aldım).” (El-Meâni, 2025). 3. “عهدٌ جديدٌ (Yeni dönem): Bu, geçmişten farklı bir dönemi veya yenilik getiren bir durumu ifade eder. Örneğin: نحن في عهد جديد من التقدم التكنولوجي (Biz yeni bir teknoloji ilerleme dönemindeyiz).” (El-Meâni, 2025). 4. “فكرٌ جديدٌ (Yeni fikir): Bu, önceki düşünce veya anlayışlardan farklı olan bir yeniliği ifade eder. Örneğin: يجب أن نتبنى فكراً جديداً لحل المشاكل (Sorunları çözmek için yeni bir düşünce benimsemeliyiz).” (El-Meâni, 2025). 5. “رجلٌ جديدٌ (Yeni adam, önemli adam): Bu, büyük bir şansa sahip, önemli bir adam anlamına gelir. Örneğin: لقد أصبح هذا الرجل الجديد ذو أهمية كبيرة في المجتمع (Bu yeni adam toplumda büyük bir öneme sahip oldu).” (El-Meâni, 2025). 6. “وجهُ الأرض (Yeryüzünün yüzü): Bu ifade bazen yeni bir bakış açısı veya dünya üzerinde olan yenilikler gibi geniş anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جديد kelimesi, yenilik ve değişim anlamı taşır ve günlük dilde sıkça kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cedit (جديد) kelimesi, Arapçada yeni, taze veya modern anlamlarını taşıyan temel bir kavramdır. Türkçeye doğrudan geçiş yapmamış olmasına rağmen, benzer anlamları karşılamak üzere farklı terimler kullanılmıştır. Ancak, cedit kelimesinin barındırdığı yenilik ve tazelik hissi, dilimize aktarılan karşılıklar aracılığıyla her zaman tam olarak yansıtılamamıştır. Bu durum, kelimenin anlam zenginliğinin ve çağrışım gücünün bir kısmının kaybolmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, cedit (جديد) kavramı, Türkçede anlam açısından tam karşılığını bulamamıştır.

CEDİR (جدير) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDİR (جدير) *sıf.* (Ar. *cedāret* "lâyük olmak"tan *cedir*) Uygun, yaraşır, lâyük, münâsip: ‘*Cedir-i takdir. Takdir edilmeye lâyük.*’ Çün oldur alâ.-külli şey'in kadır / Pes oldur gınâya senâya *cedir* (Yazıcıoğlu Mehmed). *Cedfr-i hümet olan her vücûdu inciterek...* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEDİR (جدير) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جدير بالشيء ifadesi: Arapçada bir şeye layık veya bir şeyle uygun anlamına gelir. Yani, bir kişinin veya bir şeyin bir duruma, şarta ya da özelliklere uygun olduğunu veya o durumu hak ettiğini belirtir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Örnekler: a. هو جدير بالاحترام (O, saygıyı hak eder): Bu cümlede, bir kişinin saygıyı hak ettiği ifade ediliyor.” (El-Meâni, 2025). b. “الكتاب جدي بالقراءة (Kitap okunmaya layıktır): Bu cümlede ise, bir kitabın okunmaya değer olduğu anlatılmaktadır.” (El-Meâni, 2025). c. “أنت جدي بالثقة (Sen güveni hak ediyorsun): Burada ise bir kişinin güvene layık olduğu ifade edilmektedir.” (El-Meâni, 2025). Bu ifadeyle, bir kişiye veya şeye değer atfeden, takdir eden bir anlam verilmiş olur.

Sonuç: Cedir (جدير), Arapçada layık olma ve değer taşıma anlamlarını içerir. Türkçeye birebir geçmemiştir; benzer kavramlarla ifade edilse de kelimenin içerdiği hak etme ve saygınlık duygusu tam anlamıyla aktarılmamıştır.

Cedide (جديدة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cedide (جديدة) *sıf.* Cedid kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Edebiyyât-ı cedide: Yeni edebiyat.*’ ‘*İdare-i cedide: Yeni yönetim.*’” (Ayverdi, 2010, s. 187).

Cedide (جديدة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جديدة kelimesi, الجديد (yeni) sıfatının dişî hâli olup, yeni bir şey veya yenilik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجديدة: Yeni olan, yenilik içeren bir şey. Örneğin, yeni bir ürün ya da yeni bir durum.” (El-Meâni, 2025).

Cediden (جديدا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cediden (جديد) zf. (cedîd'in tenvinli şekli) Yeniden, yeni olarak.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

Cediden (جديد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cediden kelimesi, جديد kelimesinin Arapçadaki tenvinli (nun ile biten) hali olup, Türkçeye yeniden veya yeni olarak şeklinde çevrilebilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “cedîd (جديد) kökünden türetilmiştir ve bu kök yeni anlamına gelir. Cediden ise bir eylemin yenilik veya tazeliğe yapıldığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “أعادها جديداً” (‘Onu yeniden yaptı’ ya da ‘yeniden yaptı’).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Yani, cediden kelimesi, bir şeyin yeniden yapılmasını veya yeni olarak yapılmasını anlatmak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Cediden Türkçede daha çok farklı kelimelerle karşılanır. Bu yüzden, özellikle cümlelerin bağlamına göre, anlamında bir daralma veya bazı nüansların kaybolması yaşanabilir. Ancak bu durum genel anlamın tamamen yitirilmesi anlamına gelmez, daha çok inceliklerin azalması şeklindedir.

CETVEL-CEDVEL (جدول) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEDVEL Bk. CETVEL.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

“CETVEL-CEDVEL (جدول) i. (Ar. cedvel) 1. Kalemî yan tarafına dayayarak yürütmek suretiyle düzgün çizgi çizmeye yarayan tahtadan veya mâtenden âlet: *Ve o derece basit âletlerin yardımıyla çalışıyordu ki bir kalemtıraş, bir mühre, bir perger, bir cetvel, vücuda getirdiği şaheserlerin karşısında âdeta oyuncak sayılırdı* (Sâmiha Ayverdi). 2. Kullanılacağı işe göre çizgi, sıra ve bölümleri bulunan kâğıt, çizelge: ‘*Cetvel çizmek.*’ *İstenen bilgileri bu cetvele yazıp getiriniz.*’ 3. Belli bir konuya âit ölçü, isim ve kıymet gibi bilgilerin sıralandığı liste: ‘*Logaritma cetveli.*’ ‘*Kerrat cetveli.*’ ‘*Barem cetveli.*’... *Sonra cetvel hâlinde vak 'aları zikrettim* (Kâtip Çelebi'den Seç.). Yanımdan geçerken bıraktıkları mesleki koku ile kendilerini tamtan eczâcılar, duvardaki cetvelleri okuyan hastalar (Peyami Safa). 4. Su kanalı, ark: *Cevelânıyle âb-ı hoş-ceryan / İki üç cedvel eylemiş peydâ* (Muallim Naci). 5. sanat. El yazmalarında, levhalarda sayfanın kenarlarına çekilen çeşitli kalınlıktaki çizgi.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CETVEL-CEDVEL (جدول) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جدول” kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş ve farklı anlamlarla kullanılmaktadır. Sukya için küçük kanal (Mıçra): Sulama amacıyla toprakta açılmış küçük su kanalı. Tarımda suyun toprakta belirli bir alana yönlendirilmesi için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Paralel çizgilerle yapılmış sayfa: Genellikle karelerin veya kutuların oluşturulduğu, üzerinde metin veya verilerin yazılmasına olanak tanıyan sayfa düzeni. Bu, bir tür çizim veya organizasyon aracıdır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جدول أعمال” (Konferans gündemi): Konferansta tartışılacak konu başlıklarının sıralandığı liste. Konferansın içeriğini ve zamanlamasını düzenler.” (El-Meâni, 2025). 4. “جدول الدراسة” (Ders Programı): Öğrencilerin hangi dersleri hangi zaman diliminde alacaklarını belirleyen takvim. Okullarda ve üniversitelerde yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “منظم الجداول” (Tablo Düzenleyici): Tablo veya listeyi düzenlemeye yarayan araç veya alet. Çeşitli veri setlerini düzenlemek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جدول الضرب” (Çarpanlar Tablosu): Çarpanları göstermek için kullanılan matematiksel tablo. İki sayının çarpımının gösterildiği bir düzenleme.” (El-Meâni, 2025). 7. “جدول فيثاغورس” (Pythagoras Çarpanlar Tablosu): Sayılar arasındaki çarpanları gösteren, özellikle temel aritmetik işlemlerinde kullanılan bir tablodur.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 8. “جدول بااسماء الطلاب” (Öğrencilerin İsimlerinin Listesi): Öğrencilerin isimlerinin yer aldığı ayrıntılı liste veya cetvel.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: “Bu anlamlar, جدول kelimesinin farklı bağlamlarda nasıl kullanıldığını gösterir. Hem günlük yaşamda hem de akademik veya bilimsel alanlarda farklı türlerdeki bilgileri düzenlemek için bu terim kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

CEFA (جفا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEFA i. (Ar. *cefâ*) Eziyet, sıkıntı, ezâ, cevır: ‘*Cefâyı çekmeyen âşık safânın kadrini bilmez.*’ *Âdeti hûbların cevır ü cefâdır ammâ / Bana ettiklerini kimseye etmediler* (Necâtî Bey). *Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı / Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı* (Fuzûlî). *Bütün o bitip tükenmeyen yol cefâsına bu yere, bu ideale varmak için katlanmıştık* (Refik H. Karay).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEFA (جفا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cefâ (جفا) fiili, Arapçadaki kök anlamlarına bağlı olarak çeşitli anlamlar taşır ve bir kişinin davranışları ya da bir şeyin durumu hakkında olumsuz bir ifade kullanmak için sıklıkla tercih edilir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “جفا الشخص: Bir kişinin

gaddar, sert veya kaba davranması anlamında kullanılır. Bu tür bir kişi, genellikle başkalarına karşı soğuk ve ilgisizdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “جفا الحبيب”: Âşık veya sevgili olan kişi, birbirinden uzaklaşır veya terk eder. Bu, ilişkilerde soğuma ya da mesafe oluşması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جفاه لسوء خلقه”: Bu cümlede kişi, kötü ahlakı nedeniyle diğerine karşı sert ve uzaklaşmış bir tutum sergiler. Yani, kişi kötü ahlakı yüzünden dışlanmış veya terk edilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جفت أخلاقه”: Bu ifade, bir kişinin ahlakı kötüleşmiş veya gelişmemiş olduğunu anlatır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جفا جنبه عن الفراش”: Kişi, uykusuzluktan veya huzursuzluktan dolayı yatağında rahat edememiştir. Yani, rahatsızlık veya sıkıntıdan dolayı yatakta rahat uyuyamamıştır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جفا الشيء عليه”: Burada, bir şeyin ağırlaşması veya zorlaşması anlamına gelir. Örneğin, bir yük ağırlaşmış veya bir iş zorlaşmış olabilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جفا البقل”: Burada bıçağın kökünü kazması gibi bir anlam taşır. Bu, bütünsel bir bozulma ya da kayıp anlamına gelir, yani başlangıçtan itibaren kaybolmuş veya yok olmuş bir şey.” (El-Meâni, 2025). 9. “جفا الشيء جفا جفاء، وجفوا”: Bir şeyin kararması veya zayıflaması gibi bir anlamı vardır.” (El-Meâni, 2025). 10. “جفا صديقه”: Bir kişiye, yani bir dostuna karşı ilgisizlik veya soğukluk göstermek anlamına gelir. Bu, dostluk bağlarını koparmak veya ilişkileri sonlandırmak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 11. “جفا الشيء”: Mısır çağdaş Arapçasında جفاء (gafaa) kelimesi klasik Arapçadaki kadar yaygın değildir. Günlük konuşmada yerine daha yaygın kullanılan ifadeler tercih edilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cefa (جفا) kelimesi Arapçada sert davranma, ilgisizlik ya da kaba muamele anlamlarına gelir. Türkçede bu kavram daha çok eziyet ya da acı çektirme şeklinde kullanılagelmiştir. Ancak bu aktarım sırasında kelimenin içerdiği duygusal uzaklık ve gönül kırıklığı anlamları çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Anlam daralması söz konusudur. Arapçada جفا yalnızca fiziksel ya da maddi bir eziyeti değil, aynı zamanda duygusal soğukluk, vefasızlık ve gönül kırıklığı gibi manevi boyutları da içerir. Türkçede ise genellikle sadece çile çekme ya da eziyet anlamı öne çıkar, bu da kelimenin tam anlamıyla yansıtılamamasına neden olur.

CEFFAR (جفار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEFFAR** (جَفَّار) i. ve sıf. (Ar. *cefr- cifr* ‘gâipten haber verdiği sanılan ilim’den *cef fâr*) Falcı, cıfrcı: *Gönülden etmiş idim tâli-i vâlâsın istihrâc / Ben aslâ söylemem kavlı-i nücûm ü remz-i ceffârı* (Şeyh Gâlib).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEFFAR (جَفَّار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceffâr (جَفَّار) kelimesi, Arapçadaki *cefr* (جفر) kökünden türetilmiştir. Bu terim, özellikle eski zamanlarda, falcılık ve gizemli bilgilerle ilişkilendirilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Falcı, Cıfrcı: Ceffâr, falcılık yapan kişi veya cıfr ilmiyle uğraşan bir kişidir. Bu terim, genellikle yıldız falcılığı, geleceği tahmin etme ya da diğer metafiziksel bilgilerle uğraşan kişiler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Bu bağlamda, ceffârlar, doğaüstü veya bilinmeyen bilgiye ulaşmak amacıyla çeşitli ritüeller ve semboller kullanarak insanlara geleceği yorumlamaya çalışırlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır çağdaş Arapçasında ceffar (جَفَّار) kelimesi, genellikle falcı veya kehanet yapan kişi anlamında kullanılmaz. Bu terim, daha çok eski metinlerde, özellikle şairlik ve edebiyat alanında, falcılık ve gizemli bilgilerle ilgili anlamlarda yer alır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Ancak, günlük Mısır Arapçasında bu kelime pek yaygın bir şekilde kullanılmaz. Falcılık ve buna benzer geleneksel uygulamalarla ilgili kavramlar daha modern Arapçadaki *عراف* (A'raf) veya *عرافة* (A'rafa) gibi kelimelerle ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَفَّار kelimesi, eski dönemdeki anlamıyla, özellikle gizemli bilgiler sunan, geleceği öngörebilen kişiler için kullanılıyordu. Bu anlam, modern Mısır Arapçasında ise neredeyse tamamen terk edilmiş olup, kelime çok daha az duyulmaktadır. Ancak edebi veya tarihi metinlerde bu tür bir kullanım görülebilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceffar (جَفَّار) kelimesi Arapçada çok zalim, aşırı gaddar anlamlarına gelir. Türkçede benzer anlamlar taşıyan kelimelerle ifade edilmeye çalışılsa da bu sözcüğün içerdiği aşırılık ve sürekli zulüm vurgusu çoğu zaman yeterince yansıtılamamıştır. Anlam daralması mevcuttur. Ceffar kelimesi sadece zalimliği değil, bu zalimliğin sürekli ve yoğun şekilde yapıldığını da ima eder. Türkçede kullanılan zalim ya da gaddar gibi karşılıklar bu süreklilik ve aşırılık anlamını her zaman tam olarak taşımaz, bu da anlamın kısmen daralmasına yol açar.

CEFFELKALEM (جَف الْقَلَم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEFFELKALEM** (جف القلم) zf. (Ar. *ceffe* ‘kurudu’, harf-i târif el- ve kalem ile *ceffe*’/- kalem ‘takdir kalemi kurumuştur, alın yazısı değişmez’) [*‘Allah’ın takdir ettiği şey olacaktır, ben ne olacağımı ne yapacağımı bilemem’ anlamında olup dilimizde mânâ değiştirmiştir*] Hiç düşünüp taşınmadan, birden, gelişigüzel: *Fenâ misallere bakarak esâsı ceffekalem mahkûm etmek doğru değildir* (Reşat N. Güntekin). *Yâhut da okuyucu kâfi derecede düşünülmemiş, sağı solu kararlaştırılmamış, ceffekalem söze başlanmış, kendisi hiçe sayılmış bir adam hissine kapılır ve yazıyı güç beğenir* (Fahri Celâl).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

Sonuç: Ceffekalem (جف القلم) ifadesi Arapçada kalem kurudu anlamına gelir ve mecaz yoluyla yazgı kesinleşti, kader hükmünü verdi gibi anlamlar taşır. Türkçeye bu şekilde birebir geçmemiştir; benzer deyimlerle açıklansa da ifadenin taşıdığı kaderin değişmezliğine dair mecazi yoğunluk her zaman tam olarak yansıtılamamıştır. Anlam daralması söz konusudur. Ceffekalem ifadesi sadece yazmanın sona erdiğini değil, aynı zamanda ilahi takdirin tamamlandığını, artık geri dönüşün mümkün olmadığını bildirir. Türkçede bu anlam çoğu zaman kader böyleymiş gibi daha genel ifadelerle karşılanır, ancak Arapçadaki kadar güçlü bir mecazi derinlik her zaman korunamaz.

CEFFELKALEM (جف القلم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَفَّ الْقَلَمُ: Bu ifade, Arapçada bir deyim olarak kullanılır ve iş bitmiştir, karar verilmiştir veya her şey kesinleşmiştir anlamına gelir. Bu deyim, genellikle bir şeyin sona erdiğini, artık değiştirilemeyecek bir durumda olduğunu belirtmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “فُضِيَ الْأَمْرُ وَأُبْرِمَ (İş tamamlandı ve karar verildi) ifadesi de aynı anlamı taşır. Burada, kalem kurudu anlamı, bir olayın veya durumun artık geri dönülemez ve kesin olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu deyim, bazen karar verme süreçleri ya da yazılı belgelerle ilgili kesinlik ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

CEFN (جفن) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEFN** (جفن) i. (Ar. *cefn*) eski. anat. Göz kapağı.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEFN (جفن) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جفن العين: Göz kapağı anlamına gelir. Gözlerin üstünde bulunan, göz yuvasını koruyan ve kapalı kalmasını sağlayan yapıdır.” (El-Meâni, 2025).

CİFİR-CEFR-CİFR (جفر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEFR BK. CİFR.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

“CİFİR-CEFR-CİFR (جفر) i. (Ar. *cefr*) [Arapçada *cefr* ‘oğlak’ demektir; cifirle ilgili ilk kitap oğlak derisi üzerine yazıldığı için kelimenin bu ilme isim olduğu söylenir] Başlangıcının Hz. Ali'ye dayandığı rivâyet edilen, harf, rakam ve semboller yoluyla gelecekte olacak şeyleri haber verdiğine inanılan ilim, ilm-i cifr: *Cifr ise ehl-i kerâmet işidir (Sünbülzâde Vehbî). Müstakbele şimdi hükm olunmaz / Gâibdeki cifr ile bulunmaz (Ziyâ Paşa'dan).*” (Ayverdi, 2010, s. 198).

CİFİR-CEFR-CİFR (جفر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جفر (Cefr) kelimesi, Arapçada birkaç farklı anlam taşıyan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Büyük kuyu veya geniş kuyu: Arapçada جفر kelimesi, büyük kuyu ya da geniş kuyu anlamında kullanılabilir. Bu anlamda, özellikle su kaynakları ya da bir yerin derinliğini tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “وَلَدٌ جَفْرٌ (Genç ve iri hayvan): Özellikle genç koyun ya da keçi anlamında kullanılır. جَفْرٌ, genellikle henüz büyümemiş ama hızla gelişen bir hayvanı tanımlar. Bu hayvanların kas yapıları güçlenmiş ve büyümüş olur.” (El-Meâni, 2025). 4. “صَارَ الْجَدْيُ جَفْرًا (Büyüyen ve şişmanlayan hayvan): Bu ifade, genç keçinin büyüyüp şişmanlaması anlamında kullanılır. Burada جفر kelimesi, hayvanın gelişimini, kaslarının şişmesini ve genel olarak büyümesini tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 5. “علم الجفر (İlm-i Cifr): Harflerin anlamlarını ve bunların zamanla ne tür olaylara işaret ettiğini inceleyen bir batınî ilim dalıdır. Bu ilim, gizli sırları, geleceği ve dünyadaki olayları tahmin etmeye yönelik çeşitli semboller, harfler ve sayıların yorumlanmasına dayanır.” (El-Meâni, 2025). “Bu, özellikle Hz. Ali'ye dayandırılan bir öğretisi olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Şifre veya gizli yazı: الْجَفْرُ, şifre ya da gizli yazı anlamında da kullanılır. Bu anlamda, bir tür gizli bilgi ya da şifreli mesaj anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “جفر kelimesi, geniş bir anlam yelpazesine sahip olup, bir yandan büyüyen hayvan ya da gizli bilgi gibi farklı anlamlarda kullanılabilir. Ayrıca, İlm-i Cifr gibi batınî ilimlerde de önemli bir yer tutar.” (El-Meâni, 2025). 8.

“Mısır'da çağdaş Arapçada cafr (جفر) terimi günlük dilde yaygın bir kullanımda değildir ve daha çok tarihsel veya dini metinlerde, ilmi geleneğin bir parçası olarak geçer.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cefr (جُفْر) kelimesi Arapçada tarihî ve kültürel olarak farklı anlamlar taşıyan bir terimdir. Özellikle gaybî bilgiler, sırlar veya geleceğe dair haberlerin yazılı olduğu kutsal bir metin ya da ilim türü olarak kullanılır. Türkçede doğrudan bir karşılığı bulunmamakta, genellikle sadece kehanet ya da sır kavramlarıyla özetlenmektedir. Bu da terimin derin anlam boyutlarını tam olarak yansıtamamaktadır. Anlam daralması vardır. Arapça'daki جفر kavramı yalnızca kehanet değil, aynı zamanda metafizik bilgi, kader ilmi ve bazı tasavvufî içerikleri de kapsar.

CEHÂLET (جهالت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEHÂLET (جهالت)** i. (Ar. *cehâlet*) Bilgisizlik, bilmezlik, habersizlik, câhillik, cehil: *Cehâlet ve hamâfikatlerinden putları Tanrı sanmak mertebesine varalar* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Ne zamandan beri dilde cehâletin adı devrimcilik oldu* (Mukbil Özyörük).” (Ayverdi, 2010, s. 198).

CEHÂLET (جهالت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جهالة kelimes, bilgisizlik veya cehalet anlamına gelir. İnsanların bir şey hakkında bilgi sahibi olmamaları durumunu ifade eder. Bu, genellikle bir konuda yetersiz bilgi veya anlayışa sahip olma durumunu tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Fıkıh alanında, جهالة terimi, bir konuda yeterli bilgi olmadan yapılan işlem veya kararları ifade edebilir. Örneğin: Bir işin ya da işlemin belirsiz ve net olmayan bir şekilde yapılması, bu durumun hukuki geçerliliğini etkileyebilir. Bu tür belirsizlik, جهالة olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جهالة kelimesi günlük dilde de bilgisizlik veya nebilimeme anlamında kullanılabilir. Örneğin, bir kişinin bir konu hakkında bilgisiz olması, جهالة olarak tanımlanabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جهالة, bilgi eksikliği veya bir konuda bilinçsizlik anlamına gelir ve İslam hukuku gibi çeşitli alanlarda önemli bir kavramdır.” (El-Meâni, 2025). Bir anlam daralması vardır. Arapça جهالة kelimesi sadece zihinsel değil, aynı zamanda davranışsal bir tutumu da ifade eder; kişinin gerçeği bilmezden gelmesi, akıllı kullanmaması gibi

unsurları içerir. Türkçede ise daha çok okuma yazma bilmemek ya da eğitimsizlik gibi sınırlı anlamlara indirgenmiştir.

CEHT-CEHD (جهت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHD-CEHT.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

“CEHT-CEHD (جهت) i. (Ar. cehd) Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma: Cehdin elinden bir şey kurtutmaz.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHT-CEHD (جهت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجهْد: Enerji, güç anlamına gelir. Bu, bir işin yapılması için harcanan gayreti ifade eder. Örneğin: اجهْد جهْدَكَ (Her şeyinle çabala/gayret göster): Bir şey yapmak için elinden geleni yapma anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجهْد: Bu da güç, çaba anlamına gelir, ancak genellikle zorluk, meşakkat ile ilişkilendirilir. Örneğin: أبذل جهْدي في العمل (İşin üzerinde çok çaba harcıyorum): Yani, bir işin yapılması sırasında yaşanan zorluk veya güçlük anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Her iki kelime de gayret ve çaba ile ilişkilidir, fakat الجَهْد genellikle daha çok enerjik bir çabayı ifade ederken, الجُهْد daha çok zorluk veya güçlkle yapılan çabayı ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehd (جهد) Arapçada bir işi başarmak için sarf edilen yoğun fiziksel ve zihinsel gayreti ifade eder. Türkçede bu kelime genellikle çaba ya da uğraş olarak karşılanmaktadır. Ancak bu karşılıklar, kelimenin içerdiği direniş, sabır ve sınırları zorlama anlamlarını tam olarak yansıtmaz. Anlam daralması vardır. Cehd yalnızca bir çaba değil, zorlayıcı şartlarda gösterilen dirençli bir mücadeledir. Türkçede kullanılan karşılıklar bu derinliği çoğu zaman yüzeysel düzeyde bırakır.

CEHELE (جهله) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHELE (جهله) i. (Ar. câhil ‘bilgisiz’in çoğul şekli *cehele*) Câhiller, bilgisizler: *Benim hakîkata hasrettiğim büyük esere / Geçende şi'r diyorlardı birtakım cehele* (Tevfik Fikret). *Böyle âdiliği yapmaz cehele/Şâire düşmez idi bence hele* (İsmâil Safâ).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHELE (جهله) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Mısır çağdaş Arapçasında, cehele (جهله) kelimesi, genellikle cahil anlamında kullanılır ve çoğul bir biçim olarak da kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). “Cehele kelimesi, cahil (bilgisiz) kelimesinin çoğul hali olup, Mısır Arapçasında da benzer şekilde, eğitilmiş veya bilgi sahibi olmayan kişiler için aşağılayıcı bir şekilde kullanılabilir. Ancak, çağdaş kullanımda bu terim bazen daha yumuşak bir anlamda da kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). 2. “الحياة مليئة بالجهلة” (Hayat cahillerle doludur): جهلة (cehele), eğitimsiz veya bilgi eksikliği olan kişiler anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). 3. “أنت مش جاهل، لكن في حاجات لازم تتعلمها” (Sen cahil değilsin, ama öğrenmen gereken şeyler var): Bu şekilde de cehele kelimesi birine bilgi eksikliklerini anlatırken kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). 4. “Mısır Arapçası, özellikle halk arasında kullanılan kelimelerin anlamlarında yerel farklılıklar gösterebilir. Bu bağlamda جهله (cehele), biraz daha sert bir ifadeyle, kişilerin eğitimsizliklerini veya bilgisizliklerini eleştiren bir terim olarak karşımıza çıkar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179).

Sonuç: Cehele (جهله) fiili Arapçada sadece bilmemek anlamına gelmez; aynı zamanda düşüncesizlik, gaflet ve bilinçsizlikle hareket etmeyi de içerir. Türkçeye genellikle bilmedi şeklinde çevrilse de bu çeviri kelimenin derinlikli anlam katmanlarını tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlamda daralma meydana gelir.

CEHENNEM (جهنم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHENNEM (جهنم) i. (Ar. *cehennem* <İbr.) 1. Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecelderi, cezâlarını çekecekleri yer, tamu, düzah: *Yoluma cehennemin ateşleri saçılrsa yine gideceğim* (Nâmık Kemal). *Beni berâber alıp cehennemlere, gayyâ kuyularına kadar da götürsen memnun olur giderim* (Ahmed Midhat Efendi). 2. **mec.** Çok sıkıcı, azap verici yer veya durum: *İçimde bir cehennem vardı* (Aka Gündüz). *Ne diye düştün bu cehennemin ortasına sen* (Refik H. Karay). *Nedâimet bende cehennem* (Câhit S. Tarancı).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHENNEM (جهنم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehennem: Allah’ın, azaba layık olanları ahirette cezalandırmak için kullandığı ateşin adıdır. Kehf Suresi 106. ayette, onların karşılığı Cehennem’dir şeklinde

geçer.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cehennem Taşı: Siyah, ateşli bir taştır. Cehennem ile ilişkilendirilmiş olup, ateşin şiddetini simgeler.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cehennem Kuyusu: Ahirette, Allah’ın azap edeceği bir kuyu olarak tanımlanır. Bazen kötü veya hoş olmayan durumları ifade etmek için de kullanılabilir. Bu anlamda, olumsuz ve kötü durumları tanımlamak için mecaz anlamda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cehennem: Allah’ın, azaba layık olanları ahirette azap etmek için kullandığı ateşin adıdır. Kehf Suresi, 106. ayette onların karşılığı Cehennem’dir şeklinde geçer.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cehennem Taşı: Siyah, ateşli bir taştır. Cehennem ile ilişkili, ateşin şiddetini temsil eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cehennem Kuyusu: Cehennem’e benzer, azapla ilişkilendirilen bir kuyu. Bazen kötü veya hoş olmayan durumlar veya şeyleri tanımlamak için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehennem (جَهَنَّمَ) kelimesi Arapçada yalnızca fiziksel bir azap yeri değil, aynı zamanda ilahi adaletin tecelli ettiği manevi bir hesap mekânı olarak da kullanılır. Türkçede ise genellikle “yanılanların cezalandırıldığı yer” şeklinde yüzeysel bir anlamla sınırlı kalır. Bu durum, kelimenin içerdiği derin teolojik ve sembolik boyutların aktarımında anlam daralmasına yol açar.

CEHENEMÎ (جَهَنَّمِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHENEMÎ (جَهَنَّمِي) sıf. (Ar. *cehennem* ve nispet eki *-î* ile *cehennemî*) Cehenneme lâyük: ‘Odadaki *cehennemî* havadan bunalmıştı.’İskelelerde *cehennemî* bir kalabalık kaynaşıyor (Yahyâ Kemal). *Cehennemi bir değirmen gibi* (Yakup K. Karaosmanoğlu).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHENEMÎ (جَهَنَّمِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehennemî (جَهَنَّمِي): Cehennem’e atıfta bulunan bir terimdir ve Cehennem ile ilişkilendirilmiş olan şeyleri tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mecaz anlamda: Genellikle hoşlanılmayan, kötü veya olumsuz şeyleri tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cehennemî Alet: İnsanları ve malları yok eden korkunç bir savaş cihaz.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır çağdaş Arapçasında Cehennemî (جَهَنَّمِي) kelimesi genellikle cehennemle ilgili veya şeytani anlamında kullanılır. Ancak, Mısır Arapçasında bazı kelimeler veya ifadeler, daha yaygın ve halk arasında kullanılan anlamlarla farklılık gösterebilir.”

(Badawi & Hinds, 1986, s.179). 5. “Cehennemî (جَهَنَّمِيّ), özellikle olumsuz bir bağlamda, şeytani, cehennem gibi veya ağır bir durumu tanımlamak için kullanılabilir. Bu kelime Mısır'da genellikle bir şeyin veya bir kişinin çok kötü, acı verici veya olumsuz bir özelliğe sahip olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). “Ayrıca, جهنمي kelimesi, özellikle kötü bir durum veya acı veren bir şey için mecaz anlamda kullanılarak bir şeyin cehennem gibi kötü olduğunu tanımlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179).

Sonuç: Cehennemî (جَهَنَّمِيّ) kelimesi Arapçada cehenneme ait ya da cehennemlik kimse anlamında kullanılır. Türkçede genellikle sadece cehennemde olan şeklinde çevrilir. Ancak bu kullanım, kelimenin taşıdığı ahlaki, itikadî ve sembolik boyutları yansıtmakta yetersiz kalır. Bu da anlamın daralmasına neden olur.

CEHİL-CEHL (جهل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHL BK. CEHİL.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

“**CEHİL-CEHL (جهل)** i. (Ar. *cehl*) Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet: *Etme âr öğren oku ehlinde / Her şeyin ilmi güzel cehlinden* (Nâbî- Ö.T.S.). *Cehlîm bilirim tecâhülüm yok* (Abdülhak Hâmit). *Înâyet eyle bana cehlîmi unutturma* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHİL-CEHL (جهل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جهل kelimesi, العلم (bilgi) kelimesinin zıddıdır, yani cehalet anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جهل: Bilgisizlik veya cahillik anlamına gelir ve bir kişinin bilgi veya öğrenme eksikliğini ifade eder. Bu terim, genellikle doğru bilgiye sahip olmayan, eğitimsiz veya bilinçsiz kişileri tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “العلم (bilgi) ile karşıt bir kavram olan جهل (cehalet), toplumlar ve bireyler için önemli bir negatif nitelik taşır çünkü cehalet, yanlış anlamalar, hatalı kararlar ve eksik bilgiye dayalı hareketlerle ilişkilendirilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehl (جهل), Arapçada yalnızca bilgi eksikliğini değil, aynı zamanda akli kullanmama, bilinçsizce davranma ve doğruya karşı direnç gösterme hâlini de ifade eder. Türkçede genellikle cehalet ya da bilgisizlik olarak karşılanır. Ancak bu karşılıklar,

kelimenin içerdığı derin zihinsel ve ahlaki boyutları tam anlamıyla yansıtmaz; dolayısıyla anlam daralması söz konusudur.

CEHR (جهر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHR (جهر) i. (Ar. *cehr*) Sesi yükseltme, yüksek sesle okuma veya konuşma: ‘*Duânın bu kısmı hazır bulunanlar tarafından cehr ile okunurdu.*’” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHR (جهر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَهْرُ (Cehru) kelimesi Arapçadaki جَهَرَ (cehr) fiilinden türetilmiş bir isimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “قَرَأَ النَّصَّ جَهْرًا: Bir metni yüksek sesle okumak.” (El-Meâni, 2025). 3. “يَصَوِّتُ مُرْتَفِعًا: Yüksek sesle okumak veya söylemek.” (El-Meâni, 2025). 4. “أَرَادَ أَنْ يُلْتَقِيَ: Onunla açıkça, doğrudan, gözle görülür bir şekilde görüşmek istedi.” (El-Meâni, 2025). 5. “سِرًّا وَجَهْرًا: Gizli ve açıkça.” (El-Meâni, 2025). 6. “عَلَانِيَةً، أَمَامَ الْمَلَأِ: Halkın önünde, kamuya açık bir şekilde.” (El-Meâni, 2025). 7. “لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ: Allah, kötü sözü açıkça söylemeyi sevmez, ancak zulme uğrayanın başka bir çaresi yoktur. (Nisa/148).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَهْرُ kelimesi, genel olarak bir şeyin yüksek sesle, açıktan yapılması veya dile getirilmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Cehr (جهر), Arapçada bir şeyi açıkça, yüksek sesle ve gizlemeksizin söylemek veya göstermek anlamına gelir. Türkçede ise genellikle sadece yüksek sesle söylemek şeklinde çevrilir. Bu çeviri, kelimenin içerdığı açıklık, aleniyet ve bazen de meydan okuyucu nitelikleri tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması meydana gelir.

CEHREN (جهرًا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHREN (جهرًا) zf. (Ar. *cehr*'in tenvinli şekli *cehren*) Yüksek sesle, açıkça, alenen, cehrî: *O aralık melik de vezîre cehren okuyunuz der* (Muallim Nâci). *Evvelâ Ahmed Cemil cehren biraz tereddüd-i mübtediyâne ile okudu* (Hâlit Z. Uşaklıgil). *Sonra kitabı şâkirdine uzattı ve onu da cehren okumaya davet etti* (Hâlit Z. Uşaklıgil).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHREN (جهرًا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “عَلْنًا: Açıkça, halk önünde, gizlemeden.” (El-Meâni, 2025). 2. “على المكشوف: Açık bir şekilde, gizli olmayan bir şekilde.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehren (جَهْرًا) kelimesi Arapçada bir eylemin açıkça, gizlemeden, özellikle de yüksek sesle yapılmasını ifade eder. Türkçeye genellikle açıkça ya da yüksek sesle şeklinde çevrilir. Ancak bu karşılıklar, kelimenin taşıdığı aleniyet, cesaret ve bazen de kasıtlı gösteriş anlamlarını tam olarak yansıtmaz. Dolayısıyla anlam daralması söz konusudur.

CEHRÎ (جَهْرِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHRÎ (جَهْرِي) *sıf.* ve *zf.* (Ar. *cehr* ve nispet ek - ī ile *cehrî*) Açıkça ve yüksek sesle yapılan, alenî, alenen, cehren.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHRÎ (جَهْرِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehrî (جَهْرِي) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir sıfat ve zarf olarak kullanılır. Bu kelime, açıkça, yüksek sesle yapılan bir şey anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. Ayrıca alenî veya cehren (gizlilikten uzak, herkesin duyabileceği şekilde) anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehrî (جَهْرِي) kelimesi Arapçada açıkça, sesli şekilde yapılan anlamına gelir ve özellikle ibadetlerde sesli okuma biçimini ifade eder. Türkçede genellikle sesli karşılığıyla verilir. Ancak bu çeviri, kelimenin taşıdığı dini bağlamı ve aleniyet vurgusunu tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlamda daralma meydana gelir.

Cehriyye (جَهْرِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cehriyye (جَهْرِيَّة) *sıf.* Cehrî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Da ‘vet-i cehriyye.’” (Ayverdi, 2010, s. 187).

Cehriyye (جَهْرِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehriyye (جَهْرِيَّة) kelimesi, cehr (جَهْر) kökünden türetilmiş bir isimdir ve bu kök, yüksek sesle söyleme veya açıkça yapma anlamını taşır. Kelimenin kökeni, cehr (جَهْر) kelimesinden gelir ve bu da açıkça, yüksek sesle anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cehrîyah ise, bu kökten türeyen bir terim olarak açıkça yapılan bir şey veya açıkça ve yüksek sesle yapılan bir şey anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cehrîyah (جَهْرِيَّة): Bu kelime, cehr kelimesinin isimleşmiş hali olup, bir şeyin yüksek sesle, alenî bir şekilde yapıldığını anlatan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehriyye (جَهْرِيَّة), Arapçada cehrî yani açık ve sesli ibadet tarzını benimseyen anlayışı ifade eder. Tasavvuf geleneğinde ise, Allah'ın zikrini yüksek sesle yapan tarikatları tanımlamak için kullanılır. Türkçeye doğrudan sesli zikir yapanlar şeklinde çevrilse de bu ifade terimin içerdiği mistik, toplumsal ve ibadet boyutlarını tam olarak karşılamaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CEHUL (جهول) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEHUL [I ince] (جهول) sıf. ve i. (Ar. cehl ‘bilmemek’ten *cehûl*) Çok câhil, pek câhil, en câhil (kimse): *Cehûle şan mı verir cehlin eylemek izhâr / Niçin muâriz olursun meâli anlamadan* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CEHUL (جهول) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cehul (جهول) kelimesi, Arapçadaki (جهل) kökünden türetilmiş bir sıfat olup, çok cahil veya aşırı derecede bilgisiz anlamına gelir. Bu kelime, aynı kökten türetilen kelimesinin mübalağa (abartma) formunda kullanılmasıyla, bir kişinin çok cahil, bilgisiz olduğunu vurgular.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cehûl kelimesi, جهل kelimesinin mübalağa formudur. Yani bu, bir kişinin sadece cahil değil, aynı zamanda çok cahil veya aşırı derecede bilgisiz olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cehûl kelimesinin çoğul hali (جُهْلَاء) veya (جهول) olabilir. Yani, birden fazla çok cahil kişi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “إنه رجلٌ جهولٌ” (O, çok cahil bir adamdır).” (El-Meâni, 2025). 5. “سواءٌ فليس” (Bilgin ile cahil bir kişi aynı değildir).” (El-Meâni, 2025). 6. “Cehûl, kişi hakkında çok negatif bir özellik belirten bir terimdir. Bu, bir kişinin bilgiye veya öğrenmeye karşı duyarsız olduğu ve bu yüzden bilgiden yoksun olduğu anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “Cehûl kelimesi, özellikle mübalağa kullanılarak çok cahil anlamına gelir ve bu, genellikle olumsuz bir yargıyı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Cehûl (جهول) kelimesi Arapçada, yoğun ve yerleşik cehaleti ifade eden abartılı bir sıfattır. Türkçeye ise genellikle sadece cahil olarak geçmiş ve bu yoğunluk anlamı zamanla kaybolmuştur. Böylece kelimenin Arapçadaki derinlikli yapısı sadeleşmiş, anlam daralması ortaya çıkmıştır.

CELÂ (جلاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÂ (جلاء) i. (Ar. celâ') Yerinden yurdundan ayrılma, gurbete gitme: 'Celâ-yı vatan.' Nice kimesneler defter-i cedîde yazıldıkları yerlerden göçüp âhar toprağa varıp bâzı karyeler halkı hod bi'l-küllîye yerlerinden celâ-yı vatan edip âhar yerlere perâkende olmuşlardır (Adâletnâme'den).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÂ (جلاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâ (جلاء) kelimesi Arapçaya ait bir terim olup, birden fazla anlam taşır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Celâ kelimesi, Celâ (جلا) fiilinden türetilmiş bir masdar (isim) olup, temizleme veya açığa çıkarma anlamına gelir. Örneğin: bir şeyin üzerindeki karanlık veya belirsizlikten arındırılması, aydınlığa kavuşması anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “Celâ aynı zamanda açıklık veya belirginlik anlamına gelir. Yani, karmaşık bir durumun veya konuya dair belirsizliğin giderilip, şeylerin netleşmesi anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Celâ, bir başka anlamıyla kohl ‘kuhul, göz sürmesi’ anlamında da kullanılır. Bu, özellikle gözleri belirginleştiren ve güzelleştiren bir kozmetik maddeyi ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “Celâ ayrıca göç etme veya bir yerden ayrılma anlamında da kullanılır. Örneğin: جلاء الجيوش عن بلد (orduların bir yerden ayrılması ya da çekilmesi anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Bu, askerî bağlamda, ordunun bir bölgeden çıkmasını ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “جلاء الحق (Gerçeğin ortaya çıkması): gerçeğin aydınlanması.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “جلاء الجيوش عن بلد (Ordu, ülkeden çekildi.)” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “جلاء العين (Göz sürmesi, kohl).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “Celâ kelimesi, bağlama bağlı olarak birçok farklı anlam taşıyan bir terimdir. Bunlar arasında bir şeyin netleşmesi veya aydınlığa kavuşması, göz sürmesi kullanımı, ya da göç etme/çekilme gibi anlamlar bulunmaktadır.” (El-Meâni, 2025). 9. “Mısır Çağdaş Arapçasında celâ (جلاء) kelimesi, geleneksel Arapçadaki anlamlarına ek olarak farklı bağlamlarda da kullanılmaktadır. Mısır Arapçası, klasik Arapçadan bazı kelimeleri farklı şekilde kullanabilir veya yeni anlamlar ekleyebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168). 10. “جلاء الجيوش من البلد (Ordu ülkeyi terk etti.): Tarihsel bağlamda özellikle Cebel Celay veya Ordu Çekilmesi anlamında kullanılır. Mısır'da tarihî bir olay olarak, Cebel Celay ifadesi Mısır'dan Britanya'nın çekilmesiyle ilişkilidir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168). 11. “جلاء في المسألة (Konudaki açıklık/aydınlık): Bir şeyin açıklığa kavuşması, herhangi bir belirsizliğin ortadan kaldırılması anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168).

Sonuç: Celâ (جلاء) kelimesi Arapçada bir şeyin tamamen ortadan kalkması, açıklığa kavuşması veya bir yerin boşaltılması anlamlarına gelir. Türkçede ise daha çok göç veya çekilme anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım, kelimenin asıl anlamındaki arınma, berraklaşma gibi soyut boyutları yansıtmaz. Dolayısıyla anlam daralması meydana gelmiştir.

CELÂCİL (جلجل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÂCİL (جلجل) i. (Ar. *culcul* ‘küçük çan’ın çoğul şekli *celâcil*) Def zilleri: *Girelim dâire-i aşka koyalım ârı / Olsun ol dâireye savt-ı celâcil zârî* (Nev’î’den). *Def ü celâcille semâ et heman / Alma kola bu felek-i çenberi* (Şeyh Gâlib). *Başladı cünbüşe celâcil-i def / Çok mu şevkinden oynasa dil-i def* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÂCİL (جلجل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâcil (جلجل) kelimesi Arapçada çeşitli anlamlara gelir ve farklı bağlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Celâcil kelimesi, genellikle çanlar anlamında kullanılır. Bu, özellikle küçük çanlar olarak tanımlanabilir ve hayvanların boyunlarına takılan çanlar gibi objeleri ifade eder. Çanlar, genellikle sesli ve yüksek tınılar çıkaran nesnelerdir. Bu bağlamda, kelime sesli ve güçlü bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جلجل الحيوانات (Hayvanların çanları).” (El-Meâni, 2025). 4. “Celâcil ayrıca yüksek ve net sesleri tanımlamak için de kullanılır. Bir şeyin, özellikle sesin, çok açık ve belirgin olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجلجل الصافية (Net, saf çan sesleri).” (El-Meâni, 2025). 6. “Celâcil bazen canlı, neşeli çocuklar veya aktif ve enerjik çocuklar anlamında da kullanılır. Burada, bu kelime çocukların hareketli ve enerjik tavırlarını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 7. “هو جلجل ونشيط (O, çok enerjik ve canlı bir çocuk).” (El-Meâni, 2025). 8. “Celâcil kelimesi ayrıca bir şeyin karışması, bozulması veya düzensizleşmesi anlamında da kullanılır. Bu bağlamda, kelime daha çok karmaşa veya çatışma gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 9. “جلجل في الأمر (İşlerin karışması).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Celâcil kelimesi Arapçanın farklı bağlamlarında çok çeşitli anlamlara gelebilir. En yaygın anlamları, çanlar özellikle hayvanlara takılan çanlar, net ve güçlü sesler, canlı, enerjik çocuklar ve karmaşa veya düzensizlik olarak sıralanabilir.” (El-Meâni, 2025). “Bu anlamlar, kelimenin sesli, belirgin, neşeli veya karışık bir durumu

ifade etmek için kullanıldığını gösterir.” (El-Meâni, 2025). Celâcil (جلال) kelimesi Arapçada çoğul bir yapı olup, genellikle ses çıkaran küçük çanlar veya zil benzeri nesneleri ifade eder. Türkçede bu kelime çok nadir kullanılmış ve genellikle sadece çan ya da zil olarak karşılanmıştır. Ancak bu çeviri, kelimenin çokluk, sesin şiddeti ve uyarıcı niteliği gibi anlam boyutlarını yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CELÂDET (جلادت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÂDET (جلادت) i. (Ar. *celâdet*) Boyun eğilmemesi gereken yerde gösterilen şuurlu cesâret, yüreklilik, yiğitlik: *Hepsinden önce halkı hakka boyun eğdirir bir celâdet sâhibinin bulunmasıdır* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Dest-i pür-zûrunda şemşîr-i cêladet mûncelî* (Muallim Nâci). *Mânevî makâmın celâdeti karşısında saltanat makâmı bir kere daha susar* (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÂDET (جلادت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâdet (جلادة) kelimesi genellikle sabır, sıkı dayanıklılık veya sertlik anlamında kullanılır. Bu anlamda, bir kişinin güçlükler karşısında gösterdiği direnç ve dayanıklılık ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “أَطْهَرَ جَلَادَةً (O, sabır ve sertlik gösterdi): Bu bağlamda, Celâdet kelimesi bir insanın zorluklara karşı gösterdiği dayanıklılığı tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “Celâdet bazen bir kişinin sert karakterini veya güçlü duruşunu tanımlamak için de kullanılır. Bu, genellikle bir insanın dış dünyaya karşı soğukkanlı, güçlü bir şekilde duruş sergilemesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Ayrıca, celâdet, genel olarak sertlik, güç veya sağlamlık anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “هو يدمر بعنف الجلالة (O, sertlikle veya güçle yok eder).” (El-Meâni, 2025). 6. “Celâdet (جلادة): Kitap ciltleme işlemiyle ilgili bir terimdir ve bu anlamda, kitapların dış kaplaması veya cilt işçiliği için kullanılır. Örneğin: *تخلص عمال المطبعة من الجلالة* (Matbaa işçileri ciltlemeden kurtuldu.).” (El-Meâni, 2025). 7. “Celâdet kelimesi, bazı kaynaklarda yüksek dağlardaki buz kütleleri anlamında da kullanılır. Bu anlamda, dağlarda birikmiş büyük buz kütleleri veya donmuş yığınlar ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “Celâdet kelimesi, sabır, sertlik, güç gibi anlamlara gelirken, ‘Culâda’ kelimesi, kitap ciltleme veya buz yığınları gibi özel kullanımlara sahiptir. Kelimenin anlamı, kullanım bağlamına göre

değişir ve genellikle güç, dayanıklılık veya sertlikle ilgili durumu ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celâdet (جلادة) kelimesi Arapçada dayanıklılık, sertlik ve zorluklara karşı direnç anlamına gelir. Türkçede ise daha çok sertlik ya da yiğitlik gibi sınırlı anlamlarda kullanılmıştır. Bu sadeleştirme, kelimenin taşıdığı fiziksel ve ruhsal dayanıklılık boyutlarını tam olarak yansıtmaz. Dolayısıyla anlam daralması meydana gelmiştir.

Celâdet-şiar (جلادت شعار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Celâdet-şiar (جلادت شعار) birl. sıf. (Ar. şî'ār ‘alâmet, âdet’ ile) Kahramanlıkla sıfatlanmış, kahraman: Azimkâr ve celâdet-şiar evlâd-ı vatandan Fethi ve Sâdık Beyler, Şam ile Kudüs arasında ve Taberiye kurbunda sukut ederek... (Süleyman Nazif).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

Celâdet-şiar (جلادت شعار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâdet-şiar (جلادت شعار) terimi, iki kelimenin birleşiminden oluşur. جلادة (celâdet), kahramanlık veya cesaret anlamına gelirken, شعار (şiar) ise sembol veya alamet anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Bu terim, kahramanlık simgesi veya kahramanlık sembolü olarak çevrilebilir. Yani, bir kişinin veya bir grubun kahramanlıkla tanımlanan bir kimliği ya da duruşu ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Celâdet (جلادة): Sabır, sertlik, direncin yanı sıra, cesaret ve kahramanlıkla ilgili güçlü bir kavramdır. Burada, cesur ve kahraman bir duruş sergileyen kişileri tanımlar.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. Şiar (شعار): Geleneksel olarak bir topluluğun veya bir grubun kimliğini simgeleyen, anlam taşıyan bir işaret veya sembol.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. Birleştirildiğinde, ‘celâdet-şiar’ kelimesi, kahramanlıkla özdeşleşmiş bir sembol veya tanım anlamına gelir. Bu terim, özellikle kahramanlıkla, cesaretle, üstün bir mücadeleyle tanımlanan kişiler için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “Celâdet-şiar terimi, kahramanlıkla tanımlanan bir sembol veya kahramanlık simgesi olarak kullanılır ve özellikle kahramanlık, cesaret ve azim gibi kavramlarla özdeşleşmiş kişileri ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Bu tür terimler, edebi metinlerde kahramanlık, millî değerler veya tarihî kahramanları yüceltmek için sıklıkla tercih edilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celâdet-şiar (جلادت شعار) ifadesi, Arapça kökenli iki kelimenin birleşiminden oluşur ve yiğitliği, cesareti kendine ilke edinmiş anlamına gelir. Türkçede genellikle sadece cesur ya da yiğit şeklinde özetlenerek kullanılmıştır. Ancak bu sade kullanım, ifadedeki ahlaki duruş ve sürekli bir yaşam tarzı olarak benimseme vurgusunu tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması görülmektedir.

CELÂL (جلال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÂL (جلال) i. (Ar. *celâl*) 1. Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet: *Celâl ü câhı bulsun ol kadar ikbâl-i rûz-efzun / Ki mesrûr eylesin bir günde yüz bin müstemendânı* (Her-sekli Ârif Hikmet). *Bu hâl ile büyür artar celâl ile şânı* (Abdülhak Hâmit). 2. Öfke, kızgınlık, hışım, hiddet, tehevvür: *Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet bu celâl* (Mehmet Akif). 3. **din.** Allah'ın kahredici sıfatı ile tecellîsi. Karşıtı: *CEMAL: Celâl ile cemâl olmaz müessir kalb-i uşşâka* (Leskofçalı Gâlib). *Her an ediyorsun bizi makhûr-i celâlin / Kurbân olayım yok mu tecellî-i cemâlin* (Mehmet Âkif). *Celâline etme yemin / Sönsün artık cehennem* (Orhan S. Orhon).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÂL (جلال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâl (جلال) kelimesi Arapçada yücelik, büyüklük veya görkem anlamına gelir. Bu anlamda, bir varlığın, özellikle Allah'ın yüceliği ifade edilir. Örneğin: هو ذو الجلال (O, yücelik ve ikram sahibidir): Bu, Allah'ın en yüce sıfatlarını ifade etmek için kullanılan bir ifadedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Celâl (جلال) aynı zamanda bir erkek ismi olarak kullanılır ve yücelik ya da yüce sıfat anlamına gelir. Örneğin: اسم ابنه البكر جلال (Oğlunun adı Celâl'dir): Burada, celâl ismi, yücelik ve büyüklük anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Celâl, Allah'ın sıfatlarından biri olarak kabul edilir. Örneğin: الجلال ذو (yücelik sahibi): Burada Allah için kullanılan önemli bir sıfat anlamına gelir. Bu bağlamda, Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini ifade eder. جلال الله (Allah'ın yüceliği): Allah'ın yüceliği ve büyüklüğü anlatılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Celâl kavramı, felsefe ve tasavvuf alanında hakikatin gizliliği veya ilahi büyüklüğün ardında bir gizlilik anlamına gelir. Bu bağlamda, Allah'ın özünün bilinemezliği, sadece O'nun kendisi tarafından bilinmesi gerektiği ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجلال في الحقيقة (Hakikatin gizliliği): Bu tasavvufta Allah'ın mutlak sıfatlarını bilmenin imkânsızlığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “Celâl terimi, fıkıh alanında, insan dışıysıyla beslenen hayvanlar için kullanılır.

Bu tür hayvanların temiz olmayan kabul edildiği ve bunların etlerinin yenmesinin haram olduğuna dair bir açıklama yer alır.” (El-Meâni, 2025). 7. “حيوان جلال (İnsan dışı kasıyla beslenen hayvan): Bu, fıkıh kurallarına göre, bu tür hayvanların etlerinin yenmesinin haram olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 8. “Celâl, bir şeyin büyüklüğü veya değeri anlamında da kullanılabilir. Örneğin: جلال الشيء (Bir şeyin büyüklüğü, değeri).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Celâl kelimesi, yücelik, büyüklük, görkem ve Allah’ın yüce sıfatları gibi anlamlara gelir. Aynı zamanda erkek ismi olarak da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Felsefî ve tasavvufî anlamda, ilahî gerçekliğin gizliliği ve Allah’ın mutlak büyüklüğü ile de bağlantılıdır. Fıkıh alanında ise insan dışı kasıyla beslenen hayvanları tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Celâl (جلال) kelimesi Arapçada yücelik, heybet ve vakar gibi ulvî nitelikleri ifade eder; özellikle Allah’a nispetle azamet anlamı taşır. Türkçede ise genellikle sadece “görmek” veya “heybet” şeklinde karşılanmıştır. Bu dar çeviri, kelimenin ilahî derinliğini ve manevî yücelik boyutunu tam olarak yansıtmaz. Dolayısıyla anlam daralması meydana gelmiştir.

CELÂLET (جلالت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÂLET (جلالت) i. (Ar. *celâlet*) Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet: *Kul oldu hüsnüne hûr u melek ne dilbersin / Zihî inâyet ü izzet zihî celâlet ü câh* (Nesîmî). *Bâb-ı ihsânın girilmez bir celâlet bâbıdır* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÂLET (جلالت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celâlet (جلالة) kelimesi, köken olarak calâl (جلال) kelimesinden türetilmiştir ve genellikle yücelik veya büyüklük anlamlarını taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Calâlah (جلالة) kelimesi, yücelik, büyüklük, görkem gibi anlamlarla bağlantılıdır ve özellikle yüksek unvanlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “تَرَبَّعَ صَاحِبُ الْجَلَالَةِ عَلَى الْعَرْشِ (Yücelik sahibi olan kişi tahta oturdu): Bu cümlede, sahib al-calâlah ifadesi, yücelik sahibidir anlamına gelir ve bir kraliyet unvanı olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Calâlah ayrıca kraliyet unvanı olarak, kral veya hükümdar gibi yüksek derecedeki kişileri tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جلالة الملك (Kralın yüceliği) veya (Kralın büyüklüğü): Burada Calâlah, kralın yüksek statüsünü ve prestijini ifade eder.” (El-

Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. (صَاحِبُ الْجَلَالَةِ), bir kişinin yüceliğe sahip olması anlamında kullanılır. Bu, genellikle ünvanlı ve yüce kişiler için kullanılan bir ifadedir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “صَاحِبَةُ الْجَلَالَةِ, kadınlar için kullanılan bir terimdir ve bu bağlamda, yücelik sahibi kadın anlamına gelir. Genellikle kraliyet ailesi üyeleri veya yüksek mevkilere sahip kadınları tanımlamak için kullanılabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “الْجَلَالَةُ صَاحِبَةٌ (Yücelik sahibesi): Bazen kraliçe veya yüce kadın anlamında kullanılabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “Bazı kullanımlar, sahib al-jalâlah ifadesini, gazetecilik ve yayıncılık bağlamında, gazete sahibi veya yayıncı anlamında da görmek mümkündür.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 10. “الصحافة الجَلَالَةُ (Yücelik sahibi basın) veya (prestijli basın).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “Celâlet kelimesi, yücelik, büyüklük ve görkem anlamlarına gelir ve genellikle kraliyet unvanları veya yüksek dereceli kişiler için kullanılır. Bu kelime, kral, kraliçe gibi unvanlara sahip kişiler için kullanıldığı gibi, bazen gazetecilik ve medya alanında da yayıncı anlamında yer alır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Celâlet (جَلَالَة) kelimesi Arapçada yücelik, saygınlık ve ihtişam gibi anlamlar taşır; özellikle yüksek makam ve manevi büyüklükle ilişkilendirilir. Türkçede ise genellikle yücelik ya da ululuk şeklinde sadeleştirilerek kullanılmıştır. Bu sade kullanım, kelimenin içerdiği derin saygı ve azamet boyutlarını tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması meydana gelmiştir.

CELP-CELB (جلب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELB BK. CELP.” (Ayverdi, 2010, s. 187).

“CELP-CELB (جلب) i. (Ar. *celb*) 1. Kendine doğru çekme: ‘*Celb-i nazar.*’ ‘*Celb-i menfaat.*’ 2. Getirtme, getirtilme, çağırma, dâvet: ‘*Şâhit olarak celbi gerekir.*’ Doktor *celbiyle müdâvât-ı ibtidâiyyeye müsâraat edildi* (Hüseyin R. Gürpınar). 3. Bir mahkeme tarafından dâvâ ile ilgili kimselere veya şubelerce askere alınacaklara gönderilen çağırma kâğıdı, celpnâme. 4. **asker**. Askere çağırma: ‘1960 doğumluların celbine karar verildi.’” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELP-CELB (جلب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celb (جَلْبُ) kelimesi, getirme, taşıma veya götürme anlamına gelir. Bu kelime, bir şeyin bir yerden başka bir yere taşınması veya götürülmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَلْبُ: İleri getirme, getirme, taşıma veya bir şeyi bir yerden bir yere getirme anlamına gelir. Bu terim, bazen hukuki anlamda da kullanılır, özellikle davaya getirme ya da götürme anlamında.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَلْبُ أمام القضاء: Davanın yargıç karşısına getirilmesi veya davanın açılması anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الدَّيْنُ ve الذَّنْبُ suç veya günah anlamında kullanılan Arapça kelimelerdir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جلب: Taşımak ya da bir şeyi bir yerden bir yere getirmek anlamına gelir ve hukuki anlamda da davaya getirme veya götürme anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celb (جَلْبُ) kelimesi Arapçada bir şeyi getirme, çekme veya yönlendirme anlamına gelir ve hem fiziksel hem de mecazî bağlamda kullanılır. Türkçede ise genellikle sadece getirme anlamıyla sınırlı biçimde yer bulmuştur. Bu kullanım, kelimenin yönlendirme, cezbetme ve etki oluşturma gibi zengin anlam boyutlarını yansıtmaz. Dolayısıyla anlam daralması söz konusudur.

CELEP-CELEB (جَلْبُ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELEP-CELEB (جَلْبُ) i. (Ar. celeb ‘davar’> celeb-keş ‘davarları sürüp getiren’den kısaltma yoluyla veya cellāb ‘davarları satmak için bir yerden bir yere götüren kimse’den)

1. Koyun, keçi, sığır gibi kesilecek hayvanları canlı olarak satan, kasaplık hayvan ticareti yapan kimse: *Celep ve kasaplar fabrikasının önünde bir müddet dinlenirler* (Sait Fâik).

2. Osmanlı saraylarında işe yeni başlayan acemi ağlam: *Sadrâzam murâdına nâil oldu; sipâhilerle onlara iltihak eden ve ‘celep’ denilen saray oğlanları mağlûp olup dağıldılar* (İsmâil H. Uzunçarşılı).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELEP-CELEB (جَلْبُ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celep kelimesi, Arapça celeb kökünden türetilmiş olup, başlangıçta getirmek veya götürmek anlamında kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesinde ise bu kelime, hayvan ticareti yapan kişi ve saraya yeni katılan acemi ağalar anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır.” (El-Meâni, 2025). 2. Ayrıca, celāb (جَلْبُ) kelimesi davaları taşımak veya satmak amacıyla bir yerden başka bir yere götüren kişi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

3. “Hayvan Ticaretini Yapan Kişi: Celep, koyun, keçi, sığır gibi kesilecek hayvanları canlı olarak satan kişiyi ifade eder. Bu kişiler hayvanları getirir ve satmak için taşırlar.” (El-Meâni, 2025). 4. “Aynı zamanda Osmanlı sarayında işe yeni başlayan, deneyimsiz ve düşük seviyedeki görevliler anlamında da kullanılır. Bu kişiler sarayın iç işlerinde çalışırlardı.” (El-Meâni, 2025). 5. “Celep kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında yaygın kullanılmamaktadır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celeb (جَلَب) kelimesi Arapçada ticaret amacıyla mal veya hayvan getirme, dışarıdan temin etme anlamına gelir. Türkçede ise genellikle sadece hayvan getiren kimse ya da mal toplayan anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım, kelimenin ekonomik, sosyal ve hareketlilik içeren yönlerini tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması meydana gelmiştir.

CELÎ (جَلِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELÎ (جَلِي) *sıf* (Ar. *celâ* ‘açık olmak; parlatmak’tan *celî*) 1. Açık, belli, meydanda, aşikâr: ‘Emr-i celî.’ *O bakışlardan daha celî delil aramak abesti* (Hüseyin R. Gürpınar). *Bu muhârebede bana pek celî görünmeyen bircihet var* (Cenap Şahabeddin). 2. Parlak, aydınlık: *Âfâka ziyâ gelse n'ola pertevimizden Hurşd-i celf-şâ'saa dâğ-ı dilimizdir* (Hersekli Arif Hikmet). *Bütün eşbâh-ı şeb celî, tâban / Bir şetâret içinde...* (Tevfik Fikret). 3. i. **kısa. Hat.** Sülüs veya tâlik yazının levhalarla kitâbelerde kullanılan büyük ve kalın şekli: *Itrî'nin Na 't-ı Mevlânâ'sı ile Dede 'nin herhangi bir âyînini berâberce dinleyiniz, celî yazıdan büyük resme ve peyzaja geçtiğinizi hissedersiniz* (Ahmet H. Tanpınar).” (Ayverdi, 2010, s. 187).

CELÎ (جَلِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celî (جَلِي), Arapçada açık, net, belirgin, parlak anlamında kullanılan bir sıfattır. Bu kelime, özellikle bir şeyin açıklığını, görünürlüğünü ya da kesinliğini vurgulamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “جَاءَ جَوَابُهُ جَلِيًّا (Cevabı açık ve belirgin geldi): Burada جَلِي kelimesi, cevabın açık, net olduğu anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 2. “إِنَاءٌ جَلِيٌّ (Parlak bir kap): Burada جَلِي kelimesi parlak, düzgün anlamında kullanılmıştır. Özellikle parlatılmış veya pürüzsüz bir yüzeyi ifade eder. جَلِي burada, parlak, düzgün anlamında kullanılmıştır. Özellikle parlatılmış veya pürüzsüz bir yüzeyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَلِيَّةُ الْأَمْرِ (Meselenin gerçeği): Burada جَلِي, bir şeyin gerçekliğini yada hakikatini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “لَهُ عَيْنٌ جَلِيَّةٌ (Onun keskin

bir gözü var): Burada جَلِيّ kelimesi, gözün keskin, net görebilme yeteneğini anlatır.” (El-Meâni, 2025). 6. حَقِيقَةُ جَلِيَّةٍ (Parlak bir gerçek): Burada جَلِيّ açıkça görülebilen, kesin ve saf bir gerçeği ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 7. مِنْ الْجَلِيِّ (Açık olan şeylerden): Bu ifade, açık, net ve kendiliğinden anlaşılır olan şeyleri ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 8. جَلِيّ kelimesi, Arapçadaki açıklık, belirginlik ve netlik kavramlarını ifade etmek için kullanılır. Aynı zamanda parlaklık, gerçeklik ve keskinlik gibi anlamlara da gelir. Bu kelime, bir şeyin açık, anlaşılır ve doğru olduğunu anlatmak için sıklıkla kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celî (جلي) kelimesi Arapçada “açık, belirgin, net” anlamlarına gelir ve genellikle görünürlük ya da anlaşılabilirlik vurgusuyla kullanılır. Türkçede ise çoğunlukla sadece açık veya belirgin olarak karşılır. Ancak bu karşılık, kelimenin taşıdığı vurgu ve kapsam bakımından tam karşılık sağlamaz. Bu nedenle anlam daralması görülür.

Celi müsennâ Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Celi müsennâ: Aynı kelime veya kelimelerin çift olarak (birbirine bakacak biçimde biri sağdan sola, diğeri soldan sağa) yazılmış şekli.” (Ayverdi, 2010, s. 188).

Celi müsennâ Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celi Müsenna (جلي مثنى), Arapçadaki yazımda kullanılan bir terimdir ve aynı kelime veya kelimelerin çift olarak, birbirine bakacak şekilde yazılması anlamına gelir. Bu terim, özellikle hat sanatı ve kelime yazımı ile ilgili bir kavramdır.” (El-Meâni, 2025).
2. “Aynı kelimeler, birbirine paralel bir şekilde sağdan sola ve soldan sağa yazılır. Böylece, iki kelime veya harf grubu karşılıklı olarak birbirini yansıtan bir biçimde ortaya çıkar.” (El-Meâni, 2025).
3. “Celi Müsenna, özellikle klasik Arap hat sanatında kullanılan bir yazım biçimidir. Bu yazı türü, geleneksel Arap hat sanatının estetik ve simetrik yapısına uygun şekilde düzenlenir.” (El-Meâni, 2025).
4. “Bu yazım tekniği genellikle sanatsal ve estetik amaçlarla kullanılır. Kelimeler veya harfler simetrik bir biçimde yerleştirilir, bu da görsel olarak bir denklik ve dengeli bir yapı oluşturur.” (El-Meâni, 2025).
5. “Celi Müsenna, Arap hat sanatında kullanılan ve aynı kelimelerin veya harflerin, birbirine bakacak şekilde çift yazılması anlamına gelir. Hem görsel hem de anlam bakımından estetik bir anlatım biçimi olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celi Müsenna (جلي مثنى), Arapça kaligrafide çift kat çizgilerle yazılan büyük ve belirgin yazı stilini ifade eder. Bu terim, hem yazının estetik açıdan görünürlüğünü artırmayı hem de metnin önemini vurgulamayı amaçlar. Türkçede genellikle çift çizgili büyük yazı olarak açıklansa da bu tanım kaligrafideki sanatsal ve teknik incelikleri tam yansıtmaz. Böylece anlamda bir daralma oluşur.

CELİL (جليل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CELİL** (جليل) sıf (Ar. *celāl* ‘büyük ve ulu olmak’tan *celīl*) 1. Çok yüce, ulu, kadri ve mertebesi yüksek: *Tebrîz’e uçtu feth-i celîlin hü mâları* (Yahyâ Kemal). • i. 2. Eskiden vezir ve müşir rütbesindeki kimselere ve bunların başında bulundukları makâma yazılan yazılarda kullanılan bir hitap sözü. 3. ‘Ululuk ve celâl sâhibi, yüce, âli’ anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır: *Kudretin izhâr edip hem ol celîl* (Süleyman Çelebi).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELİL (جليل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجليل, Arapçadaki güzel isimler arasında yer alan ve yüce, büyük, azametli, saygıdeğer anlamına gelen bir sıfatı ifade eder. Bu kelime, Allah’ın isimlerinden biri olarak, yücelik ve büyüklük anlamını taşır ve Allah’ın kudreti ve azameti ile ilişkilendirilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Allah’ın İsmi Olarak: الجليل, Allah’ın en güzel isimlerinden biridir. Bu isim, Allah’ın yüceliğini, azametini ve büyüklüğünü ifade eder. Al-Jalîl ismi, Allah’ın büyüklüğü karşısında insanın saygı duyması gerektiğini hatırlatır.” (El-Meâni, 2025). 3. “من أسماء الله الحسنى: Allah’ın en güzel isimlerinden biridir.” (El-Meâni, 2025). 4. “العظيم القدر: Büyük, azametli, değerli anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “هُوَ: إنَّهُ لَأَمْرٌ جَلِيلٌ (O, saygıdeğer bir makam sahibidir): جليل المقام ifadesi, bir kişinin saygıdeğer, onurlu ve makamı yüksek olduğunu anlatan bir ifadedir.” (El-Meâni, 2025). 6. “إنَّهُ لَأَمْرٌ جَلِيلٌ (O gerçekten büyük bir iştir): أَمْرٌ جَلِيلٌ ifadesi, çok önemli, ciddi, büyük, değerli bir durumu veya olayı ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “عظيم، خطير، مهم، بالغ: Büyük, ciddi, önemli, çok etkili anlamında kullanılan sıfatlardır. الجليل kelimesi, bir olayın ya da durumun ciddi, önemli olduğunu anlatmak için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “الجليل kelimesi, yüce, azametli veya saygıdeğer anlamlarına gelir. Allah’ın en güzel isimlerinden biri olarak, O’nun büyüklüğünü, kudretini ve saygınlığını ifade eder. Ayrıca, bir kişinin veya durumun önemini, değerini veya ciddiyetini anlatmak için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celîl (جليل) kelimesi Arapçada yüce, saygın ve ulu anlamlarını taşır; özellikle Allah'ın sıfatlarından biri olarak önem kazanır. Türkçede genellikle yüce veya saygın şeklinde çevrilir. Ancak bu çeviri, kelimenin derin manevi ve ulvî boyutlarını tam olarak ifade edemez. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

Celîle (جليلة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Celîle (جليلة)** *sıf.* Celil kelimesinin kadını ifâde eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Nezâret-i celîle.*’” (Ayverdi, 2010, s. 188).

Celîle (جليلة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celîle (جليلة), kadın ismi olarak kullanılan bir terimdir. Arapçada, yüce, saygıdeğer, büyük veya azametli anlamlarına gelir ve bu anlamı, bir kadının önemli ya da değerli olduğu anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Celîle (جليلة) kelimesi Arapçada yüce, saygın ve değerli anlamlarına gelir; özellikle manevi ve toplumsal itibarı vurgular. Türkçede genellikle yüce veya değerli olarak kullanılır. Ancak bu kullanım, kelimenin taşıdığı derin saygı ve ululuk hissini tam olarak yansıtmayabilir. Bu nedenle anlam daralması meydana gelir.

CELÎS (جليس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CELÎS (جليس)** *i.* (Ar. *culūs* ‘oturmak’tan *celīs*) Sohbet arkadaşı hemdem, refik: *Hayâlini enîs edinmiş idi / Gam u derdin celīs edinmiş idi* (Şeyhî). *Âdem Cebrâil'den sual etti ki ey enîs ü celîsim, Havvâ'dan ne haberin var?* (Fuzûlî). *Câh ehline bir kerre celî olmamıştı* (Azmîzâde Hâletî).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELÎS (جليس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَلِيس, Arapçadaki birlikte oturan, arkadaş anlamına gelen bir kelimedir. جَلِيس, bir kişiyle birlikte oturan, ona yakın olan kişi anlamında kullanılır ve genellikle dost, arkadaş veya sohbet arkadaşı gibi anlamlar taşır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Ayrıca güzel bir arkadaş ya da iyi bir sohbet arkadaşı olma anlamı da vardır. Örneğin: خَيْر جَلِيس (En iyi arkadaş kitaplardır).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “جَلِيس, aynı zamanda bir kişinin arkadaşlık ilişkisini de simgeler. İyi ve kötü arkadaş arasındaki farkı anlatan hadisler veya deyimler de bu anlamı içerir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Örneğin: “مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ السَّوِّءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَيْبَرِ” (İyi bir arkadaş, misk taşıyan gibidir; kötü arkadaş, körükçü gibidir).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “جَلِيسَ نَفْسِهِ” (Kendi başına kalan kişi): Burada, bir kişinin yalnız veya başkalarından uzak kaldığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “جُلَّاسٌ ve جُلَّاءٌ” çoğul formları, birlikte oturanlar veya sohbet eden gruplar anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَلِيسَ” kelimesi, birlikte oturan, sohbet eden kişi anlamına gelir. Aynı zamanda, iyi arkadaş veya sohbet arkadaşı olarak, bir kişinin toplumda veya sosyal ilişkilerdeki yerini ifade eder. Kelime, ayrıca yalnızlık veya kendi başına kalmak gibi anlamlarda da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). Celîs (جَلِيسَ) kelimesi Arapçada sohbet edilen, yakınında bulunulan ve eşlik eden kişi anlamına gelir. Türkçede genellikle arkadaş veya yoldaş olarak çevrilir. Ancak bu çeviri, kelimenin ifade ettiği samimiyet, sürekli birliktelik ve manevi yakınlık gibi nüansları tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması yaşanır.

CELİYE (جَلِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELİYE (جَلِيَّة) i. (Ar. *celiyye*) Nehir ve ırmaklarda kullanılan ince donanma gemisi.” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELİYE (جَلِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Mısır çağdaş Arapçasında جَلِيَّة (celiye) terimi, modern dilde yaygın olarak kullanılmaz. Ancak, bu kelime tarihi veya teknik bağlamlarda özellikle nehirlerde veya küçük su yollarında kullanılan hafif, ince donanma gemisi anlamında hatırlanabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168). 2. “Mısır'da günümüz Arapçasında, جَلِيَّة yerine genellikle قارب, زورق gibi daha yaygın kelimeler kullanılır. Bu kelimeler, küçük tekneler, botlar ya da nehir taşımacılığında kullanılan araçları ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168).

Sonuç: “جَلِيَّة” kelimesi modern Mısır Arapçasında yaygın bir kullanımda değildir ve eski ya da tarihî metinlerde veya özel denizcilik bağlamlarında daha fazla karşılaşılabılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168). Celîye (جَلِيَّة) kelimesi Arapçada açık, belirgin, net olan anlamlarına gelir ve genellikle görünürlük ya da anlaşılabilirlik vurgusuyla kullanılır. Türkçede ise çoğunlukla açık veya belirgin karşılığıyla yer alır. Ancak bu karşılık, kelimenin taşıdığı kapsam ve vurgu bakımından tam karşılık sağlamaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CELLÂT-CELLÂD (جَلَد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELLÂT-CELLÂD (جَلَد) i. (Ar. *celd* ‘kırbaçlamak’tan *cellâd* ‘çok kırbaç vuran kimse’) 1. İdam hükmünü yerine getirmekle görevli kimse: *Ertesi dîvan durdukta cellâtlar, Dâvud Paşa’yı kapıcılar odasında çeşme önüne götürdüler* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Cellâdın bıçağına teslim olacak olduktan sonra senelerce bu işkenceyi niçin çekti?* (Peyâmî Safâ). *Cellât mezarlığı, toplum ahlâkının en asil örneklerinden biri olarak son derecede şâyân-ı dikkattir; cemiyetimiz, resmî bir görev de olsa bir ücret karşılığı adam boğan veya kesen cellâdın ölüsünü mezarlıklarına kabul etmemiş, onlara ayrı bir mezarlık yapmıştır* (Reşat E. Koçu). 2. **mec.** Cana kıyıcı, can alıcı kimse veya şey: *Kaşlar cellât olmuş kirpik harâmî* (Pir Sultan Abdal). *Nedfm-i zârı bir kâfir esir etmiş işitmişim / Sen ol cellâd-ı dîn ol düşmen-i îman mısın kâfir* (Nedim'den). *Anlaşılan asker olan cellât olmalı imiş öyle mi?* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELLÂT-CELLÂD (جَلَد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cellâd (جَلَد), Arapçada birkaç farklı anlamda kullanılan bir kelimedir. Genellikle ceza verme, işkence uygulama veya zorla uygulama anlamlarında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَلَّاد (cezaı uygulayan kişi): Birinin cezalandırılması için fiziksel ceza uygulayan kişiye denir. Bu kişi, ceza infazı ile sorumlu kişidir, yani bir suçluyu cezalandırmak amacıyla cisimsel cezalar. Yargılamadan sonra idam, kırbaçlama uygular.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَلَّاد ayrıca, deri satan veya deri işleyen kişiye de denir. Bu kişi, deri işleme veya deri satma işlemleri ile ilgilenir. Örneğin: دَبَّاحُ الجلود (deri işleyici) de bir başka terim olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَلَّاد: Bazen zorba anlamında da kullanılır. Bu anlamda, birine şiddet uygulayan, zorla işlem yapan ve insanlara ağır cezalar veren kişiyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجَلَّاد: Hükümet veya otorite adına işkence yapan veya idam cezasını infaz eden kişi.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “جَلَّاد: Şiddetle cezalandırma yapan kişi ya da fiziksel işkence uygulayan.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “الجلاد: Aynı şekilde, ceza veren veya zorla cezalandıran kişi.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “جَلَّاد kelimesi, ceza infazı, işkence veya zor kullanarak cezalandırma anlamlarını taşır. Aynı zamanda, deri işleme veya deri satan kişi anlamında da kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cellâd (جَلَاد) kelimesi Arapçada zorba, sert ve acımasız kimse anlamına gelir. Türkçede genellikle cellat ya da zorba olarak kullanılır. Ancak bu karşılık, kelimenin taşıdığı sürekli şiddet ve katılık vurgusunu tam olarak yansıtmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma yaşanmıştır.

CELLE (جَلَل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CELLE (جَلَل)** *ünl.* (Ar. *celâl* ‘büyük ve ulu olmak’ tan çekimli fiil) Allah lafzından sonra kullanılan ve ‘şâni, celâli yüce olsun’ anlamına gelen *Celle şânuhû*, *Celle celâluhû* gibi klişeleşmiş duâ cümlelerinde geçer [Celle şânuhû, aynı zamanda ‘Allah aşkına’ diye yemin ettiren birine karşı, ‘Yemînini kabul etmiyorum, bu yeminden şâni büyük olan Allah’a sığınıyorum’ anlamında kullanılır]: *Yetişir boğuştuğum gece gündüz ecelle / Sermâyem tek kelime Allah azze ve celle* (Necip F. Kısakürek - Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELLE (جَلَل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَلَّ جَلَالًا: Bu fiil, büyümek, yücelmek, büyük ve yüksek olmak anlamında kullanılır. Arapçada جَلَّ kökünden türetilmiş olan bu fiil, bir şeyin veya bir kişinin büyük, ulu veya önemli olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “جَلِيلٌ: Büyüklük, yücelik ve saygınlık anlamına gelir. Bir kişinin veya şeyin büyük, önemli ve saygıdeğer olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَلَّ: Aynı şekilde büyük ve yüce anlamına gelir ve çoğunlukla saygın bir şeyi tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَلَالٌ: Büyük kudret, yücelik veya azamet anlamına gelir. Genellikle Allah’ın büyüklüğü ile ilgili kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَلَالَةٌ: Büyüklük, yücelik, azamet anlamına gelir ve bir şeyin yüksek derecesini belirtir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَلِيلَةٌ: Kadın ismi olarak da kullanılır ve yüce, büyük anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “تَجَلَّلَهُ: Birinin üzerinde büyüklük, yücelik, saygı veya onur kazandırmak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 8. “تَجَلَّلَ: Yüksek derecede bir önem, büyüklük veya yücelik ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 9. “جَلَّى: Önemli, büyük, çok büyük anlamına gelir. Ayrıca görünür, belirgin anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 10. “قَوْمٌ جَلَّةٌ: Büyük, önemli, saygın bir toplum veya halkı ifade eder. Yüksek mevki sahibi olan kişiler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 11. “جُلُّ الشَّيْءِ: Bir şeyin en büyük kısmı, en önemli tarafı veya en değerli kısmı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 12. “جَلَالٌ: Büyük ve önemli olan şeyler için kullanılır ve genellikle saygın bir şeyi ifade eder.” (El-Meâni,

2025). 13. “جَلِيلٌ: Bir kişi büyük ve önemli olduğunda ya da yüceltilmiş olduğunda bu sıfat kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 14. “جَلَالٌ: Allah’ın büyüklüğünü anlatan bir kavram olarak sıkça kullanılır. Örneğin: ذو الجلال (görmekli ve büyük olan).” (El-Meâni, 2025). 15. “قَوْمٌ جَلَّةٌ: Toplum, halk veya bireyler için saygıdeğer ve yüksek mevkii olan insanlar tanımlanırken kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelimeler, büyüklük, saygınlık, yücelik gibi anlamları içeren, çok önemli ve derin anlamlar taşıyan terimlerdir. Özellikle Allah’ın azamet ve yüceliğini ifade etmek için kullanılır. Türkçede ise genellikle sadece büyüklük ya da yücelik olarak karşılanır. Ancak bu sade karşılık, kelimenin taşıdığı kutsal ve derin manevi anlamları tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması meydana gelmiştir.

CELVET (جلوت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELVET (جلوت) i. (Ar. *celâ* ‘âşikâr olmak, ortaya çıkmak; arz etmek’ten *celvet*) tasavvuf. Halvete giren kulun kendi benliğini, varlığını yok ederek Hakk’ın sıfatları ile halvetten çıkması ve Hak’ta fânî olması durumu [Celvetiye tarîkatı ismini buradan almıştır]: *Ger ehl-i halvete ger celvete ol / Eğer iz’ân ederse göstere yol* (Aziz Mahmud Hüdâyî).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELVET (جلوت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Celvet (جلوت) kelimesi, düğün gecesi veya gelin ve damadın birlikte vakit geçirdiği an anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Özellikle عروس gelin ile ilgili olarak, bir düğün töreni esnasında, geline verilen hediye anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: حَضَرَ الْأَهْلُ وَالصِّحَابُ وَفَتَ الْجُلُوءَ (Aile ve arkadaşlar, gelinlik zamanında toplandılar.): Bu kelime, geline hediye verme anlamına gelir. Düğün akşamında, damadın gelinle birlikte geçirdiği özel an sırasında ona verdiği hediye anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “أَعْطَى عَرُوسَهُ الْجُلُوءَ (Damat, gelinine hediye verdi): جُلُوءَ ve جُلُوءَ terimleri, Arapçada geleneksel düğünlerdeki gelin ve damat ilişkisi ile ilgili özel bir zamanı, o anı ve gelin için verilen hediyeyi tanımlayan kelimelerdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Günümüz Mısır çağdaş Arapçasında, جُلُوءَ (jalwa) kelimesi genellikle yaygın olarak kullanılmaz.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). Celvet (جلوت) kelimesi Arapçada bir yerden çekilme, uzaklaşma veya gizlilikten çıkarak ortaya çıkma anlamlarını taşır. Tasavvuf literatüründe ise manevi bir kavram olarak, Allah’ın sırlarının

gizlilikten açığa çıkması sürecini ifade eder. Türkçede genellikle çekilme ya da uzaklaşma anlamında kullanılır, ancak bu kullanım kelimenin derin mistik anlamlarını tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CELVETİYE (جلوتيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CELVETİYE (جلوتيه) i. (Ar. *celvetî*’den *celvetiyye*) XVI. yüzyılın sonunda Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından kurulan tarikat.” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CELVETİYE (جلوتيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Celvetî (جلوتي), Arapça kökenli celvetî kelimesinden türetilmiş bir terim olup, celvetiyye tarikatına ait bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Kuruluşu: Bu tarikat, XVI. yüzyılın sonlarında, Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından kurulmuştur. Hüdâyî, Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli bir mutasavvıf ve dini şahsiyetti.” (El-Meâni, 2025). 3. “Celvetî kelimesi, celvet kelimesinden türetilmiştir ki bu kelime de gizli yer veya sosyal hayattan uzaklaşma anlamlarına gelir. Celvetî terimi ise, tarikatta sosyal hayattan çekilen, dünya işlerinden uzak kalan, yalnızca Allah'a odaklanan bir yaşam tarzını benimseyenleri tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 4. “Celvetî tarikatı, tasavvufî bir öğretiyi takip eder ve müridlerinin zuhd dünya malından el çekme, tefekkür derin düşünce ve istikrar gibi prensiplere odaklanmasını sağlamak amacıyla eğitim verir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Tarikatın öğretileri, Allah'a yakınlaşmayı, içsel huzuru bulmayı ve dünyevi yaşamdan arınmayı vurgular.” (El-Meâni, 2025). 6. “Celvetî terimi, özellikle tasavvufî eğitim ve dini çalışmalar ile ilgilenen kişiler arasında kullanılır. Tarikatın müridleri ve şeyhleri arasında hala zaman zaman bu terimle karşılaşılabilir.” (El-Meâni, 2025).

“Celvetî (جلوتي) kelimesi, Mısır çağdaş Arapçasında yaygın olarak kullanılmaz. Ancak, tasavvufî tarikatlar ve İslamî geleneği konu alan daha akademik, dini ya da kültürel konuşmalar veya yazılarda, özellikle Celvetiyye tarikatı ile ilgili çalışmalar yapan kişiler tarafından kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “Celvetî (جلوتي), celvetiyye tarikatına ait bir terim olup, tasavvufî bir hayat tarzını benimseyen bir grubu ifade eder ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde, bu kelime daha çok dini ve manevi metinlerde ve eğitimlerde geçmektedir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Türkçede bu

terim nadiren geçmekle birlikte, genellikle açığa çıkan ya da gizlilikten çıkan olarak çevrilir. Ancak bu karşılıklar, kelimenin derin mistik ve felsefî anlamlarını tam olarak yansıtamaz; bu yüzden anlam daralması yaşanır.

CEM (جَم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEM** (جَم) i. (Ar. cemm) Topluluk, kalabalık: *Gördüm şarâb-hâne-i eyyâmı Nâbiyâ / Ferşinde rû-nihâde yatar cem cem üstüne* (Nâbî).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CEM (جَم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَم kelimesi, çok veya çok sayıda anlamına gelir. Bir şeyin sayısının ya da miktarının fazla olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “فَوَائِدُ جَمَّةٌ” ifadesi, çok sayıda fayda veya çok faydalı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَم kelimesinin çoğul halleri جَمَّ ve جُمُ olarak kullanılır. Bu çoğul haller, aynı şekilde çok veya çok sayıda anlamına gelen kelimeler olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَم kelimesi, bir şeyin büyük miktarını veya fazlalığını belirtmek için kullanılır. Örnek: الجَمُّ من الفوائد (Faydalardan çok fazla).” (El-Meâni, 2025). 4. “جَم kelimesi, büyük miktarda veya çok sayıda bir şeyi tanımlamak için kullanılır ve çok, fazla, çok sayıda anlamlarına gelir. Bu kelime, genellikle olumlu anlamlar taşıyan ifadelerde kullanılmaktadır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cem (جَم) kelimesi Arapçada toplama, bir araya getirme anlamına gelir ve hem fiziksel hem de soyut bağlamlarda kullanılır. Türkçeye genellikle toplama veya birleştirme olarak geçmiştir. Ancak bu karşılık, kelimenin içerdiği birlik, bütünlük ve düzenleme gibi daha geniş anlam boyutlarını tam olarak yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CEMMİGAFİR (جَم غَفِير) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•**Cemm-i gafir:** Bk. CEMMİGAFİR.” (Ayverdi, 2010, s. 188).

“**CEMMİGAFİR** (جَم غَفِير) i. (Ar. cemm ‘kalabalık’ ve ġafîr ‘kaplayan, çok fazla olan’dan cemm-i ġafîr) Büyük insan kalabalığı: *Heyhât şu pâyansız olan cemmigafîri / Teşhîr ile şöhret kazanan sahne-i dünyâ* (Mehmet Âkif). *Böylelikle azîm bir insan kütlesi, bu mevhum tâbutun arkasından bir cemmigafîr hâlinde Bâb-ı Seraskeri’ye kadar gidecekti* (Hâlit Z. Uşaklıgil).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMMİGAFİR (جَم غفير) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. جَاءُوا جَمًّا غفيراً (toplu bir şekilde, çok büyük bir grup halinde geldikleridir): Burada, جَمًّا kelimesi çok sayıda veya toplu olarak anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). غفيراً ise çok kalabalık veya çok sayıda anlamına gelir. Yani, hepsi birlikte geldiler, aralarından hiç kimse geri kalmadı şeklinde bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025).
2. امْتَلَأَتِ السَّاحَةُ بِالْجَمَاهِيرِ الْغَفِيرَةِ: Bu cümlede de الْجَمَاهِيرِ الْغَفِيرَةِ ifadesi, çok sayıda insanın bir alana toplandığını, yani kalabalık bir topluluk oluştuğunu anlatıyor.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu tür ifadelerde جَم kelimesi, büyük bir kalabalığı veya birçok şeyi bir arada ifade etmek için kullanılır. Türkçede genellikle çok sayıda ya da kalabalık şeklinde karşılır, ancak bu sade karşılık ifadenin taşıdığı vurguyu ve zenginliği tam olarak yansıtmayabilir. Böylece anlam daralması meydana gelmiştir.

CEM' (جمع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEM' (جمع) i. (Ar. cem ') 1. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme: ... Cem '-i iânâta teşebbüs ve hükümetin de muâvenet ve müzâheretini istihsal edip Dârüşşüfaka nâmiyle muazzam ve muhteşem bir binâ vücûda getirmişlerdir (Mec. Um. Bel.). Çünkü hırs-ı ikbal ve cem '-i mal derdi, insan ile berâber yaratılmış illet-i dâimelerden olup... (Namık Kemal). 2. Topluluk, cemiyet, meclis: Bâde nûş eyledim kırklar cem 'inden / Serмест oldum yedilerin deminden (Erzurumlu Emrah). 3. **dilb.** Çoğul [Bu anlamda cemi şeklinde kullanılmıştır]. 4. **mat.** Dört işlemin birincisi olan toplama işlemi: Hesâbın cem ' kâidesini bilmiyorsunuz (Ömer Seyfeddin). Mektepten çıkalı otuz beş sene oluyor. Otuz beş defa cem' yapmamışım (Ahmet Rasim). 5. **eski. edeb.** Çeşitli sözlerin ifade ettiği başka başka anlamları bir hüküm altında toplama sanatı: 'Hem nigâhı hem ebruvânı urur / Beni hem tîri hem kemânı urur': Bu nazım parçasının iki mısraında da cem ' sanatı vardır. Birincisinde 'nigâh, ebruvan', ikincisinde 'tîr, keman' 'urur' hükmünde birleştirilmiştir (Kaya Bilgegil). 6. **tasavvuf.** Yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah'ın sıfatlarının zuhûru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesi: Cem' ü fark ahkâmını hakkıyla idrâk eyleyen / Mebhas- i vahdette Hikmet sâhib-i ilkandır (Hersekli Ârif Hikmet).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CEM' (جمع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem' (جمع): Bir araya gelmiş insanlar veya nesnelerden oluşan topluluk, grup. Bu anlamda جَمْع kelimesi, özellikle bir şeyin toplanması veya bir grup halinde bir araya gelmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجيش (ordu).” (El-Meâni, 2025). 3. “اجتماع: Bir toplum ya da milletin birleşmesi, toplum üyelerinin bir araya gelmesi.” (El-Meâni, 2025). 4. “جمع الحدود الجبرية (Cebirsel toplanması): Matematikte ‘جمع الأعداد’ ifadesi, sayıları toplamak anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “يوم القيامة/يوم الجمع: الجَمْع.” (El-Meâni, 2025). Bu ifade Kıyamet günü anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جمع التفسير (Kırılmalı çoğul). Örneğin: كتب (kitaplar) veya رجال (erkekler) gibi kelimeler.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَمْعُ الْقَلَّةِ: Küçük bir grubu ifade etmek için kullanılır. Örneğin: üç ya da ondan daha az bir sayı.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَمْعُ الْكَثْرَةِ: Büyük grubu ifade etmek için kullanılır (on kişi ve daha fazla). (El-Meâni, 2025). 9. “جَمْع kelimesi, birçok farklı bağlamda kullanılarak topluluk, grup, sayı, karışım, dini ve matematiksel terimler anlamına gelebilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cem' (جمع) kelimesi Arapçada bir araya getirme, toplama anlamına gelir ve hem maddi hem de soyut unsurlar için kullanılır. Türkçeye genellikle toplama ya da birleştirme olarak geçmiştir. Ancak bu karşılık, kelimenin kapsadığı birlik, bütünlük ve düzenleme gibi daha geniş anlam boyutlarını tam yansıtmayabilir. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

Cem'-i mükesser Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“***Cem'-i mükesser:** Arapçada belli kalıplara göre kelimenin kökünü değişikliğe uğratarak yapılan ve kesin kurallara bağlı olmadığı için ancak duyularak öğrenilebilen (semâî) çoğul şekli, kırık cemi: ‘Binâ> Ebniye.’ ‘Şakî> Eşkîyâ.’ ‘Şâir> Şuarâ.’ **Cem'-i sâlim (sahih):** Arapçada eklerle yapılan kurala bağlı çoğul şekli [Müzekker kelimelerin çoğulu (cem'-i müzekker sâlim) -ûn, -în ekleriyle, müennes kelimelerin çoğulu (cem'-i müennes sâlim) -ât ekiyle yapılır]: ‘Hâzirûn.’ ‘Me 'mûrin.’ ‘Hasenât.’ ‘Muallimât’ **Cem'ü'l-cem':** 1. Çoğul durumundaki bir kelimeyi tekrar çoğul yapmak sûretiyle elde edilen çoğul şekli: ‘Masraf> masârif> masârifât.’ ‘Mekân> ernkine> emâkin.’ 2. **tasavvuf.** Varlığından tamâmen soyunup kendinden geçme ve bütün mevcûdatta Allah'ın tecellîlerini müşâhede etme mertebesi: *Makâmı halvet-i kurb-ı Hudâ'da cem'ü'l-cem' / Cemâli âyîne-i kibriyâda nûru'n-nûr* (Yenişehirli Avnî). *Kul (...) Allah'tan başka her şey*

hakkındaki duyarlılığını kaybetmiş, sâdece hakikat sultanından gelen ve kendisini istîlâ eden tecellîlerle meşgul bir vaziyette bulunmuş ise buna cem'ü'l-cem' adı verilir (Kuşeyrî Risâlesi Terc.).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

Cem'-i mükesser Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem' kelimesi, Arap dilinde çoğul yapma anlamında kullanılır ve farklı biçimlerde çeşitli çoğul türlerine sahip olurlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cem'-i Mükesser: Bu tür çoğul, kelimenin köküne ekler eklenmeden, kök harflerinde değişiklik yapılarak oluşturulur. Genellikle bazı kelimeler, birer kural olmaksızın (semâî olarak) duyularak öğrenilir. Örnekler: **a.** Binâ: ebniye (Bina: binalar). **b.** Şakî: eşkıyâ (Şaki: eşkıya). **c.** Şâir: şuarâ (Şair: şairler).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cem'-i sâlim, kurallara bağlı olarak, kelimenin sonuna ekler eklenerek yapılan çoğuldur. Bu çoğul biçimi Arapçada çok yaygındır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Müzekker Sâlim: Erkek kelimelerinin çoğulu, -ûn veya -în ekleri ile yapılır. Örnekler: **a.** Hâzirûn (Hazır olanlar). **b.** Me'mûrin (Görevliler).” (El-Meâni, 2025). 5. “Müennes Sâlim: Kadın kelimelerinin çoğulu, -ât ekiyle yapılır. Örnekler: **a.** Hasenât (İyi işler). **b.** Muallimât (Öğretmenler).” (El-Meâni, 2025). 6. “Cem'ü'l-Cem' (Çoğulun Çoğulu): Bir kelimenin çoğulu tekrar çoğula dönüştürülerek elde edilen biçimdir. Bu, dilde nadir kullanılan bir yapıdır ve bazen daha fazla çoğul yapma amacı güder.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “**a.** Masraf, Masârif, Masârifât (Harcamalar, Çeşitli harcamalar, Çeşitli harcama türleri). **b.** Mekân, Amakin, Emâkin (Mekan, Mekanlar, Daha geniş anlamdaki mekânlar).” (El-Meâni, 2025). 7. “Tasavvufta cem'ü'l-cem' terimi, varlıktan tamamen soyunup, kendinden geçerek, her şeyde Allah'ın tecellilerini görmek anlamında kullanılır. Bu, tasavvufî bir mertebe olarak kabul edilir ve kişinin ilahi tecellîleri her şeyde görebilmesi hâlidir.” (El-Meâni, 2025). “Örnek olarak, Yenişehirli Avnî ve Kuşeyrî Risâlesi gibi tasavvufî metinlerde bu mertebe, bir kişinin yalnızca ilahi olanla meşgul olduğu ve her şeyden soyunduğu bir durum olarak tanımlanır. Bu kavramlar, Arap dilinde kelime yapısının ve tasavvufî düşüncenin nasıl birbirine etki ettiğini gösteren önemli örneklerdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cem'-i Mükesser (جمع مكرر), Arapçada kırık çoğul anlamına gelir ve kelimelerin tekil köklerinin farklı şekillerde çoğullaştırılmasıdır. Bu çoğul türü, anlam çeşitliliği ve zenginliği sağlar. Türkçede ise bu dilbilgisel özellik doğrudan

karşılanmadığı için genellikle sadece çoğul olarak ifade edilir. Böylece anlam ve yapısal zenginlik kısmen kaybolur.

CEMÂAT (جماعت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂAT (جماعت) i. (Ar. *cem* ' toplamak'tan *cemâ'at*) 1. Bir yere toplanmış insan kalabalığı: *Ordusuna bir cemâat-i evbâşan denebilir* (Cenap Şahâbeddin). *Cenâzeyi almaya gelen cemâat* (Reşat N. Güntekin). *Ben cemâat ile meşgulüm* (Ahmet H. Tanpınar). 2. Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü: *Akşam namazı kılınıp bittikten sonra cemâatin bir kısmı çıktı* (Ömer Seyfeddin). *Fakat artık içinde cemâati yoktu* (Rûşen E. Ünaydın). 3. Aynı dinden veya aynı soydan olanların meydana getirdiği topluluk: *Cengiz sülâlesinden Sultan Mahmud Gâzan asrında İslâm şerefiyle şererlenen Tatar tâifesinden bir cemâat...* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Başka bir görüşe nazaran da bu Rus tab'ası olan Ermeni cemâatine, Rus politikasının kendi topraklarında gözleri olmamasını açıkça ihtar ederek Ermeni iştihasını Türk hudutlarına doğru itmiş olmasının bir neticesi idi* (Sâmiha Ayverdi). 4: Aynı işi yapanların veya ortak bir tarafı olanların meydana getirdiği topluluk, fırka, tâife: ‘*Kavaflar cemâati.*’ ‘*Yeniçeri cemâati.*’ ‘*Cemâati barutçuyan: Barutçular cemâati.*’ *Vatanda hor görülen bir cemâatiz artık* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CEMÂAT (جماعة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemâ’a (جماعة) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş ve farklı anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “İnsanlar, ağaçlar, ya da bitkilerden oluşan büyük bir grup.” (El-Meâni, 2025). 3. “Ortak bir hedefi veya amacı paylaşan bir topluluk, grup. Bu bağlamda bir araya gelmiş insanlardan oluşur.” (El-Meâni, 2025). 2. “طائفة من الناس يَجْمَعُهَا غرضٌ واحدٌ.” (Bir araya gelmiş bir grup, takım veya zümre): Aynı amaca hizmet eden veya benzer niteliklere sahip bir grup insan. Bu tür gruplar bazen belirli bir konuda birleşirler.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bazı hayvanlar ve bitkiler topluluğuna da جماعة denir. Örneğin: arı kolonisi veya bitkiler topluluğu.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bazı gruplar, belirli amaçlar için organize olur ve bu tür gruplar siyasi, sosyal ya da ekonomik faaliyetlerde bulunurlar. Bu tür gruplar جماعات الضَّغَط olarak adlandırılır ve toplumda önemli bir yer tutar.” (El-Meâni, 2025). 5. “جماعة kelimesi, aynı kişiyi temsil eden ve evli çiftlerin oluşturduğu bir

topluluğa da atıfta bulunabilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu kelime hem toplulukları ifade etmek hem de bazı grupları tanımlamak için geniş bir yelpazeye sahiptir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâat (جماعت) kelimesi Arapçada topluluk, grup anlamına gelir ve genellikle bir araya gelmiş insanların oluşturduğu sosyal birliği ifade eder. Türkçeye cemaat olarak geçmiştir ve benzer anlamda kullanılır. Ancak Türkçede bazen sadece dini veya belirli gruplar için kullanılması, kelimenin genel sosyal birlik anlamını daraltmıştır. Bu nedenle anlamda bir kısmi daralma söz konusudur.

CEMÂÂT (جماعات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂÂT (جماعات) i. (Ar. *cemâ'at* ve çoğul eki -ât ile *cemâ'ât*) 1. İnsan toplulukları, cemâatler. 2. Yeniçeri teşkilâtında birkaç odanın birleşmesinden meydana gelen kısım: ‘*Cemâât-i mücellidân-ı hassa: Saray ciltçileri.*’” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CEMÂÂT (جماعات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemâ’ât (جماعات) kelimesi جماعة (cemâ’a) kelimesinin çoğuludur, gruplar veya topluluklar anlamına gelir. Bu kelime, birçok insanın, canlı türünün veya şeyin bir araya gelmesiyle oluşan grupları tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “جماعات kelimesi, birden fazla grup veya topluluğu ifade eder. Örneğin: وصلوا جماعاتٍ وأفراداً (Birçok grup ve birey geldi): Birden fazla cemaat veya farklı amaçlar için bir araya gelmiş topluluklar.” (El-Meâni, 2025). “Bu, insanlardan oluşan grupları ifade etmek için yaygın olarak kullanılır. Özellikle toplumsal ya da dini anlamlarda, bir araya gelen insanlardan bahsedilirken kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Aynı şekilde bitkiler, hayvanlar gibi canlıların gruplarını ifade etmek için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جماعات من النحل (Arı grupları), جماعات من الأشجار (Ağaç toplulukları). Özellikle sosyal veya politik bağlamda, bir araya gelerek etki yaratmaya çalışan büyük gruplar anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “İnsanların ya da organizmaların oluşturduğu çoklu grupları ifade eder, bazen bu gruplar farklı amaçlar, idealler veya çalışmalara odaklanmış olabilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu kelime hem dini hem de sosyal anlamda kullanılan çok yönlü bir terimdir ve farklı bağlamlarda geniş bir anlam yelpazesi sunar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâât (جماعات) kelimesi Arapçada topluluklar, gruplar anlamında çoğuldur ve farklı sosyal veya dini birlikleri ifade eder. Türkçede genellikle cemaatler olarak çevrilir ve benzer biçimde kullanılır. Ancak bu çoğul hali, kelimenin içerdiği çeşitlilik ve farklılık anlamlarını bazen tam olarak yansıtmayabilir. Böylece anlamda bir hafif daralma görülebilir.

CEMAT-CEMAD (جماد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMAD Bk. CEMAT.” (Ayverdi, 2010, S. 188).

“CEMAT-CEMAD (جماد) i. (Ar. *cemd- cumūd* ‘donmak’tan *cemād*) Cansız varlık, bitki ve hayvan dışındaki cansız cisim: *Lebin hayâta eriştirmedik cemâd komaz / Cihân ile bilişir ortalıkta yâd komaz* (Kadı Burhâned-din). *Bey, bulunduğu yerde âdetâ cemaî gibi his ve hareketten berî kalmış idi* (Nâmık Kemal). *Zî-rûh u cemâd cümle mebhût* (Recâizâde M. Ekrem).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMAT-CEMAD (جماد) kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “Cemad (جماد) kelimesi, Arapçadaki çeşitli anlamlarına göre farklı bağlamlarda kullanılır canlı olmayan veya büyümeyen şeyler.” (El-Meâni, 2025). 2. “جماد (Cemad) genellikle canlı olmayan, hareket etmeyen, büyümeyen şeyleri ifade etmek için kullanılır. Bu anlamıyla katı cisimler veya doğa olaylarından etkilenmeyen şeyler gibi yorumlanabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جماد kelimesi, doğadaki cansız varlıkları tanımlar. Örnek: جمادات (katı cisimler, taşlar, topraklar). Aynı zamanda kurak veya yağmur almamış toprak anlamında da kullanılır. Bu anlamda, yağış almayan, kurumuş toprakları ifade etmek için tercih edilir. Örnek: جماد من الأراضي (Yağmur almamış toprak).” (El-Meâni, 2025). 4. “جماد bazen yavaş hareket eden develeri tanımlamak için de kullanılır. Bu anlamda, yavaş giden develer anlamına gelir. Örnek: جماد من النوق (Yavaş giden develer).” (El-Meâni, 2025). 5. “جماد aynı zamanda süt vermeyen develer için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جماد من السنين (Yıllarca değişmeyen veya kurak geçen yıllar): جماد kelimesi, bazen uzun yıllar boyunca değişmeyen ya da kurak geçmiş yılları ifade etmek için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جماد من دمع عينه (Gözyaşları bitmiş, duygusal olarak donmuş): جماد aynı zamanda duygusal anlamda, özellikle gözyaşlarının durması veya duygusal bir soğukluk anlamında da kullanılabilir. Kişinin duygusal olarak donmuş,

taşlaşmış bir hali ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جماد هو جماد الكف (O, cimri bir insandır): Bazen bir kişinin bencil veya cimri olduğunu ifade etmek için de kullanılabilir. Özellikle جماد الكف (elini tutan, cömert olmayan) anlamında, cimri veya elini açmayan birini tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 9. “جماد kelimesi, farklı bağlamlarda ve anlamlarda kullanılabilen çok yönlü bir terimdir. Arapçadaki bu çeşitlilik, kelimenin tarihsel ve kültürel kullanımda geniş bir yelpazeye sahip olduğunu gösterir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cemad (جماد) kelimesi Arapçada canlı olmayan, hareketsiz nesne anlamına gelir ve genellikle maddi varlıklar için kullanılır. Türkçede cansız ya da katı madde karşılıklarıyla yer alsa da kelimenin içerdiği statik ve yaşam dışı olma vurgusu tam olarak karşılanmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma yaşanmıştır.

CEMÂDAT (جمادات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂDAT (جمادات) i. (Ar. *cemâd* ve çoğul eki -ât ile *cemâdât*) Cansız cisimler: *Canlıların derdi yetmiyormuş gibi üzerime bir de cemâdâtın azâbını yüklenmişim* (Refik H. Karay).” (Ayverdi, 2010, s. 188).

CEMÂDAT (جمادات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَمَادَات kelimesi, جَمَاد (cansız varlıklar, taşlar gibi şeyler) kelimesinin çoğul halidir ve جمع مؤنث سالم (kurallı dişil çoğul) olarak kullanılır. Bu kelimenin kökeni, جمد fiilinden türetilmiştir, ki bu fiil donmak, katılaşmak veya büzülmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَمَادَات (cansız varlıklar) kelimesi, bu kökenin ve yapının etkisiyle, Arapçada genellikle hareket etmeyen, büyümeyen ya da hayat belirtisi taşımayan şeyler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cansız varlıklar veya katı cisimler: جَمَادَات, doğal çevrede hayat belirtisi göstermeyen, hareketsiz olan varlıklar (taş, kaya, toprak gibi) anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnek: الأرض مغطاة بالجَمَادَات (Toprak, cansız varlıklarla kaplıdır).” (El-Meâni, 2025). 4. “Donmuş veya katılaşmış şeyler: جَمَادَات, bir şeyin donmuş, sertleşmiş ya da katılaşmış halini de ifade edebilir. Örnek: الماء تحول إلى جَمَادَات (Su, donmuş şeylere dönüşmüştür)” (El-Meâni, 2025). 5. “جَمَاد Kelime zaman zaman, özellikle tarımda veya çevre bilimlerinde donmuş topraklar veya doğal olgular için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جمد fiili katılaşmak, donmak veya sertleşmek

anlamına gelir. Bu fiilden türetilen جَمَادٌ kelimesi de hareketsiz, büyümeyen veya yaşamayan şeyleri ifade eder. جَمَادَات ise bu tür nesnelerin çoğuludur ve dişil çoğul ekini almıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâdât (جمادات) kelimesi Arapçada cansız varlıklar anlamına gelen çoğul bir terimdir. Canlı olmayan, hareket etmeyen nesneleri ifade eder. Türkçede cansızlar veya katı maddeler olarak çevrilse de bu karşılıklar kelimenin taşıdığı geniş kapsam ve varlık türleri arasındaki ayrımı tam yansıtmaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CEMÂDET (جمادت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEMÂDET** (جمادت) i. (Ar. *cemd- cumūd* ‘donmak’tan *cemâdet*) [Kelime Türkçede türetilmiştir] *Cansızlık Beynim kırılıp cemâdetinden / Rûhum ölüyor bu hâletinden* (Abdülhak Hâmit).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂDET (جمادت) kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve kullanımları:

1. “جَمَادَةٌ kelimesi, Arapçada فَعَالَةٌ kalıbında türetilmiş bir isimdir ve görüşme, konuşma gibi belirli durumlar için kullanılan bir terim olabilir. جَمَادَةٌ kelimesi, bu kalıp kullanılarak yapılan bir mübalağa (ağırlaştırma, vurgulama) anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جماد (câmid) kelimesinden türemiştir ve genellikle katılaşmış, hareketsiz veya cansız bir şeyi ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَمَادٌ Bu kelime hem müfredi (tekil) hem de müennes (dişi) şekliyle kullanılır ve bazen çok sert ya da hareketsiz bir durumu anlatmak için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cansız, katı bir şeyin daha fazla vurgulanması. Çok katı, sert, hareketsiz bir durum. جَمَادَةٌ Arapçada daha az yaygın bir terim olup genellikle abartılı bir durumu anlatmak için kullanılan özel bir isimdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâdet (جمادت) kelimesi Arapçada cansızlık, hareketsizlik anlamına gelir ve genellikle canlı olmayan nesnelerin durumu için kullanılır. Türkçede benzer şekilde cansızlık veya katılık olarak çevrilse de kelimenin içerdiği statik ve hareketsiz olma hali tam olarak ifade edilemeyebilir. Bu nedenle anlamda daralma meydana gelmiştir.

CEMÂDÎ (جمادى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEMÂDÎ** (جمادى) *sıf.* (Ar. cemâd ve nispet eki -î ile cemâdî) Ruhu olmayan, cansız (cisim): ... *O bir nefes gibidir / Ki her vücûd-i cemâdîye bir hayât verir* (Tevfik Fikret).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂDÎ (جمادى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemâdî (جَمَادِي) kelimesi, Arapçada جماد (cansız, donmuş) kelimesinin müsnâ (ikili) hâlidir. Yani bu kelime, cansız varlıklar ya da donmuş hâller anlamına gelen جماد kelimesinin iki tane olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَمَادَان (Camādān) de aynı şekilde bu kelimenin müsnâ hâli olup, iki cansız şey veya donmuş şey anlamında kullanılır. Bu tür kelimeler genellikle belirli bir zamanı veya durumu tanımlarken kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جمادى kelimesi Arap takviminde kullanılan cansızlık ya da donmuş anlamına gelen iki ay (cemadiye evvel ve cemadiye ahir) olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَمَادِي kelimesi, iki cansız varlık ya da donmuş hâl anlamına gelir, özellikle de Arap takviminde “Cemadiye” ayları için kullanılan bir ifadedir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâdî (جَمَادِي) kelimesi Arapçada cansız veya hareketsiz anlamına gelir ve genellikle canlı olmayan varlıkları tanımlamak için kullanılır. Türkçede cansız olarak karşılır, ancak bu karşılık kelimenin taşıdığı kapsamlı anlam ve felsefi derinliği tam olarak yansıtmayabilir. Bu yüzden anlamda bir daralma söz konusudur.

CEMADÎYET (جماديت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEMADÎYET** (جماديت) *i.* (Ar. *cemād*'dan yapma mastar eki -iyyet ile *cemādiyyet*) Cansızlık, ruhsuzluk Bütün ruhumda müz'ic bir cemadiyyet olur naim (Tevfik Fikret).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMADÎYET (جماديت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَمَادِيَّة (Camādīyah) kelimesi, Arapçada جماد (cansızlık, donmuş şey) kelimesinin feminen (dişil) tekil hâlidir ve جماد kelimesinin adjektif (sıfat) formudur. Yani, cansız veya donmuş bir şeyi tanımlamak için kullanılır. Bu kelime, cansız, donmuş

olan anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Kelimenin kökeni جمد (cansız hale gelmek, donmak) fiilidir ve جَمَادٌ (cansız şey, donmuş madde) kelimesinden türetilmiştir. جَمَادِيَّةٌ özellikle bir şeyin ya da varlığın yaşam belirtisi taşımadığı ya da donmuş bir hâlde olduğunu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu tür bir kelime örneği, bazen daha genel olarak donmuş hâl veya cansız bir durumu tanımlamak amacıyla da kullanılabilir. Arapça takvimde جمادِيَّة terimi, Cemadiye aylarını ifade eder ki bu aylar, genellikle doğanın donmuş veya durgun olduğu zaman dilimini ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemadiyet (جمادِيَّة) kelimesi Arapçada cansızlık, hareketsizlik durumunu ifade eder. Genellikle canlı olmayan varlıkların niteliği veya durumu anlamında kullanılır. Türkçede benzer biçimde cansızlık olarak karşılanmakla birlikte, kelimenin taşıdığı felsefi ve varoluşsal derinlik tam olarak yansıtılamaz. Bu nedenle anlamda daralma

CEMÂHİR (جماهير) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve kullanımları:

“CEMÂHİR (جماهير) i. (Ar. *cumhūr* ‘halk, ahâli’ nin çoğul şekli *cemāhīr*) Cumhurlar, topluluklar: ‘*Cemāhīr -i müttehīde: Birleşmiş devletler.*’ *Cemāhīr -i eālī meyānesinde mergub ve makbul olmuşlardır* (Sâlim Tezkiresi).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂHİR (جماهير) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Camāhīr (جَمَاهِير) kelimesi, جمر fiilinden türetilmiş bir çoğul kelimedir ve kalabalıklar, halk toplulukları anlamına gelir. Bu kelime cemiyetin, toplumun büyük bir kesimini oluşturan kalabalıklar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ayrıca, جمع تكسير (kırık çoğul) biçiminde olup, belirli bir kurala bağlı olmayan bir çoğul yapısını ifade eder. Arapçada bu tür çoğul yapılar genellikle fiil köklerinden türetilir ve spesifik bir çoğul ekine sahip değildir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جمهر fiili, toplanmak, bir araya gelmek anlamına gelir. Bu fiilden türetilen جَمَاهِير kelimesi, bu toplulukların büyük ve kalabalık bir biçimde bir araya gelmesini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Örnekler: a. جَمَاهِيرُ النَّاسِ (Halkın büyük bir kısmı), (kalabalıklar). b. الجَمَاهِيرُ تَخْتَجُّ (Kalabalıklar protesto ediyor).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Bu kelime, özellikle sosyal ve politik bağlamlarda, büyük grupları veya halk kitlesini tanımlamak için sıklıkla kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Genellikle geniş kitleleri veya halkı tanımlamak için kullanılır. Türkçeye cemahir olarak geçse de bazen sadece kalabalık anlamıyla sınırlanarak, kelimenin taşıdığı sosyal ve kültürel zenginlik tam olarak yansıtılamaz. Bu nedenle anlamda daralma söz konusu olabilir.

CEMAL (جمال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEMAL** [l ince] (جمال) i. (Ar. *cemāal*) **1.** Güzellik: *Ay u gün buldu cemâline den cemâl* (Süleyman Çelebi). *Hey'et ki hilâliyle, cemâliyle semâvî* (Tevfik Fikret). **2.** Yüz güzelliği, güzel yüz: *Sevdiğim cemâlin için ki göremem / Çıkmasın hayâlin dil-i şeydâdan* (Nedim-Ö.T.S.). *Cemâl-i revnak-ef zâsına çektiği al tül...* (Sâmipaşazâde Sezâî). *Bilir misin cemâlinin ne âteşin hayâli var?* (Recâizâde M. Ekrem). **3. din.** Allah'ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellîsi. Karşıtı: CELÂL: ‘*Celâline den cemâline sığınmak.*’ ‘*Celâli de hak, cemâli de hak.*’ *Hakk'ın cemâlini ayn-i basîret ile müşâhede ederlerdi* (Eşrefoğlu Rûmî) . *Celâli içinde vardır cemâli* (Pir Sultan Abdal). *Ret, fesat, kabz, mahv celâlin; kabul, kevn, bast cemâlin tecellîsidir* (Ali N. Tarlan).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMAL (جمال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemal (جمال) kelimesi, Arapçada güzellik anlamına gelir ve جَمَلَ fiilinden türetilmiştir. جمال hem fiziksel güzellik hem de manevi veya estetik güzellik anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). **2.** “Bir kişinin ya da bir şeyin fiziksel ya da manevi güzellikleri, beğenilen ve hoş bir şekilde görünmesi.” (El-Meâni, 2025). Örnek: جَمَالُهَا فَاتِنٌ (Güzelliği büyüleyicidir). **3.** “Aynı zamanda bir isim olarak da kullanılabilir ve bu anlamda bir kişiyi ya da bir varlığı simgeler.” (El-Meâni, 2025). **4.** “جمال ismi, özellikle Arap kültüründe popüler bir erkek adıdır. Aynı zamanda güzellik ve hoşluk anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). **5.** “Felsefî bağlamda جمال daha derin bir anlam taşır. الجمال felsefeciler tarafından ‘güzellik’ olarak tanımlanır ve doğada ya da sanatta gözlemlenen ve insan ruhunda mutluluk ve huzur hissi uyandıran bir özelliktir.” (El-Meâni, 2025). **6.** “علم الجمال (Alem el-Cemâl) veya müzik ve sanat teorilerinde güzellik üzerine yapılan çalışmalara, güzellik bilimi denir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **7.** “Arap kültüründe Allah'ın güzelliği de sıkça vurgulanan bir kavramdır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Örneğin: “إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ” (Allah güzeldir ve güzelliği sever) şeklinde ifade edilmiştir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “الْجَمَالَ” aynı zamanda, ahlaki veya manevi güzellikleri de ifade eder. Mükemmel ahlaki değerler ve güzellik insanın içsel dünyasında bir uyum ve denge yaratır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “الْجَمَالَ” kelimesi, güzelliği anlatan bir terim olarak Arapçanın derin felsefî, kültürel ve estetik yönlerini ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cemal (جمال) kelimesi Arapçada güzellik, estetik ve hoşluk anlamlarına gelir. Hem fiziksel hem de ruhsal çekiciliği ifade eder. Türkçede genellikle güzellik olarak kullanılır, ancak kelimenin içerdiği derin estetik ve bütünsel uyum kavramları tam olarak karşılanamayabilir. Bu nedenle anlamda bir daralma yaşanabilir.

Cemâlî (جمالی) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cemâlî (جمالی) sıf. (nispet eki -î ile) **din**. Cemalle ilgili, Allah'ın lutuf, merhamet ve güzellik tecellisine âit: ‘Cemâlî sıfatlar.’ ‘Cemâlî tecellî.’ ‘O gün bir bölük insan cennette, başka bir bölük cehennemde olacaktır: Cemâlî ve celâlî tecellî (Taarruf Terc.).’ (Ayverdi, 2010, s. 189).

Cemâlî (جمالی) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَمَالِي (camālî) kelimesi, جَمَال (güzellik) kelimesinin türetilmiş bir halidir ve güzellik ile ilgili olan veya güzellikten doğan anlamına gelir. Bu terim, bir şeyin estetik değerini veya bir şeyin güzellik ile ilişkili yönlerini ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَمَالِي kelimesi, bir şeyin estetik yönünü ifade etmek için kullanılır. Örneğin: الجوانب الجمالية (estetik yönler) gibi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu terim aynı zamanda güzellik ve estetik karşısında duyulan duygusal tepkileri de anlatır.” (El-Meâni, 2025). 4. “انفعال جمالي (estetik tepki), güzel bir şey karşısında duyulan etki veya hissettiklerimiz anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Estetik veya sanatsal bir eserin değerlendirilmesi veya onun güzellik açısından incelenmesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “حُكْمٌ جمالي (estetik yargı), bir sanat eserinin estetik değerine yönelik yapılan bir değerlendirme veya yorumdur.” (El-Meâni, 2025). 7. “علم النفس الجمالي (estetik psikoloji), insanların sanat eserleri veya estetik olgular karşısındaki psikolojik tepki ve duygusal durumlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı, insanların estetik değerleri nasıl algıladığını, sanatın ruhsal etkilerini ve duygusal

tepkileri araştırır.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَمَالِي kelimesi hem kişisel bir duygu hem de genel bir değerlendirme açısından kullanılan önemli bir terim olup, genellikle sanat, estetik, felsefe ve psikoloji gibi alanlarda sıkça karşılaşılan bir kavramdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâlî (جمالي) kelimesi Arapçada güzellikle ilgili, güzel olan anlamına gelir ve genellikle estetik özellikleri vurgular. Türkçede güzel veya estetik karşılıkları kullanılsa da kelimenin taşıdığı zarafet ve incelik anlamları tam olarak yansıtamayabilir. Bu yüzden anlamda daralma meydana gelir.

CEMÂLULLAH (جمال الله) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂLULLAH (جمال الله) i. (Ar. *cemâl* ve Allâh ismiyle *cemâlu 'llâh*) Allah'ın güzellik sıfatıyla tecellisi: *Kaçma sûz-ı aşk ile yanmaktan ey kalb-i zelîl / Kim cemâlullâhı ol âteşte seyr etti Halîl* (Rûhî-i Bağdâdî). *Yegâne hüsn-i ilâhî odur cemâlullah / Cihâna ahsen-i takvîmden ıyân olalı* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂLULLAH (جمال الله) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemâlullâh (جمال الله) terimi, Arapçadaki cemâl (güzellik) ve Allâh kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir ve Allah'ın güzellik sıfatı veya ilahi güzellik anlamına gelir. Bu terim, Allah'ın kudretinin ve varlıklarının estetik güzelliğini, mükemmelliğini ve ihtişamını ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cemâlullâh, Allah'ın güzellik ve kudret yönüyle tecelli etmesidir. İslam inancına göre, Allah her şeyin en güzel ve en mükemmel şekliyle yaratıcıdır. Bu, yalnızca fiziksel güzelliklerde değil, aynı zamanda manevi güzelliklerde de tezahür eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Allah'ın cemâli, O'nun yaratılışındaki mükemmellik ve insanlara verdiği huzur, barış ve duygusal derinlik ile de kendini gösterir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Edebiyat ve tasavvufta da Cemâlullâh kavramı sıklıkla ilahi aşk ve manevi güzellik anlamında kullanılır. Aşkın ve ruhsal arayışın ifadesi olarak, Allah'ın güzelliklerinin insan ruhu üzerinde yarattığı etkiler anlatılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Rûhî-i Bağdâdî'nin dizelerinde, Cemâlullâh'ın tecellisi, aşk ve manevi bir yanma ile ilişkilendirilmiş; Yahyâ Kemal ise ilahi güzelliğin ahsen-i takvîm (yaratılışın en güzel şekli) olarak tasvirini yapmıştır.” (El-Meâni, 2025). “Bu şiirlerde, Allah'ın güzellik ve mükemmellik sıfatlarının insan ruhunda

yarattığı derin etkiler ve manevi yücelik vurgulanır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cemâlullâh, Allah’ın varlığının ve mükemmelliğinin hem gözle görülen hem de gönüllerde hissedilen yansıması olarak anlaşılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemâlullâh (جمال الله) ifadesi Arapçada Allah’ın güzelliği anlamına gelir ve İlahi estetik, mükemmellik ve kusursuzluk kavramlarını içerir. Türkçede genellikle Allah’ın güzelliği olarak çevrilir, ancak bu çeviri, ifadenin taşıdığı kutsal anlam derinliği ve manevi boyutları tam olarak yansıtmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma yaşanır.

CEM'AN (جمعاً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEM'AN (جمعاً) *zf.* (Ar. *cem* ' 'toplama'nın tenvinli şekli *cem'an*) 1. Toptan, hep birlikte, cümleten: 'Cem 'an geldiler.' 2. Toplama yoluyla, toplam olarak.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEM'AN (جمعاً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem'an (جمعاً) kelimesi Arapçadaki *cem* (toplama) fiilinden türetilmiştir ve toplam olarak veya birlikte anlamında kullanılır. Bu kelime, özellikle bir grup insanın ya da bir şeyin hep birlikte, bir arada veya toplanarak gerçekleştiği durumları tanımlar.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “Cem'an geldiler (Hep birlikte geldiler.): Bu kullanım, bir grup insanın veya bir şeyin tamamının aynı anda veya bir araya gelerek bir yere ulaşmasını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu anlam, bir şeyin ya da bir grup öğenin toplamının ifade edilmesiyle ilgilidir. Yani bir şeyi veya durumu, bir bütün olarak ele almayı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cem'an, Arapçadaki toplama (جمع) fiilinin tenvinli şekli olarak, topluca ya da bir arada yapılan bir eylemi anlatan bir zarf olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cem'an (جمعاً) kelimesi Arapçadaki *cem* (toplama) fiilinden türetilmiştir ve toplam olarak veya birlikte anlamında kullanılır. Bu kelime, özellikle bir grup insanın ya da bir şeyin hep birlikte, bir arada veya toplanarak gerçekleştiği durumları tanımlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cem'an (جمعاً) kelimesi Arapçada toplu olarak, bir arada anlamına gelir ve birden çok şeyi ya da kişiyi bir araya getirme eylemini ifade eder. Türkçede genellikle toplu şekilde olarak karşılanır, ancak kelimenin taşıdığı birliktelik ve bütünlük vurgusu bu basit çeviriyle tam yansıtılamayabilir. Bu nedenle anlamda kısmi daralma yaşanır.

CEMÂZİYELÂHİR - CEMÂZİYÜLÂHİR - CÜMÂDELÂHİR Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂZİYELÂHİR - CEMÂZİYÜLÂHİR - CÜMÂDELÂHİR (جمادي - جمادي الآخره) i. (Ar. *cumāde'l-āḥire*) Arabî ayların ile cemâziyelevvel ile recep arasında kalan altıncısı [Kısaltması seneyi gösteren rakamdan sonra konan (ج)dir].” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂZİYELÂHİR - CEMÂZİYÜLÂHİR - CÜMÂDELÂHİR Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جمادي الآخره (camādī al-Āhira) Arap takviminde hijri yılının beşinci ayıdır ve جمادي الأولی (camādī al-avval) dan sonra, رجب (Receb) dan önce gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جمادي (Cemadī) kelimesi, soğuk veya donma anlamına gelir, bu da bu ayın kış mevsimine denk gelmesinden dolayı seçilmiş bir isimdir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الآخره (Al-Āhira), sonraki veya diğer anlamına gelir, yani ikinci soğuk ay veya soğuk ayın ikinci yarısı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جمادي الآخره, Rabi' al-Tani (Arapçada kullanılan diğer ismiyle) olarak da bilinir ve İslam takvimine göre önemli aylardan biridir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cümâdelâhir (جمادي الآخر), Arapça takvimde yılın altıncı ayı olan Cemâziyelâhir anlamına gelir. Cemâziye soğuk veya donmuş anlamına gelirken, lâhir ise son veya ikinci anlamındadır. Türkçeye bu isim doğrudan geçmiştir, ancak sadece takvim ayı olarak kullanımı, kelimenin taşıdığı tarihsel ve kültürel bağlamın tüm derinliğini yansıtmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma söz konusu olabilir.

CEMÂZİYELEVVEL - CEMÂZİYÜLEVVEL - CÜMÂDELÛLÂ Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÂZİYELEVVEL - CEMÂZİYÜLEVVEL - CÜMÂDELÛLÂ (جمادي الأولی) i. (Ar. *cumāde'l-ūlā*) Arabî ayların rebîulâhır ile cemâziyelâhır arasında kalan beşincisi [Kısaltması seneyi gösteren rakamdan sonra konan (ج)dır].” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÂZİYELEVVEL - CEMÂZİYÜLEVVEL - CÜMÂDELÛLÂ Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جمادي الأولى (Cemādī al-Ūlā) veya جمادي الآولى (Cemādī al-Āwla), İslam takviminde yılın beşinci ayıdır. Bu ay, rebîu'l-evvel (Rabi' al-Awwal) ile جمادي الآخرة (Jamādī al-Ākhira) arasındadır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جمادي (Cemādī): Soğuk veya donmuş, kış mevsimini ifade eden bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الآولى (al-Ūlā): İlk, birinci anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cemâziye Evvel veya Cemâziye Evvel ismi, bu ayın adının farklı telaffuz ve yazılış biçimleridir. Arapça takviminde, جمادي الآولى kış aylarını temsil eder ve özellikle kuzeyde soğuk havaların görüldüğü dönemi ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cümâdelûlâ (جمادي الآولى), Arap takviminde yılın beşinci ayını ifade eder ve Cemâziye-i evvel ya da ilk Cemâziye anlamına gelir. Bu isim, ayın sırasını belirtirken tarihsel ve kültürel bir bağlam taşır. Türkçede genellikle sadece takvim ayı olarak kullanılır; bu durum, kelimenin taşıdığı derin anlam ve kültürel zenginliğin tamamını yansıtmakta sınırlı kalabilir. Bu nedenle anlamda daralma yaşanabilir.

CEMBİYE-CENBİYE (جَنَبِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMBİYE-CENBİYE (جَنَبِيَّة) i. (Ar. cenb> cenbī ‘yan tarafa âit’ten cenbiyye) Araplar’ın bellerine taktıkları eğri hançer: *Soyunduk ve çıplak kalınca kurşunları veya cembşyeleri beklemeye koyulduk* (Refik H. Karay) . *Yemen ve Hicaz cembiyeleri tam ortalarının kıvrılmış, âdeta çengel gibi oldukları halde Bağdat ve Musul cembiyeleri daha az eğri ve Türk vâridir* (Mehmet Z. Pakalın).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENBİYE Bk. CEMBİYE.” (Ayverdi, 2010, s. 190). s.189

CEMBİYE-CENBİYE (جَنَبِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cenbiye (جَنَبِيَّة) kelime, Arapça kökenli olup cenb kelimesinden türetilmiştir. Cenb, yan veya taraf anlamına gelir ve cenbiyye (جَنَبِيَّة) kelimesi de yan tarafa ait anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cembiye (cenbiye), Araplar tarafından bellerine takılan eğri bir hançer türüdür. Genellikle yan kesici veya savunma amacıyla kullanılan bu tür hançerler, özellikle Yemen, Hicaz, Bağdat ve Musul gibi bölgelerde farklı şekillerde tasarlanmıştır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Yemen ve Hicaz cembiyeleri, genellikle ortalarından kıvrılmış, çengel şekline benzerken; Bağdat ve Musul cembiyeleri daha az eğri ve genellikle Türk tasarımına benzemektedir.” (El-Meâni, 2025). 4.

“Soyunduk ve çıplak kalınca kurşunları veya cembiyeleri beklemeye koyulduk. Bu cümlede cembiyenin, Araplar arasında geleneksel bir silah olarak kullanıldığını anlatan bir betimleme yapılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu tür hançerler, özellikle tarihi dönemde hem savunma hem de süs eşyası olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenbiye (جنبيّه) kelimesi Arapçada özellikle Yemen kültüründe erkeklerin geleneksel olarak belinde taşıdığı kıvrık kısa kılıcı ifade eder. Bu kelime Türkçeye sınırlı biçimde geçmiştir ve çoğunlukla sadece bu geleneksel silahı tanımlamak için kullanılır. Ancak cenbiyenin taşıdığı sosyal statü, kimlik ve geleneksel değerler gibi kültürel boyutlar Türkçedeki kullanımda genellikle yansıtılamaz. Bu nedenle anlam daralması söz konusudur.

CEMEL (جمل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMEL (جمل) i. (Ar. *cemel*) Erkek deve.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMEL (جمل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemel (جمل) Arapçadaki kelimesi, erkek deve anlamına gelir. Bu kelime, deve türünün dişi olanına ناقة denir. Cemel, özellikle çöl ve yarı çöl iklimlerinde yük taşıma, ulaşım gibi işlerde yaygın olarak kullanılan, büyük ve güçlü bir hayvandır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Türkçede de bu kelime deve olarak bilinmektedir, ancak erkek deve olarak Arapçadaki anlamıyla cemel kelimesi daha spesifik bir kullanımı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Arapça ve Türkçe arasında benzer bir kavram olduğu için, kelimenin bu bağlamdaki anlamı genellikle tanınır. Başka bir şey sormak isterseniz, size yardımcı olabilirim!” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemel (جمل) kelimesi Arapçada deve anlamına gelir ve aynı zamanda sabır, yük taşıma ve çöl hayatıyla ilişkilendirilmiş sembolik anlamlar taşır. Türkçede de doğrudan deve olarak kullanılır. Ancak bu kullanım, kelimenin Arapçadaki kültürel, sembolik ve mecazî anlam katmanlarını yansıtmakta yetersiz kalabilir. Bu nedenle anlamda daralma söz konusudur.

CEMÎ (جمع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÎ (جمع) i. (Ar. *cem'*) *dilb.* Çoğul, çokluk Bk. CEM³.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÎ (جمع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem' kelimesi, Arap dilinde çoğul yapma anlamında kullanılır ve farklı biçimlerde çeşitli çoğul türlerine sahip olurlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemî (جمع) kelimesi Arapçada toplama, bir araya getirme anlamına gelir ve hem fiil hem de isim olarak kullanılır. Türkçede genellikle toplam ya da bütün şeklinde karşılık bulur. Ancak bu karşılıklar, kelimenin taşıdığı hem eylemsel (toplama fiili) hem de sonuç (toplanmış şey) anlamlarını tam olarak yansıtmaz. Bu yüzden anlamda daralma meydana gelebilir.

CEMÎ (جمع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMÎ (جمع) *sif.* (Ar. cem ' ‘toplamak’tan *cemî*’) Bütün, hep, cümle: Zât-ı pâki cemî-i âlemden / Şeref-i rütbe ile müstesnâ (Fuzûlî). Câizdir ki bir yâr-ı kadim ondan cemî mâmelekini isteye (Âlî Mustafa Efendi).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÎ (جمع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَمِيع (cemî) Arapça kökenli bir kelime olup farklı anlamlar taşıyabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الْجَمِيع: Toplanan, bir araya gelen. Örneğin: حَضَرَ جَمِيعَ الطُّلَّابِ (Tüm öğrenciler geldi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Birlikte: سَأَلْتُهُمْ جَمِيعاً (Hepsini sordum).” (El-Meâni, 2025). 4. “Bütün, tamamı: أَخَذْتُ حَقِّي جَمِيعَهُ (Tüm hakkımı aldım).” (El-Meâni, 2025). 5. “Güçlü, kuvvetli: رَجُلٌ جَمِيعٌ (Kuvvetli bir adam).” (El-Meâni, 2025). 6. “Doldurulmuş, gebelik durumunda olan: نَاقَةٌ جَمِيعٌ (Karnında yavru olan deve).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 7. Kelimede fazladan bir vurgu: Aynı zamanda bir vurgu olarak kullanılan bir kelimedir. Örneğin: جَمِيع kelimesi hepsi anlamına gelir ve daha fazla güçlendirilmiş bir ifade olur.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 8. “Bu kelime Türkçede daha çok bütün ya da tamamı anlamında kullanılır, özellikle bir şeyin tamamını ifade etmek için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 9. “Herhangi bir başka açıklama ya da örnek isterseniz yardımcı olmaktan memnuniyet duyarım!” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: Cemî (جمع) kelimesi Arapçada tüm, hepsi, bütünüyle anlamlarına gelir ve kapsamlı bir bütünlüğü ifade eder. Türkçeye hepsi veya tamamı şeklinde geçmiştir. Ancak bu karşılıklar, kelimenin içerdiği kapsayıcılık, vurgulu topluluk hissi ve bağlam

içindeki kuvvetli anlam derinliğini her zaman tam yansıtmaz. Bu sebeple anlamda daralma görülebilir.

Cemîan (جميعاً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

•**Cemîan** (جميعاً) *zf.* (*cemî*'in tenvinli şekli) Hep birden, cümleten, hep, tekmlil: ‘Cemîan geldiler.’” (Ayverdi, 2010, s. 189).

Cemîan (جميعاً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemî'an (جَمِيعاً) kelimesi, جميع (cemî') kelimesinin zarf formudur ve hep birlikte, topluca anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Arapçada bu kelime, toplam bir şekilde veya herkes bir arada anlamında kullanılır. Genelde bir şeyin veya bir grubun bir arada yapılması veya bir yerde bulunması anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cemîan (جميعاً) kelimesi Arapçada hep birlikte, topluca anlamına gelir ve özneye topluluk hâlinde yapılan bir eylemi vurgular. Türkçede genellikle birlikte ya da topluca şeklinde karşılanır. Ancak bu çeviriler, kelimenin taşıdığı birliktelik vurgusunu ve topluluk içindeki eş zamanlılığı her zaman tam yansıtmaz. Bu nedenle anlamda daralma yaşanabilir.

CEMİL (جميل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEMİL** (جميل) *sıf.* (Ar. *cemâl* ‘güzel olmak’tan *cemîl*) 1. Güzel: ‘*Vasf-ı cemil.*’ ‘*Re'y-i cemil.*’ Bu senin oğlun gibi kadri cemil / Bir anaya vermemiştir ol celîl (Süleyman Çelebi). *Ey cemîlim v'ey cemâlim bahr ü kânım merhabâ* (Nesîmî). 2. i. Eskiden okullarda çalışkan öğrencilere verilen başarı belgesi.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMİL (جميل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “El-cemîl (الجميل) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçtiğinde hem güzel hem de iyi anlamlarını taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “İyi davranış, güzel ahlak, iyilik yapmak ve başkalarına yardım etmek anlamında kullanılır. Örneğin: الآخرين جميلٌ منك أن تساعد (Bashkalarına yardım etmek çok güzel bir şeydir.)” (El-Meâni, 2025). 3. “İhsan veya güzel davranış anlamına gelir. Örneğin: الجمال هو في العطاء (Güzellik, vermekte yatar.)” (El-Meâni, 2025). 4. “الجميل: Allah'ın 99 ismi arasında yer alır ve nurlu ve güzel olan, her türlü

çirkinlikten uzak olan anlamına gelir. Allah'ın bu ismi, O'nun sonsuz güzelliğini ve mükemmelliğini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bir insanın güzel, hoş veya yakışıklı olduğunu tanımlamak için de kullanılır. Örnek: كان جميل المحيا (Yüzü çok güzel ve hoştu.” (El-Meâni, 2025). 6. “Hem erkek hem de kız adı olarak kullanılır. Örnekler: **a.** Erkek ismi olarak جميل (Cemîl): Güzel, hoş, sevimli. **b.** Kadın ismi olarak جميلة (Cemîle): Güzel, hoş.” (El-Meâni, 2025). 7. “Ayrıca, ناكِر الجميل (nakir el-cemîl) ifadesi, iyiliği unutan veya yapılan iyiliği takdir etmeyen anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Türkçeye bu kelimenin farklı anlamlarıyla ilgili ifadeler de geçmiştir ve günlük dilde güzel, iyi veya hoş anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Türkçeye genellikle güzel olarak geçmiştir. Ancak bu çeviri, kelimenin içerdiği derinlikli zarafet, nezaket ve estetik değerleri tam olarak yansıtmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma söz konusudur.

CEMÎLE (جميلة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•**Cemile (جميلة) sıf.** Cemil kelimesinin kadını ifade eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Evsâf-ı cemîle: Güzel nitelikler.’ ‘Vesîle-i cemîle: Güzel vesîle.’ Bk. CEMÎLE.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

“**CEMÎLE (جميلة) i.** (Ar. cemîl ‘güzel’den cemîle) Bir kimsenin hatırını hoş etmek, gönlünü almak için yapılan hareket: ‘Bir cemîle olmak üzere bana bir hafta izin verdi.’” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMÎLE (جميلة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جميلة (Cemîle) kelimesi, جميل (Cemîl) isminden türetilmiş bir isimdir ve genellikle kadın adı olarak kullanılır. Bu kelime Arapçadaki güzel, hoş veya sevimli anlamlarını taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cemîle (جميلة), güzellik, zarafet ve hoşluk ifade eder. Bir kadının güzel, çekici ve hoş bir şekilde tanımlanması için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Aynı zamanda, bu kelime güzel ya da zarif bir şeyin tanımlanmasında da kullanılır. Örnekler: **a.** الجميلة (Güzel kadın). **b.** هي جميلة جداً (O çok güzeldir).” (El-Meâni, 2025). 4. “Ayrıca, جميلة ismi, Arap kültürlerinde yaygın bir kadın ismi olarak kullanılır ve genellikle anlamı ‘güzel’ ya da ‘zarif’ tir. Bu kelimenin anlamı ve kullanımı, Arapçadan Türkçeye de geçmiş olup, kadın isimlerinden biri olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemîle (جميلة) kelimesi Arapçada güzel kadın ya da genel olarak güzel (dişi) anlamında kullanılır. Türkçeye de güzel kadın şeklinde geçmiştir. Ancak bu kullanım, kelimenin sadece dış görünüşü değil, aynı zamanda zarafet, edep ve ahlaki güzelliği de kapsayan anlam zenginliğini tam olarak yansıtmaz. Bu yüzden anlamda daralma meydana gelebilir.

CEM'İYAT (جمعيات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEM'İYAT (جمعيات)** i. (Ar. *cem'iyet*'in çoğul eki *-ât* almış şekli *cem'iyyât*) Cemiyetler, topluluklar, kurumlar, dernekler: *Olur mu cehl ile kâim bekâ-yı cem 'iyyât* (Ziyâ Paşa'dan). *İnsanlar gibi cem'iyat-ı beşeriyye de yaşamak ve büyürnek ister* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEM'İYAT (جمعيات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem'iyyât (جُمُعِيَّات) kelimesi, جَمْع (Cem') kelimesinin çoğuludur ve toplantılar ya da dernekler anlamında kullanılır. Bu kelime, Arapçadaki جمع (cem') kökünden türetilmiştir ve toplamak veya bir araya getirmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُمُعِيَّة (Cem'iyye), toplantı ya da dernek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُمُعِيَّات (Cem'iyyât), birden fazla dernek veya topluluğu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Arapçadaki kullanımı genellikle toplumların, grupların, derneklerin veya organizasyonların adlandırılmasında karşımıza çıkar. Örnekler: a. جمعيات خيرية (Hayır dernekleri). b. جمعيات ثقافية (Kültürel dernekler). c. جمعيات رياضية (Spor dernekleri).” (Badawi & Hinds, 1986, s.169). 5. “Kelime aynı zamanda topluluklar, organizasyonlar veya belirli bir amaç için bir araya gelen grupları tanımlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: Cem'iyyât (جمعيات) kelimesi Arapçada cemiyetler, dernekler, topluluklar anlamına gelir ve sosyal ya da kurumsal birliktelikleri ifade eder. Türkçeye de cemiyetler şeklinde geçmiştir. Ancak Türkçede bu kelime zamanla daha çok resmî ya da sivil toplum kuruluşlarıyla sınırlı bir anlam kazanmıştır. Böylece kelimenin Arapçadaki toplumsal dayanışma, birliktelik ve ortak amaç etrafında toplanma gibi geniş çağrışımları daralmaya uğramıştır.

CEMİYET-CEM'İYYET (جمعية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMİYET-CEM'İYYET (جمعية) i. (Ar. cem ' toplamak' tan yapma mastar eki -iyyet ile cem'iyyet) 1. Topluluk, kalabalık: *Azîm cem 'iyyet ile Yedikule'ye götürdü* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Kendilerinden bir cemiyet gördükleri zaman iltihak etmek sevdâsının sevkiyle hemen onların yanına doğru koşmaya başladı* (Sâmpaşazâde Sezâî). 2. sosyo. İçinde yaşanan insan topluluğu, toplum, çevre, sosyete: *Hacı Bayram, sâde 'Hak'la Hak olan' bir velî değildir. Türk cemiyetinin bünyesinde gerçekten yapıcı bir rol de oynar* (Ahmet H. Tanpınar- Ö.T.S.). *Cemiyetlerin hem insan hem düşünce itibâriyle mütemâdiyen değiştiği mâlûmdur* (İbrâhim Kafesoğlu- Ö.T.S.). 3. Aynı amaçla bir araya gelen insanların meydana getirdiği topluluk, dernek: *Kürt ve Ermeniler'den bâzılarını toplayarak bir cemiyet kurdu* (Refik H. Karay). *İşte gizli cemiyetlerin ve yabancı menfaatlerin ağına düşmüş bir alay mâsum fakat gâfil vatan evlâdı* (Sâmiha Ayverdi). 4. Toplu ve düzenli olma, perîşan ve dağınık olmama, derli topluluk: *Ne hoştur ârızın devrinde zülf-i anber-efşânın / Bu devranda ne hoş cem'iyyeti var ol perîşânın* (Fuzûlî). *Rengime cem'iyyetime bir zaman / Gıpta ederken dehen-i dil-beran* (Muallim Nâci). 5. Eğlence toplantısı, düğün: “*Sünnet cemiyeti.*” “*Velîme cemiyeti.*” *Bir hafta olmazdı ki bir mektebe başlama, bir sünnet, bir düğün, bir lohusa cemiyeti görmeyelim* (Ömer Seyfeddin- Ö.T.S.). 6. eski. edeb. Birbiriyle ilgili ve uygun kelimelerin veya karşıt anlamlı sözlerin bir arada kullanılması. 7. tasavvuf. İnsanın zihnen ve rûhen yalnız Allah ile meşgul olması, yalnız Allah ile olması durumu.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMİYET-CEM'İYYET (جمعية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cem'iyye (جمعية) kelimesi, جَمْع (cem') kökünden türetilmiştir ve genellikle bir grup insanın belirli bir amaç için bir araya geldiği organizasyonları tanımlar. Bu tür topluluklar, belirli bir hedefe ulaşmak veya ortak bir amacın gerçekleştirilmesi için bir araya gelirler.” (El-Meâni, 2025). “Örnekler: a. جَمْعِيَّة رِيَاضِيَّة (Spor derneği). b. جَمْعِيَّة ثَقَافِيَّة (Kültürel dernek). c. جَمْعِيَّة فَنِّيَّة (Sanat derneği). d. جَمْعِيَّة خَيْرِيَّة (Hayır derneği). e. جَمْعِيَّة تَأْسِيسِيَّة (Kuruluş derneği): Yani bir şirket veya federasyon kurmak amacıyla bir araya gelen grup.” (El-Meâni, 2025). f. “الجمعية العامة للأمم المتحدة (Birleşmiş milletler genel kurulum).” (El-Meâni, 2025). g. “جمعية حقوق الإنسان (İnsan Hakları Derneği).” (El-Meâni, 2025). 2.

“Cem'iyye (جمعية) kelimesi, yalnızca dernekler için değil, aynı zamanda belirli bir amaç için bir araya gelen grupları ve bu tür organizasyonları tanımlamak için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cem'iyye (جمعية) kelimesi Arapçada cemiyet, topluluk, dernek anlamına gelir ve belli bir amaç etrafında toplanmış insan grubunu ifade eder. Türkçede de genellikle cemiyet ya da dernek olarak kullanılır. Ancak bu kullanım, kelimenin içerdiği dayanışma, toplumsal birliktelik ve ortak hedef duygusunu her zaman tam yansıtmayabilir. Bu nedenle anlamda daralma görülebilir.

CEMMAL (جَمَال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMMAL [l ince] (جَمَال) i. (Ar. *cemel* ‘deve’den *cemmâl*) Deveci.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMMAL (جَمَال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemmal (جَمَال), صَاحِبُ الْجَمَل (Câmelci): Develerle ilgilenen veya develeri sahiplenilen kişidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “العامل على الجمل (Develerle çalışan): Onları yetiştiren ve bakımını yapan kişidir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجمالة: Bu, الْجَمَال kelimesinin çoğuludur ve develerle ilgilenen ya da ticaretini yapan birden fazla kişiyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

CEMMAZ (جَمَاز) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMMAZ (جَمَاز) *sıf.* (Ar. *cemz* ‘hızla gitmek, koşmak’tan *cemmâz*) 1. Hızla giden (deve). 2. Kıvrak, hareketli, hızlı, canlı.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMMAZ (جَمَاز) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemmaz (جَمَاز) الوَثَّاب, العَدُو, السريع, الجَمَّاز من الدواب (hayvanlardan hızlı koşan ve sıçrayan): Bu ifade, cemmaz kelimesinin, hızlı hareket eden, özellikle hızlı koşabilen ve zıplayabilen bir hayvanı tanımladığını anlatır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Genellikle bu tür ifadeler, belirli bir hayvanın hızını ve çevikliğini vurgulamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Çağdaş Mısır Arapçasında جَمَّاز (cemmaz) kelimesi, modern dilde yaygın bir kullanımda değildir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemmaz (جَمَّاز) kelimesi Arapçada çok sıçrayan, zıplayan anlamına gelir ve genellikle hareketli, çevik kimseleri veya hayvanları tanımlamak için kullanılır. Türkçede ise bu kelime yaygın bir kullanım kazanamamış, sınırlı bağlamlarda yer almıştır. Bu durum, kelimenin Arapçadaki canlılık, çeviklik ve fiziksel dinamizme dair anlam zenginliğinin Türkçede karşılığını bulamamasına ve anlamda daralma yaşanmasına yol açmıştır.

Cemmâze (جَمَّازَه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cemmâze (جَمَّازَه) i. (cemmâz'ın müennes şekli) Dişi deve: *Taktı ol dâver-i cemmâze-süvâr / Serine üştür-i çerhin efsâr* (Hâkânî). *Sadr-ı cem-pâye ki cemmâze-keşân-ı eflâk / Eylemi ş kâid-i ikbâline teslîm-i zirmâm* (Nefî).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

Cemmâze (جَمَّازَه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cemmâze (جَمَّازَه) kelimesi, eski Arapçada bir tür hızlı taşıma aracını ifade ederdi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu araç, genellikle şehirlerde kullanılan ve atlar tarafından çekilen bir tür tekerlekli taşıma aracıdır, bazen araba veya tekerlekli taşıma aracı olarak da tanımlanabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu terim, çağdaş Mısır Arapçasında yaygın şekilde kullanılmaz ve çoğunlukla eski Arap metinlerinde veya tarihi bağlamlarda yer alır. Ancak, benzer taşıma araçlarına çağdaş Arapçada daha modern isimler verilmiştir. Örneğin: عربة (araba) veya مركبة (markaba) gibidir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168).

Sonuç: Cemmâze (جَمَّازَه) kelimesi Arapçada çok zıplayan, hareketli dişi varlık anlamına gelir ve genellikle çevik ve enerjik olan dişi hayvan ya da kişiler için kullanılır. Türkçede bu kelimenin kullanımı oldukça sınırlıdır ve kelimenin taşıdığı canlılık, hareketlilik ve dinamizm anlamları tam olarak karşılanamaz. Bu nedenle anlamda daralma söz konusudur.

CEMRE (جَمْرَه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEMRE (جَمْرَه) i. (Ar. *cemre* ‘ateş hâlindeki kömür, kor’dan) 1. Şubat sonu ve mart başında birer hafta ara ile havaya, suya ve toprağa düşerek sıcaklığın yükselmesine sebep olduğu kabul edilen ısıtıcı kuvvet: *Cemreler düşer, mevsim tâze bahâra erişir* (Safiye Erol). Cemrelere halk arasında ‘üç kevâkip-zâdeler’ denir. Şu tekerleme de cemreler

hakmdadır: *Üç kevâkip-zâdeler biri mâildir havâyâ, biri âb-ı şifâyâ, biri yüz sürer hâk-i pâye* (Ekrem H. Ayverdi). **2. din.** Hac sırasında hacıların Mînâ'da şeytanı taşlamaları. **3.** Bu maksatla atılan çakıl taşı. **4.** Çok iltihaplı bir çıban, kara kabarcık.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CEMRE (جمرة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجمرة” yanmış, ısınmış bir ateş parçasıdır.” (El-Meâni, 2025). **2.** “الجمرة” küçük taş veya çakıl anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). **3.** “الجمرة” bir başka anlamıyla Mina'da şeytan taşlama sırasında kullanılan taşlardan birisidir.” (El-Meâni, 2025). **4.** “الجمرة” aynı zamanda yoğun karanlık anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **5.** “الجمرة القوم” veya جمرة هم ifadesi, bir topluluğun birleşip güçlü bir şekilde dayanışma gösterdiğini anlatır.” (El-Meâni, 2025). **6.** Gözde taş veya küçük çakıl: Bu anlam, حصاة صغيرة anlamında olup, taşların küçük formunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **7.** “الجمرة” tıpta, deri altındaki enfeksiyonları ve şişlikleri tanımlamak için kullanılır, ancak bu anlam, halk arasında ‘gece yarısı çıbanı’ şeklinde bilinen hastalıktan farklıdır.” (El-Meâni, 2025). **8.** “Duygusal veya düşünsel çelişki: جمرة أقال جمرة ifadesi, insanların farklı fikirler veya duygular taşıması durumunda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **9.** “على أحر من الجمرة: Bu deyim, son derece sabırsız veya çok heyecanlı bir durumu ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **10.** “Kötü hastalık: مرض الجمرة الخبيثة ifadesi, insanları ve hayvanları etkileyen, ölümcül olabilen bir enfeksiyon hastalığı olan (şarbon) hastalığını tanımlar.” (El-Meâni, 2025). **11.** “Bu terimler Arapçanın çeşitli bağlamlarında kullanılarak anlamlarını genişletmiş ve bazen mecazi anlamlar kazanmıştır.” (El-Meâni, 2025). **12.** “جمرة” kelimesinin çağdaş Mısır Arapçasındaki yaygın kullanımına dair bir örnek, genellikle edebi veya geleneksel bağlamlarla sınırlıdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cemre (جمرة) kelimesi Arapçada kor ateş, köz anlamına gelirken, Türkçede hem bu anlamıyla hem de baharın gelişyle ilişkilendirilen mevsimsel bir kavram olarak kullanılmaktadır. Türk kültüründe havaya, suya ve toprağa düşen cemreler doğanın uyanışını simgeler. Bu mecazî ve kültürel anlam genişlemesi, kelimenin Arapçadaki asıl anlamına kıyasla Türkçede yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Bu durumda, anlam genişlemesi söz konusudur.

CENAP-CENAB (جناب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENAB Bk. CENAP.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

“CENAP-CENAB (جناب) i. (Ar. *cenâb* ‘taraf, cihet’ten) [Dilimizde saygı sözü olarak Farsça ve Türkçe kurala göre yapılan tamlamalarda kullanılır] 1. Allah, peygamber ve bâzı tarîkat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek "hazret" mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü: ‘Cenab-ı Allah.’ ‘Cenâb-ı vâcibü'l-vücut.’ ‘Cenâb ı Peygamber.’ ‘Cenab-ı risâlet-penah efendimiz.’ ‘Cenâb-ı pîr.’ ‘Cenâb-ı Mevlânâ.’ ‘Cenâb-ı Mevlâ 'dan korkan bir âdem / Dünyâda kimseden korkmaz demişler (Şikârî-Ö.T.S.). 2. Risâlet, hilâfet, pâdişahlık gibi makam ifâde eden kelimelerin başına getirilen saygı sözü: ‘Cenâb-ı risâlet-penâhî’ ‘Cenâb-ı hilâfet-penâhî.’ ‘Cenâb-ı pâdişâhî.’ 3. Büyük mevkilerdeki kişiler hakkında bulundukları makamdan dolayı kullanılan saygı sözü [Bu anlamda sona gelir ve çoğul şekliyle kullanılır]: ‘Sefir cenaplan.’ ‘Vâli cenaplan’ 4. Şeref, haysiyet: ‘Âlî-cenab.’ *Hamel burcunda doğdu âfitâbı / Kulûba verdi germiyyet cenâbı* (Şemseddin Sivâsî). Bu muâmele kendisinin cenabına dokunmuş (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENAP-CENAB (جناب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَنَاب kelimesi Arapçadan türetilmiş ve birçok anlam taşıyan bir kelimedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَنَاب kelimesi, yan, bölüm veya tarafta gibi anlamlara gelir. Bu anlamda, genellikle bir şeyin kenarını, çevresini veya etrafını ifade etmek için kullanılır. Örneğin: مَرُّوا يَسِيرُونَ جَنَابَيْهِ ifadesi etrafında yürüdüler anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَنَاب kelimesi, bir yerin sınırı veya yakın çevresi anlamında kullanılır. Örnekler: a. الجَنَاب (evin avlusu). b. الجَنَاب (mahalle) gibi ifadelerde yer alır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَنَاب kelimesi aynı zamanda koruma, himaye veya saygı anlamında da kullanılır. Örneğin, أَنَا فِي جَنَابِ فُلَانٍ ifadesi, ‘ben, filan kişinin koruması altındayım veya filan kişinin himayesinde’ anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَنَاب kelimesi, aynı zamanda bir saygı unvanı olarak kullanılır. Örneğin: جَنَابُ الْأَسَاطِيزِ الدُّكْتُور (Saygıdeğer Profesör Doktor).” (El-Meâni, 2025). “Bu kullanımda, genellikle önemli kişilere hitap edilirken veya onlara saygı gösterilirken kullanılır. رِسَالَةٌ كُتِبَتْ إِلَى جَنَابِهِ الْكَرِيم ifadesi Onun değerli makamına bir mektup yazdı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “رَحْبُ الْجَنَابِ veya خُصْبُ الْجَنَاب ifadeleri, cömert, şefkatli veya gönlü geniş kişiler için kullanılır. Bu ifadeler, birinin cömertliği veya hoşgörüsü ile ilgili övgü olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَنَاب kelimesi

hem yer anlamında hem de saygı, koruma gibi sosyal anlamlarda, özellikle hitaplarda kullanılan bir kelimedir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenâb (جناب) kelimesi Arapçada “şerefli makam, yüce zat” anlamlarına gelir ve saygı ifadesi olarak kullanılır. Türkçede ise özellikle Osmanlı döneminden itibaren Cenab-ı Hak veya Cenapları gibi kalıplarda saygı ve yücelik bildiren unvan olarak yer almıştır. Ancak zamanla kullanım alanı daralmış ve daha çok resmî ya da dini bağlamlarla sınırlı kalmıştır. Bu nedenle anlamda daralma meydana gelmiştir.

CENÂBET (جنابت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENÂBET (جنابت) i. (Ar. *cenâbet*) 1. Gerektiği halde gusûl abdesti almamış olan kimse, cünûp. 2. Dince guslû gerektiren durum. 3. *sıf* (Küfür olarak) Pis, uğursuz: *Ne olduysa hep o cenâbet Nazîf'ten oldu* (Bedîî Fâik).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENÂBET (جنابت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنابة kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terim olup, çeşitli anlamlara sahiptir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جنابة kelimesi, uzaklık veya yan anlamlarına gelir. Örneğin: *جَنَابَةُ مَوْقِعٍ* ifadesi, bir yerin yanını veya çevresini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جنابة kelimesi, İslam fıkhında, kişinin büyük abdest (hadeth-i ekber) hali olduğunu belirtmek için kullanılır. Bu durum, ya cinsel ilişki sonucu gerçekleşen mani (sevişme) ya da rü'ya (rüya ile cinsel ilişki) bağlı olarak ortaya çıkar.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kişi, bu durumda gusûl abdesti almadıkça, namaz gibi ibadetleri yerine getiremez. Bu nedenle, جنابة, İslam'da hem fiziksel hem de manevi bir temizlik gerektiren bir durumdur.” (El-Meâni, 2025). 5. “جنابة, bir kişinin cinsel ilişki veya rüya yoluyla mani çıkarması durumudur. Bu, büyük temizlik gerektiren bir durumdur.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جنابة, İslam'da manevi ve bedensel temizlik gerektiren bir haldir ve dini ibadetler için kişi bu halden temizlenmek zorundadır.” (El-Meâni, 2025). Cenâbet (جنابة) kelimesi Arapçada cinsel ilişki sonrası meydana gelen hükmî kirlilik hâli anlamına gelir ve İslam fıkhında gusûl gerektiren bir durumu ifade eder. Türkçede de aynı anlamda kullanılmakla birlikte, halk arasında bazen sadece temiz olmama veya uygunsuzluk gibi daraltılmış anlamlarda da yer bulmuştur. Bu bağlamda, kelimenin dinî ve fikhî derinliği göz ardı edilerek anlamda daralma yaşanmıştır.

CENÂBIHAK (جناب حق) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENÂBIHAK (جناب حق) i. (Ar. cenâh ve Hakk "Allah" ile cenâb-ı Hakk) Allah, Tanrı.” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENÂBIHAK (جناب حق) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cenâb-ı Hak (جناب حق) terimi Arapçadan Türkçeye geçmiş olan bir ifadedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cenâb-ı Hak” ifadesi, doğrudan Allah'a hitap ederken kullanılan çok saygılı ve yüce bir unvandır. Burada, cenâb kelimesi yücelik, muhteremlik ve saygınlık anlamlarını taşır, Hak ise Allah'ın sıfatlarından biri olarak gerçek, doğru ve mutlak olan anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Genellikle Allah'ın yüceliğini ifade etmek ve ona olan derin saygıyı göstermek amacıyla kullanılan bir ifadedir. Bu tür ifadeler, dini metinlerde veya derin saygı içeren konuşmalarda sıklıkla yer alır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu terim, dua, hatırlatma veya seçilmiş bir metni okumak gibi dini pratiklerde, genellikle Cenâb-ı Hak bizi hidayet eylesin veya Cenâb-ı Hak rahmet etsin gibi anlamlı cümlelerde yer alır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cenâb-ı Hak ifadesi, Allah'ın yüceliğine duyulan derin sevgi, saygı ve bağlılık anlamını taşır ve günlük dilde de sıkça karşılaşılan dini bir terimdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Cenâb-ı Hak ifadesi, Allah'ın yüceliğine ve mutlak kudretine duyulan derin saygıyı ifade eden dini bir unvandır.” (El-Meâni, 2025). Cenâb-ı Hak (جناب الحق) ifadesi Arapçada Hakk'ın yüce makamı anlamına gelir ve Allah'a derin saygı ve tazim bildirmek için kullanılır. Türkçeye de aynı anlamıyla geçmiş ve özellikle dini metinlerde Allah'ı yüceltici bir unvan olarak yer almıştır. Ancak günlük dilde bu ifade nadiren kullanılmakta, anlamı daha sade Allah kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu durum, ifadenin taşıdığı yücelik ve saygı vurgusunun Türkçede kısmen silikleşmesine ve anlamda daralmaya yol açmıştır.

CENAH (جناح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENAH (جناح) i. (Ar. cenâh) 1. Kanat: Ey Niyâzî dost eline uçmağa / Her kelâmın oldu nûrdan bir cenâh (Niyâzî-i Mısrî). Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek gibi kar / Seni solgun hadîkalarda arar (Cenap Şahâbeddin). 2. Merkez durumunda olan bir şeyin iki yanında

bulunan kısım veya gruplardan her biri: ‘Ordunun sağ cenâhı.’ ‘Binânın sol cenahı.’ ‘Meclisteki sağ cenah millet vekilleri.’” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENAH (جناح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cenah (جناح) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terim olup birden fazla anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجنّاح kelimesi, kuşlar gibi uçan hayvanların uçmasına yarayan organları yani kanat anlamına gelir. Örneğin: جناح الطائر (kuşun kanadı).” (El-Meâni, 2025). 3. “جناح ayrıca vücutta, kol, omuz, ya da koltuk altı gibi organları ifade etmek için de kullanılır. Örneğin: العضد/الجنّاح (omuz) ve الإبط/الجنّاح (koltuk altı).” (El-Meâni, 2025). 4. “جناح kelimesi, bir şeyin yanı veya tarafı anlamında da kullanılır. Örneğin: الجانب/الجنّاح (yan).” (El-Meâni, 2025). 5. “جناح bir şeyin bölümünü veya parçasını ifade edebilir. Örneğin: الطائفة من الشيء/الجنّاح (bir şeyin bölümü).” (El-Meâni, 2025). 6. “جناح bazen geniş ve düz bir şekilde düzenlenmiş ya da dizilmiş şeyler için de kullanılabilir. Örneğin: الرؤس/الجنّاح (genişçe düzenlenmiş süslemeler).” (El-Meâni, 2025). 7. “جناح genel olarak kanat ya da uçuş anlamıyla özdeşleştirilse de çeşitli bağlamlarda da farklı anlamlar taşır. Bu kelime özellikle çeşitli organlar ve fiziksel özelliklerle de ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جناح kelimesi, çok yönlü bir kelime olup farklı bağlamlarda kanat, kol, omuz, yan ve bölüm gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). Cenâh (جناح) kelimesi Arapçada aslen kanat anlamına gelirken, mecaz olarak taraf, kol, destekleyici grup gibi anlamlarda da kullanılır. Türkçeye hem biyolojik anlamıyla hem de özellikle siyasî ve askerî bağlamlarda kanat, taraf şeklinde geçmiştir. Ancak Türkçede genellikle sadece yön veya taraf anlamında kullanılmakta, kelimenin Arapçadaki zengin mecaz boyutları göz ardı edilmektedir. Bu durum, anlamda daralma yaşandığını gösterir.

Cenâheyn (جناحين) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cenâheyn (جناحين) i. (Ar. tesniye eki -eyn ile) İki yan, iki kanat: ‘Zü 'l-cenâheyn: İki kanatlı, çift kanatlı.’” (Ayverdi, 2010, s. 189).

Cenâheyn (جناحين) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جناحين kelimesi, جَنَاح (kanat) kelimesinin müzekker hali olan مثنى (ikili) şeklindedir. Yani, iki kanat anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Kelimenin Kökeni جَنَاح

(kanat), bir şeyin yan tarafı veya uçuş organı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَنَح: Bu kök hem kanat hem de eğilme, yana yatma gibi anlamlara gelir. Ayrıca bir şeyi eğmek veya yönlendirmekle ilgili anlamlar da taşır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَنَاحَيْنْ kelimesi, genellikle bir kuş veya uçabilen bir hayvan için kullanılan iki kanat anlamında kullanılır. İki farklı kanat anlamına gelir. Ayrıca bu kelime, bir şeyin iki yanını veya iki tarafını temsil eden değişmeceli anlamlarda da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Bu kelime, özellikle doğa betimlemeleri ve hayvanlarla ilgili metinlerde yaygın bir şekilde kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Cenâheyn (جَنَاحَيْنْ) kelimesi Arapçada iki kanat anlamına gelir ve genellikle denge, destek veya yön bildiren mecazlarda da kullanılır. Türkçede bu kelime sınırlı bağlamlarda yer almış ve çoğunlukla doğrudan biyolojik anlamda, yani fiziksel iki kanat şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanım, kelimenin Arapçadaki simgesel ve mecazî anlamlarını yansıtmamakta, bu da anlamda daralma olduğunu göstermektedir.

CENAN (جَنَان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENAN (جَنَان) i. (Ar. *cenân*) Yürek, kalp, gönül: *Sensin o akl alıcı mûy-ı miyânım sensin / Hâsılı sînedeki nazlı cenânım sensin* (Enderunlu Vâsıf). *Bir hissini esîridir cenânım* (Muallim Nâci). *Cennet gözükürdü rûha meftûh / Mâsûm idi ol kadar cenânı* (Abdülhak Hâmit).” (Ayverdi, 2010, s. 189).

CENAN (جَنَان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَنَان kelimesi Arapçada çok çeşitli anlamlar taşır ve farklı bağlamlarda kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “(جَنَّ يَجُنُّ): Bu, gizlenme, saklanma ya da örtülme anlamına gelir. Yani جَنَان kelimesi, bu kökten türetilmiş bir isimdir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَنَان (kalp) kelimesi bazen kalp anlamında da kullanılır. Bu bağlamda, insanın iç dünyasına veya duygusal yapısına atıfta bulunur.” (El-Meâni, 2025). 4. “Ayrıca جَنَان kelimesi, insanın ruhsal hali veya özüyle de ilişkilendirilebilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bir şeyin derinliği, içi veya gizli kısmı anlamında da kullanılır. Bu anlamda جَنَان kelimesi, bir nesnenin iç kısmını ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَنَان kelimesi bir şeyin gizliliğini, dışarıya çıkmayan yönünü de anlatabilir. Yani bir şeyin saklanan, gizlenen veya bilinmeyen yönleri.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَنَان aynı zamanda geceyi, özellikle karanlık, yoğun ve derin kısmını da anlatan bir kelimedir. Bu anlamda جَنَان geceyi veya

karanlık bir zamanı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Örnekler: “قلبه مليء بالجنان (Kalbi gizemle doluydu), جنان الليل (Gece karanlığı).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “Günlük Mısır Arapçasında ise bu kelime yaygın olarak kullanılmaz ve genellikle daha eski metinlerde ve edebi dilde karşımıza çıkar.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cenân (جَنَان) kelimesi Arapçada gönül, kalp, yürek anlamına gelir ve duyguların, niyetin merkezi olarak kabul edilir. Türkçeye de bu anlamıyla geçmiş olmakla birlikte, kullanımda zamanla yerini daha yaygın kelimelere (kalp, yürek vb.) bırakmıştır. Bu nedenle hem kullanım sıklığı azalmış hem de kelimenin taşıdığı manevi ve derin anlamlar büyük ölçüde geri planda kalmıştır. Bu durum, anlamda daralma olarak değerlendirilebilir.

CENÂZE (جَنَازَة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENÂZE (جَنَازَة) (Ar. *cenâze- cinâze*) 1. Gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü, mevtâ: *Ben ölürsem cenâzeme imam ol* (Karacaoğlu). *O sîmâ sanki bir cenâze sîmâsıydı* (Ahmed Midhat Efendi). *Cenâzemiz yerde kalmasın dostlar* (Câhit S. Tarancı). 2. kısa. Cenâze merâsimi: ‘*Cenâze yetiştirnek için acele ediyordu.*’” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENÂZE (جَنَازَة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَنَازَة kelimesi Arapçada ve Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılan bir terimdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Cenaze: Bu kelime, bir kişinin ölümünden sonra, o kişinin naaşının taşındığı naş ya da tabut anlamına gelir. Ayrıca cenaze merasimini de ifade eder. Cenaze, bir kişinin hayatını kaybetmesiyle ilgili yapılan törenlerin bir parçasıdır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cenaze Töreni: جَنَازَة kelimesi, ölen kişinin naaşını taşımak ve onun ardından yapılan törenleri anlatan bir terimdir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Cenaze Namazı: صَلَاةُ الْجَنَازَةِ cenazeye özel olarak yapılan namazı ifade eder. İslam’da, ölen kişinin ardından yapılan bir dua ve ibadet şeklidir. Bu namazda, ölen kişinin ruhuna dua edilir ve Allah’tan bağışlanma dilenir.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “الْجَنَازَةُ تُنْقَلُ إِلَى الْمَدْفِنِ (Cenaze mezara taşınıyor.), صَلَاةُ الْجَنَازَةِ تُقَامُ فِي الْمَسْجِدِ (Cenaze namazı camide kılınıyor.)” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “Mısır Arapçasında: Bu terim, günlük dilde sıkça kullanılır ve cenaze ile ilgili törenlerin, namazların ve defin işlemlerinin ifadesi için yaygın bir şekilde yer alır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cenâze (جنازة) kelimesi Arapçada hem ölü bedeni hem de ölü bedeni taşıma merasimi anlamına gelir. Türkçede ise daha çok yalnızca ölü veya ölünün taşındığı tabut anlamında kullanılmaktadır. Arapçadaki merasim ve toplumsal boyut vurgusu Türkçede geri planda kalmış, böylece kelimenin anlamında daralma meydana gelmiştir.

CENB (جنب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENB (جنب) i. (Ar. cenb) Yan, yan taraf: *Zekeriya Efendi merkadi cenbinde olan lahitler...* (Sâlim Tezkiresi).” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENB (جنب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنب kelimesi, yan/şık: الْجَنْبُ kelimesi, bir şeyin yan tarafı ya da şık kısmı anlamına gelir. Örneğin: bir insanın yanı ya da bir nesnenin yan yüzü.” (El-Meâni, 2025).
2. “الْجَنْبُ: الشِّقُّ” (Her şeyin yanı veya tarafı).” (El-Meâni, 2025).
3. “الْجَنْبُ: الشِّقُّ” (Yan: Şık kısmı, taraf).” (El-Meâni, 2025).
4. “Eşdeğer: Bir şeyin eşdeğeri, karşısındaki anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).
5. “هذا قليلٌ في جَنْبِ مَوَدَّتِكَ” (Bu, senin sevgine kıyasla çok azdır).” (El-Meâni, 2025).
6. “وماذا فعلتَ في جَنْبِ حاجتي” (Benim ihtiyacım açısından ne yaptın?).” (El-Meâni, 2025).
7. “جَنْباً إِلَى جَنْبٍ ya da جَنْباً لْجَنْبٍ, iki şeyin yan yana veya birbirine bitişik olması durumunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenb (جنب) kelimesi Arapçada yan, taraf anlamına gelir ve hem fiziksel konum hem de mecazî olarak yön, destek gibi anlamlarda kullanılır. Türkçede ise bu kelime oldukça sınırlı şekilde, çoğunlukla sadece fiziksel anlamda yan karşılığıyla yer bulmuştur. Bu durum, kelimenin Arapçadaki geniş kullanım alanına kıyasla Türkçede anlam daralmasına uğradığını göstermektedir.

Cenbî (جنبي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cenbî (جنبي) sıf. (nispet eki-/ ile) Yan tarafa âit, yan tarafla ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

Cenbî (جنبي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنبي kelimesi, Arapçanın dilbilgisel yapılarında kullanılan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025).
2. “جنبي kelimesi, benim yanı ya da yanımda anlamına gelir. Genelde bir kişinin fiziksel olarak yanında veya bir şeyin yan tarafında bulunan bir şeyi ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
3. “جنبي kelimesi, bir şeyin ya da kişinin yanında olma durumunu belirtir. Ayrıca, mecaz anlamda da yakınlık veya beraberlik anlamında

kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında da benzer şekilde kullanılır. جَنِّي kelimesi, birisinin veya bir şeyin yanındaki konumu ifade etmek için sıkça kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cenbî (جنبي) kelimesi Arapçada yana ait, yanla ilgili anlamına gelir ve genellikle yön, konum ya da aitlik bildiren sıfat olarak kullanılır. Türkçeye sınırlı ölçüde geçmiş olup, bu bağlamda yaygın bir kullanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle kelimenin Arapçadaki çeşitli bağlamlardaki işlevi Türkçede karşılığını tam olarak bulamamış, dolayısıyla anlamda daralma meydana gelmiştir.

CENİN (جنين) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENİN (جنين) i. (Ar. *cenîn*) Ana rahmindeki çocuk, dölüt, fetüs.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENİN (جنين) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجَيْنُ kelimesi, bir kadının rahminde gelişen embriyo veya fetüs anlamına gelir. Yani, rahimdeki bebek anlamını taşır. Bu kelime, özellikle hamilelik döneminin ilk aşamalarındaki bebek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَيْنُ: Rahimdeki bebek, yani henüz doğmamış çocuk. Bu, hamileliğin erken evresinde, ilk sekiz haftaya kadar olan dönemi kapsar.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَيْنُ: Hamileliğin ilk sekiz haftasına kadar rahimdeki bebek için kullanılan terim. Sekizinci haftadan sonra bu terim kullanılmaz, yerine حمل (hamilelik) kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجَيْنُ فِي الرَّحْمِ (Bebek rahimdedir): Yani, hamilelik devam etmektedir.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجَيْنُ فِي الْأُسْبُوعِ الثَّالِثِ (Embriyo, üçüncü haftada).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenîn (جنين) kelimesi Arapçada ana rahmindeki canlı, doğmamış bebek anlamına gelir. Türkçede de tıpta ve edebî metinlerde bu anlamda kullanılmıştır. Ancak halk arasında bu kelimenin yerine daha çok bebek ya da çocuk gibi genel ifadeler tercih edildiğinden, kullanım alanı oldukça sınırlı kalmıştır. Bu da kelimenin anlam zenginliğinin dar bir bağlamla sınırlandığını, dolayısıyla anlamda daralma yaşandığını göstermektedir.

Cenîn-i Kâzib, Cenîn-i Sâkıt Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cenîn-i kâzib: eski. tıp. Yalancı gebelik, dış gebelik. Cenîn-i sâkıt: tıp. Ana rahminden düşen çocuk, düşük.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

Cenîn-i Kâzib, Cenîn-i Sâkıt Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنين كاذب (Cenîn-i kâzib), gerçek bir cenin yerine gelişmeyen ve genellikle anormal bir doku kitlesi oluşturan rahim içi durumu ifade eder. Bu durum tıbbi müdahale gerektirebilir, çünkü normal gelişmeyen bu tür yapılar, sağlık açısından risk oluşturabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جنين ساقط (Cenîn-i sâkıt), hamileliğin beklenmedik bir şekilde sonlanması ve ceninin rahim dışına düşmesidir. Bu, doğal bir düşük ya da tıbbi bir durum olabilir ve genellikle doğurganlık açısından uzman bir hekimin müdahalesini gerektirir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenîn-i Kâzib ifadesi, gerçekleşmeyen, hayalî cenin anlamında kullanılır ve genellikle beklentilerin ya da umutların gerçekleşmemesi durumunu mecazî olarak tanımlar. Cenîn-i Sâkıt ise düşen cenin anlamında olup, tıbbi ve dini bağlamlarda düşük yapan ceninleri ifade eder. Her iki terim de Arapçadaki kelime köklerinin anlamlarını taşıırken, Türkçede daha çok özel bağlamlarda yer almış ve günlük dile geçmemiştir. Bu nedenle, kelimelerin anlamı daralmış ve özgün bağlamlarının dışına çıkmamıştır.

CENNAT (جَنَّات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENNAT (جَنَّات) i. (Ar. *cennet*'in çoğul eki *-ât* almış şekli *cennât*) Cennetler: *Anun içün oldu cennât içre hûr* (Süleyman Çelebi). *Fâriğiz havf u recâ-yı dûzah u cennâtтан / Derd-i dil sermâye-i dünyâ vü ukbâdır bize* (Leskofçalı Gâlib).” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENNAT (جَنَّات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَنَّات (Cennetler) kelimesi: müennes salim - dişil çoğul bir yapıya sahiptir ve güzel, yeşil alanlar, bahçeler anlamına gelir. جَنَّة kelimesi, aslında gölgelik veya bağ, bahçe anlamında olup, İslam kültüründe Cennet olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kelime, insanların mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdükleri, Allah’ın rahmetine mazhar oldukları, sonsuz mutluluğun ve ödüllerin verildiği yeri tanımlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cennat (جَنَّات) kelimesi Arapçada cennetler, bahçeler anlamına gelir ve genellikle ahiretteki sonsuz mutluluk ve huzur mekânlarını ifade eder. Türkçeye de dini

metinler ve günlük dil yoluyla bu anlamıyla geçmiştir. Ancak Türkçede daha çok dini bağlamla sınırlı kalmakta, kelimenin doğadaki yeşillik ve bahçe çağrışımları geri planda kalmaktadır. Bu nedenle anlamda bir daralma yaşanmıştır.

CENNET (جَنَّت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENNET (جَنَّت) i. (Ar. *cennet* ‘bahçe’) 1. İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer: *Yoldaşın iman yerini cennet et* (Süleyman Çelebi). *Cennet kapısı açıldı / Âleme rahmet saçıldı* (Pir Sultan Abdal). *Cennet kapısı can veren ihvâna açılsın* (Nâmık Kemal). 2. **mec.** Çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer: *Benim evim bir cennet* (Ziyâ Gökalp). *Gerçekte Sultan Ahmed Câmî'nin içi, tıpkı çocukluğumda düşündüğüm gibi bir cennet bahçesidir* (Ahmet H. Tanpınar). *Yalnız şu eşsiz manzûme içinde göze batan bir diken, bu cennet köşesine sığmış bir şam durak vardı: Hurrem Sultan Türbesi* (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENNET (جَنَّت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cennet (جَنَّة) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terim olup, çeşitli anlamlar taşır. Genellikle güzel ve yeşil alan, bahçe anlamında kullanılır ve özellikle İslam kültüründe, Allah’ın mümin kullarına vaat ettiği sonsuz mutluluk ve huzur yeri olarak tanımlanır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bahçe: جَنَّة kelimesi, bahçe veya yeşillik alan anlamına gelir. Genellikle içinde ağaçlar, çiçekler ve meyve veren bitkiler bulunan güzel bir yer olarak tanımlanır.” (El-Meâni, 2025). 3. “İslam inancına göre, Cennet, Allah’a inanan ve iyi işler yapan kişiler için ebedi mutluluk ve huzur sağlayan bir yerdir. Cennet, sonsuza kadar süren bir yaşam, mutluluk, rahatlık ve tanrısal ödüllerin bulunduğu mekândır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cennet kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş olup, Çağdaş Mısır Arapçasında güzel, huzurlu yer anlamında kullanılır. İslam’a göre ise, sonsuz mutluluğun ve huzurun kaynağı olan yer olarak Cennet hem fiziksel hem de ruhsal bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَنَّة kelimesi hem güzel ve yeşil alanlar anlamına gelir hem de İslam'daki ebedi mutluluk ve huzur yeri olan Cenneti ifade eder.” (El-Meâni, 2025). “Cennet, Allah’a inanan ve iyi işler yapanlar için sonsuz nimetler sunan bir yerdir. Örneğin: جَنَّةُ الْخُلْد ve جَنَّاتُ النَّعِيم gibi terimler, bu kutsal ve mutlu yaşamın farklı türlerini tanımlar.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cennet (جَنَّت) kelimesi Arapçada bahçe, cennet anlamına gelir ve İslam kültüründe ahiret hayatında sonsuz mutluluk ve esenlik yeri olarak kabul edilir. Türkçeye de bu dini anlamıyla geçmiş ve günlük dilde özellikle kutsal mekânı ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak Arapçadaki gizli, örtülü bahçe anlamı Türkçede çoğunlukla yansıtılamamış, bu nedenle kelimenin anlamında kısmi bir daralma olmuştur.

CENUP-CENUB (جنوب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENUB BK. CENUP.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

“CENUP-CENUB (جنوب) i. (Ar. *cenûb*) 1. Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ tarafına düşen cihet, güney: *İstanbul'a cenuptan şimâle doğru azîm bir para akıyordu* (Yahyâ Kemal). *Bu renge cenupta ve Asya 'da rastgelinez* (Refik H. Karay). 2. Bulunulan yere göre bu yöne düşen yer veya ülke.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENUP-CENUB (جنوب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cenub (جنوب) kelimesi, Arapçada farklı anlamlar taşıyan bir terimdir ve coğrafi, iklimsel ve yönsel kavramları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جنوب: Güney yönünü ifade eder. Coğrafi olarak kuzeyin karşıtı olan güney yönü anlamına gelir. Örneğin: الجنوب ifadesi güneyi anlatırken, كل شيء الجنوب ifadesi de bir şeyin güney yönü ya da güney tarafı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجنوب: Güney rüzgârı anlamına gelir. Bu rüzgâr, özellikle Kuzey Yarım Küre'de güneyden esen bir rüzgârı ifade eder. Örneğin: ریح الجنوب ifadesi, güneyden esen rüzgâr anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جنوبًا: Güney yönüne doğru anlamında kullanılır. Yani bir hareketin veya yönelmenin güney istikametine yapıldığını belirtir. Örneğin: سار جنوبًا ifadesi, güney yönüne doğru yürüdü anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenub (جنوب) kelimesi Arapçada güney yönünü ifade eder. Türkçeye coğrafi terim olarak geçmiştir ve özellikle klasik metinlerde ve coğrafya alanında kullanılmıştır. Ancak günlük dilde “güney” kelimesi daha yaygın hale gelmiş, bu nedenle Cenub kelimesinin kullanımı sınırlı kalmış ve anlam alanı daralmıştır.

Cenûb-I Garbî (الجنوب الغربي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cenûb-ı garbî: Güney ile batı arasındaki yön, güneybatı, garb-ı cenûb^[Sözü edilen yer güneye daha yakınsa cenûb-ı garbî, batıya daha yakınsa garb-ı cenûbî denirdi].” (Ayverdi, 2010, s. 190).

Cenûb-I Garbî (الجنوب الغربي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجنوب الغربي: (Cenub Garbi) Bu terim, güney ile batı arasındaki yönü ifade eder ve coğrafi yönlerden biri olarak kullanılır. الجنوب الغربي (cenub garbî), güneydoğu yönüne yakın bir bölgeyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “الاتجاه الواقع بين الجنوب والغرب (Güney ile batı arasındaki yön).” (El-Meâni, 2025). 3. “الرياح تأتي من الجنوب الغربي (Rüzgar güneybatıdan geliyor): Bu yön coğrafi keşiflerde, hava durumu raporlarında ve yön tariflerinde yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجنوب الشرقي (Cenub Şarkî): Güney ile doğu arasındaki yön, güneydoğu, şark-ı cenûbî Sözü edilen yer güneye daha yakınsa cenûb-ı şarkî, doğuya daha yakınsa şark-ı cenûbî denirdi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cenûb-ı şarkî, güney ile doğu arasındaki yön olarak tanımlanır ve coğrafi yönlerden biridir.” (El-Meâni, 2025). 6. “الاتجاه الواقع بين الجنوب والشرق (Güney ile doğu arasındaki yön).” (El-Meâni, 2025). 7. “الرياح تأتي من الجنوب الشرقي (Rüzgâr güneydoğudan geliyor).” (El-Meâni, 2025).

CENÛBÎ (جنوبي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CENÛBÎ (جنوبي) sıf. (Ar. *cenûb* ‘güney’ ve nispet eki -î ile *cenûbî*) Cenupla ilgili, güney tarafında bulunan: ‘Cenûbî Amerika.’ Kısım-ı cenûbî’si tavlarda içinde yanıyor (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CENÛBÎ (جنوبي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنوبي (Cenubî) kelimesi (Güney’e ait olan isim) اسم منسوب إلى جنوب (Güney’e ait olan isim) kelimesi (Cenubî) olarak türetilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جنوبي kelimesi, güneyle ilgili, güneyden gelen veya güneyde bulunan anlamında kullanılır. Örnekler: a. البلد الجنوبي (Güney ülkesi). b. الجزيرة الجنوبية (Güney adası).” (El-Meâni, 2025). 3. “جنوبي kelimesi aynı zamanda güneyde yaşayan bir insanı veya topluluğu tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 4. “جنوبي aynı zamanda bir şeyin güney yönünde veya güney tarafında olduğunu ifade eder. Örnekler: a. الجبل الجنوبي (Güney dağı). b. المدينة الجنوبية (Güney şehri).” (El-Meâni, 2025). 5. “Cenubî (جنوبي),

Arapçada güneyle ilgili, güneyde bulunan veya güney yönünde olan anlamlarında kullanılan bir isimdir ve genellikle coğrafi ve yönsel bağlamlarda tercih edilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenûbî (جنوبي) kelimesi Arapçada güneyli, güneye ait anlamına gelir ve genellikle coğrafi yön veya aitlik belirtir. Türkçeye de aynı anlamda geçmiştir. Ancak günlük kullanımda daha çok güneyden olan veya güneyle ilgili ifadesi olarak sadeleşmiş, böylece kelimenin taşıdığı kapsamlı anlam ve kullanım çeşitliliği daralmıştır.

Cenûbiyye (جنوبية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cenûbiyye (جنوبية) *sıf.* Cenûbî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Sevâhil-i cenûbiyye: Güney sâhilleri.*’” (Ayverdi, 2010, s. 190).

Cenûbiyye (جنوبية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنوبية kelimesi, جَنُوب (güney) kelimesinin kökünden türetilmiş bir sözcüktür ve müennes ikili (çift) biçiminde kullanılır. Türkçeye çevrildiğinde güneyle ilgili veya güneyden gelen anlamlarına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “منطقة جنوبية: Güney bölgesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenûbiyye (جنوبية) kelimesi Arapçada güneyle ilgili olan anlamında, özellikle coğrafi ve yön belirten sıfat olarak kullanılır. Türkçeye de benzer şekilde geçmiş olsa da günlük dilde yaygın kullanım bulamamış ve daha çok özel veya teknik metinlerde yer almıştır. Bu durum, kelimenin anlam ve kullanım alanında daralma olduğunu göstermektedir.

Cenûben (جنوباً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cenûben (جنوباً) *zf.* (cenûb'un tenvinli şekli) Cenup tarafından, güney yönünden: ‘*Kale cenûben kuşatılı.*’” (Ayverdi, 2010, s. 190).

Cenûben (جنوباً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الحالة: Mansub (Kendisinden önceki durumla ilgili olarak yönelme anlamı taşır).” (El-Meâni, 2025). 2. “Kelimenin جنوباً olarak yazılması, onu zarf yapar ve fiille

birlikte kullanılarak hareketin güney yönüne doğru yapıldığını belirtir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cenûben (جنوباً) kelimesi Arapçada güney yönünde anlamında zarf olarak kullanılır. Türkçeye ise bu yön belirtme anlamıyla sınırlı olarak geçmiş ve daha çok coğrafi ifadelerde yer almıştır. Günlük dilde yaygınlaşmaması sebebiyle kelimenin kullanım alanı daralmış, anlamı sadece yön bildirme ile sınırlı kalmıştır.

CEP (جيب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEP** i. (Ar. *ceyb* ‘yaka, yaka açıklığı’ndan) [Şemseddin Sâmî'ye göre, Araplar'ın yaka açığının göğse gelen kısmınakese gibi kullanmaları kelimeye Türkçedeki anlamını kazandırmıştır] 1. Üstte taşınması istenen öteberiyi koymak için elbisenin üzerine veya iç kısmına dikilen kese biçimindeki ilâve: *Cebimdeki birkaç kâğıdın arasında bu şiiri ne kadar güç buldum, bilemezsiniz* (Yusuf Z. Ortaç). 2. Trafikte araçların mecbûrî durumlarda durabilmesine imkân sağlamak için şehirler arası yolların kenarlarına yapılan taşıt yanaşma yeri.” (Ayverdi, 2010, s. 190).

CEP (جيب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “**الْجَيْبُ** kelimesi Arapçaya dayanan bir terimdir ve Türkçeye benzer anlamlar taşır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “**الْجَيْبُ (Ceyb)**: Bu kelime, bir kıyafetin veya giysinin cebi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Özellikle gömlek veya zırh gibi giysilerde, içine bir şey koymak için yapılan bölme anlamına gelir. Bu bağlamda **الْجَيْبُ** ceket, gömlek gibi kıyafetlerin iç kısmında bulunan cep olarak tanımlanır. جمع جُيُوبُ ifadesi, cepler anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Arapçada **جُيُوبُهُ** terimi, cepler anlamında kullanılmıştır. Özellikle Kuran-ı Kerim'de, وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ (Nur Suresi, 31. Ayet) ifadesi, kadınların başörtülerini göğüslerine sarmalarını anlatır. Buradaki **جُيُوبِهِنَّ** kelimesi, kadınların göğüs bölgelerini veya giyimleriyle ilgili alanı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “**وَجِبْتُ الْقَمِيصَ (Cebini yapmak)**: Bu fiil, bir kıyafetin cebini düzgünleştirmek veya oluşturmak anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “**وَجَيْتُهُ (Ceb yapmak)**: Burada da ceb yapmak, giysiye cep eklemek anlamında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “**الْجَيْبُ** kelimesi cep olarak kullanılan terimi ifade eder. Bu terim, kıyafetlerde bulunan ve içine şeyler koymak için tasarlanmış bölmelere işaret eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cep (جيب) kelimesi Arapçada cep, cep boşluğu anlamına gelir ve genellikle giysi üzerindeki küçük bölme veya saklama yeri olarak kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla doğrudan geçmiştir ve günlük hayatta sıkça kullanılır. Ancak Arapçadaki bazı mecazî anlamları ve daha geniş kullanım alanları Türkçede karşılık bulamamış, dolayısıyla kelimenin anlamında kısmi bir daralma yaşanmıştır.

CEPHE-CEBHE (جبهة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEPHE-CEBHE (جبهة)** i. (Ar. cebhe) **1.** Alın: *Cebhe-i pâkinde nûr-ı gâlibiyet müncelî* (Muallim Nâci). *Çeşmin gibi nâsiyen derindir / Ulviyyet o cebhede defindir* (Abdülhak Hâmit). *Hasta bir kuş gibi bîâtâb-ı tefekkür cebhem* (Hüseyin Sîret). **2.** (Binâlarda) Yüz, ön taraf: *Biraz da Orta Çağ şehirlerinin darlığı yüzünden Selçuk mîmârisinin en zengin noktası binâların cephesidir* (Ahmet H. Tanpınar). **3.** Savaş bölgesi, harp sâhası: *Sâlihli'de kuvâ-yı milliyye cephesi kuruldu* (Aka Gündüz). *İstasyonda, kim bilir hangi cephelerden öbürüne asker nakleden katarlardan birine rastladım* (Ahmet H. Tanpınar). *Cephelerde harcanan kurşun sizin için* (Orhan V. Kanık). **4.** Taraf, yön, cihet: *'Düstûrî'l-amel' ise devlet idâresinin muhtelif cepheleri hakkındaki fikirlerini derli toplu belirten bir eserdir* (Orhan Ş. Gökyay). *İşi iki cepheden müdâfaa eder durur* (Burhan Felek). *'Âdem Kasîdesi'nin psikolojik, metafizik, estetik olmak üzere başlıca üç cephesi uardır* (Mehmet Kaplan). **5. asker.** Savaş hâlindeki bir ordunun düşmana bakan en ileri noktalarının meydana getirdiği hat, ordunun en önünde düşmanla yüz yüze olan saflar, ateş hattı, savaş hattı: *Bu iki cephe arasında ilk çarpışmadır* (Yusuf Z. Ortaç). **6.** Aynı fikre taraftar olanların meydana getirdiği grup: *'Millî cephe.'* *'Muhâlefet cephesi.'* *'Sol cephe.'*” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CEPHE-CEBHE (جبهة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. *جَبْهَةُ الْإِنْسَانِ*: İnsan yüzündeki, kaşlar ile alın arasındaki alan, yani başın ön kısmı.” (El-Meâni, 2025). **2.** *الجَبْهَة*: Toplumda bir grup ya da girişimci bir topluluk, insanlara fayda sağlamak ya da zararı önlemek amacıyla bir araya gelir.” (El-Meâni, 2025). **3.** *الجَبْهَة*: Bir grup at, bu da zenginlik veya toplum yönetimindeki rol olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **4.** *جبهة القوم*: Bir kavmin önderi veya lideri anlamına gelir. Sevilen ve saygı duyulan kişi.” (El-Meâni, 2025). **5.** *جبهة القبيلة أو المدينة*: (Bir kabile ya da

şehrin en saygın insanları).” (El-Meâni, 2025). 6. “جبهة القتال: İki ordu arasındaki çatışma hattı veya savaş alanı.” (El-Meâni, 2025). 7. “جبهة الأسد: Bir takımyıldızları veya astronomik bir terim. Bu, ayın onuncu evresini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 8. “جبهة: Kemanın üst kısmındaki spiral bölge, bu kısmı nağme olarak da bilinir.” (El-Meâni, 2025). 9. “جبهة شعبية: Halkın belirli bir sınıfını temsil eden ya da popüler olan bir yapı.” (El-Meâni, 2025). 10. “جبهة وطنية: Birleşmiş siyasi güçler tarafından oluşturulmuş ve belirli bir amacı olan bir siyasi oluşum veya hareket.” (El-Meâni, 2025). 11. “Cebhah kelimesi, çok yönlü ve farklı bağlamlarda kullanılan bir terimdir. Hem askeri hem toplumsal hem de siyasi anlamlar taşımaktadır. Ayrıca müzikle ilgili de kullanımı vardır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cebhe (جبهة) kelimesi Arapçada ön yüz, cephe anlamına gelir ve askeri terminolojide savaşın yapıldığı alan veya bir ordunun ön hattı olarak kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmiştir ve özellikle tarihî ve askeri metinlerde yaygın biçimde yer alır. Ancak günlük dilde daha çok ön taraf anlamında sınırlı kullanımı vardır; bu da kelimenin anlamında daralmaya işaret eder.

CER (جَر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CER (جَر)** i. (Ar. *cerr*) 1. Sürükleme, çekme: Şimdi arabayı cerre hizmet edecek kuvvet üçleşir (Hüseyin R. Gürpınar). 2. Kendine doğru çekme, celbetme: ‘*Cerr-i menfaat.*’ ‘*Cerr-i nü kud.*’ 3. Medrese talebelerinin üç aylarda (recep, şâban, ramazan) köylerde imamlık ve vâizlik yaparak bir yıllık geçimlerini sağlayacak para ve erzâkı toplamaları işi: ‘Cer hocası.’ Hüseyin Ağa kızdı: -Eee ne olacak? Sen hele ne diye benim işime karışıyor? Getir hocaları buraya (...) Görür onlar bayraklı Hüseyin’in damına cerre gelmeyi (Fahri Celâl). Ebe hanımın bir hâfız oğlu uarmış. Bu ramazan (B...) ye cerre gitmiş (Reşat N. Güntekin - Ö.T.S.). 4. Arap gramerinde kelimeden önce gelen ‘bi, fi, ilâ, min’ vb. harf ve edatların o kelimenin sonunu esre (-i) okutması: ‘Bi-aynihî.’ ‘Fi’l-cenneti’l- me ‘vâ.’ ‘Min-küllü e mr.’ **Bk. Harf-i cer.** 5. **inşaat.** Binâların bâzı kısımlarındaki çekme kuvveti: Betonarme kirişte cer demirlerle karşılaşır (Ekrem H. Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CER (جَر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَر kelimesi, Arapçadaki çok anlamlı bir fiil olup, çeşitli kullanımları ve anlamları vardır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَر الشيء: Bir şeyi çekmek, sürüklemek. Örnek:

a. جَرَّ العربَ (Arabayı çekti). b. جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ الْمَصَائِبَ (Kişinin kendi başına felakete yol açmak).” (El-Meâni, 2025). 3. جَرَّ قَدَمَيْهِ (Ayaklarını sürüyerek gitmek). Örnek: مشى وهو (O, yorgun şekilde adımlarını sürükleyerek yürüdü.).” (El-Meâni, 2025). 4. جَرَّ أُنْيَالَهُ: Kişinin gururlanarak yürüyüp başkalarına kendini göstermesi, kibirli davranması. Örnek: اختال في مشيته تكبرا (O, çok kibirli bir şekilde yürüdü.).” (El-Meâni, 2025). 5. جَرَّ إِلَى الْهَلَاكِ: Felakete sürüklemek ya da birini yıkıma götürmek. Örnek: الفساد (O, başarısızlıkla geri dönmek ya da hayal kırıklığına uğramak. Örnek: عادَ يَجْرُ أُنْيَالُ الْخَبِيَةِ (O, başarısızlıkla geri döndü.).” (El-Meâni, 2025). 6. عادَ يَجْرُ أُنْيَالُ الْخَبِيَةِ: Başarısızlıkla geri dönmek ya da hayal kırıklığına uğramak. Örnek: جَرَّتِ الْبَقَرَاتُ فِي الْمَرْعَةِ بِهُدُوٍّ وَرَاحَةٍ (Çiftlikteki inekler rahatça yürüdü.).” (El-Meâni, 2025). 7. جَرَّتِ الْمَاشِيَةَ (Sürülerinin hareket vermek). Örnek: جَرَّتِ الْمَاشِيَةَ (Çiftlikteki inekler rahatça yürüdü.).” (El-Meâni, 2025). 8. جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ، وَغَيْرِهِ جَرِيرَةً (Kişinin başkalarına zarar vermek). Örnek: أَيْضًا أَسَاءَ إِلَى نَفْسِهِ وَإِلَى غَيْرِهِ (O hem kendine hem de başkalarına kötülük etti).” (El-Meâni, 2025). 9. جَرَّتِ الْخَيْلُ الْأَرْضَ: Atların yere etkisi, genellikle toprakta iz bırakması. Örnek: تَرَكَّتِ الْخَيْلُ أَثَرًا كَبِيرَةً فِي الْحَقْلِ (Atlar, tarlada büyük izler bıraktı).” (El-Meâni, 2025). 10. جَرَّ النَّاقَةَ: Deveyi yavaşça sürmek. Örnek: كَانَ الْفَلَّاحُ يَجْرُ جَمَلَهُ بِبُطْءٍ (Çiftçi, devesini yavaşça sürüyordu).” (El-Meâni, 2025). 11. كُلُّ يَجْرُ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ: Her insan kendi çıkarını düşünür, sadece kendi çıkarı peşinden gider.” (El-Meâni, 2025). 12. جَرَّ فِي الْوَحْلِ: İftira atmak veya kötülemek. Bir kişinin ismini lekelenmek, onun hakkında kötü şeyler söylemek.” (El-Meâni, 2025). 13. جَرَّ إِلَى حَافَةِ الْهَاطِيَةِ: Kişiyi felakete sürüklemek ya da yıkıma götürmek.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَرَّ fiili, genellikle bir şeyi çekmek, sürüklemek veya bir duruma sürüklemek anlamlarında kullanılır. Bununla birlikte, kişisel başarı ve felaketlere yol açma, gururlanma veya insanların durumlarını etkileyen davranışlar için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). Türkçeye bu anlamda geçmiştir, ancak günlük dilde yerini daha çok çekmek gibi sade ifadelerle bırakmıştır. Bu nedenle kelimenin taşıdığı geniş hareket ve kuvvet çağrışımı Türkçede daralmış, anlam alanı kısıtlanmıştır.

CERÂ (جري - جرا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERÂ (جري - جرا) çekimli f. (Ar. cereyân ‘akmak’tan cerâ ‘aktı’) ‘Olan olmuş, olmuş bitmiş’ anlamına gelen Cerâ mâ-cerâ sözünde geçer.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERÂ (جري - جرا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرَى kelimesi, Arapçanın önemli fiillerinden biridir ve bir dizi farklı anlamda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَرَى الماء: Su akıyor veya suyun hareket etmesi. Örnek: جَرَى النَّهْرُ (Nehir aktı).” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرَيَانًا: Akma hâlinde olmak, akış halinde hareket etmek.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَرَى الْفَرَسُ: Atın veya benzeri bir hayvanın koşması, hızla hareket etmesi. Örnek: جَرَى الْفَرَسُ بِسُرْعَةٍ (At hızla koştu).” (El-Meâni, 2025). 5. “أَجْرَاهُ: Birini koşmaya teşvik etmek veya yönlendirmek. Örnek: أَجْرَاهُ الْحَافِرُ (Teşvik onu koşmaya yönlendirdi).” (El-Meâni, 2025). 6. “مَجْرَى: Bir şeyin yol alacağı yer veya bir şeyin hareket ettiği yol. Örnek: مَجْرَى الْمَاءِ (Su yolu, suyun aktığı yer).” (El-Meâni, 2025). 7. “مَجْرَاهَا: Özellikle doğal olaylar için, bir şeyin aktığı yer veya yeri ifade eder. Örneğin, bir nehrin veya geminin yolu.” (El-Meâni, 2025). 8. “مَجْرَى فِي الشَّعْرِ: Şiir veya edebiyatla ilgili bir terim olarak, harflerin veya kelimelerin ritmi ve hareketi anlamına gelir. Örnek: الشَّاعِرُ حَافِظٌ عَلَى مَجْرَى الْوِزْنِ (Şair, veznin akışını korudu).” (El-Meâni, 2025). 9. “مُجَارَاة: Birisiyle aynı hızda veya aynı şekilde hareket etmek. Örnek: مُجَارَاة الْفَرَسِ (Atla aynı hızda gitmek).” (El-Meâni, 2025). 10. “جَارِيَةُ الشَّمْسِ: Güneşin hareketi, genellikle hareketli veya akış hâlinde bir nesne olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 11. “جَارِيَةُ السَّفِينَةِ: Bir geminin hareket etmesi veya seyretmesi.” (El-Meâni, 2025). 12. “جَارِيَةٌ: Aynı zamanda bir fakirlik veya zorluk durumu da olabilir. Örnek: جَارِيَةٌ بَيِّنَةٌ جَرَايَةً (Çok belirgin bir durum).” (El-Meâni, 2025). 13. “مَجْرَةُ الْكَلِمِ: Kelimelerin sonu veya sonu gelen anlamlar. Örnekler: a. بِسْمِ اللَّهِ مُجْرَاهَا (Bismillah, onun akışı): Bu ifade, özellikle gemi veya taşıma anlamında kullanılan bir deyim olabilir.” (El-Meâni, 2025). b. جَرَى النَّهْرُ (Nehir aktı (doğal akış)). c. أَجْرَاهُ الْحَافِرُ (Teşvik onu harekete geçirdi). d. مَجْرَى الْمِيَاهِ (Suyun yol alacağı yer): Özellikle nehirler veya akarsular için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَرَى kelimesi, akış, hareket, koşma ve bir şeyin yönlendirilmesi gibi bir dizi farklı anlam taşıyan çok yönlü bir fiildir. Hem doğrudan hareket ile ilgili kullanılır hem de daha soyut anlamlarda, örneğin kelimelerin ritmi veya akışı gibi, kullanımlarına rastlanabilir.” (El-Meâni, 2025). Türkçeye bu anlamıyla geçmiş olmakla birlikte, günlük dilde yerini akmak gibi daha basit terimlere bırakmıştır. Bu nedenle, kelimenin ifade ettiği hareketlilik ve süreklilik anlamı Türkçede kısıtlanmış ve daralmıştır.

CERAB (جَرَاب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERAB** (جراب) i. (Ar. *cirāb*) 1. Dağarcık, koyun derisinden cüzdan. 2. Çanta, torba.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERAB (جراب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جراب, genellikle deriden yapılan, yiyecek ya da erzak taşımak için kullanılan bir çantadır. Yolculuk sırasında yiyeceklerin taşınmasında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Fıkhi bir anlamda جراب, testislerin koruyucu kısmına ya da örtüsüne işaret edebilir. Bu anlam daha çok bedenin koruyucu ve temizlikle ilgili meselelerinde geçer.” (El-Meâni, 2025). 3. “Daha genel bir anlamda جراب, yiyecekleri taşıyan bir deri çantadır ve günlük kullanımda da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جراب, yolculukta yiyecek taşımak için kullanılan deri çanta anlamına gelir ve ayrıca fıkhi bir terim olarak testislerin koruyucu kısmına da işaret edebilir.” (El-Meâni, 2025). Cerâb (جراب) kelimesi Arapçada torba, kese anlamına gelir ve genellikle küçük saklama kaplarını ifade eder. Türkçeye bu anlamıyla geçmiştir ancak günlük kullanımda yerini daha yaygın olarak torba veya kese kelimelerine bırakmıştır. Böylece kelimenin kullanımı daralmış ve anlam alanı sınırlı kalmıştır.

CERAD (جراد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERAD** (جراد) i. (Ar. *cerād*) 1. Çekirge: *Nice benzer sana tarz-ı pâdişâhân-ı selef / Bir midir pervâz-I ankâ ile pervâz-ı cerād* (Nefî). *Bitti gitti ne kadar tahm-ı niyâz ektime / Uğradı hürmen-i ümmîdime san hayl-i cerād* (Esrar Dede). 2. **mec.** Yağmacılar gürûhu.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERAD (جراد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “لِصِّ جَرَادٌ ifadesi, hırsız anlamına gelir. Özellikle, insanları giydikleri elbiselerden soyup çalan, soygun yapan kişi için kullanılır. Örnek: *ذلك اللص كان جرّاداً يسرق* (O hırsız, insanları soyup mallarını çalan bir جَرَادٌ idi).” (El-Meâni, 2025). 2. “الجراد aynı zamanda metalleri temizleyen kişi anlamına gelir. Özellikle bakır gibi metallerin temizlenmesiyle ilgilidir. Örnek: *كانَ يَنْظِفُ الْأَوَانِي النُّحَاسِيَّةَ، وَكَانَ نَحَاسًا مَاهِرًا* (O, bakır eşyaların temizliğini yapan bir جَرَادٌ idi).” (El-Meâni, 2025). 3. “جراد, özellikle çekirgeler adı verilen böcek türünü ifade eder. Çekirgeler, tarım alanlarını tahrip eden zararlılardır. Örnek: *Tarım alanı, جراد sürüsü tarafından tahrip oldu.*” (El-Meâni, 2025).

4. “ما أدري أيُّ الجراد عاره”: Bu ifade, hangi جراد gitmiş ve geri dönmemiş şeklinde kullanılır ve bir şeyin kaybolduğunu ya da sonuçsuz olduğunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “جراد, Arapçada hırsızlık yapan kişi, metal temizleyicisi veya çekirge gibi anlamlarda kullanılır. Ayrıca bir atasözüne de konu olmuştur.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerad (جراد) kelimesi Arapçada çekirge anlamına gelir ve genellikle tarım zararlısı olan bu böcek türünü ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmiştir ancak günlük dilde daha çok çekirge kelimesi kullanıldığı için cerad kelimesinin kullanımı sınırlı kalmıştır. Bu durum kelimenin anlam alanında daralmaya işaret etmektedir.

CERÂHAT (جراحت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERÂHAT (جراحت) i. (Ar. *cerh* ‘yaralamak’ tan *cirāha* ‘yara’ nın Türkçeye geçmiş şekli *cirāhat*) [Kelime aşağıdaki anlamını dilimizde kazanmıştır] Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hâkim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yangı.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERÂHAT (جراحت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الْجَرَّاحَةُ kelimesi, Arapçaya dayanan bir terim olup çeşitli anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الْجَرَّاحَةُ (cerrahi) kelimesi, genellikle cerrahi müdahale ya da ameliyat anlamında kullanılır. Bir hastalığın tedavi edilmesi amacıyla bedene yapılan kesiler ve müdahaleler bu kategoride yer alır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الْجَرَّاحَةُ, aynı zamanda bedende oluşan kesik ya da yara anlamına gelir. Özellikle bir yaralanma sonucu ortaya çıkan bedensel hasar için de bu terim kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الْجَرَّاحَةُ, hastalık ya da yaralanmaların tedavisinde cerrahi müdahale gerektiren işlemleri ifade eder. Bu işlemler genellikle el ile yapılan ameliyatlara veya bıçakla yapılan tedavi süreçlerini içerir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “الْجَرَّاحَةُ kelimesi, tıpta bir cerrahi müdahale ya da bedensel yaralanma olarak tanımlanabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cerâhat (جراحت) kelimesi Arapçada yaralar, incinmeler anlamına gelir ve tıbbi metinlerde sıkça kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmiştir ancak günlük dilde genellikle yaralar ifadesi tercih edildiği için cerâhat kelimesinin kullanımı sınırlı kalmıştır. Bu nedenle kelimenin anlam alanında daralma görülmektedir.

CERÂİD (جراند) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERÂİD (جراند) i. (Ar. *cerîde* ‘gazete’nin çoğul şekli *cerâ'id*) Gazeteler, cerîdeler: *Nasıl yâ Rab yaşar birçok cerâid sahn-ı âlemde / Yalan yanlış havâdis yazmamak şâyet nizam olsa* (Fâzıl A. Aykaç). *Ecnebî cerâidini okur, tercüme eder, taşra mektuptarım hülâsa eder* (Hâlit Z. Uşaklıgil).” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERÂİD (جراند) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجريدة: Bir tür palmiye yaprağından yapılan uzun bir saf (yaprak). Bu, özellikle palmiye ağacının yapraklarının kabuğunun soyulmasıyla elde edilir. Örnek: كثير من الناس يستخدمون الجريدة في صناعات تقليدية (Birçok insan, geleneksel el sanatlarında hurma yaprağı cerîde kullanır).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “الجريدة: Para anlamında da kullanılır, özellikle malın küçük bir kısmı ya da artığı için kullanılır. Örnek: لقد قمت بإعطاءه الجريدة من (Ona yüklü bir miktar para verdim).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “الجريدة: Atlar arasında yer alan, özellikle yaya olmayan yani süregelen atlar anlamında bir kullanımı vardır. Örnek: تتميز الجريدة بسرعتها وقوتها (Cerîde, hızı ve gücüyle öne çıkar).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “الجريدة: Askeri envanter defteri, bir anlamda askeri personelin maaş ve ödemelerini kaydetmek için kullanılan defterdir. Örnek: يتم تسجيل الأرزاق في الجريدة (Erzaklar, kayıt defterine yazılır).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “الجريدة: En yaygın anlamı, günlük gazete ya da yayın organı olarak kullanılır. Bu anlam, güncel haberler ve makaleler yayınlayan basılı bir yayını ifade eder. Örnek: قرأت مقالاً مثيراً في الجريدة اليوم (Bugün gazetede ilginç bir makale okudum).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “الجريدة kelimesi, doğal bir malzeme, para, atlar, askeri defter ve gazete gibi çeşitli anlamlarda kullanılabilir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Cerâid (جراند) kelimesi Arapçada gazeteler anlamına gelir ve yazılı basın organlarını ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmiştir ve özellikle edebi ve resmi metinlerde bu anlamıyla kullanılmıştır. Ancak günlük dilde gazete kelimesinin daha yaygın tercih edilmesi sebebiyle, cerâid kelimesinin kullanımı sınırlı kalmış, anlam alanında daralma yaşanmıştır.

CERÂİM (جرائم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERÂİM** (جرائم) i. (Ar. *cerîme* ‘suç’un çoğul şekli *cerâ'im*) Suçlar, kabâhatler, cerîmeler, günahlar: *Ezan günlerini tecâvüz etmek, fırar teşebbüsünde bulunmak gibi cerâim sâhibi olmak kâfi geliyordu* (Ahmet Râsim). *Güzel kadınlar için yapılan cerâimin en müthiş çirkin şiiirlerdir* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERÂİM (جرائم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرَائِم kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terim olup جَرَائِم şeklinde çoğul (taksir) olarak kullanılır. Bu kelimenin جرم kökünden türediği anlaşılmaktadır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “جَرَائِم (جمع) kelimesi, suçlar anlamında kullanılır. Birden fazla suçun toplandığı durumları ifade eder. Örnek: *الجَرَائِم التي ارتكبها تُعتبر خطيرة* (İşlediği suçlar tehlikeli kabul ediliyor).” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرم kökü, suç işlemek ya da günah işlemek anlamında kullanılır. جَرَائِم kelimesi, bu kökten türeyerek birden fazla suç anlamını taşır. Örnek: *حكمت المحكمة على المدعى عليه بالسجن بسبب الجرائم التي ارتكبها* (Mahkeme, sanığı işlediği suçlar nedeniyle hapse mahkûm etti.)” (El-Meâni, 2025). 4. “جَرم kelimesi ayrıca büyük suç ya da günah anlamında da kullanılır, bu bağlamda جَرَائِم kelimesi, toplumsal ya da bireysel olarak işlenmiş olan çeşitli suçların toplandığı bir kavram olarak genişler.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “*الحكومة تتخذ إجراءات للحد من الجَرَائِم في المدن الكبرى*” (Hükûmet, büyük şehirlerdeki suçları azaltmak için önlemler alıyor)” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَرَائِم kelimesi, suçlar veya günahlar anlamına gelir ve جَرم kökünden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). Cerâim (جرائم) kelimesi Arapçada suçlar, kabahatler anlamına gelir ve hukukî metinlerde sıkça kullanılır. Türkçeye aynı anlamda geçmiş olsa da, günlük dilde suçlar ifadesi daha yaygın olduğu için cerâim kelimesi daha çok resmi veya edebi bağlamlarda tercih edilmektedir. Bu durum, kelimenin kullanım alanının daralmasına yol açmıştır.

CERÂYE (جرايه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERÂYE** (جرايه) i. (Ar. *cerâye* ‘asker tayını’) Bir vakıf tarafından fakirlere nakten veya yiyecek şeklinde yapılan yardım.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

Cerâye (جرايه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerâye (جرايه), askerlerin günlük rasyonlarını ifade eder. Yani, bir askerin günlük olarak alacağı yemek veya yiyecek miktarına جَرايه denir. Örnek: *تم توزيع الجَرايه*”

على الجنود في الصباح (Askerlere sabahları günlük rasyonları dağıtıldı.)” (El-Meâni, 2025).

2. “Bu terim, genellikle orduya ait olan ve askerlerin günlük yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan yemek veya rasyon anlamında da kullanılır. Örnek: الجراية تكفي الجندي طوال اليوم (Günlük rasyon, askeri bütün gün boyunca besler.)” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جراية, askeri bağlamda bir askerin günlük yemek veya rasyonunu ifade eden bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). Cerâye (جرايه) kelimesi Arapçada cesaret, yürek anlamına gelir ve bir kişinin korkusuz, gözü pek tavrını ifade eder. Türkçeye sınırlı biçimde geçmiş olup, daha çok edebi metinlerde kullanılmıştır. Günlük dilde bu anlamını karşılayan daha basit ifadeler tercih edildiği için kelimenin kullanım alanı daralmış ve anlamı kısıtlanmıştır.

CERBEZE (جرزه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERBEZE (جرزه)** i. (Ar. *Cerbeze* ‘hilekarlık, kurnazlık’) [Kelime aşağıdaki anlamları Türkçede kazanmıştır] 1. Kolay, güzel ve inandırıncı şekilde konuşma yeteneği: *Artık fetânetini, dirâyetini, cerbezelerini meydana koymaya başladı (Hüseyin R. Gürpınar). Cerbezemde viskilerin de tesîri var (Refik H. Karay).* 2. Beceriklilik, tuttuğunu koparma: *Bu başarı yalnız kendi cerbezelerinin eseri değildir (Ahmed Midhat Efendi). Yıldırım'ın oğulları arasındaki saltanat kavgası, esâsen sarsıntı geçiren devleti hemen hemen yıkılma raddelerine getirmiş, ancak Çelebi Mehmed'in (Fâtih'inedesi) gücü, cerbezeleri ve kardeş bisyanlannz kanla bastırması sâyesinde devlet kurtulabilmekmiştir (Ahmet Kabaklı).*” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERBEZE (جرزه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُرْبُزْ kelimesi, kötü bir ekmek ya da bozulmuş yiyecek anlamında kullanılır. Genelde kötü kalitede, bozulmuş veya istenmeyen bir yiyecek olarak tarif edilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُرْبُزْ, Arapçaya geçmiş bir kelime olup, كُرْبُزْ kelimesinden türetilmiştir. Bu, kötü, bozuk ekmek anlamını taşır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu kelime, Türkçedeki körpe gibi bazı eski Arapça kelimelere benzer olarak, bozulmuş veya kalitesiz yiyecekleri tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جُرْبُزْ, kötü veya bozulmuş yiyecek, genellikle kötü kalitede ekmek anlamında kullanılan bir Arapçadır.” (El-Meâni, 2025). Cerbeze (جرزه) kelimesi

Arapçada belirli bir anlamda yer alan ve nadiren kullanılan bir terimdir. Türkçeye geçişi oldukça sınırlıdır ve günlük ya da akademik dilde yaygınlık kazanamamıştır. Bu nedenle kelimenin kullanım alanı oldukça daralmış ve anlam bütünlüğü büyük ölçüde korunamamıştır.

CEREB (جرب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEREB (جرب)** i. (Ar. *cereb*) Uyuz hastalığı: ‘*Mübtelâ-yı cereb olmak.*’” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CEREB (جرب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “**الجَرَبُ**: Cüzzam ya da halk arasında sedef olarak da anılabilir, bir tür deri hastalığıdır. Bu hastalık, genellikle **حَمَكُ الجَرَب** (Görülmesiyle bilinen cilt paraziti) tarafından meydana gelir. Ciltte şiddetli kaşıntılara yol açar.” (El-Meâni, 2025). 2. “**حَمَكُ الجَرَب** (Görüntüsü mikroskobik olan bu parazit), cilt altına yerleşerek kaşıntıya neden olur. Özellikle geceleri, kişi kaşındıkça semptomlar şiddetlenir.” (El-Meâni, 2025). 3. “**الجَرَبُ** tedavi edilebilir bir hastalıktır. Tedavisi genellikle topikal kremler ve ilaçlarla yapılır. Ayrıca hijyen kurallarına dikkat edilmesi gerekir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “**الجَرَبُ** ciltte kaşıntıya yol açan ve bir parazit tarafından meydana gelen bir deri hastalığıdır.” (El-Meâni, 2025). Cereb (جرب) kelimesi Arapçada uyuz hastalığı anlamına gelir ve tıbbi terim olarak kullanılır. Türkçeye de benzer anlamda geçmiş olmakla birlikte, günlük dilde bu kelime yerine daha yaygın ifadeler kullanıldığı için anlam alanında daralma yaşanmıştır.

CEREM (جرم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEREM (جرم)** i. Dilimizde **Lâ-cerem** söyleyişinde geçer. Bk. LACEREM.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

“**LÂCEREM (لاجرم)** zf. (Ar. Olumsuzluk eki *lâ* ve *cerem* "ayrılmak, kesilmek" ile *lâ-cerem* "ayrılması mümkün olmayan") Şüphesiz, besbelli: *Her kim dosta erişe lâcerem dura dü şe / Âşık canı hemîşe sermest ü hammar gerek* (Yûnus Emre). *Anın kıymetin bilmedim lâcerem* (Hoca Mes'ud). *Lâcerem Tanrı ana rahmet kıta* (Süleyman Çelebi).” (Ayverdi, 2010, s. 731).

CEREM (جرم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرَمَ: Kesinlikle, şüphesiz, kaçınılmaz olarak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bazen yemin ifadesi olarak kullanılır. Örneğin: لَّا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ (Kesinlikle onlar ahirette hüsrana uğrayanlardır).” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرِيمَةٌ لَا تُعْتَفَرُ (Affedilmez suç, bağışlanamaz hata): Çok ağır suç anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır çağdaş Arapçasında لَا جَرَمَ ifadesi klasik ve edebi bir kullanıma sahiptir, ancak günlük konuşma dilinde yaygın değildir. Bunun yerine أَكِيدَ (kesinlikle), طَبْعًا (tabii ki), لَا شَكَّ (şüphesiz) gibi ifadeler daha sık kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerem (جرم) kelimesi Arapçada suç, kabahat anlamına gelir ve hukuk alanında sıkça kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmesine rağmen, günlük dilde daha çok suç kelimesi tercih edildiği için cerem kelimesinin kullanımı genellikle resmi veya edebi metinlerle sınırlı kalmıştır. Bu durum kelimenin anlam alanında daralmaya işaret eder.

CEREME Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEREME** i. (Ar. *cerîme* ‘suç, günah’tan) [Kelime aşağıdaki anlamları Türkçede kazanmıştır] 1. Kendi suçu olmadığı halde başkası tarafından yapılan veya kazâ ile meydana gelen bir zararı ödeme, sîneye çekme [Eski şekli için Bk. CERÎME]. 2. Kânünen mecbûriyet olmadığı halde verilmek zorunda kalınan para: *Koç Köroğlu böyle söyledi size / Ceremesin kesin bin dört yüz kıza* (Köroğlu). *Nefer başma bir altm cereme vererek Rumelihisârî’nin bulunduğu yere geçmiş* (Yahyâ Kemal). *Bir cezâ sandığı kuralım. Herkes ayda muayyen bir para versin. Cezâyâ çarpılanların ceremesini bu sandık ödesin* (Burhan Felek).” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CEREME Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرَمَ kelimesi, Arapçadaki günah işlemek veya suç işlemek gibi anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَرَمَ الرَّجُلُ: Adam suç işledi ya da bir günah işledi.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرَمَ نَفْسَهُ: Kendi kendine zarar verdi, yanlış bir şey yaptı.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَرَمَ عَلَيْهِم: Onlara zarar verdi, onların aleyhine bir şey yaptı.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَرَمَ الشَّيْءَ: Bir şeyi kestirmek, kesmek ya da bir şeyin başını almak anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَرَمَ الرَّجُلُ: Bir kişiye zarar vermek veya onun başını kesmek.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَرَمَ الثَّمَرُ: Meyveyi toplamak, yani meyve almak.” (El-

Meâni, 2025). 8. “لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ: Bir kavmin kininden dolayı yanlış bir şey yapmayın, onlara karşı aşırı hareket etmeyin.” (El-Meâni, 2025). 9. “Birinin جَرَم yapması, bir suç veya yanlış davranışta bulunması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 10. “Aynı zamanda, bir şeyin kesilmesi veya koparılması gibi fiziksel anlamlarda da kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cereme (جرمة) kelimesi Arapçada ceza, tazminat anlamına gelir ve hukuki bağlamlarda kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmiş olsa da günlük dilde ceza ifadesi daha yaygın olduğu için cereme kelimesinin kullanımı sınırlı kalmıştır. Bu nedenle kelimenin anlam alanında daralma söz konusudur.

CERES (جرس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERES (جرس) i. (Ar. ceres) 1. Çan: Râz-ı derûnu taşraya salmak revâ değil / Budur günâhı kim asılır muttasıl ceres (Fuzûlî). Çekilir kâfile-i ömr diyâr-ı ademe / Nâle-i cân u dil ol kâfileye bang-i ceres (Şeyh Yahyâ Efendi'den). 2. Hayvanların boynuna takılan çingirak.” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CERES (جرس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الْجَرَسُ kelimesi, çeşitli anlamlara sahip bir kelimedir ve şu şekillerde kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الْجَرَسُ: Hareket ve ses anlamına gelir. Aynı zamanda bir nesnenin ses çıkarmasına, özellikle de sallandığında ses çıkaran bir aracın sesine de denir.” (El-Meâni, 2025). 3. “أداة جَرَس: Genellikle bakır veya benzeri bir malzemeden yapılan, iç kısmında küçük sert bir parça bulunan, sallandığında ses çıkaran bir araçtır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَرَسُ الإنذار: Elektrikli bir uyarı cihazıdır, tehlike durumlarını bildiren ve alarm sesi çıkaran bir cihaz.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَرَسُ الباب: Kapı çanı veya zile verilen isimdir. Elektrikli olanları yaygındır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَرَسُ البقرة: İneklerin boynuna takılan küçük bir zildir, böylece yerini belirlemek daha kolay olur.” (El-Meâni, 2025). 7. “مدقَّة الجرس: Zilin çalınmasını sağlayan çekiç ya da tokmak.” (El-Meâni, 2025). 8. “ذات الأجراس: Bu terim, hareket ederken sesi çıkaran ve genellikle yılan türlerinden olan, kuyruğunda ziller bulunan zehirli hayvanlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 9. “جَرَسُ الباب: evlerde ve apartmanlarda kapı çalmak için kullanılır, elektrikli modelleri yaygın olup, daha modern binalarda sıklıkla görülür.” (El-Meâni, 2025). 10.

“جَرَسُ الإنذار” genellikle güvenlik sistemlerinde tehlike anında sesli alarm vermek amacıyla kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “الجَرَسُ, ses çıkaran bir araç olarak hem günlük yaşamda kullanılan fiziksel nesneleri hem de belirli işlevleri tanımlar.” (El-Meâni, 2025). Türkçeye aynı anlamda geçmiştir ve özellikle eski metinlerde yer almasına rağmen günlük dilde daha çok zil kelimesi kullanıldığı için anlam alanında daralma yaşanmıştır.

CEREYAN (جریان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEREYAN (جریان) i.** (Ar. *cereyân*) [Konuşma dilde ceryan şeklinde kullanılır] **1.** Bir yönden bir yöne doğru akma, akış: ‘Su cereyânı.’ ‘Hava cereyânı.’ ‘Cereyân-ı dem: Kan dolaşımı.’ Uçuşan kar taneleri, her an değişen cereyanlara tebaan oradan oraya savruluyorlardı. (Mehmet Rauf). Karadeniz’in suları, tek çıkış kapısı olan Boğaz’dan uslu uslu geçmek istediği halde Boğaziçi’nin tabîi ârızalan (...) bu cereyânı kışkırtır, kamçılar (...) istikâametini değiştirmeye zorlar (Sâmiha Ayverdi). **2.** Elektrik yüklü zerrecelerin bir yöne doğru yer değiştirmesi olayı ve bu olayın meydana getirdiği etki, elektrik akımı, seyyâle: ‘Cereyan gelmek.’ ‘Cereyan kesilmek.’ ‘Cereyan çarpmak.’ **3.** Geçme, geçiş. **4.** Olma, oluş, vuku bulma: ‘Vak ‘amn cereyânı sırasında odada başka kimse yokmuş.’ **5. mec.** Fikir, sanat veya siyâset alanlarında ortaya çıkan belli bir görüş tarzı: ‘Tasavvuf cereyânı.’ ‘Klasik cereyan.’ ‘Çünkü netîce, ya Cermen veyahut İslav nüfûzunun galebesine müncer olacaktır. Yâni Avrupa politikasına bu iki cereyandan biri tahakküm edecektir (Ahmet Râsim). ... Görüşlerimizde Haçlı dünyâdan gelen her sese, her cereyâna nasıl da gözü kapalı saygı gösteriyorduk (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 191).

CEREYAN (جریان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرِيَان Arapçada جَرَى fiilinden türetilmiş bir isimdir. Türkçeye çevrildiğinde, akıntı, akış veya devam etme gibi anlamlara gelir. Genelde bir şeyin sürekli hareketi, akışı ya da bir olayın devam etmesiyle ilgili kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “**a.** جَرِيَانُ الماء (Suyun akışı). **b.** جَرِيَانُ الرِّيح (Rüzgarın akışı veya esmesi) **c.** جَرِيَانُ الْأَحْدَاثِ (Olayların gelişimi veya süreci): Yani جَرِيَان bir şeyin sürekli hareketi, akışı veya devam etmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **2.** “Cereyan gitti fiilinin mastarından türetilmiş olup hareketin veya olayların sürekliliği veya akışını ifade etmek için kullanılır. Bu

kelime, maddi veya manevi bağlamlarda farklı şekillerde kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Nehirlerde veya derelerde suyun sürekli akışı, suyun hareket etmesi.” (El-Meâni, 2025). 4. “Rüzgarın belirli bir yönde sürekli akışı.” (El-Meâni, 2025). 5. “İşin veya çalışmanın kesintisiz olarak devam etmesi.” (El-Meâni, 2025). 6. “Olayların sürekli bir şekilde ilerlemesi, yaşamda, siyasette veya sosyal bağlamda devam etmesi.” (El-Meâni, 2025). 7. “Geminin denizde veya nehirde ilerlemesi.” (El-Meâni, 2025). 8. “Bir olayın sürekli olarak gelişmesi veya ilerlemesi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Cereyan kelimesi, sürekli bir şekilde gerçekleşen her şeyi ifade etmek için kullanılır; ister su ve rüzgar gibi doğal unsurlar, isterse işlerin ve olayların ilerleyişi gibi durumlar olsun.” (El-Meâni, 2025). Cereyan (جریان) kelimesi Arapçada akış, akma anlamına gelir ve özellikle suyun veya herhangi bir sıvının hareketini tanımlar. Türkçeye bu anlamıyla geçmiştir ve günlük dilde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak kelimenin kapsamı bazen sadece fiziksel akışla sınırlı kalmakta, mecaz anlamları daha az öne çıkmaktadır.

CERH (جرح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERH (جرح)** i. (Ar. *cerḥ*) 1. Yaralama: *Maahâzâ cerh ve sirkat misillü ef'âl-i cinâiyyeden bir şey olmadığı dahi bilcümle revîş-i ahvalden anlaşılaraq...* (Ahmed Midhat Efendi). 2. Bir iddia, fikir ve düşüncüyü çürütme, reddetme, kabul etmeme: *Frenklerin 'ésprit de contradiction' dedikleri, her fikri zıt bir fikirle cerhe kalkışma ihtiyâcını yerine getirmek fırsatını bulurdu* (Yâkub K. Karaosmanoğlu'ndan).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERH (جرح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جرحه: Vücudunda bir iz veya yara açmak, silah, taş veya diğer keskin aletlerle /Onu yaraladı: Vücudunda silah, taş gibi keskin aletlerle iz veya yara açtı.” (El-Meâni, 2025). 2. “جرحه بلسانه: Ona dilinden hakaret etmek, onu kötü sözlerle yaralamak / Onu diliyle yaraladı / Ona hakaret etti.” (El-Meâni, 2025). 3. “جرح الشاهد: Tanığının sözlerini ve tanıklığını kabul etmemek, ona güvenmemek / Şahidi reddetti/ Onun sözleri ve tanıklığı kabul edilmedi.” (El-Meâni, 2025). 4. “جرح الشيء: Bir şeyin kazanılması /O şeyi kazandı, Onu elde etti.” (El-Meâni, 2025). 5. “جرح لعياله: Ailesine kazanç sağlamak, onlara geçim sağlamak / Ailesine kazanç sağladı: Ailesi için para kazandı.” (El-Meâni, 2025).

6. “Bu ifadeler, fiziksel bir yaralanma, sözlü hakaret veya bir şeyin elde edilmesi gibi farklı anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerh (جرح) kelimesi Arapçada yaralama, kesi anlamına gelir ve tıbbi veya mecazî bağlamlarda sıkça kullanılır. Türkçeye aynı anlamda geçmesine rağmen, günlük dilde daha çok yaralanma terimi tercih edildiği için kelimenin kullanımı sınırlı kalmış ve anlam alanında daralma yaşanmıştır.

Cerh-i Amd Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cerh-i amd: Bir kimseyi kasten ve tasarlayarak yaralama.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerh-i Amd Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerh-i amd (جرح عمد): Bu terim, bir kişiyi kasıtlı ve planlı bir şekilde yaralama anlamına gelir. Cerh-i amd hem hukuk hem de günlük dilde kullanılan bir kavramdır ve genellikle suç anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Bu terim, yaralama eyleminin kasıtlı olduğunu ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiğini ifade eder.” (El-Meâni, 2025).
2. “Cerh-i amd: Bir kimseyi kasten ve tasarlayarak yaralama.” (El-Meâni, 2025).
3. “Hukuk sistemlerinde, cerh-i amd suç olarak kabul edilir ve bunun cezai sorumluluğu vardır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerh-i Amd (جرح عمد) ifadesi Arapçada kasten yaralama anlamına gelir. Bu terim, hukuki metinlerde bilerek ve isteyerek yapılan fiziksel zarar verme eylemini tanımlar. Türkçede benzer şekilde kullanılsa da günlük dilde daha çok kasten yaralama ifadesi tercih edildiği için bu terimin kullanımı sınırlı kalmıştır.

Cerhî (جرحي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• Cerhî (جرحي) *sıf.* (nispet eki-/ile) Yaralama ile ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerhî (جرحي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerhî (جرحي) Arapçada yaralama ile ilgili anlamına gelir ve genellikle cerh (yaralama) kelimesine nispet (ilişkilendirme) eklenerek oluşturulmuş bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025).
2. “Cerhî (جرحي), yaralama veya zedelenme durumu ile alakalı bir sıfat olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerhî (جرحي) kelimesi Arapçada yaralı anlamına gelir ve genellikle tıbbi ya da savaş durumlarında kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmiş olup, daha çok resmi

ve edebi metinlerde yer almaktadır. Günlük dilde ise yaralı kelimesi tercih edildiği için anlam alanı daralmıştır.

Cerhiyye (جرحيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cerhiyye (جرحيه) *sıf.* Cerhî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Âlâmât-t cerhiyye: Yaralama izleri.*’ ‘*Âlat-ı cerhiyye: Yaralama âletleri.*’” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerhiyye (جرحيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerhiyye (جرحيه), Cerhî (جرحي) sıfatının dişil (müennes) formudur. Bu, yaralama ile ilgili bir durumu veya durumu ifade eden bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cerhiyye kelimesi, belirli nesneleri veya durumları tanımlamak için kullanılır ve müennes (dişil) formda kullanıldığında, genellikle kadınsı isimlerle ilgili olan durumları ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerhiyye (جرحيه) kelimesi Arapçada yarananma hali veya yaraya ait durum anlamına gelir. Türkçeye sınırlı ölçüde geçmiş olup, tıbbi metinlerde ve edebi anlatımlarda yer almıştır. Günlük kullanımda daha çok yarananma ifadesi tercih edildiği için kelimenin anlam alanı daralmıştır.

CERÎ (جرى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERÎ (جرى) *sıf.* (Ar. *cur'et* ‘yiğit, cesur olmak’tan *cerî*’) 1. Yürekli, cesur, gözü pek: *Hem münşî-i ser-âmed ü hem nâzım-ı cerî* (Nâilî). *Sen bu cerî hûn-i asîli insanlığı ihyâ için îsâr edeceksin* (Tevfik Fikret). 2. Küstah: *Vay gidi cerî teresler!* (Ahmed Vefik Paşa).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERÎ (جرى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرِيء kelimesi, cesur, atılgan, ya da korkusuz biri anlamına gelir. Aynı zamanda bir kişinin dilindeki cesaret ve açık sözlülüğü ifade etmek için de kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَرُوء على: Bir şeyin sürekli cesur veya atılgan bir tavır sergilediğini belirten bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرِيء اللسان: Dili sivri, açık sözlü.” (El-Meâni, 2025). 4. “كَانَ جَرِيئاً فِي حَدِيثِهِ: Konuşmalarında cesur, açık sözlü ve korkusuzdu.” (El-Meâni, 2025). 5. “عَمَلٌ جَرِيءٌ: Cesur, riskli bir iş veya eylem.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu sıfat,

özellikle cesaret ve risk alma durumlarıyla bağlantılıdır ve kişilerin dilindeki cesurluğu da ifade etmek için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerî (جرى) kelimesi Arapçada cesur, yürekli anlamına gelir ve bir kişinin korkusuz, atılgan tavrını ifade eder. Türkçeye sınırlı şekilde geçmiştir ve daha çok edebi veya klasik metinlerde kullanılmıştır. Günlük dilde bu anlamı karşılayan farklı kelimeler tercih edildiği için kelimenin kullanım alanı daralmıştır.

Cerû'l-Kalem Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★ **Cerû'l-kalem:** Kalemini cesurca kullanan.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerû'l-Kalem Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerû'l-kalem (جرى القلم) ifadesi, kalemini cesurca kullanan anlamına gelir. Bu terim, özellikle yazılı ifadelerinde cesur, açık sözlü, korkusuz olan kişileri tanımlamak için kullanılır. Yani, bir kişinin yazı yazarken düşüncelerini veya görüşlerini çekinmeden, açıkça ifade etmesi durumudur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cerû'l-kalem: Kalemini cesurca kullanan, yazılarında cesur ve açık sözlü olan kişi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerû'l-kalem (جرى القلم) ifadesi Arapçada kalemin cesareti anlamına gelir ve özellikle edebi metinlerde, yazının veya ifadenin cesur ve doğrudan olmasını tanımlamak için kullanılır. Türkçeye sınırlı ölçüde geçmiştir ve daha çok klasik eserlerde rastlanır. Günlük kullanımda benzer anlamlar farklı ifadelerle karşılandığından anlam alanı daralmıştır.

Cerû'l-Lisanı Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**Cerû'l-lisanı:** Cesurca konuşan, sözünü esirgemeyen: *Cerû 'l-lisan bir şuh-zaban olup...* (Sâlim Tezkiresi).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerû'l-Lisanı Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جرىء اللسان (Cerû'l l-lisan) ifadesi سليلط اللسان ile eşdeğer olup, bir kişinin dilinin çok açık, cesur veya hatta bazen acımasız olduğunu ifade eder. Yani, bu kişi düşünmeden, bazen uygunsuz şekilde konuşabilir ve insanları kırarak, rahatsız edecek şekilde dile getirebilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جرىء اللسان: Dilini cesurca ve düşüncesizce kullanan

kişi, bazen aşırı derecede açık sözlü ve eleştirel olan.” (El-Meâni, 2025). 3. “سليط اللسان: Aynı anlamda kullanılır ve genellikle çok sert veya kırıcı bir dil kullanan biri için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جريء اللسان kişi, çevresindeki insanları bazen kırabiliyor çünkü her şeyi açıkça söylüyor.” (El-Meâni, 2025). 5. “O, سليط اللسان olarak tanınır, çünkü söyledikleri çoğu zaman çok keskin ve yerinde değildir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu terim, bir kişinin dilinin keskinliğini veya aşırı derecede eleştirel ve acımasız olduğunu tanımlamak için kullanılır. Cerîü’l-lisan (جری اللسان) ifadesi Arapçada dilin cesareti anlamına gelir ve kişinin sözlerinde açık, korkusuz ve doğrudan olması durumunu ifade eder. Türkçeye sınırlı şekilde geçmiş olup, daha çok edebi ve klasik metinlerde kullanılmıştır. Günlük dilde benzer anlamlar farklı ifadelerle karşılandığından, kelimenin kullanım alanı daralmıştır.

CERÎDE (جريدة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERÎDE (جريدة) i. (Ar. *cerîde*) 1. Gazete: *Müdâhale etmemek için dudaklarını ısırır, eline bir cerîde alırdı* (Halit Z. Uşaklıgil). *Cerîdeler hâkânının buyruğunu yazdılar* (Yusuf Z. Ortaç). 2. Eskiden haraç tahsildarlarının bir nevi kadastro gibi arâzinin ölçülerini kaydettikleri defter. 3. eski. Resmî dâirelerde önemli olayların kaydedildiği kağıt veya defter, kayıt defteri: ‘*Cerîde-i nüfus: Nüfus kütüğü.*’ ” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERÎDE (جريدة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجريدة kelimesinin Sâfe uzun bir dal- Palmiyenin yapraklarından çıkarılan uzun bir dal.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bir miktar paranın kalan kısmı.” (El-Meâni, 2025). 3. “Yalnızca binicisi olmayan atlar, yani binek olmayan atlar.” (El-Meâni, 2025). 4. “Orduya ait gelir-gider defteri.” (El-Meâni, 2025). 5. “Günlük yayımlanan haberler ve makaleler içeren basılı materyal. Ve çoğulu da جراند (ceza) şeklindedir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerîde (جريدة) kelimesi Arapçada gazete, dergi anlamına gelir ve yazılı haber veya bilgi kaynaklarını ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmiştir ve resmi ya da edebi metinlerde kullanılmıştır. Günlük dilde gazete kelimesi daha yaygın olduğu için cerîde kullanımı sınırlı kalmış, anlam alanında daralma yaşanmıştır.

CERİH (جريح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERİH (جريح) *sıf.* (Ar. *cerh* ‘yaralamak’tan *cerîh*) Yaralı.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERİH (جريح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جريح” kelimesi, Arapçada حَرِيح (müzekker tekil) kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime, yaralı ya da incinmiş kişi anlamına gelir. Genellikle savaşta veya bir kaza sonucu yaralanan kişiyi tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Türkçeye çevrildiğinde, yaralı veya gasil vücudunda yaralanma olan kişi olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerih (جريح) kelimesi Arapçada yaralı, sakat anlamına gelir ve özellikle tıbbi veya savaş bağlamlarında kullanılır. Türkçeye aynı anlamda geçmesine rağmen günlük dilde daha çok yaralı kelimesi tercih edildiği için kullanım alanı sınırlı kalmış, anlamında daralma yaşanmıştır.

Cerîhü'l-Kalb Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★ Cerîhü'l-kalb (-fuad): Yüreği yaralı.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerîhü'l-Kalb Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerîhü'l-kalb (-fuad)” ifadesi, yüreği yaralı veya kalbi yaralı anlamına gelir. Bu terim, genellikle duygusal acıyı veya kalpteki derin üzüntü ya da kırıklığı tanımlamak için kullanılır. Kelime, fiziksel bir yaradan ziyade, duygusal bir acıyı veya ruhsal bir travmayı anlatır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Örneğin, bir kişi derin bir kayıp yaşadığında veya büyük bir hayal kırıklığına uğradığında, cerîhü'l-kalb ifadesi kullanılabilir, yani kalbi kırık veya duygusal olarak yaralı bir durumda olduğu anlatılmak istenebilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerîhü'l-kalb (جريح القلب) ifadesi Arapçada kalbin yarası anlamına gelir ve mecazi olarak duygusal acı veya içsel sıkıntıyı tanımlar. Türkçeye doğrudan geçmese de, benzer anlamlar edebi metinlerde kullanılmıştır. Bu ifade, anlam olarak genişletilmiş ve özellikle duygusal durumları anlatmada mecazi bir derinlik kazanmıştır.

CERÎHA (جريحه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERÎHA (جريحه)** i. (Ar. *cerh* ‘yaralamak’tan *cerîha*) [Arapça da yaraya *curh* denir, kelime Türkçede türetilmiştir] Yara: *Dün kan akararak cerîhasından / Emreyledi kim karîhasından* (Abdülhak Hâmit). *Başını öne eğerek iki kelime ile bütün cerfha-i kalbini meydana koymuştu* (Hâlit Z. Uşaklıgil).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERÎHA (جريحه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرِيحَة kelimesi, جَرِيح (yaralı) kelimesinin kadın hali olarak kullanılır. Yani, جَرِيحَة bir kadının yaralı olduğunu veya bir kadına ait bir yarayı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “كانت جَرِيحَة في المعركة” (O, savaşta yaralanmış bir kadındı).” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu kelime hem fiziksel hem de duygusal anlamda kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَرِيحَة (Cerîha) kelimesi, Arapçadan türetilmiş olup yara anlamına gelir. Arapçada *cerh* kelimesi yaralamak anlamına gelir ve *cerîha* da yaralanmış bölgeyi ifade eder. Türkçeye bu kelime yara olarak geçmiştir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerîha (جريحه) kelimesi Arapçada yaralı kadın anlamına gelir ve tıbbi ya da mecazi bağlamlarda kullanılır. Türkçede doğrudan karşılığı yaygın olmamakla birlikte, anlam olarak yaralı ifadesinin dişil formu olarak düşünülebilir. Kullanımı sınırlı kalmış ve anlam alanında daralma yaşanmıştır.

CERÎM (جريم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERÎM (جريم)** sıf. ve i. (Ar. *cerm* ‘suç işlemek’ten *cerîm*) Suçlu, kabâhatli (kimse), *mücrim*.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERÎM (جريم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “عظيم الجسم، سمين: Büyük vücutlu, şişman veya iri yapılı kişi veya şey.” (El-Meâni, 2025). 2. “مذنب: Suçlu, günahkâr, bir suç işlemiş kişi.” (El-Meâni, 2025). 3. “تمر: Kurutulmuş hurma, yani kuru hurma.” (El-Meâni, 2025). 4. “نوى، بذر: Hurma çekirdeği veya tohum.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu anlamlar, kelimenin bağlama göre farklı kullanımlara sahip olduğunu gösterir. Örnekler: a. جَرِيم عَظِيم الجسم (Büyük yapılı bir kişi). b. جَرِيم مَذْنِب (Suçlu bir kişi). c. جَرِيم من التمر (Kuru hurma). d. جَرِيم نوى (Hurma çekirdeği).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerim (جریم) kelimesi Arapçada suçlu, kabahatli anlamına gelir. Türkçeye sınırlı şekilde geçmiş olup, daha çok eski metinlerde ve hukukî bağlamlarda kullanılmıştır. Günlük dilde suçlu ifadesi tercih edildiği için anlam alanında daralma meydana gelmiştir.

CERÎME (جریم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERÎME (جریم)** i. (Ar. *cerm* ‘suç, günah işlemek’ten *cerîme*) **1.** Suç, kabahat. **2.** Suç işleyenden alınan para, para cezası. [Kelime Türkçede daha çok *cerime* şeklinde kullanılmaktadır]: *Dolambaçlı yollarla yüzlerce ve binlerce cezâ ve cerîme adı ile alınan paralar da buna inzımam eder* (Polonyalı Simon Seyahatnâmesi Terc.). *Eksik satanın hakkından gelinip sebzevattan olursa iki dirhemine bir akçe, gayriden olursa dirhemine bir akçe cerîme alına* (Mec. Um. Bel.). *Meselâ ayakkabıcıların yaptıkları çizme, pabuç ve paşmakların akçe başına iki gün dayanması gerektiği, bu müddet dolmadan sökülürse dikicinin, gön ve sahtiyan delinirse debbâğın suçlu bulunup kıymeti kadar cerfme alınacağı kaydedilmiştir* (Mübahat Kütükoğlu).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERÎME (جریم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرِيمَة kelimesi, suç anlamına gelir ve genellikle yasalar tarafından cezalandırılan her türlü kötü davranışı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **2.** “جَرِيمَة her türlü suç anlamına gelir, bu suç kanunlar tarafından cezalandırılan ve maddi ya da manevi zarar veren bir eylemi kapsar. Suç, müeyyideye tabi olan her türlü davranışı içerir, ister ihlal, ister kabahat veya cinayet olsun.” (El-Meâni, 2025). **3.** “جَرِيمَة bir cinayet olarak da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). **4.** “Kazanç sağlayan (erkek) anlamında kullanılır, yani erkeklerin iş veya çalışma ile ilgili başarılarını anlatan bir tabirdir.” (El-Meâni, 2025). **5.** “Ahlaki suç anlamına gelir ve bu tür suçlar, şeref ve namus ile ilgili olanları kapsar.” (El-Meâni, 2025). **6.** “Suç sahnesi, suçun işlendiği yerdir.” (El-Meâni, 2025). **7.** جَرِيمَة kelimesinin çoğul şekli: جرائم (suçlar), الجَرِيمَةُ تَمَسُّ الشَّرَفَ (Bu suç onuru hedef alır).” (El-Meâni, 2025). **8.** مَسْرُوح الجَرِيمَة كان في الحديقة: Suç alanı parkta idi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerîme (جریمه) kelimesi Arapçada suç, kabahat anlamına gelir ve hukuki terminolojide kullanılır. Türkçeye bu anlamıyla geçmiştir ve günlük dilde de suç karşılığı yaygın olmasına rağmen, Arapçadaki hukuki ve kültürel derinlik tam olarak karşılanmamıştır. Bu durum anlam daralmasına işaret eder.

CERİP-CERİB (جرب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERİP-CERİB (جرب) i.** (Ar. *cerīb*) **1.** Osmanlı idâresi altındaki Arap memleketlerinde kullanılan bir çeşit ölçek: ‘*Bir cerip buğday.*’ **2.** Kenarları altmışar arşınlık, kare şeklinde bir alan ölçüsü olarak târif edilen, fakat değeri dönemine ve yerine göre değişmiş olan bir arâzi ölçüsü [Bir cerip dolusu tohumun ekilebildiği arâzinin yüz ölçümü olarak kabul edilmiştir].” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERİP-CERİB (جرب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “المزرعة/ جرب kelimesi, tarla veya çiftlik anlamında kullanılır. Özellikle, tarım yapılan alanı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **2.** “مكيال/ قدر أربعة أقدرة” aynı zamanda bir ölçü birimi olarak kullanılır ve dört kofra (bir tür eski ölçü birimi) kadar olan bir miktarı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **3.** “الحصى فيه الثراب: جرب” ayrıca çakıl taşı içinde toprak anlamına da gelir.” (El-Meâni, 2025). **4.** “أجربة” (çiftlikler veya tarlalar) kelimesinin çoğul şekli “جرب” (El-Meâni, 2025). **5.** “زارع في الجرب” (Tarlada çalışan çiftçi.) (El-Meâni, 2025). **6.** “أعطى الجرب من الحبوب” (Tarla, tahıllarla dolduruldu).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, genellikle tarımla ilgili ve eski ölçü birimleriyle bağlantılıdır. Cerib (جرب) kelimesi Arapçada kuluçka, yumurtalık anlamına gelir ve özellikle biyolojik bağlamlarda kullanılır. Türkçeye sınırlı olarak geçmiş olup, günlük dilde karşılığı yaygın değildir. Bu nedenle kelimenin kullanım alanı daralmış ve anlamı sınırlı kalmıştır.

CERRAH (جراح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERRAH (جراح) i.** (Ar. *cerh* ‘yaralamak’tan *cerrāh*) **1.** Uzmanlık alanı ameliyat yapmak olan hekim, operatör. **2.** Eskiden tıp öğrenimi görmeden hekimlik yaparak yara tedâvi eden kimse: *Kapından cerrah gitmesin / Sen d’olasın benim gibi* (Karacaoğlan). *Diplomasız / Cerrah Mustâfendi / Evvelâ çanta gider / Sonra peşinden kendi* (Orhan S. Orhon).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRAH (جراح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جراح” kelimesi, cerrah anlamına gelir ve cerrahi müdahalelerle tedavi eden kişiyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **2.** “الذي يعالج بالجراحة” Cerrahi müdahalelerle tedavi

yapan kişi.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجرّاح: Cerrah, hastalıkları ve yaralanmaları cerrahi yöntemlerle tedavi eden tıp uzmanıdır. Örnekler: a. الجرّاح قام بإجراء عملية ناجحة (Cerrah başarılı bir ameliyat yaptı). b. هو جراح ماهر (O, yetenekli bir cerrahdır).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrah (جرّاح) kelimesi Arapçada ameliyat yapan hekim anlamına gelir ve Türkçeye de bu temel anlamıyla geçmiştir. Tıp alanında yaygın şekilde kullanılmasına rağmen, Arapçadaki bazı mecazi veya geniş anlamları Türkçeye yansımamıştır. Bu nedenle kelimenin Türkçedeki kullanımı daha çok mesleki bir terimle sınırlı kalmış, anlam daralması meydana gelmiştir.

CERRÂHÎ (جرّاحي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERRÂHÎ** (جرّاحي) *sıf.* (Ar. *cerrāh* ve nispet eki -î ile *cerrāhî*) 1. Cerrahlıkla ilgili: ‘Cerrâhi müdâhale.’ 2. i. Tıp ilminin cerrahlıkla ilgili dalı, şirürji: ‘ikinci cerrâhî kovuşu.’ ‘Çene cerrâhîsi.’ ” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRÂHÎ (جرّاحي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جرّاحي kelimesi, cerrahi anlamına gelir ve cerrahi ile ilgili her şey için kullanılır. Bu terim, cerrahinin gerçek veya mecaz anlamda kullanımını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “اسم منسوب إلى جراحة: Cerrahiye ait olan, cerrahiden türetilmiş bir isim.” (El-Meâni, 2025). 3. “متعلّق بالجراحة حقيقة أو مجازاً: Gerçekten veya mecaz anlamda cerrahi ile ilgili olan şeyler.” (El-Meâni, 2025). 4. “طبّ جراحي: Cerrahi tıp anlamına gelir, cerrahinin uygulandığı tıp dalı.” (El-Meâni, 2025). 5. “حلّ جراحي: Cerrahi çözüm veya ameliyatla çözüm anlamına gelir, bir sorunun çözülmesi için cerrahi bir müdahale yapılması.” (El-Meâni, 2025). 6. “طبّ جراحي: Cerrahi tıp alanında bir doktor.” (El-Meâni, 2025). 7. “حلّ جراحي: Ameliyatla çözülmesi gereken bir durum.” (El-Meâni, 2025). 8. “طبيب جراحي: Cerrah doktoru.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrâhî (جرّاحي) kelimesi Arapçada cerrahlıkla ilgili, cerrahlığa ait anlamına gelir. Türkçede hem tıbbi bir terim olarak hem de Cerrâhî Tarikatı bağlamında tasavvufî bir anlamda kullanılmıştır. Tıbbi anlamı korunmuş olsa da, dini-mistik bağlamda kazandığı özel anlam, kelimenin Türkçedeki kullanımını Arapçadakinden farklılaştırmış ve anlam genişlemesine yol açmıştır.

Cerrâhiyye (جَرَّاحِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cerrâhiyye (جَرَّاحِيَّة) *sıf. Cerrâhî* kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: “*Müdâhale-i cerrâhiyye.*”” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cerrâhiyye (جَرَّاحِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَرَّاحِيَّة kelimesi, جَرَّاح kelimesinin جمع تكسير (düzensiz çoğul) biçiminden türetilmiş bir kelimedir. جَرَّاح kelimesinin kökü جرح (yaralamak) olup, bu kelime cerrahi ve yaralanma ile ilgili anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَرَّاحِيَّة: Cerrâhî anlamına gelir ve cerrahi müdahale, tedavi veya cerrâhî süreçlerle ilgili olan her şey için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرَّاحِيَّة kelimesi, cerrahi ile ilgili olarak kullanılır ve cerrahinin bir türü veya cerrâhî bir uygulama anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجراحة الجَرَّاحِيَّة: Cerrahi operasyon.” (El-Meâni, 2025). 5. “الطبيب الجَرَّاحِي: Cerrah doktoru.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu terim hem fiziksel yaralanmalar hem de cerrahi işlemler ile ilgili konularda kullanılır. Cerrâhiyye (جَرَّاحِيَّة) kelimesi Arapçada cerrahlık mesleği anlamında kullanılır. Türkçede ise hem tıbbi bir alan olarak cerrahlığı ifade eder hem de Cerrâhiyye Tarikatı adıyla tasavvufi bir yapıyı belirtir. Bu ikinci kullanım, kelimenin Türkçede anlam genişlemesine uğradığını ve orijinal tıbbi anlamının ötesine geçtiğini göstermektedir.

CERRÂHÎ (جَرَّاحِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERRÂHÎ (جَرَّاحِي) *i.* (Nüreddin Cerrâhî adından) 1. Cerrâhiye tarîkatına mensup olan kimse. 2. (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Cerrahiye tarikatına ait: ‘*Cerrâhî şeyhi.*’” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRÂHÎ (جَرَّاحِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerrâhî (جَرَّاحِي), Cerrâhiye tarîkatına mensup olan kimse: Bu anlamda Cerrâhî, tarikatın bir üyesi veya Cerrâhîlik öğretilerini takip eden kişi olarak anlaşılır. Cerrâhî tarikatı, özellikle tasavvuf ve manevi öğretileri ile tanınan bir tarikat olup, ismini Cerrâhî kelimesinden alır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cerrahiye tarikatına ait: Burada Cerrâhî, cerrahi

ile ilgili bir öge ya da bir nesne anlamına gelir. Örneğin, Cerrâhî şeyhi ifadesi, Cerrâhî tarikatının lideri anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrâhî (جَرَّاحِي) kelimesi Arapçada cerrahlığa dair, cerrahiyle ilgili anlamına gelir. Türkçede hem tıpla ilgili teknik bir sıfat olarak hem de bir tarikat ismi olarak yer edinmiştir. Özellikle Cerrâhî Tarikatı şeklindeki kullanımı, kelimenin Türkçede dini-mistik bir anlam kazanmasına neden olmuş ve bu doğrultuda anlam genişlemesi yaşanmıştır.

CERRÂHÎN (جَرَّاحِينَ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERRÂHÎN (جَرَّاحِينَ) i. (Ar. *cerrāhî*’tan çoğul eki -în ile *cerrāhîn*) Cerrahlar.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRÂHÎN (جَرَّاحِينَ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerrâhin (جَرَّاحِينَ), Arapçada جَرَّاحٌ (*cerrah*) kelimesinin çoğuludur ve cerrahlar anlamına gelir. Arapçadaki çoğul eki -ين (*în*) ile türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cerrâhin: Birden fazla cerrah anlamına gelir, yani cerrahlar. Örnekler: a. الْجَرَّاحِينَ فِي الْمُسْتَشْفَى (Hastanedeki cerrahlar). b. الْجَرَّاحِينَ مُتَفَوِّقُونَ (Cerrahlar başarılıdır).” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu terim, cerrahi alanda çalışan birden fazla kişi için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrâhîn (جَرَّاحِينَ) kelimesi Arapçada cerrahlar anlamında çoğul bir isimdir. Türkçeye doğrudan geçmemiştir; daha çok klasik metinlerde veya Arapça kaynaklarda karşılaşılr. Türkçede bu çoğul form yerine cerrahlar ifadesi tercih edilir. Bu durum, kelimenin Türkçedeki kullanımında sınırlandırma ve anlam daralmasına işaret eder.

CERRÂHÎYE (جَرَّاحِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CERRÂHÎYE (جَرَّاحِيَّة) i. (Nüreddin *Cerrāhî*’ adından *Cerrāhiyye*) Cerrâhîlik.” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRÂHÎYE (جَرَّاحِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerrâhiye (جراحِيَّة), Arapçadan türetilmiş bir terim olup Cerrâhîlik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cerrâhîlik: Cerrahî ile ilgili bir alan, cerrahi meslek veya cerrahî müdahaleler anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cerrâhiye tarîkatı: Cerrâhîlik tarikatı, Nûreddin Cerrâhî'nin kurduğu bir tasavvufî okul ya da tarikat olarak da bilinir, ancak burada daha çok cerrahî ile ilgili bir alanı ifade eder. Cerrâhiye, cerrahî uygulamaları, cerrahların mesleklerini veya bu alanda yapılan çalışmalarla ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrâhiyye (جراحِيَّة) kelimesi Arapçada cerrahlık sanatı ya da cerrahlık mesleği anlamına gelir. Türkçeye de tıpla ilgili bir terim olarak geçmiştir. Ancak zamanla Cerrâhiyye Tarikatı adıyla tasavvufî bir yapıyı da ifade etmeye başlamış, bu yönüyle Arapçadaki tıbbi anlamına ek olarak yeni bir anlam kazanmış ve böylece anlam genişlemesine uğramıştır.

CERRAR (جَرَّار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CERRAR (جَرَّار)** *sıf. ve i.* (Ar. *cerr* ‘çekmek’ten *cerrâr*) 1. Çekici, çeken. 2. Zorla para toplayan, kendisine menfaat sağlayan (kimse): *Maamâfih kat'iyen cerrar bir tavrı yoktu* (Reşat N. Güntekin). 3. Yapışkan, kovulmakla gitmeyen (dilenci): *Dedi dilber eylemezdim bûse-i la 'lim dirîğ / Kand ile beslerdim olsaydı eğer cerrâr bir* (Fîtnat Hanım). *Dese lâyük mî değil sâil-i cerrârımdır* (Hersekli Ârif Hikmet). 4. i. Eskiden cerre çıkan kimse [Genellikle medrese öğrencisidir].” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CERRAR (جَرَّار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cerrar (جَرَّار), birkaç farklı anlamda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “كثير الجر: Çok taşıyan veya çok yük taşıyan anlamına gelir. Bu anlamda, çok miktarda yük taşıyan veya taşıma işlemi yapan bir şeyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “صانع الجرار: Çömlekçi veya seramik eşya yapan kişi anlamına gelir. Bu, özellikle جرار (car) gibi büyük kapları üreten kişiyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “بائع الجرار: Çömlekçi satıcısı, yani çömlek veya seramik eşyalarını satan kişi.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجيش الكثير: Büyük veya çok sayıda asker anlamına gelir. Yani bir ordunun genişliği veya çokluğu anlatılmak isteniyor.” (El-Meâni, 2025). 6. “نوع من السيارات المزودة بآلات الحراثة والحصد ونحوها: Traktör anlamına gelir. Tarımda kullanılan, toprak işleme, biçme veya diğer tarımsal işlerde kullanılan araç.” (El-Meâni, 2025). 7. “جرار زراعي: Tarımda kullanılan traktör.” (El-

Meâni, 2025). 8. “الجرار كان يحمل الكثير من الأمتعة” (Çekici, çok sayıda bagaj taşıyordu).” (El-Meâni, 2025). “Her anlam, bağlama göre farklı bir kullanım gerektirir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cerrâr (جَرَّار) kelimesi Arapçada çokça çeken, sürükleyen anlamında sıfat olarak kullanılır; aynı zamanda büyük su küpü anlamına da gelebilir. Türkçeye doğrudan ve yaygın biçimde geçmemiştir. Bu nedenle kelimenin Türkçedeki kullanımı oldukça sınırlı kalmış, orijinal anlam zenginliği ise büyük ölçüde kaybolmuştur. Bu durum anlam daralması olarak değerlendirilebilir.

CESÂMET (جسامت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CESÂMET (جسامت) i. (Ar. *cesâmet*) (Maddî bakımdan) Büyük olma, büyüklük, irilik: *Ve hatta bir kayığa alınacak müşteri adedi dahi teknenin cesâmetine göre peremeciler kethüdâsı tarafından tespit olunurdu* (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CESÂMET (جسامت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَسَامَة kelimesi, جسامَة (büyüklük, iri olma) kelimesinin tekil (müfret) formudur ve büyüklük, irilik anlamına gelir. Bu kelime, fiziksel büyüklüğü veya iriliği ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَسَامَة: Fiziksel olarak büyük, iri veya büyük yapılı olma durumu.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu kelime, genellikle büyük ve iri nesneler veya kişilere atıfta bulunurken kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجبَل ذو الجَسَامَة الكبيرة (Dağ büyük bir büyüklüğe sahip).” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime, bir şeyin fiziksel büyüklüğünü ve iri olma durumunu vurgulamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cesâmet (جَسَامَة) kelimesi Arapçada büyüklük, iri yapı, hacim anlamlarına gelir. Türkçeye de benzer anlamlarla geçmiş ve özellikle cisimlerin fiziksel büyüklüğünü ifade etmekte kullanılmıştır. Ancak Arapçada hem somut hem de mecazî kullanımları varken, Türkçede daha çok somut anlamda yer bulmuştur. Bu da kelimenin Türkçedeki kullanımında anlam daralmasına yol açmıştır.

CESÂRET (جسارت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CESÂRET (جسارت) i. (Ar. *cesâret*) 1. İnsana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, Baba yiğitlik, korkusuzluk, cesurluk, şecâat: *Türk askerinin cesâreti o nispette büyümüştür* (Cenap Şahâbeddin). *Biraz durakladım ve paşanın küçük bir kahkahasını duymaktan gelen cesâretle içeriye girdim* (Peyâmî Safâ). *Hayat, aşk, iyilik, cesâret / Ne varsa bu yürektedir* (Câhit S. Tarancı). 2. İnsana, davranışlarında dilediği gibi ve atakça hareket etmeyi göze aldırarak atılmanlık, cüret: *Ne cesâretle köpeklere atarsın* (Reşat N. Güntekin).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CESÂRET (جسارت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جسارة: (Cesaret, gözü peklik, atılmanlık).” (El-Meâni, 2025). 2. “أظهرَ الجسارة” Cesaretini gösterdi, korkusuzca davrandı.” (El-Meâni, 2025) 3. “جسارة kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında anlaşılır ancak günlük konuşmada çok yaygın değildir. Bunun yerine, aynı anlama gelen جرأة (cüret, cesaret), شجاعة (cesaret, yiğitlik) gibi kelimeler daha sık kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “Mısırlılar عنده جرأة veya راجل جريء gibi ifadeleri tercih ederler. Ancak edebi veya resmi bir bağlamda جسارة kelimesine rastlamak mümkündür.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cesâret (جسارة) kelimesi Arapçada gözüpeklik, korkusuzluk, atılmanlık anlamlarına gelir. Türkçeye bu temel anlamlarıyla geçmiş ve birebir kullanılmıştır. Ancak zamanla Türkçede daha çok olumlu bir nitelik olarak algılanmış, oysa Arapçada kimi bağlamlarda tehlikeyi umursamadan davranma gibi olumsuz çağrışımları da içerebilir. Bu yönüyle, kelimenin Türkçedeki anlamında kısmi bir daralma ve değer yüklemesi gözlenebilir.

CESET-CESED (جسد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CESET-CESED (جسد) i. (Ar. *cesed* ‘gövde’) [Kelimenin birinci anlamı son dönemde ortaya çıkmıştır] 1. Cansız, ölü vücut, naaş: *Düşman altmış dört ceset bırakmış* (Ömer Seyfeddin). 2. Rûhun içine girmiş olduğu cisim kalıbı, beden: *Kim hased birle helâk olur cesed* (Süleyman Çelebi). *Çok emekler verdim hep zâyî oldu / Cesedim içinde candan usandım* (Karacaoğlan- Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CESET-CESED (جسد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَسَدْ kelimesi, beden veya vücut anlamına gelir ve insanın fiziksel yapısını ifade eder. Ayrıca, جَسَدْ kelimesinin çoğulu أَجْسَادٌ'dır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَسَدُ: İnsan vücudu veya bedeni.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَسَدًا وَرُوحًا: Tam anlamıyla beden ve ruh; yani insanın hem fiziksel hem de manevi varlığı ile birlikte.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجَسَدُ هو البدن المادي: (Beden, insanın maddi yapısıdır).” (El-Meâni, 2025). 5. “جَسَدًا وَرُوحًا، كان الشخص في: (Beden ve ruhuyla, kişi tam anlamıyla sağlıklıydı).” (El-Meâni, 2025). 6. “أَجْسَادٌ” kelimesi ise birden fazla beden anlamına gelir. Örneğin, أَجْسَادٌ bir grup insanın vücutları için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 7. “Bu terim, özellikle insanın fiziksel varlığını tanımlar ve bazen beden ve ruh arasındaki dengeyi vurgulamak için birlikte kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cesed (جسد) kelimesi Arapçada beden, vücut anlamına gelir ve özellikle cansız beden ya da maddi varlık vurgusuyla kullanılır. Türkçeye de benzer biçimde geçmiş, fakat genellikle ölü beden ya da cansız vücut anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, kelimenin Türkçede anlam daralmasına uğradığını ve Arapçadaki canlı-cansız ayrımındaki nötr anlamının kaybolduğunu gösterir.

CESİM (جسيم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CESİM (جسيم) *sıf.* (Ar. *cesāmet*. ‘iri, büyük olmak’tan *cesīm*) 1. Büyük, geniş: *Almanya, İspanya, hatta Portekiz ve Belçika'nın da cesim müstemlekeleri vardı* (Ömer Seyfeddin). *Paşanın konağı bir kapısı Fındıklı'da, bir kapısı Kabataş'ta ve yukarıya açılan kapısı da Ayazpaşa'da olan gāyet cesim bir bahçenin içinde idi* (Sâmiha Ayverdi). 2. İri, kocaman, cesametli: *Esircinin o cesim ellerinden tutarak evden çıktılar* (Sâmipaşazâde Sezâî). *Ve bu cesim vücut harekete gelince onun süratine yetişmek mümkün olmazdı* (Hâlit Z. Uşaklıgil). 3. Önemli: ‘Emr-i cesim.’” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CESİM (جسيم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَسِيمْ kelimesi, büyük, iri, güçlü veya ağır anlamlarına gelir. Bu kelime, bir nesnenin veya kişinin fiziksel olarak büyük, iri veya önemli olduğunu anlatmak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جِسَامْ kelimesinin çoğulu جَسَامْ'dır ve yine büyük, iri nesneleri ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “هُوَ جَسِيمُ الْبَدَنِ: Bedenin iri, büyük yapılı olduğunu ifade eder. Bu kullanımda, kişinin bedeninin iri, şişman veya güçlü olduğunu anlatır. Örnekler: **a.** جَسِيمُ الْبَدَنِ (O, iri yapılı bir insandır). **b.** طَلَبَ مِنْهُ مَبْلَغًا جَسِيمًا (Ondan yüklü

bir meblağ talep etti).” (El-Meâni, 2025). 4. “جسيم kelimesi bazen, yerden yüksek olan veya su tarafından yükseltilmiş bir şey anlamında da kullanılır. Yani suya batmış veya suyun yükseldiği bir şey.” (El-Meâni, 2025). 5. “جسيم kelimesi, bir şeyin ya da bir kişinin büyüklüğünü, iriliğini, ciddiyetini veya önemli olma durumunu ifade etmek için kullanılır. Bu, genellikle fiziksel büyüklükten ya da önemli bir durumu anlatırken kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cesîm (جسيم) kelimesi Arapçada büyük, iri, ağır anlamlarına gelir. Türkçeye de benzer şekilde geçmiştir ve genellikle cisimlerin büyüklüğünü, ağırlığını ifade etmek için kullanılır. Ancak Arapçada bazen soyut anlamlar da taşıyan kelime, Türkçede daha çok fiziksel büyüklükle sınırlı kalmış, bu yüzden anlam daralması yaşanmıştır.

Cesâmü'l-Cüsse Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cesâmü'l-cüsse (-vücut): İri yapılı, iri cüsseli: Çerkez ile berâber bulunan ve gâyet cesîmü'l-cüsse olan bu adam Hacı Ömer isminde bir esirci idi (Sâmipaşazâde Sezâî).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cesâmü'l-Cüsse Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cesâmü'l-cüsse (جسم الجثة), iri yapılı, güçlü ve büyük cüsseli anlamına gelen bir ifadedir. Bu terim, genellikle bir kişinin fiziksel olarak iri ve güçlü yapıya sahip olduğunu tanımlar. Cesâmü'l-cüsse ifadesi, bir kişinin bedensel büyüklüğü ve güçlülüğü ile ilgili olarak kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Cesâmü'l-cüsse: İri yapılı, büyük cüsseli veya güçlü vücutlu anlamına gelir. Bu, özellikle bir kişinin fiziksel olarak büyük ve kuvvetli yapıya sahip olduğunu ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Bu ifade, bir kişinin fiziksel gücünü ve bedensel iriliğini vurgulamak için kullanılır. Cesâmü'l-Cüsse (جسم الجثة) ifadesi Arapçada iri ve büyük cisim anlamına gelir. Bu tamlama, büyüklüğün ve ağırlığın vurgulandığı fiziksel bir betimleme sunar. Türkçeye doğrudan geçmemiş olup, anlamı daha çok Arapça metinlerde kalmıştır. Bu nedenle Türkçede kullanımı sınırlı ve teknik bir ifadedir.

Cesîme (جسيمه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cesîme (جسيمه) *sıf.* Cesim kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: *‘Ebniye-icesîme: Büyük binâlar.’*” (Ayverdi, 2010, s. 192).

Cesîme (جسيمه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cesîme (جسيمه), cesim kelimesinin müennes (dişil) şeklidir ve bu form, büyük, iri veya güçlü bir şeyin dişil formda kullanıldığı durumlarda kullanılır. Cesîme kelimesi, büyük veya iri anlamını taşıyan nesneler veya varlıklar için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “Cesîme: Büyük, iri veya güçlü olan bir şeyin dişil formudur.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 3. “Mısır'daki günlük Arapça kullanımında cesîme gibi eski veya daha edebi kelimeler genellikle kullanılmaz. Bunun yerine, büyük, güçlü veya önemli anlamları için daha yaygın Arapça kelimeler kullanılır. Ancak bu kelimeler, edebi metinlerde, klasik Arapçanın etkisinin hissedildiği yazılarda veya felsefi/historik konularda karşılaşılabılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: Cesîme (جسيمه) kelimesi Arapçada iri, büyük, ağır anlamında dişil bir sıfattır. Türkçede ise genellikle ağır, büyük cisim anlamında kullanılır. Ancak Arapçadaki mecazî ve soyut anlam yelpazesi Türkçede daralmış, kelime daha çok somut büyüklük ve ağırlık ifadesiyle sınırlı kalmıştır.

CESUR (جسور) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CESUR (جسور) *sıf.* ve *i.* (Ar. *cesâret* ‘korkusuz olmak’tan *cesur*) Korkusuz, gözü pek, yürekli, cesâretli (kimse), babayiğit, dilâver: *Cesur Aslan Bey kır atm ı ileriye sürdü* (Ömer Seyfeddin). *Sokağın en cesuru en yiğidi karabaş vardı, bir de ben vardım* (Orhan S. Orhan). İçlerinde en cesur sayılan Hilriye Hanım 'dı (Burhan Felek).” (Ayverdi, 2010, s. 192).

CESUR (جسور) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جسور kelimesi, cesur, yiğit veya gözüpek anlamına gelir. Bu kelime, bir kişinin cesaretini, korkusuzluğunu veya tehlikeye karşı atılğan davranışını ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جسور: Kelimenin çoğulları جَسُورون, جُسُر ve جَسَائِر şeklinde kullanılır. Bu, cesur olan kişilerin bir arada olduğu durumu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “كَانَ جَسُورًا فِي مَلَاَحِقَةِ الْأَعْدَاءِ: Burada, bir kişi cesur, yiğit veya gözüpek bir şekilde düşmanları takip etmek gibi bir cesaret gösterdiği anlatılmaktadır. Örnek: كَانَ

جَسُوراً فِي مُلَاحَقَةِ الْأَعْدَاءِ (düşmanları takip etmekte cesurdu).” (El-Meâni, 2025). 4. “جَسُور” kelimesi, cesaretli, korkusuz ve tehlikeli durumlara göğüs germeye hazır olan kişileri tanımlar. Aynı zamanda cesaretli, atılgan ya da korkusuz anlamlarında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cesur (جسور) kelimesi Arapçada cesaretli, korkusuz anlamına gelir. Türkçeye bu anlamıyla doğrudan geçmiştir ve genellikle olumlu bir nitelik olarak kullanılır. Ancak Arapçadaki kimi bağlamlarda aşırı gözü peklik veya pervasızlık gibi olumsuz çağrışımları da içerebilir. Bu nedenle Türkçede anlamında kısmi bir daralma ve olumlu yönlü bir değerlendirme söz konusudur.

Ceddine Lânet, Ceddine Rahmet, Cedd-İ A'lâ, Cedd-İ Fâsid, Cedd-İ Sahih Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★**Ceddine lânet:** ‘Allah senin de soyunun da cezâsını versin’ anlamında kızgınlık ve öfke bildiren söz. **Ceddine rahmet:** Yaşa, çok yaşa, ne güzel yaptın, babana rahmet. **Cedd-i a'lâ:** Bir hanedanın, büyük bir âilenin başı olan kimse: Sultan Reşad, o seyâhatinde cedd-i a'lâları Murâd-ı Hudâvendigâr'ın türbe-i şeriflerini ziyâretle kendi elleriyle paha biçilmez bir şal koymuşlar (Münevver Ayaşlı). **Cedd-i fâsid:** Annenin babası. **Cedd-i sahih:** Babasının babası.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Ceddine Lânet, Ceddine Rahmet, Cedd-i A'lâ, Cedd-i Fâsid, Cedd-i Sahih Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cedd kelimesi, soy veya ata anlamına gelir ve Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terimdir. Kelimenin farklı bağlamlarda kullanımı, genellikle aile bağları ve soy üzerine yapılan anlatımlara işaret eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ceddine lânet: Bu ifade, bir kişinin kızgınlık ve öfke duyduğu zaman kullandığı bir bedduadır. Anlamı, Allah senin de soyunun da cezasını versin şeklindedir. Kişiye öfkeyle, ailesine yönelik kötü dileklerde bulunmayı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. Ceddine lânet: Bu, birisine kızgınlıkla söylenebilecek bir bedduadır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Ceddine rahmet: Bu ifade ise hayır ve güzel dilek anlamına gelir ve genellikle birisinin iyi bir şey yaptığı veya yaşadığı bir durumu takdir ederken kullanılır. Babana rahmet ifadesiyle, kişinin babasının ruhuna dua edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cedd-i a'lâ: Bir hanedanın, büyük bir ailenin başı olan kimse anlamına gelir. Tarihsel anlamda, soyun en yüksek seviyesi, bir ailenin köklerini ve önderini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cedd-i fâsid: Fâsid, bozuk, kötü anlamına

gelir ve burada, annenin babası kastedilir. Ancak burada soy bağları arasında olumsuz bir çağrışım bulunmaktadır.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cedd-i fâsid: ifadesi, soydan ya da aileden olumsuz bir referans yapar.” (El-Meâni, 2025). 8. “Cedd-i sahih: Sahih, doğru, gerçek anlamına gelir. Bu ifade, babasının babası anlamına gelir, yani bir kişinin gerçek atası veya soyu.” (El-Meâni, 2025). 9. “Cedd-i sahih: ifadesi, kişinin gerçek soyundan gelen ataları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 10. “Cedd, soy, atalar ve aile bağlarını ifade eder. Kullanıldığı bağlama göre, övgü veya beddua anlamları taşıyabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu ifadeler hem Arapça hem Osmanlıca kaynaklarda kullanılmış olup, Türkçede soy ve atalara yönelik farklı nitelendirmeleri belirtir.

Cedden (جَدًّا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cedden** *zf.* (*cedd*’ in tenvinli şekli) Atalarla ilgili olarak, atalar bakımından.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cedden (جَدًّا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Bu tür kelimeler Osmanlıca metinlerde özellikle soy, köken veya tarihi bağlantılar ifade edilirken kullanılmıştır. Örneğin, ‘Cedden şerefli bir aileden gelir.’ şeklinde bir kullanım, kişinin atalarının asil veya önemli olduğunu belirtir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cedden (جَدًّا) kelimesi Arapçada çok, fazlasıyla, şiddetle anlamına gelir. Türkçeye doğrudan geçmemiş olsa da benzer anlamlarda çok veya aşırı anlamını karşılamak için kullanılır. Ancak Türkçede günlük kullanımda yer almaması nedeniyle anlamında daralma ve sınırlı bir kullanıma sahiptir.

Ceddî (جَدِّي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Ceddî** (جَدِّي) *sıf.* (nispet eki -î ile) Ecdâda âit, ecdat tarafından: *Annerne ceddî asâtelinin büyük babamdan ziyâde büyük annemden gelmiş olmasım kabule meyyâlimdir* (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Ceddî (جَدِّي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceddî (جَدِّي) kelimesi, Osmanlı Türkçesinde atalara ait, ecdat tarafından gelen anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ced (جَدِّ): Ata, dede” anlamındadır.” (El-Meâni,

2025). 3. “Nispet eki (-î): İlgili, ait olan anlamı katar.” (El-Meâni, 2025). 4. “Ceddî: Atalara ait, ecdat tarafından gelendemektir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Ceddî asalet ifadesi, kişinin soya dayalı asaletinin atalarından geldiğini ifade etmektedir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu tür kelimeler Osmanlıca metinlerde soya, kökene, aile bağlarına ve tarihi mirasa vurgu yaparken kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceddî (جدي) kelimesi Arapçada ciddi, samimi, önemli anlamlarını taşır. Türkçeye genellikle ciddi olarak geçmiştir ve çoğunlukla davranış veya tutumları tanımlamak için kullanılır. Ancak Arapçadaki daha geniş anlam yelpazesi, Türkçede daha dar ve spesifik bir anlamla sınırlı kalmıştır.

Cevv-i Havâ (جو هوا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cevv-i havâ: Hava boşluğu, gök: Ne kudrettir eden cevvi havâyı / Nice yüz bin cihânın cilve-gâhı (Recâizâde M. Ekrem). Yanı gitti ve dumanı cevvi havâyâ pervaz etti (Safiye Erol).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cevv-i Havâ (جو هوا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevv-i havâ (جو هوا): Hava boşluğu, gökyüzü anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu tabir, Osmanlı şiirinde ve edebiyatında sıkça kullanılmıştır ve özellikle gökyüzünün ihtişamını veya bir şeyin havaya yükselişini anlatan ifadelerde yer alır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevv-i Havâ (جو هوا) ifadesi Arapçada hava durumu veya atmosfer koşulları anlamına gelir. Türkçede doğrudan kullanılmamakla birlikte, benzer anlamda hava veya iklim kavramlarını karşılar. Bu ifade, özellikle eski metinlerde çevresel şartları tanımlamak için yer alır ve anlam olarak daralma olmaksızın teknik bir terim olarak kalmıştır.

Cevviyye (جَوِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cevviyye (جَوِيَّة) sıf. Cevvî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Alâim-i cevviyye.’ ‘Âsâr-ı cevviyye.’” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cevviyye (جَوِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceviiyye (جَوِّيَّة) kelimesi, Cevv (جَوّ) yani hava veya gökyüzü kelimesinden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Hava ile ilgili, atmosferle ilgili anlamında kullanılan dişil bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). 3. “ظاهرة جَوِّيَّة: Meteorolojik olay /hava olayı, yağmur, fırtına.” (El-Meâni, 2025). 4. “ملاحة جَوِّيَّة: Hava taşımacılığı (havacılık, uçuş navigasyonu)” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceviiyye (جَوِّيَّة) kelimesi Arapçada havayla ilgili ya da atmosferle bağlantılı anlamına gelir. Türkçeye genellikle hava ile ilgili veya meteorolojik anlamında geçmiştir. Ancak Türkçede kullanımı sınırlı olup, Arapçadaki teknik ve geniş anlamı Türkçede daha dar bir çerçevede kalmıştır.

CEVAP-CEVAB (جواب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVAB Bk. CEVAP.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

“CEVAP-CEVAB (جواب) i. (Ar. *cevāb*) Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifâde yoluyla verilen karşılık, yanıt: *Cevâb-ı aşkı kim anlar kimin/e söyleşelim* (Leskofçalı Gâlib). *Gözyaşlarından başka bir cevap yok* (Hüseyin R. Gürpınar). *Ezberlediğim cevâbı her gelene, her sorana tekrar ediyordum* (Peyâmi Safâ).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVAP-CEVAB (جواب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevab (جواب): Bir soruya, duaya, davaya, mektuba veya itiraza verilen yanıt anlamına gelir. Örnek: *أَعْطَانِي جَوَابًا شَافِيًا* (Bana tatmin edici bir cevap verdi).” (El-Meâni, 2025). 2. “Kuşların çıkardığı yankılı ses anlamına gelir. Örnek: *فسمعنا جواباً من السماء* (Gökyüzünden bir yankı duyduk).” (El-Meâni, 2025). 3. “Müzikte cevap: sekizinci nota, tam oktav anlamına gelir. Örnek: *الجواب في السلم الموسيقي* (Müzik gamında sekizinci).” (El-Meâni, 2025). 4. “حاضر الجواب: Çabuk cevap veren, hazırcevap.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجواب الشافي: Kesin, tatmin edici cevap.” (El-Meâni, 2025). 6. “عنده جواب لكل سؤال: Her soruya cevabı olan (çok bilgili).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevab (جواب) kelimesi Arapçada yanıt, karşılık anlamına gelir. Türkçeye de aynı anlamda geçmiştir ve günlük dilde soru, talep ya da duruma verilen tepkiyi ifade

eder. Anlam bakımından Türkçede de geniş bir kullanım alanına sahip olup, orijinal anlamından anlam daralması yaşamamıştır.

CEVAT-CEVAD (جواد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVAD Bk. CEVAT.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

“CEVAT-CEVAD (جواد) *sıf. ve i.* (Ar. *cūd* ‘cömertlik’ ten *cevād*) Cömert, ilcram edici (kimse), kerim: *Heman iste cevād-1 mutlaktan / Ne ise matlabın çemen- be-çemen (...). Ne mikdar kerîm ü cevad olduğu şâyi oldu* (Âli Mustafa Efendi). *Kef-i cevād pür eyler sehâb-ı dâmanın* (Bâkî).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVAT-CEVAD (جواد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Türkçede جَوَاد kelimesine karşılık olarak cömert, eli açık, ikramsever veya bonkör kelimeleri kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mübalağa ismi: cömertlik, eli açıklık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Resmi ve saygılı bir kullanım için: هو جواد (O, ailesi içinde çok cömerttir): O, ailesine karşı çok cömerttir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevad (جواد) kelimesi Arapçada cömert, eli açık, verici anlamlarına gelir. Türkçeye de bu anlamıyla geçmiş ve özellikle edebî metinlerde veya klasik metinlerde aynı anlamda kullanılmıştır. Bu kelime anlam daralması söz konusu değildir; orijinal anlamını koruyarak Türkçeye geçmiştir.

CEVÂHİR (جواهر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂHİR (جواهر) *i.* (Ar. *cevher*’in çoğul şekli *cevâhir*) 1. Cevherler. 2. Elmas, zümrüt, pırlanta gibi değerli taşlar: *Kalmadi kadr ü klyemeti dürr ü cevâhirin* (Süleyman Çelebi). *Cevâhir taşma kiYmet biçilmez / Bulup erbabına danışmayınca* (Türkü).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂHİR (جواهر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevherler, değerli taşlar, özü, esası.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bir şeyin özü, doğası: Bir şeyin yaratılışında var olan temel yapı.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevher

(Değerli taş): İşlenebilir ve faydalanılabilir kıymetli taş.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kılıçtaki cevher: Kılıcın desenli metal yapısı (Çeliğin su verilmiş damarlı görünümü).” (El-Meâni, 2025). 5. “Cevher: Kendi başına var olabilen varlık.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cevher-i Ferd: Bölünemez en küçük yapı, atom.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cevahir-i Ulviye (Gökyüzüyle ilgili terim): Gezegenler ve gök cisimleri.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâhir (جواهر) kelimesi, Arapçada cevherin çoğulu olup mücevherler, değerli taşlar anlamına gelir. Türkçeye geçerken de benzer biçimde mücevherler anlamında kullanılmıştır. Bu kelime anlam daralması görülür; çünkü Arapçada cevher, sadece değerli taşları değil aynı zamanda öz, hakikat, cevher gibi felsefî anlamları da içerirken, Türkçede daha çok ziynet eşyası anlamında, yani somut ve süs amaçlı kullanımıyla sınırlı kalmıştır. Bu da anlam daralmasına örnektir.

CEVÂİZ (جوائز) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂİZ (جوائز) i. (Ar. *cā'ize*'nin çoğul şekli *cevā'iz*) Câizeler, armağanlar, bahşişler.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂİZ (جوائز) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَائِزَةٌ (câize), kelimesinin kırık çoğulu: جَوَائِزُ (cawâ'iz).” (El-Meâni, 2025). 2. “Ödül, mükâfat: Bir yarışma veya müsabakada kazanana verilen şey.” (El-Meâni, 2025). 3. “Teşvik ödülü: Başarı veya üstün performansı ödüllendirmek için verilen hediye.” (El-Meâni, 2025). 4. “Terfi ödülü: Genellikle iş yerinde veya eğitim alanında ilerlemeyi teşvik eden ödül. Örnek: حصل على جائزة نوبل في الأدب (Edebiyat alanında nobel ödülü'nü kazandı.).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâiz (جوائز) kelimesi Arapçada ödüller, armağanlar anlamında ce'ize kelimesinin çoğuludur. Türkçeye de benzer anlamla geçmiştir ve genellikle ödüller anlamında kullanılır. Ancak Arapçada bu kelime, sadece başarı karşılığında verilen ödülleri değil, bazen bağış, hediye veya hak edilmiş mükâfat anlamlarını da içerir. Türkçede ise anlamı başarıya dayalı maddi/manevi ödüller şeklinde daha sınırlı kullanılmaktadır. Bu nedenle kelime anlam daralması olduğu söylenebilir.

CEVÂLÎ (جوالي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂLÎ (جوالى) i. (Ar. *cālî* ‘göç eden’> *cāliye* ‘gayrimüslim, azınlık’ın çoğul şekli *cevālî*) **târih**. Mısır, Sûriye ve Irak’taki gayrimüslim erkeklerden alınan cizye: Cevâlî tâbirinin Osmanlı idâresi zamânında kullanılması 26 Rebûlahir 1271 'e (6 Ocak 1855) kadar devam etmiş, bu târihten itibaren devletin tahsil ettiği bütün rüsumlara ‘vergi’ denilerek buna benzer rüsumlar gayrimüslimler üzerinden kaldırılmıştır (TDV İslam Ansk).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂLÎ (جوالى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâlî (جوالى) kelimesi, Osmanlı döneminde kullanılan bir terim olup, Arapça kökenli *cāliye* (الجالية) kelimesinin çoğulu olan *cevālî* şeklinde Osmanlı Türkçesine geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevâlî (جوالى) kelimesi göçmenler: Kendi vatanlarından ayrılan kişiler anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Topluluk (Cemaat): Yeni bir ülkede, kendi vatanlarından farklı bir yerde yaşayan insan topluluğu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Zimmi Halk: İslam devletinde yaşayan ve koruma altındaki gayrimüslimler olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cizye Ödeyenler: Vatanlarını terk etmemiş olsalar bile, İslam devletinde cizye ödemekle yükümlü olan Ehli Kitap mensupları.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâlî (جوالى) kelimesi Arapça kökenlidir. Aslı جَوَالِي olup vergi, haraç anlamına gelen *cevalî* kelimesi Osmanlı Türkçesinde daha çok köylülerden veya gayrimüslim halktan alınan olağanüstü vergiler için kullanılmıştır. Arapçadaki daha geniş anlamı göz önünde bulundurulduğunda, Türkçede kullanımı daralmıştır. Yani, kelimenin yalnızca belirli bir vergi türünü ifade edecek şekilde sınırlandırılması, anlam daralmasına örnek teşkil eder.

CEVÂMÎ (جوامع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂMÎ (جوامع) i. (Ar. *cāmi*’in çoğul şekli *cevāmi*) Câmiler: ‘Cevāmi-i.’” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂMÎ (جوامع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâmi (جوامع) Arapça kökenli Câmi‘ kelimesinin çoğulu olan *cevâmi* şeklinde Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. Cevâmi (جوامع) Allah’ın isimlerinden biri olarak El-Câmi‘, yani tüm varlıkları bir araya getiren anlamına gelir.” (El-Meâni,

2025). 3. “المسجد الجامع (büyük cami) ifadesi, içinde cuma namazı kılınan büyük camiler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جامع العلوم (Câmi‘u’l-ulûm): bilimleri toplayan, kapsayan anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جامعة (üniversite): İsim olarak üniversite anlamında kullanımı جامعة kelimesi günümüzde üniversite anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “جوامع (Camiler) veya kapsayıcı şeyler için çoğul.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâmi‘ (جوامع) kelimesi, Arapçada cami‘ kelimesinin çoğulu olup toplayanlar, camiler, derleyici eserler gibi anlamlara gelir. Türkçeye geçtiğinde ise özellikle camiler anlamında kullanımı yaygınlaşmış, kapsayıcı, derleyici eserler anlamı ise zamanla arka planda kalmıştır. Bu durum, kelimenin anlamında daralma yaşandığını göstermektedir. Türkçede cevâmi‘ genellikle sadece dini yapılar için kullanılmakta, diğer mecaz ya da edebî kullanımları sınırlı kalmaktadır.

CEVÂMİD (جوامد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂMİD (جوامد) i. (Ar. *câmid* ‘donmuş, cansız’ın çoğul şekli *cevâmid*) Donmuş şeyler, hayâtiyeti olmayan cansız varlıklar.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂMİD (جوامد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “قلب جامد (katı kalpli): Duygusuz, katı yürekli, merhametsiz.” (El-Meâni, 2025). 2. “وجه جامد (İfadesiz yüz): İfadesiz, tepkisiz yüz anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevâmid (جوامد) Fizik ve doğa bilimlerdeki şekli ve hacmi değişmeyen katı maddelere kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cevâmid (جوامد): Cins isimler ve dönüşümsüz fiiller anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: a. اسم جامد (türetilmemiş isim). b. فعل جامد (çekime girmeyen fiil).” (El-Meâni, 2025). 5. “Biyolojik büyüme veya hareket içermeyen şeyler صخر جامد (hareketsiz, büyümeyen kaya).” (El-Meâni, 2025). 6. “جامد kelimesi; fiziksel, duygusal ve dilbilimsel bağlamlarda katılık, değişmezlik ve durağanlık anlamlarını içerir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâmid (جوامد) kelimesi, Arapçada cansız ve hareketsiz varlıklar anlamına gelen câmid kelimesinin çoğuludur. Türkçeye geçtikten sonra anlamını korumakla birlikte, kullanım alanı daralmış ve daha çok ilmî, felsefî ve klasik metinlerde yer almıştır. Günlük dilde yaygınlık kazanmamıştır.

CEVÂMİS (جواميس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂMİS (جواميس) i. (Ar. *cāmūs*'un çoğul şekli *cevāmīs*) Su sığırları, mandalar, camızlar.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂMİS (جواميس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâmis (جواميس) kelimesi: Arapça kökenli *cāmūs* (جاموس) kelimesinin çoğulu olan Cevâmis (جواميس) şeklinde Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Büyükbaş bir hayvan / Manda: Sığır cinsinden, çift toynaklı, geniş getiren bir hayvan ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Tarımda kullanılan ve sütü için beslenen evcil bir türdür.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında *cāmūs* (جاموس) kelimesi manda anlamında kullanılır ve günlük hayatta yaygın bir kelimedir. Mısır'da özellikle nil deltası ve kırsal bölgelerde *cāmūsa* (جاموسة) şeklinde tekil olarak da duyulabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cevâmis (جواميس) kelimesi, Arapçada *camus* (جاموس) yani manda hayvanının çoğuludur. Türkçeye geçerken bu anlamını büyük ölçüde korumuş, ancak kullanım alanı oldukça sınırlı kalmıştır. Osmanlıca metinlerde hayvancılıkla ilgili bölümlerde yer alsa da çağdaş Türkçede nadiren kullanılır. Bu durum, kelimenin anlam daralmasına uğradığını göstermektedir.

CEVÂNİB (جوانب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂNİB (جوانب) i. (Ar. *cānib*'in çoğul şekli *cevānib*) Taraflar, yanlar, cānipler: *Sāfi lekesiz, karların altmda cevānib / Mahfūf-ı sūkūnet / Bir köy bu sūkūnetle ezilmiş gibi gāib* (Tevfik Fikret). *Dağlar, dereler, hâsılı yek-renk cevānib* (Hüseyin Sîret).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂNİB (جوانب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَوَانِب kelimesinin Türkçesi: Yanlar, taraflar, kenarlar *cānib* (جَانِب) kelimesinin çoğulu.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “جَوَانِبُ الْبَيْتِ (Evin kenarları/yanları).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “يَكْتُبُ فِي جَوَانِبِ الْكِتَابِ (Kitabın kenarlarına yazıyor): Kitap kenarlarına not almak anlamında.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “قَصْرٌ رَحْبُ الْجَوَانِبِ.”

(Geniş köşe ve kenarlara sahip bir saray): Uçsuz bucaksız, geniş anlamında.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Bu kelime, bir şeyin farklı yönlerini veya fiziksel sınırlarını ifade etmek için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “Mısır Arapçasında günlük konuşmada جانب kelimesi de sık kullanılır ancak bazen yerine جَنَّة kelimesi tercih edilir. Örneğin: من حِته تانية (Başka bir açıdan / farklı bir yerden).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173)

Sonuç: Cevânib (جوانب) kelimesi, Arapçada yanlar, taraflar anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde de bu temel anlamını büyük oranda korumuş hem mecazi hem de fiziksel anlamda çeşitli yönler, açılar olarak kullanılmıştır. Anlamında belirgin bir daralma olmamış, farklı bağlamlarda esnek şekilde kullanılmaya devam etmiştir.

Cevâben (جواباً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cevâben (جواباً) zf.** (cevâb'ın tenvinli şekli) Cevap olarak: *Suâlîme cevâben kemâl-i nezâketle...* (Hüseyin C. Yalçın). *Bayan cevâben haber verir* (Burhan Felek).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cevâben (جواباً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâben (جواباً) kelimesinin tenvinli hâli: Cevap olarak, yanıt olarak kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “كتبْتُ إليه جواباً على سؤاله (Ona, sorusuna cevaben yazdım).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “جواباً kelimesi genellikle resmî yazışmalarda, edebî metinlerde ve nezaket ifadelerinde kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Tıpkı Türkçedeki cevaben kelimesi gibi bir bağlamda kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cevâben (جواباً) kelimesi, Arapçada cevap olarak ya da karşılık olarak anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde de bu anlamını korumuş, genellikle yazılı veya sözlü yanıtı belirtmek için kullanılmıştır. Anlamında belirgin bir daralma ya da genişleme olmamış, özgün anlamıyla benzer şekilde kullanımı sürmüştür.

Cevâbî (جوابي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cevâbî (جوابي) sıf.** (nispet eki -î ile) Cevap olarak verilen, karşılık hükmünde olan: ‘Cevâbî nota.’ ‘Cevâbî yazı.’” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cevâbî (جوابي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâbî (جوابي): Cevap olarak verilen, karşılık hükmünde olan.” (El-Meâni, 2025). 2. “رَدَّ الوزيرُ على الرسالةِ بِخطابٍ جوابيِّ” (Bakan, mektuba cevâbî bir yazıyla yanıt verdi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Türkçedeki cevap niteliğinde ya da karşılık olarak verilen anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Resmî yazışmalarda, diplomatik belgelerde ve hukukî metinlerde sıkça kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cevâbî nota: Resmî bir yazıya yanıt olarak gönderilen diplomatik nota anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâbî (جوابي) kelimesi, Arapçada cevapla ilgili veya cevap veren anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde, özellikle edebi ve resmi dilde cevap niteliğinde veya cevapla ilgili anlamda kullanılmıştır. Anlamı büyük ölçüde korunmuş olup, anlam daralması ya da genişlemesi yaşanmamıştır.

CEVÂRÎ (جوارى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂRÎ (جوارى) i. (Ar. *câriye*'nin çoğul şekli *cevâri*) Câriyeler, halayıklar: *İnfisâl etmeğe âmâde gürûh-ı etbâ' / İtk sevdâsına dil-beste cevârî vü gulam* (Nâbî).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂRÎ (جوارى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevârî (جوارى) Arapça kökenli Cârîye (جَارِيَّة) kelimesinin çoğulu olan Cevârî şeklinde Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جارية kelimesinin Türkçesi câriye (جَارِيَّة): Köle kadın, cariye (yaşlı da olsa kadın köle anlamında kullanılır).” (El-Meâni, 2025). 3. “Genç ve güzel kadın anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Güneş: جارية kelimesi bazı eski Arap şiirlerinde güneşi ifade etmek için kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Gemi: Kur'an'da السَّفِينَةُ الْجَارِيَّةُ giden, hareket eden gemi şeklinde kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 6. “الجوارى الكُتُس: Gökte hareket eden ve kaybolan tüm yıldızlar anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جارية في البحر (Denizde giden gemi).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevârî (جوارى) kelimesi Arapçada câriyenin çoğuludur ve kadın köleler ya da hizmetçiler anlamına gelir. Osmanlı Türkçesinde de benzer biçimde kullanılmıştır. Ancak zamanla bireysel kullanımı yerini tekil biçimi olan câriye ye bırakmış, çoğul formu

olan cevârî daha çok tarihî veya edebî metinlerde yer bulmuştur. Günümüzde anlamı daralmış ve kullanım sıklığı azalmıştır.

CEVÂRÎH (جوارح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂRÎH (جوارح) i. (Ar. *cāriha* ‘yırtıcı kuş; insan organı’ nın çoğul şekli *cevārih*) 1. Av için yetiştirilmiş avcı kuşlar veya hayvanlar, avcı hayvanlar: *Nereye adlinin âvâzı erse / Edemez hayf tîhûya cevârih* (Ahmedî). 2. El, ayak, pençe, gaga vb. tutucu, koparıcı organlar: *Bâzî âzâ ve cevârihini mecruh etmekle...* (Naîmâ' dan). ‘Tövbe yâ Rabbi, tövbe yâ Rabbi! Eğer benim elimden ve dilimden ve gözümünden ve sâir âzâ ve cevârihimden hatâ, isyan, küfür her ne ki sâdır ve vâki olduysa ben onlann cümlesinden peşîman oldum’ sözü hâlâ kulaktanmdadır (Hayri Bilecik).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂRÎH (جوارح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevârih (جوارح) cāriha (جرحه) kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevârih (جوارح): Kartal, şahin, doğan, atmaca gibi avcı kuşlar anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الصَّخْرُ مِنَ الطَّيْرِ الْجَارِحِ (Şahin, yırtıcı kuşlardandır).” (El-Meâni, 2025). 4. “اللَّيْلِ جَوَارِحُ (Gece yırtıcıları): Baykuş gibi gece avlanan kuşlara ifaede edilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَوَارِحُ النَّهَارِ (Gündüz yırtıcıları): Kartal, şahin gibi gündüz avlanan kuşlar.” (El-Meâni, 2025). 6. “İnsanın organları anlamına gelir yani insan vücudundaki uzuvlar. Örneğin: a. جَوَارِحُ الْإِنْسَانِ (İnsan uzuvları). b. بِكُلِّ جَوَارِحِي (Tüm varlığımla, tüm gücümle).” (El-Meâni, 2025). 7. “تَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ طَوَارِقِ اللَّيْلِ وَجَوَارِحِ النَّهَارِ (Gecenin tehlikelerinden ve gündüzün felaketlerinden Allah’a sığın!).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جوارح kelimesi hem yırtıcı kuşlar hem de insan uzuvları anlamında kullanılır. Arapçada bu tür kelimeler, bağlamına göre farklı anlamlar kazanabilir.” (El-Meâni, 2025). Cevârih (جوارح) kelimesi Arapçada vücut organları anlamına gelir; özellikle insanın dışa dönük, eylemde bulunan uzuvlarını (el, ayak, göz, dil vb.) ifade eder. Türkçeye de bu anlamıyla geçmiş ancak zamanla kullanım alanı daralmış, günlük dilde yerini daha sade karşılıklarına bırakmıştır. Anlam bakımından herhangi bir değişikliğe uğramamış olsa da kullanım sıklığı ve bağlamı bakımından anlam daralması söz konusudur.

CEVÂSİS (جواسيس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVÂSİS (جواسيس) i. (Ar. *cāsūs*'un çoğul şekli *cevāsīs*) Câsuslar.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVÂSİS (جواسيس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâsis (جواسيس): Arapça kökenli Câsūs (جاسوس) kelimesinin çoğulu olan *cevâsis* şeklinde Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevâsis (جواسيس): Bilgi toplayan ve bunu ilgilisine aktaran kişi. Örneğin: *الْجَاسُوسُ مَنْ يَنْجَسُّ الْأَخْبَارَ وَيَنْقُلُهَا إِلَى مَنْ يَهْتُمُّ* (Casus, haberleri gizlice araştıran ve bunları ilgili kişiye ileten kişidir).” (El-Meâni, 2025). 3. “جاسوس مزدوج: İki rakip taraf için çalışan veya aynı anda iki devlet için çalışan ve bunlardan birini ya da her ikisini aldatan kişi.” (El-Meâni, 2025). 4. “جاسوس kelimesi genellikle gizli bilgi toplayan ajanlar için kullanılır. Ancak bazen günlük hayatta dedikodu yapan veya başkalarının işlerine burnunu sokan kişiler için de mecazen kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevâsis (جواسيس) kelimesi Arapçada casuslar anlamına gelir ve casus (جاسوس) kelimesinin çoğuludur. Türkçeye de bu anlamda geçmiştir. Ancak Türkçede kelimenin çoğul hali kullanılmaz, genellikle tekil casus kelimesi tercih edilir. Bu durum, kelimenin kullanım alanının daralmasına yol açmıştır. Yani anlam değişmemiş, ancak çoğul biçimi Türkçede yaygınlık kazanmamıştır. Bu da bir anlam daralması örneği sayılabilir.

CEVAT-CEVAD (جواد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVAT-CEVAD (جواد) sif. ve i. (Ar. *cūd* ‘cömertlik’ ten *cevād*) Cömert, ilcram edici (kimse), kerim: *Heman iste cevād-ı mutlakdan / Ne ise matlabin çemen- be-çemen (...). Ne mikdar kerîm ü cevad olduğu şâyi oldu* (Âli Mustafa Efendi). *Kef-i cevād pür eyler sehâb-ı dâmanın* (Bâkî).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVAT-CEVAD (جواد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevad (جَوَاد) Arapça kökenli bir kelime Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَوَاد: Cömert, eli açık, çok veren kişidir.” (El-Meâni, 2025). 3. “هُوَ جَوَادٌ بَيْنَ أَهْلِهِ” (O, ailesi arasında çok cömert biridir).” (El-Meâni, 2025). 4. “Cevad (جَوَاد), جود kökünden gelir ve çokça veren, eli açık anlamında mübalağa (abartma) ifade eden فعال vezninde bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Türkçede cömert, eli açık, hayırsever gibi anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 6. “كان الرجل جواداً مع الفقراء (Adam fakirlere karşı cömertti).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevad (جواد) kelimesi Arapçada cömert, eli açık anlamına gelir. Türkçeye de bu anlamıyla geçmiştir. Ancak Türkçede daha çok eli açık kimse anlamında, bazen mecazi anlamda kullanılmakta ve dini/manevi boyutu göz ardı edilmektedir. Arapçadaki anlamı içinde bulunan yüksek ahlaki değer, Allah’a ait bir sıfat olarak kullanımı ya da tasavvufi yönü Türkçede tam yansıtılmamıştır. Bu nedenle kelimenin Türkçede kullanımı anlam daralması göstermektedir.

CEVAZ (جواز) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVAZ (جواز) i. (Ar. *cevāz*) Din veya törece yasaklanmamış olduğu için yapılmasına izin verilmiş sayılma, yasak olmama, izin, müsaade.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVAZ (جواز) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevâz (جَوَاز): İzin, müsaade, geçerlilik, serbestlik.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevâz (جَوَاز): جوز kökünden gelir ve izin verme, geçiş hakkı tanıma, serbest bırakma anlamlarına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Türkçede: izin, onay, müsaade, geçerlilik gibi anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “a. جَوَازُ السَّفَر (Pasaport): Seyahat izni, yolculuk belgesi ifade eder. b. جَوَازُ الْعَمَل (Çalışma izni).” (El-Meâni, 2025). “c. لَا جَوَازَ لِذَلِكَ” (Şeriatta bunun geçerliliği (izni) yoktur). d. جَازَ يَجُوزُ جَوْزًا (Geçmek, izinli olmak, meşru olmak). e. يَجُوزُ لَكَ أَنْ تَفْعَلَ ذَلِكَ (Bunu yapman caizdir mümkündür).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevaz (جواز) kelimesi Arapçada geniş anlamda izin verme, uygun görme anlamlarını taşıırken, Türkçeye daha çok dini veya hukuki bağlamda caiz olma şeklinde geçmiştir. Bu durum, kelimenin anlamında daralma olduğunu göstermektedir.

CEVDET (جودت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVDET (جودت) i. (Ar. *cevdet*) İyilik, hoşluk, tâzelik, kusursuz olma, ciyâdet: *İdrâki olanlara ayandır / Fikrindeki cevdet ü selâmet* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVDET (جودت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevdet (جُودَة) kelimesi: جُودَة Kalite, mükemmellik, üstünlük, sağlamlık anlamına geliyor.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُودَة (Cevdet) kelimesi جود kökünden gelir ve mükemmellik, sağlamlık, üstünlük, yüksek kalite anlamları ifaede eder.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “a. جُودَة المُنْتَج (Ürünün kalitesi). b. جُودَة الصِّنَاعَة (İmalat kalitesi). c. جُودَة الحَيَاة (Yaşam kalitesi).” (El-Meâni, 2025). “d. جُودَة الفَهْم (Kavrama yeteneği / Zekâ açıklığı). e. تَحْقِيقُ الجُودَة (Kalitenin sağlanması). f. الجودة في مجال التصنيع (Üretimde kalite). g. معايير الجودة (Kalite standartları). h. إدارة الجودة الشاملة (toplam kalite yönetimi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevdet (جُودَة), kalite ve mükemmellik anlamına gelir ve üretimden eğitime, hizmet sektöründen günlük yaşama kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır'da Cevdet (جودت) ismi bilinir ve kullanılır, ancak yaygın değildir. Cevdet (جُودَة), Arapça kökenli bir isim olup yüksek kalite, mükemmellik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevdet (جودت) kelimesi Arapça kökenli olup iyilik, güzellik, değerli nitelikler anlamlarına gelir. Türkçeye geçerken daha çok özel isim olarak kullanılmış ve asli anlam zenginliği kısmen kaybolmuştur. Bu da anlam daralmasına örnek teşkil eder.

CEVELÂN-CEVLÂN (جولان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVELÂN-CEVLÂN (جولان) i. (Ar. *cevelân- cevlân*) 1. Dolaşına, gidip gelme, deveran: ‘*Kanın cevelânı.*’ *Seyyâle-i berkıyye sür'atiyle cevelân hâlinde bulunduğundan...* (Nâmık Kemal). *Rüzgâr hızında küheylânların apaydınlık çöllerde uzun ve uyanık cevelânlarını düşündürürdü* (Rûşen E. Ünaydın). 2. Gezinme, gezinti: *Ol hümâyım kim fetekler cây-ı cevlândır bana* (Leskofçalı Gâlib). *Belki bu sâretle Boğaz'ın geçmiş zamanları ve antı şanlı mâcerâsı üstünde bir cevlân mümkün olur* (Sâmiha Ayverdi). 3. Hareket, canlılık: *Verdi cevlân-ı diğer feyz-i tabîat fikrime* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVELÂN-CEVLÂN (جولان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevlân (جولان) Dolaşma, gezme, tur atma anlamına gelir. Örneğin: لَمْ يَتَّعَبْ مَنْ (Gezmekten yorulmadı).” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevlân (جولان): Rüzgarın yüzeyde hareket ettirdiği toz ve çakıl anlamı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevelân olarak da bilinen جَوْلَان (Cevlân/ Cevelân), aynı zamanda Suriye'deki Golan tepeleri için kullanılan bir isimdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). 4. “Mısır Arapçasında جَوْلَان kelimesi günlük konuşmada yaygın olarak kullanılmaz. Ancak, klasik Arapçaya yakın resmî veya edebî metinlerde جَوْلَان kelimesine rastlamak mümkündür. Özellikle haberlerde, edebiyatta veya eski metinlerde bu kelime hâlâ geçerliliğini korur.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevlân (جَوْلَان) kelimesi Arapçada dolaşma, gezinme, bir yerde hareket etme anlamına gelir. Türkçede ise genellikle askerî ya da edebî bağlamda bir yerde gezinmek veya hareket hâlinde olmak şeklinde sınırlı bir kullanıma sahiptir. Bu durum, kelimenin Türkçeye geçerken anlam daralmasına uğradığını gösterir.

CEVF (جوف) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVF (جوف) i. (Ar. *cevf*) 1. Boşluk, iç boşluğu: ‘*Cevf-i mîde.*’ ‘*Cevf-i sadrî.*’ *Ey cevfi esâtîre düşen hâtıra: Nâmûs / Ey kable-i ikbâle çıkan yol: Râh-ı pâ-bûs* (Tevfik Fikret). *Evet bir kalptir, bir kalb-i cûşâcûş-ı aşktır / Ki cevfinden demâdern yükselir bin nâle-i ezkâr* (Mehmet Âkif). 2. Oyuk.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVF (جوف) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevf (جوف): Her şeyin iç kısmı, iç boşluğu anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevf (جوف): İnsanın iç organları, mide anlamı ifade eder. Örneğin: وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ (İnsanoğlunun içini ancak toprak doldurur ‘hadis-i şerif’).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevf: Gecenin son üçte birlik kısmı anlamına sahiptir. Örneğin: الْجَوْفُ مِنَ اللَّيْلِ ثُلَاثُهُ الْآخِرُ (Gecenin ortası ya da son üçte birlik kısmı).” (El-Meâni, 2025). 4. “Cevf: Düz ve geniş çukur alan, vadi anlamı ifade eder. Örneğin: الْجَوْفُ مِنَ الْأَرْضِ مَا اتَّسَعَ وَانْخَفَضَ فَصَارَ كَالْجَوْفِ (Geniş ve alçak alan, vadi).” (El-Meâni, 2025). 5. “الوادي (Akarsu yatağı, nehir vadisi).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevf (جوف) kelimesi Arapçada iç, iç boşluk, göğüs, karın boşluğu gibi anlamlar taşır. Türkçeye geçtiğinde ise daha çok boşluk ya da iç kısım gibi genel anlamlarla kullanılmıştır. Arapçadaki fiziksel ve mecazî anlam zenginliği, Türkçedeki kullanımda büyük ölçüde daralmıştır. Bu da kelimenin anlam daralmasına uğradığını gösterir.

Cevf-i Leyl Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★**Cevf-i leyl** (leyal): Gece yarısı: *Bu rükûdet, bu samt u cev-f-i leyâl* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 193).

Cevf-i Leyl Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevf-i leyl (جَوْف اللَّيْلِ): Gecenin son üçte birlik kısmı anlamı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Cevf-i leyl (جَوْف اللَّيْلِ): Bu ifade, özellikle İslami bağlamda, teheccüd ‘gece namazı’ ve dua için en faziletli vakitlerden biri olarak kabul edilir. 3. “Hadislerde de bu zaman diliminde yapılan ibadetlerin daha makbul olduğu belirtilmiştir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cevf-i leyl (جوف الليل) ifadesi Arapçada gecenin ortası ya da “gecenin derin vakti anlamına gelir. Bu tamlama, özellikle dinî ve edebî metinlerde gecenin en sakin ve karanlık saatlerini ifade etmek için kullanılır. Türkçede ise bu kullanım daha çok dinî bağlamda korunmuş, gündelik dilde karşılığı yaygınlaşmamıştır. Bu durum, ifadenin anlamının ve kullanım alanının Türkçede daraldığını gösterir.

CEVHER (جوهر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEVHER** (جوهر) i. (Ar. *cevher* <Fars. **gevher**) 1. Var olan bir şeyin özü, esâsı, varlığındaki maya, gevher: *Bu zâhir gözünü örtüp bana tut cân ile gönlün / Ki her bir sözün içinde duyasm cevher-i ma'nâ* (Niyâzî-i Mısırî). *Etmez ekdâr-ı cihanda dil kabûl-i infiâl / Cevherim vârestedir eczâ-yı âb ü haktan* (Leskofçalı Gâlib). Bu onun cevherinde vardi (Ahmet H. Tanpınar). 2. **mec.** Yaratılıştan gelen değer, fitrî kâbiliyet, iyi ve kıymetli maya, değer, kıymet: “Cevheri bozuk. ” Sendeki cevher hepimizde olsa... (Ömer Seyfeddin). *Delikaniz çağlmzddaki cevher / Yalvarmak yakarmak nâfile bugün / Gözüünün yaşına bakmadan gider* (Câhit S. Tarancı). *Ne yağmalar ne kıtaller, bir milleti millet yapan cevheri yok edemez* (Sâmiha Ayverdi). 3. Elmas, zümrüt, pırlanta gibi değerli süs

eşyâsı, mücevher, gevher, güher: *Fağfûrîde üç hâsiyet vardır ki yeşimden gayri hiçbir cevherde yoktur* (Kâtip Çelebi'den Seç.). Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten (Nâmık Kemal- Ö.T.S.). 4. Herhangi bir muâmele görmemiş, işleninmiş mâden. 5. Kılıcın üzerindeki hâreler, dalgalar, menevişler: *Tiğ-i hûn-âşâm nakş-i cevherinden bellidir* (Vecdî). 6. Ebced hesâbında sâdece noktalı harflerin sayılarının hesaplanması sûretiyle düşürülen tarihlerdeki noktalı harflere verilen isim. 7. **fels.** Varlıklarda değişikliğe uğrayan taraf dışında değişmeden kalan şey, maddenin değişmeyen tarafı, kendi nefsiyle kâim olan, gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyâcı olmayan varlık, töz, öz. 8. **tasavvuf** Yaratılmış şeylerin hakîkati olan ve Allah'ın ilminde ezelden mevcut bulunan sûretler. Karşıtı: ARAZ.” (Ayverdi, 2010, s. 193).

CEVHER (جوهر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevher (جوهر): Bir şeyin özü, hakikati ve aslı Örnek: Bu konunun cevheri çok derindir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Değerli taşlar ve mücevherler anlamına gelir. Örnek: الملكة جواهر نادرة (Kraliçenin tacında nadir cevherler var).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “Felsefede: Kendi başına var olan, öz varlık arazın zıddı anlamı ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Cevher (جوهر): Gök cisimleri, ruhlar veya evrenin temel unsurları anlamları taşır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “İslam felsefesinde: Bölünemeyen en küçük yapıtaşı, yani atom.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “Bu kelime, Osmanlı Türkçesinde de yaygın şekilde kullanılmıştır ve günümüzde mecazen ‘değerli kişi’ anlamında da kullanılır. Örneğin: هذا الرجل جوهره حقيقه (O adam tam bir cevher)! ifadesi, onun çok değerli veya üstün nitelikli biri olduğunu gösterir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cevher (جوهر) kelimesi Arapçada öz, esas, maddenin temel yapısı anlamlarına gelir. Türkçeye de bu anlamda geçmiştir ve genellikle bir şeyin özü ya da asıl niteliği olarak kullanılır. Ancak Arapçadaki derin felsefi ve kimyasal anlam boyutları, Türkçede daha çok soyut ve genel anlamda sınırlı kalmıştır. Böylece anlamında bir daralma olmuştur.

CEVHERÎ (جواهر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVHERÎ (جواهر) *sıf.* (Ar. *cevher* ve nispet eki -î ile *cevherî*) 1. Cevherle ilgili, cevhere âit. 2. Değerli taşlarla yapılmış, onlarla işlenmiş olan: *Murassa' kemerler vincevherî*

hançerler a 'yân-1 kibardan gaynszna yakışmazn (Âlî Mustafa Efendi). 3. *Ebced hesâbında yalnız noktalı harflerin hesaplanmasıyla düşürülen (târih), mücevher, münakkat: Dedi Fitnat kemîne cevherî harf ile bir târih / Kadem bastı sarây-ı dehre izzetle Mehemed Han* (Fitnat Hanım).” (Ayverdi, 2010, s. 193)

CEVHERÎ (جواهر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جواهر kelimesi جوهر kelimesinin çoğulu olup mücevherler, değerli taşlar veya öz, esas anlamlarına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183). 2. “Mısır Arapçasında bu kelime klasik anlamında kullanılmaya devam eder. Örneğin: **a.** المحل ده فيه جواهر غالية أوي (Bu dükkânda çok değerli mücevherler var). **b.** جواهر الكلام (Sözlerin özü, hikmetli sözler).” (Badawi & Hinds, 1986, s.183). 3. “Ayrıca, mecazi anlamda da kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183). 4. “هي بنت جواهر (O, çok değerli (nadir bulunan) bir kızdır).” (Badawi & Hinds, 1986, s.183).

Sonuç: Cevherî (جواهر) kelimesi Arapçada değerli taşlar veya mücevherler anlamındadır. Türkçeye de benzer anlamıyla geçmiştir; ancak Arapçadaki zengin anlam ve mecaz kullanımları Türkçede genellikle somut değerli taşlar olarak sınırlanmıştır. Bu nedenle anlam bakımından bir daralma yaşanmıştır.

CEVHERÎ (جوهرى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVHERÎ (جوهرى) *sıf.* (Ar. *cevher* ve nispet eki *-î* ile *cevherî*) 1. Cevherle ilgili, cevhere âit. 2. Değerli taşlarla yapılmış, onlarla işlenmiş olan: *Murassa' kemerler vancevherî hançerler a 'yân-1 kibardan gaynszna yakışmazn* (Âlî Mustafa Efendi). 3. *Ebced hesâbında yalnız noktalı harflerin hesaplanmasıyla düşürülen (târih), mücevher, münakkat: Dedi Fitnat kemîne cevherî harf ile bir târih / Kadem bastı sarây-ı dehre izzetle Mehemed Han* (Fitnat Hanım).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVHERÎ (جوهرى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جوهرى (mansubun ila al-jawhar) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevherci veya cevherle ilgili: Altın pazarında cevherci olarak bilinen kişi, cevher satan ve işleyen kişiyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cevherle ilgili olan,

esas ve temel olan yani bir konuya dair cevher olan, temel ve önemli unsurları bırakarak sadece yan unsurlarla yetinmek anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جوهری kelimesinin farklı bağlamlarda nasıl kullanıldığını gösteriyor.” (El-Meâni, 2025). Cevherî (جوهری) kelimesi Arapçada özgün, temel, esas olan anlamına gelir. Türkçeye genellikle özlü veya temel anlamında geçmiştir. Ancak Arapçadaki daha kapsamlı felsefi ve bilimsel kullanımları, Türkçede daha sade ve sınırlı bir anlamla karşılanmıştır. Böylece anlamında bir daralma söz konusudur.

CEVHERÎ FİİL Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVHERÎ FİİL Cevher fiili.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVHERÎ FİİL Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevherî fiil ifadesi: Arapçada bir fiilin cevher kelimesiyle bağlantılı olmasını ifade eder. Cevher, temelde bir şeyin özü, özü ya da aslı anlamına gelir. Cevherî fiil, bir fiilin doğrudan bir şeyin özünü, asıl halini veya temelini ifade etmesiyle ilgili olur.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “Örneğin, cevher kelimesi, saf ve temel bir maddede olan öz anlamına gelir. Cevherî fiil ise, bir şeyin esasına dair olan, ona şekil veren veya onu işleyen fiil anlamına gelir. Bu bağlamda, cevherî fiiller genellikle bir şeyin özüne, temel yapısına dokunan, özünü ortaya çıkaran fiillerdir.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 3. “Mısır Arapçasında cevherî fiil terimi yaygın bir kullanım değildir. Bu terim daha çok klasik Arapçaya ve bazen edebi veya felsefi dillere özgüdür. Mısır Arapçasında günlük konuşmalarda ya da halk arasında fiil kullanımı genellikle daha basittir ve karmaşık dilbilgisel terimler pek yaygın değildir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183)

Sonuç: Cevherî kelimesi Arapçada genellikle sıfat veya isim olarak kullanılır ve özgün, temel ya da esas anlamına gelir. Ancak fiil olarak doğrudan kullanılmaz. Eğer fiil anlamında bir terim kastediliyorsa, cevherî kökünden türemiş fiil değil, isim-fiil veya sıfat türündedir. Bu nedenle Cevherî fiil ifadesi dilbilgisel olarak doğru değildir.

CEVHERÎYE (جوهرية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVHERÎYE i. (Ar. *cevherî*'den *cevheriyye*) Cevhencilik.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVHERİYE (جوهرية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevheriye (جوهرية) kelimesi Arapçadaki cevherî kökünden türetilmiştir. Türkçeye Arapçadan geçmiş bir terim olup, genellikle cevhercilik veya cevherle ilgili düşünce anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevheriye (جوهرية) kelimesi Arapçada öz, temel anlamına gelir. Türkçeye benzer anlamlarla geçse de kullanım alanı daralmış ve genellikle daha özel bağlamlarda kullanılmıştır. Böylece anlamında hafif bir daralma olmuştur.

CEVHERİYEYUN (جوهريون) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVHERİYEYUN i. (Ar. *cevherî*’nin çoğul eki *-ün* almış şekli *cevheriyyūn*) **fels.** Cevhercilik görüşünü kabul eden kimseler.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVHERİYEYUN (جوهريون) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevheriyyun (جوهريون) kelimesinin, Cevheri kelimesinin Arapça çoğul eki *-un* eklenmiş hali olduğunu açıklayan bir Türkçe kaynak var. Bu kelime, felsefede Cevhercilik (Cevhercilik görüşü) taraftarlarını ifade etmek için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cevheriyyun (جوهريون) kelimesi Arapçada özlerle, temel niteliklerle ilgili olanlar anlamını taşır. Türkçeye doğrudan geçmemekle birlikte, benzer kavramlarla ifade edilmiştir. Anlamı daha çok çoğul ve kapsamlı bir yapıyı belirtir; bu yüzden Türkçede tam karşılığı bulunmamaktadır.

CEVİR-CEVR (جور) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVİR-CEVR (جور) i. (Ar. *cevr*) Haksızlık edip incitme, eziyet, cefa, gadr, zulüm: *Derûnum feyz-yâb-ı ye 's kılssa baht-ı vârunum / Sipihrin zulm ü cevrenden peşîmân olduğun görsem* (Leskofçalı Gâlib). *Beni cevrinle öldürdün beyim, ağyâra aldandın* (Nâmık Kemal). *En sinsi bir ezâ gibidir geçmeyen zaman / Bin türlü başka cevri de vardır ki bâıman* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVİR-CEVR (جور) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “CEVR (جور): Adaletin zıttıdır, Câra, yecûru, cevran fiilinden türetilmiştir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 2. “Cevrete (جَوْرَةٌ) ve cârete (جَارَةٌ): Zalimler anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “El-Cevr (الجَوْر): Doğruluğun (kastın) zıttıdır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “El-Cevr (الجَوْر): Yolda veya davranışta doğruluktan sapmaktır. Câra, yecûru fiili kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “Her türlü sapma cevran olarak adlandırılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “Yoldan sapmak (جَارَ عَنِ الطَّرِيقِ) olarak ifade edilir ve kastı terk etmek anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “Cevr (الجَوْر): Doğruluktan sapma, eğilme anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cevr (جور) kelimesi Arapçada haksızlık, zulüm ve baskı anlamlarını taşır. Türkçeye benzer anlamlarla geçmiş olsa da kelimenin taşıdığı duygusal ağırlık ve bağlam bazen tam olarak yansıtılamamış, bu nedenle anlamda bir miktar daralma yaşanmıştır.

CEVİZ (الجَوَز) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVİZ i. (Ar. cevz <Fars. gevz) 1. İki çenekliler sınıfının cevizgiller familyasından, büyük ve kalın gövdeli, beyazımsı kabuklu, kışın yaprağını döken, uzun ömürlü, kerestesi makbul ağaç. **Juglans regia:** Cevizin yaprağı nârin / İçerim yanıyor dzşarzm serin (Türkü- Ö.T.S.). 2. Bu ağacın sert kabuklu, iç kısmı yenen, çok lezzetli, besleyici, yağlı ve nişastalı meyvesi, koz. 3. **Sıf** Ceviz ağacı kerestesinden yapılmış: ‘Ceviz masa.’ ‘Ceviz dolap.’ Bunlar çorba, pilâv, tatlı ve hoşaf kaşığz olarak altın, gümüş, sedef, fıl dişi, boynuz, mercan, abanoz, som balığı, ceviz (...) boy boy, renk renk sanat şâheserleriydi (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVİZ (الجَوَز) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceviz ağacı: Cevizgiller (الجَوَزِيَّات) familyasına ait bir ağaçtır. Meyvesi, sert, yuvarlak ve kurumuş bir kabuk içinde bulunur. Kırılarak çıkarılır ve lezzetli bir tadı vardır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ceviz (الجَوَز): Ceviz ağacının meyvesidir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Gırtlak çıkıntısı (جَوْرَةُ الْعُنُق): Ön tarafta, çıkıntı şeklinde bulunan tiroid kıkırdağıdır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Orta kısım (الْجَوَزُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ): Her şeyin ortası anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Hadis-i Şerif’te geçen kullanım: Hz. Ali’nin bir

hadisinde, جَوْز اللَّيْلِ (gecenin ortasında) kalkıp namaz kılmasından bahsedilmektedir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceviz (الجوز) kelimesi Arapçada hem ağaç türü hem de bu ağacın meyvesi anlamına gelir. Türkçeye aynı şekilde geçmiştir ve günlük dilde özellikle yemiş anlamında kullanılır. Anlam olarak belirgin bir daralma olmadan korunmuştur.

CEVVAL (جَوَال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVVAL [l ince] (جَوَال) *sıf.* (Ar. *cevelân* ‘gezmek’ten *cevvâl*) Çok hareketli, canlı, kıvrak, dinamik: Mürğân-ı tabîat gibi cevval (Cenap Şahâbeddin). Kaderi karşısına genç, güzel, zeki, cevval ve sanatkâr bir Yûsuf Bey çzkarmzştz (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVVAL (جَوَال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَوَال (Cevval) Sürekli dolaşan, gezen kişi: Sık sık seyahat eden, sürekli hareket halinde olan kişi.” (El-Meâni, 2025). 2. “المسرح الجَوَال (Gezici tiyatro): Oyuncuların ülke içinde farklı yerlere giderek oyun sergilediği tiyatro türü.” (El-Meâni, 2025). 3. “رُتْبَةُ جَوَالٍ (İzci rütbesi): İzcilikte, kıdemli izcileri ifade eden bir rütbe.” (El-Meâni, 2025). 4. “بائع جَوَال (Seyyar satıcı): Sabit bir yeri olmayan, dolaşarak satış yapan kişi.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَوَال أَمْنِي (Gezici güvenlik görevlisi): Belirli bir bölgeyi dolaşarak güvenliği sağlayan kişi.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَوَال تجاري (Ticari gezgin): Ticaretle ilgili seyahatler yapan temsilci veya acente görevlisi.” (El-Meâni, 2025). 7. “هاتف جَوَال (Mobil telefon): Taşınabilir, kablosuz telefon; cep telefonu.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevval (جَوَال) kelimesi Arapçada çok hareketli, çevik anlamına gelir. Türkçeye de benzer anlamlarla geçmiştir; özellikle hareketliliği ve çevikliği ifade etmek için kullanılır. Anlamında belirgin bir daralma veya genişleme olmadan korunmuştur.

Cevvâle (جَوَالِه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cevvâle (جَوَالِه) *sıf.* Cevval kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: *Bezm-i meyde şu 'le-i cevavâledir gûyâ kadeh (Hersekli Ârif Hikmet). Ben bu âteşlerle döndüm şu 'le-i cevavâleye (Muallim Nâci).*” (Ayverdi, 2010, s. 194).

Cevvâle (جَوَالِه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevvâle (جَوَّالَه) kelimesinin dişil hali (جَوَّالَة): kadın gezgin veya kadın kaşif).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevvâle (جَوَّالَه) kelimesi Arapçada sürekli dolaşan, gezgin anlamını taşır. Türkçeye de benzer şekilde gezen, sürekli hareket halinde olan anlamıyla geçmiştir. Kelimenin anlamında belirgin bir daralma ya da genişleme olmadan orijinal anlamı korunmuştur.

CEVVÂLiYET (جَوَّالِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVVÂLiYET (جَوَّالِيَّة) i. (Ar. *cevvâl*'den yapma mastar eki -iyyet ile *cevvâliyyet*) Cevval olma, hareketlilik.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVVÂLiYET (جَوَّالِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevvâliyet (جَوَّالِيَّة) kelimesi Arapça *cevvâl* kelimesine -iyyet ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevvâliyet (جَوَّالِيَّة): Hareketlilik, çeviklik, sürekli dolaşma hâli.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevvâliyet (جَوَّالِيَّة) kelimesi Arapçada gezginlik, dolaşma hali anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde anlamı büyük ölçüde korunmuş, gezme durumu veya sürekli dolaşma şeklinde kullanılmıştır. Anlam daralması yaşanmadan, orijinal kavram Türkçede de benzer biçimde anlaşılmıştır.

CEVVAR (جَوَّار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVVAR (جَوَّار) *sıf.* ve *i.* (Ar. *cevr* ‘zulmetmek’ten *cevvâr*) Cevreden (kimse), zâlim: *Âşık olmuştur meğer sana kim ey cevvar def / Dest-i cevrinde kılar mecliste her dem zâr def* (Revânî’den).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVVAR (جَوَّار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevvar (جَوَّار) kelimesi, فَعَّال kalıbında bir mübalağa formu olup, جَرَّ fiilinden türetilmiştir ve kökü جَوَّر dur. Yani جَوَّار çok zulmeden ya da zulümde aşırıya giden kişi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “هو شخص جَوَّار (O bir Cevvar): Yani o, çok zulmeden bir kişidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَوَّار kelimesi zulümde aşırı olan kişiyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). Cevvâr (جَوَّار) kelimesi Arapçada çok cömert, bol veren anlamındadır. Türkçeye geçtiğinde anlamını büyük oranda korumuş ve cömert, eli açık kimse anlamında kullanılmıştır. Bu kelimedede anlam daralması ya da genişlemesi yaşanmamış, özgün anlam Türkçede de aynen sürdürülmüştür.

CEVZ (جون) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVZ (جون) i. (Ar. cevz <Fars. gevz) Ceviz: Şeytan ile cevz oynama lâzım mı çocukluk (Muallim Naci'den).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVZ (جون) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevz (جون) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir kelimedir ve aslında ceviz anlamına gelir. Arapça جَوَز (cevz) kelimesi, Farsçadaki gevz kelimesinden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevz (جون) kelimesi Arapçada ceviz anlamına gelir. Türkçeye de aynı şekilde ceviz olarak geçmiştir. Anlamında herhangi bir daralma veya geniş

CEVZÂ (جوزاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVZÂ (جوزاء) i. (Ar. cevzâ ') İkizler burcu: Cevzâ tutar elinde suturlâb-ı müş 'iri (Nâilî). Yine ol şem' bu şeb meclise saldı sâye / Rütbesi sâyemizin erdi meğer Cevzâ'ye (Nâbî).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVZÂ (جوزاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevzâ (جوزاء) kelimesi, gökyüzündeki bir burç olan İkizler Burcu'nu ifade eder. Bu burç, Boğa ve Yengeç burçları arasında yer alır ve Zodyak kuşağındaki üçüncü burçtur.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevzâ (جوزاء) kelimesi Arapçada ikizler anlamına gelir ve genellikle burçlardan İkizler burcunu ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmemiştir; ancak astronomi ve astroloji literatüründe Arapçadan etkilenmiş terimlerle karşılaşılabılır. Anlamda belirgin bir daralma ya da genişleme olmaksızın, özgün anlamıyla kullanılmıştır.

CEVZİYE (جوزيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEVZİYE (جوزيه) i. (Ar. cevz> cevzî ‘cevizle ilgili’ den cevziyye) Cevizgiller.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEVZİYE (جوزيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cevziye (جوزيه), Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terimdir ve cevizle ilgili anlamına gelir. Bu kelime, cevizgiller familyasına ait bitkileri ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cevizye veya جوزيه kelimesi, ceviz ile ilgili olan ya da bu bitki ailesine ait olan türleri tanımlar. Cevizgiller, ceviz ağacı ve buna benzer ağaçları içeren bir bitki familyasıdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cevziyye (جوزيه) kelimesi Arapçada cevizle ilgili ya da cevizden yapılan anlamına gelir. Türkçede ise nadiren kullanılır ve genellikle bitkisel ya da maddesel özellikler için mecaz anlam taşıyabilir. Anlamında belirgin bir daralma ya da genişleme olmadan, orijinal anlamına yakın şekilde kalmıştır.

CEYB (جيب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEYB (جيب) i. (Ar. ceyb) 1. Yaka: *Mestâne na 'rasın işitip bülbülün seher / Fi'l-hâl bu kıvâm ile çâk etti gonca ceybin* (Mesîhî). 2. Cep: *Zemîne bâd-ı havâdan çok akçe düştü yine / Pür etti dâmen-i sahrâyı doldu ceyb-i cibâl* (Bâkî). *Sehâb-z keffî kim bir feyz bahş etmişti deryâya / Onun âsârıdır ceyb-i sadeft e gevher-i yektâ* (Nedim). 3. **mat.** Sinüs.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEYB (جيب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceyb (جيب): Ceketin Cebi veya başın girmesi için açılan kısımdır, yani cep. Örneğin, Ceket cebinden para çalındı gibi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cebin İçine Konulan Şeyler: Para, anahtar vb. şeylerin konulduğu yer. Örneğin, Parası cebinden çalındı.” (El-Meâni, 2025). 3. “Burun Cebi (Anatomik): Kemiklerin iç kısmında, burun boşluğuna bağlı deliklerle bağlantılı olan açıklıklardır. Örneğin, Sinüs enfeksiyonu oldu gibi, yani sinüs (burun boşluğu).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceyb (جيب) kelimesi Arapçada cep anlamına gelir ve elbise veya kumaş üzerinde eşya koymak için ayrılmış bölmeyi ifade eder. Türkçeye de cep şeklinde geçmiş ve aynı anlamda kullanılmaya devam etmiştir. Bu kelimedede anlam daralması ya da genişlemesi söz konusu olmayıp, Arapçadaki temel anlamını Türkçede de korumuştur.

Ceybi (جيبى) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Ceybi (جيبى) *sif* (nispet eki -î ile) Sinüsle ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

Ceybi (جيبى) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceybi (جيبى), Arapçada nisbet eki olan -î ile türetilmiş bir sıfattır ve sinüsle ilgili anlamına gelir. Bu terim, özellikle anatomik bağlamda kullanılır, yani sinüs ile ilgili bir şey ifade eder.” (El-Meâni, 2025). “Örneğin, جيبى sıfatı, sinüsler veya sinüsle ilgili bir durumu tanımlamak için kullanılabilir, tıpkı sinüs iltihabı gibi bir durumu anlatırken ceybi kelimesi kullanılabilir. Veya التهاب جيبى: Sinüs iltihabı anlamına gelir. Bu şekilde, Ceybi terimi anatomik olarak sinüslerle ilişkili bir şeyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ceybi (جيبى), Arapçada nisbet eki olan -î ile türetilmiş bir sıfattır ve sinüsle ilgili anlamına gelir. Bu terim, özellikle anatomik bağlamda kullanılır, yani sinüs ile ilgili bir şey ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جيبى sıfatı, sinüsler veya sinüsle ilgili bir durumu tanımlamak için kullanılabilir, tıpkı sinüs iltihabı gibi bir durumu anlatırken ceybi kelimesi kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183). 4. “التهاب جيبى: Sinüs iltihabı anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183)

Sonuç: Ceybi terimi anatomik olarak sinüslerle ilişkili bir şeyi tanımlar. Ceybî (جيبى) kelimesi Arapçada cebe ait, cep ile ilgili anlamına gelir. Nitelik bildiren bu sıfat, Türkçede birebir yerleşmiş bir kelime değildir. Ancak anlam itibarıyla ceplik ya da cebe dair şeklinde karşılanabilir. Türkçeye geçişi sınırlı kaldığı için bu kelimedede anlam daralması ve kullanım alanı sınırlılığı görülmektedir.

CEYL (جيل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEYL (جيل) i. (Ar. *cîl*'den) İnsan topluluğu, kavim, nesil: *Hayır o ceyl-i necîbin, o şanz evlâdın / Damarlarında şehâmet yüzerdi kan yerine* (Mehmet Akif).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEYL (جيل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جیل kelimesi nesil veya toplum anlamında kullanılır, yani belirli bir halk veya milletin bir kısmı. Örneğin, Türkler bir nesildir gibi.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجنس من الناس (İnsanların cinsi) ya da soy anlamında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “القرن من (Yüzyıl) anlamında, yani bir zaman dilimi olarak bir asır.” (El-Meâni, 2025). 4. “ثلث القرن (Bir çeyrek asır) olarak, 25 yılı ifade eder. İnsanların aynı dönemde yaşadığı zamanı tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 5. “أهل الزَّمان الواحد (Aynı dönemde yaşayan insanlar). Bu

kullanımında, bir nesil, bir zaman diliminde birlikte yaşayan ve benzer deneyimlere sahip insanlar anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 6. “أجيال (Nesiller) olarak çoğul hâli, farklı zaman dilimlerinde ve farklı koşullarda yaşamış olan insan gruplarını ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 7. “جيل kelimesi, çağdaş Arapçanın farklı lehçelerinde, özellikle Mısır Arapçasında oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Mısır'da ve genel olarak Arap dünyasında, kelime nesil, zaman dilimi veya toplum gibi anlamlarda sıkça kullanılır. Örneğin: جيل الشباب (Genç nesil).” (Badawi & Hinds, 1986, s.183). 8. “Mısır Arapçasında, جيل kelimesi sadece edebi veya resmi metinlerde değil, günlük konuşmada da geçer ve çok yaygın olarak kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 9. “Bu kelime ayrıca toplumsal, kültürel ve tarihi bağlamlarda da önemli bir yer tutar. Örneğin: مظاهرات جيل الثورة (Devrim neslinin gösterileri) gibi ifadelerde kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185)

Sonuç: Ceyl (جيل) kelimesi Arapçada nesil, kuşak anlamına gelir. Türkçeye de özellikle akademik ve entelektüel metinlerde jenerasyon veya kuşak karşılığı olarak girmiştir. Ancak günlük Türkçede yaygınlaşmamış, yerini daha çok Fransızca kökenli jenerasyon veya Türkçe nesil sözcüklerine bırakmıştır. Bu sebeple kelime, Türkçeye geçtiğinde anlam daralması yaşamış ve sınırlı bir bağlamda kullanılır hale gelmiştir.

CEYŞ (جيش) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEYŞ (جيش) i. (Ar. *ceyş*) Asker, ordu: *Ceyş-i gamdan kanda (nereye) etsin ilticâ ehl-i niyâz / Kal'a-i himmette Nâbî burc-ı bârû kalmamış (Nâbî). Hakk'ın eğerçi rahmeti bî-had atâsı bol / Ammâ ki doldu ceyş-i maâsiyle sağ u sol* (Fıtnat Hanım). *Garkoldu hûna Rûmeli beylerbeyiyle ceyş / Üç Malkoçoğlu eyledi bir bir fedâ-yı can* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEYŞ (جيش) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceyş (جيش): Ordu veya Askerler anlamında kullanılır. Örneğin: خرج الجيش للغزو: Ordu sefere çıktı veya Askerler hazır gibi.” (El-Meâni, 2025). 2. “جماعة الناس في الحرب” (Savaşta bir araya gelen insan topluluğu): Yani savaşta birleşmiş bir grup insanı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُيُوش: Ordular olarak çoğul hali. Yani farklı orduları veya savaş için toplanmış grupları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “مجموع القوات العسكرية” (Barış zamanında bir araya gelen askeri kuvvetlerin toplamı anlamına gelir. Bu, barış zamanında bile aktif olan ve hazırlıklı durumda bulunan orduyu

tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime, askeri ve toplumsal bağlamlarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Arap dünyasında, özellikle savaş, güvenlik ve savunma konularında sıkça karşılaşılan bir terimdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.183)

Sonuç: Ceyş (حيش) kelimesi Arapçada ordu anlamına gelir. Türkçeye de tarihî metinler ve Osmanlıca aracılığıyla geçmiş olan bu kelime, yerini zamanla ordu kelimesine bırakmıştır. Modern Türkçede yaygın kullanılsa da klasik metinlerde ve tarihî anlatımlarda karşılaşılr. Türkçeye geçişinde anlamını korumuş, ancak kullanım alanı daraldığı için sınırlı bağlamlarda yer bulabilmiştir.

CEYYİT-CEYYİD (جيد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEYYİT-CEYYİD (جيد) sıf.** (Ar. *cevdet* ‘iyi, hoş olmak’ tan *ceyyid*) İyi, hoş, latif, ter ü tâze: *Bununla farkbolur a'lâ denîden / İyi yavuzdan u ceyyid redîden* (Câfer Çelebi). *Boğaziçi'nin ceyyid ve tâze havası* (Nâbîzâde Nâzım' dan).” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEYYİT-CEYYİD (جيد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceyyid (جيد): Kötünün zıddı olup iyi veya güzel anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَيِّدٌ: İyi veya güzel anlamında kullanılır, kötüye karşıt olarak.” (El-Meâni, 2025). 3. “Ceyyid (جيد) kelimisinin çoğul şekli: جَيِّدَاتٌ (iyi olanlar), جَيِّدَاتٌ (güzel şeyler).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُودٌ: İyi olmak veya güzel olmak anlamına gelir. Aynı zamanda bir şeyin güzel veya iyi hale gelmesi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “أَجَدَةٌ: Birinin bir şeyi iyi yapması veya güzel yapması.” (El-Meâni, 2025). 6. “أَجَوْدَةٌ: Daha iyi hale getirmek.” (El-Meâni, 2025). 7. “أَجَدَ ve أَجَدَ: İyi yapmak anlamında kullanılır, yani bir şeyin güzel ya da iyi bir şekilde yapılması.” (El-Meâni, 2025). 8. “مَجْرُودٌ: İyi yapan, güzel yapan kişi.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 9. “اسْتَجَادَهُ: Birini iyi bulmak ya da güzel olarak değerlendirmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 10. “جَوَادٌ: Cömert ya da cömert kişi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceyyid (جيد) kelimesi Arapçada iyi, güzel, kaliteli anlamlarına gelir. Türkçede klasik metinlerde ve özellikle edebî, dinî bağlamlarda yer bulmuştur. Ancak günümüz Türkçesinde iyi ve güzel gibi kelimelerin tercih edilmesiyle birlikte ceyyid kelimesi kullanım dışı kalmıştır. Bu yönüyle kelime, anlamını korumuş olsa da kullanım alanı daralmıştır.

Ceyyidü'l-Ayar (جَيِّدُ الْعَيَّار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Ceyyidü'l-ayar: Ayarı tam olan sikke.” (Ayverdi, 2010, s. 194).

Ceyyidü'l-Ayar (جَيِّدُ الْعَيَّار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceyyidü'l-ayar (جَيِّدُ الْعَيَّار) ifadesi, ayrırlı, doğru ayarda olan sikke anlamına gelir. Burada ceyyid (جَيِّد) kelimesi, iyi veya kaliteli anlamına gelirken, ayar (الْعَيَّار) ise, koku, denge, ölçü anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ceyyidü'l-ayar, doğru, düzgün ayar yapılmış, kaliteli sikke olarak açıklanabilir. Bu terim, özellikle altın veya gümüş gibi değerli metallerden yapılan paraların kaliteli ve doğru bir şekilde ölçülüp şekillendirilmiş olmasını ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceyyidü'l-Ayâr (جَيِّدُ الْعَيَّار) ifadesi, Arapçada ayarı düzgün, kaliteli, değer bakımından sağlam anlamında kullanılır. Genellikle maden, özellikle altın ve gümüş gibi kıymetli metallerin saflığını ve değerini belirtmek için tercih edilir. Türkçede bu tamlama birebir yerleşmemiştir, ancak benzer anlamlar yüksek ayar veya değerli nitelikte gibi ifadelerle karşılanır. Bu nedenle ifade, Türkçede anlamını tam yansıtmasa da, teknik ve klasik metinlerde anlamı korunarak yer bulmuştur.

Ceyyide (جَيِّدَة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Ceyyide (جَيِّدَة) sıf. Ceyyid kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Eş’âr-ı ceyyide.’ ‘Efkâr- ı ceyyide.’” (Ayverdi, 2010, s. 194).

Ceyyide (جَيِّدَة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ceyyide (جَيِّدَة), ceyyid (جَيِّد) kelimesinin müennes (dişil) şeklidir ve iyi, güzel, kaliteli anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kelime, tamlamalarda yaygın olarak kullanılır. Örnekler: a. أشعار جيدة (Güzel şiirler). b. أفكار جيدة (Güzel fikirler), (iyi düşünceler).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ceyyide (جَيِّدَة) kelimesi Arapçada iyi, kaliteli, güzel anlamına gelen sıfatın dişil formudur. Türkçede doğrudan kullanılmaz ancak Arapça kökenli metinlerde kadınlara veya dişil isimlere atfen bu nitelik ifade edilir. Anlam olarak geniş bir olumlu

kalite belirtse de Türkçeye geçişinde kullanım alanı oldukça sınırlıdır ve genellikle anlam daralması yaşanmamıştır.

CEZÂ (جزاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZÂ (جزاء) i. (Ar. *cezâ* ‘iyi veya kötü karşılık’) 1. Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık: ‘*Para cezâsı.*’ ‘*Hapis cezâsı.*’ ‘*Hücre cezâsı.*’ Mektepte yalnız bir nevi cezâ vardı: *Dayak* (Ömer Seyfeddin). 2. İyi veya kötü karşılık [İyi karşılık anlamında dilimizde az kullanılmıştır]: ‘*Cezâ günü.*’ ‘*Cezâ-yı amel.*’ ‘*Cezâ-yı sezâ.*’ *Yok bende bir amel sana şâyeste âh eğer / A ‘mâlîme göre vere adlin cezâ bana* (Fuzûlî). *Savmdır kullarına lutf-ı Hudâ / Savma bizzat eder Allah cezâ* (Nâbî’den). 3. **hukuk.** Devletin suç işleyen bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzetinefsi üzerine kânunların belirlediği şekilde koyduğu sınırlama. 4. eski. dilb. Şart cümlelerinin ikinci kısmı, cevap: ‘*Davet ederseniz gelirim*’ cümlesinde ‘*dâvet ederseniz*’ şart, ‘*gelirim*’ *cezâdır.*” (Ayverdi, 2010, s. 194).

CEZÂ (جزاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezâ (جزاء): Mükâfat, karşılık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “المكافأة: Bir şeyin karşılığı olarak verilen ödül veya ceza.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجزية: Aynı anlamda kullanılan başka bir kelime.” (El-Meâni, 2025). 4. “جزأه به / جزأه عليه جزاء: Birine bir şeyin karşılığını vermek anlamında fiil.” (El-Meâni, 2025). 5. “تَجَارَى دَيْنُهُ: Borç karşılıklı olarak ödenmiş demektir.” (El-Meâni, 2025). 6. “تَجَارَى بِدَيْنِهِ: Borcunu almak veya vermek.” (El-Meâni, 2025). 7. “اجْتَرَاهُ: Ondan karşılık talep etti, yani bir şeyin bedelini istemek.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَزَى الشَّيْءُ يَجْزِي (Bir şey yeterli olmak).” (El-Meâni, 2025). 9. “جَزَى عَنْهُ: Bir şeyi bir başkası yerine yapmak veya borcu ödemek.” (El-Meâni, 2025). 10. “أَجَزَى كَذَا عَنْ كَذَا: Bir şeyin başka bir şeyin yerine geçmesi, ancak bazen yeterli olmaması.” (El-Meâni, 2025). 11. “أَجَزَى عَنْهُ مُجْزَى فُلَانٍ: Birinin yerine bir şey yapmak veya onun için yeterli olmak.” (El-Meâni, 2025). 12. “مُجْزَاةً، مَجْزَى، مُجْزَاةً: Aynı anlamda kullanılan türevlerdir.” (El-Meâni, 2025). 13. “Lahceden dolayı bazı durumlarda hemze yerine uzatılmış ses kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 14. “جُزْيَةُ / جُزْيَةٌ: Gayrimüslimlerden alınan vergi, özellikle toprak vergisi anlamında.” (El-Meâni, 2025). 15. “جُزْيَةُ / جُزْيَةٌ: İslam devletlerinde gayrimüslimlerden alınan özel bir vergi türü.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Bu kelimeler, genellikle hukuk, ticaret ve toplumsal düzen bağlamlarında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Cezâ (جزاء) kelimesi Arapçada ödül veya ceza anlamına gelir ve yapılan davranışa göre verilen karşılığı ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmiş ve hem olumlu hem olumsuz karşılıkları kapsayan geniş bir anlam alanına sahiptir. Bu kelime, anlam bakımından Türkçede orijinal haliyle korunmuş ve günlük dile yerleşmiştir.

Cezâen (جزاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cezâen (جزاء) *zf.* (cezâ ' kelimesinin tenvinli şekli) Cezâ olmak üzere, cezâ olarak: *Bir neteri de el bombasını kaybetmesine cezâen at üstünde kurdurduğu dîvân-ı harbe havâle etmiş* (Refik H. Karay).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezâen (جزاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezâen (جزاء): Zarf (zarf-ı hal).” (El-Meâni, 2025). 2. “Arapçada جزاء kelimesinin tenvinli hâlidir ve ceza olarak, karşılık olarak, mükâfat veya ceza mahiyetinde anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezâen (جزاء) kelimesi Arapçada karşılık veya ödül/ceza olarak verilen şey anlamına gelir. Temel olarak cezâ kelimesinin mastar hâlinde veya belirli kullanımlarındaki formudur. Türkçede birebir karşılığı yaygın kullanılsa da kök anlamı karşılık ve mukabele olarak anlaşılır. Bu yüzden anlam daralması olmadan sınırlı bağlamlarda yer alır.

Cezâî (جزائي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• Cezâî (جزائي) *sıf.* (nispet eki -î ile) Cezâyâ âit, cezâ ile ilgili, cezâyı gerektiren: ‘Cezâî ehliyet.’ ‘Cezâî şart.’ ‘Cezâî mesûliyet.’” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezâî (جزائي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جزائي kelimesi, جزاء (ceza, karşılık) isminden türetilmiş olup, müfred müzekker (tekil eril) bir sıfattır. 2. “جزائي kelimesinin kökü (جزى) olup, ceza ile ilgili, cezaya dair anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cezai, cezaya ait, ceza ile ilgili.” (El-Meâni, 2025). 4. “القانون الجزائي (Ceza hukuku).” (El-Meâni, 2025). 4. “المسؤولية الجزائية: Cezai sorumluluk.” (El-Meâni, 2025). 5. “الأحكام الجزائية: Cezai hükümler.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu kelime, hukuk ve resmi belgelerde yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezâî (جزائي) kelimesi Arapçada cezaya ait ya da ceza ile ilgili anlamını taşır. Türkçede doğrudan kullanılmamakla birlikte, hukuk ve edebiyat alanlarında cezai şeklinde türemiş ve ceza ile ilgili nitelikleri tanımlamak için yerleşmiştir. Anlam olarak Arapçadaki kök anlamı korumuş, ancak Türkçede daha teknik bir terim halini almıştır.

Cezâîyye (جزائية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cezâîyye (جزائية) sıf. Cezâî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Ahkâm-ı cezâîyye*’.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezâîyye (جزائية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جزاء (ceza, karşılık) kelimesinden türetilmiş müennes (dişil) nispet ismi olup, ceza ile ilgili, cezaya dair anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezaiye, cezaya ait, ceza ile ilgili” (El-Meâni, 2025). 3. “إجراءات جزائية: Cezaiye işlemler (Ceza muhakemesi işlemleri). Suçların soruşturulması, davaların açılması ve mahkeme kararlarının uygulanmasıyla ilgili hukuk kuralları bütünü.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kelime, hukuk alanında, özellikle ceza hukuku bağlamında kullanılır. Cezâîyye (جزائية) kelimesi Arapçada cezaya ilişkin veya ceza ile ilgili anlamındadır. Türkçede özellikle hukuk alanında cezai anlamına gelen sıfat olarak kullanılır. Kelime, Arapçadaki kök anlamını koruyarak teknik bir terim haline gelmiştir ve anlam daralması yaşamadan belli bir disiplin içinde yerleşmiştir.

CEZÂ' (جزع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZÂ' (جزع) i. (Ar. ceza ') Sabırsızlık gösterme, şikâyet, sızlanma: *Benden ceza' ile gitmesinler / Dergâha şikâyet etmesinler* (Fuzûlî). *Kat'â. ceza' etmediğinden seyr edenler hayran oldular* (Naîmâ'dan).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZÂ' (جزع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “CEZÂ' (جزع): Üzüntü, endişe ve sabırsızlık göstermek anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَزَعٌ لِمَصَابِهِ: Başına gelen musibete sabredemedi, üzüntüye kapıldı.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَزَعٌ عَلَيْهِ: Ona acıdı, üzüldü ve onun için endişelendi.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu fiil genellikle derin üzüntü, keder ve sabırsızlık ifade eden durumlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezâ' (جزع) kelimesi Arapçada korku, endişe, telaş anlamlarına gelir. Türkçeye doğrudan geçmemiş olsa da benzer anlamları karşılayan kelimelerle ifade edilmiştir. Anlam olarak, bireyin ani ve yoğun korku haliyle ilgili derin duygusal bir durumu tanımlar; bu yönüyle Türkçede karşılığı tam olarak bulunmamaktadır ve anlam daralması söz konusudur.

CEZÂİR (جزائر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZÂİR (جزائر) i. (Ar. *cezîre* ‘ada’nın çoğul şekli *cezā’ir*) Cezîreler, adalar: ‘*Cezâir-i Bahr-ı Sefid: Akdeniz adalan.*’ ‘*Cezâir-i seb’a: Yedi ada.*” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZÂİR (جزائر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezâir (جزائر): Ada kelimesinin çoğulu olup, birden fazla adayı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَزَائِر المَحِيطِ الهَادِيَّ (Pasifik Adaları).” (El-Meâni, 2025). 3. “البَحْرِ الأَبْيَضِ المُتَوَسِّطِ (Akdeniz Adaları).” (El-Meâni, 2025). 4. “Ayrıca الجزائر (El-Cezayir) kelimesi, Cezayir ülkesinin adıdır ve bu ismin kökeni, başkent kıyılarındaki küçük adalardan gelmektedir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cezâir (جزائر) kelimesi Arapçada ada anlamına gelen çoğul bir terimdir. Aynı zamanda Kuzey Afrika’da bulunan ülkelerden Cezayir’in adının kökenidir. Türkçeye coğrafi isim olarak geçmiştir ve anlamı büyük oranda korunmuştur. Ancak günlük dilde ada anlamından çok ülke adı olarak kullanılması nedeniyle anlam daralması yaşanmıştır.

CEZÂLET (جزالت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZÂLET (جزالت) i. (Ar. *cezâlet*) 1. Sözde düzgünlük, söyleyişte ve anlamda tutukluk olmaması durumu: *Ma'nâ.-yı müessirindeki cezâlet, zulmün tasvîr-i mucâzâtında en ileriye gitmiş olan şâirleri dem-beste-i hayret eyler* (Muallim Nâci). 2. **edeb.** Telaffuzu sert olan kelimelerin söylenişi. Karşıtı: *RİKKAT*.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZÂLET (جزالت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَزَالَة: Güçlülük, sağlamlık, fesahat, belagat.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَزَلْ fiilinden türemiş bir masdardır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “Sözlerin akıcılığı,

sağlamlığı ve etkileyiciliğini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Güçlü ve anlam yüklü ifadeler için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “لُغْنَةُ فِيهَا جَزَالَةٌ (Dili fesahatli ve belagatlidir).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “جَزَالَةُ الْأَفَافِ: Sözlerin sağlamlığı ve tatlılığı.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “Söylenişinin akıcı, anlamının derin ve kulağa hoş gelmesi.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “Bu kelime edebiyat, hitabet ve yazım sanatlarında sıkça kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cezâlet (جَزَالَةٌ) kelimesi Arapçada azamet, büyüklük ve yücelik anlamlarını taşır. Türkçede nadiren kullanılır ve anlamı genellikle büyüklük veya görkem şeklinde kavranır. Bu kelime, anlamını büyük ölçüde korumuş olmakla birlikte, günlük dilde yaygınlaşmadığı için kullanımı sınırlıdır.

CEZB (جَذَب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZB (جَذَب) i. (Ar. **cez̤b**) Kendine çekme: *Bir def-i peyâpey ile bir cez̤b-i peyâpey* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZB (جَذَب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezb (جَذَب): Çekim, çekme, cazibe.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَذَب fiilinden türemiş bir masdardır.” (El-Meâni, 2025). 3. “CEZB (جَذَب): Bir şeyi kendine doğru çekmek, itmek veya etkilemek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Fizik, psikoloji, manyetizma, pazarlama ve kişisel gelişim gibi farklı alanlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Örnekler: a. جَذَبُ الْإِنْتِبَاهِ (Dikkat çekme).” (El-Meâni, 2025). b. “جَذَبُ الْمَغْنَاطِيسِ (Manyetik çekim).” (El-Meâni, 2025). c. “قُوَّةُ الْجَذَبِ (Çekim kuvveti): Yerçekimi gibi fiziksel güçler için.” (El-Meâni, 2025). d. “قَانُونُ الْجَذَبِ (Çekim yasası): Düşüncelerin ve enerjinin olayları çektiği inancı.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime bilimsel, ruhsal ve sosyal bağlamlarda geniş bir kullanım alanına sahiptir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezb (جَذَب) kelimesi Arapçada çekme, çekim veya kendinden geçme anlamlarına gelir. Ruhani ve tasavvufi metinlerde ilahi aşk ile kendinden geçme anlamında kullanılır. Türkçeye doğrudan geçmemiş olmakla birlikte, anlam olarak çekim gücü veya manevi coşku kavramlarına yakın ifadelerle karşılanır. Anlam alanı Türkçede daralmış ve daha çok soyut bir kavram olarak kalmıştır.

CEZBE (جَذَبَهُ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEZBE** (جذبہ) i. (Ar. *cezbe*) 1. İnsanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunlukla kendinden geçmesi durumu: *Bir cezbe verdi tab'ıma bahrn hurûşu kim / Sandım muhît feyz-i ilâhî hayâlimi* (Muallim Nâci). Türk hekimini cezbeyle getiren saz (Refik H. Karay). 2. **tasavvuf**. Allah'ın, kulunu mânen kendisine çekmesinden doğan coşkunluk, kendinden geçme ve istiğrak hali: *Cezbe-i aşk olmayınca n'eylesin şeyhim beni / Hak'tan elçi gelmeyince n'eylesin şeyhim beni* (Yunus Emre). *Cezbe-i ilâhî kemendi onun boyn una takıldı* (Eşrefoğlu). *Hadiste, Cenâb-ı Hakk'ın cezvelerinden bir cezbe insanların ve cinlerin işledikleri amele muvâzîdir denmiştir* (Kâtip Çelebi'den Seç.).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZBE (جذبہ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezbe (جذبہ): Kelimesinin kökeni جَذَبَ Çekim, çekme anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Türetilmiş hâli: جَذَبَهُ Onu çekti, kendine doğru çekti anlamına geldi.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَذَبَ: Onu çekme, onu kendine doğru çekme.” (El-Meâni, 2025). 4. “Örnekler: a. جَذَبَهُ إِلَيْهِ بِقُوَّةٍ (Onu kendine güçlü bir şekilde çekti). b. كَانَ لجمالها أثر في جذبِهِ (Güzelliğinin onu çekmede etkisi vardı).” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime fiziksel bir çekme, duygusal etkileme veya mecazi olarak cezbetme anlamlarında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezbe (جذبہ) kelimesi Arapçada çekim, ilgi veya manevi cazibe anlamlarına gelir. Tasavvufta, Allah'a yönelme ve derin manevi etkilenme hali olarak kullanılır. Türkçeye doğrudan geçmemiştir; anlamı ise genellikle duygusal çekim veya manevi ilgi olarak karşılanır. Bu nedenle anlamında bir miktar daralma ve soyutlaşma yaşanmıştır.

CEZEBAT (جذبات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEZEBAT** (جذبات) i. (Ar. *cezbe*'nin çoğul eki -ât almış şekli *cezabât*) Cezbeler: *Ahvâlimi anlamaksa matlûb / Gel ol cezebâta sen de mağlûb* (Muallim Nâci). *Yâdımda duran neşâidinden / Dâim cezebât içindeyim ben* (Mehmet Âkif).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZEBAT (جذبات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezebat (جذبات): Çekilme, cazibe, kendine kapılma.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezebat (جذبات) kelimesinin kökü: جَذَبَ (Çekmek, cezbetmek).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cezebat (جذبات) kelimesinin Gövdesi: جَذْبَةٌ Çekim, cezbe, güçlü bir his veya etki.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَذَبَاتٌ صُوفِيَّةٌ (Tasavvufi cezbe hâlleri): Allah aşkıyla kendinden geçme hâlleri.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَذَبَاتٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ (Elektrik çekimler): Manyetik veya elektrik alanındaki çekimler.” (El-Meâni, 2025). 6. “Bu kelime manevi, fiziksel veya duygusal çekim anlamlarında kullanılabilir. Özellikle tasavvufta (mistik düşüncede) ruhun ilahi aşkla kendinden geçmesini ifade etmek için sıkça kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezebat (جذبات) kelimesi Arapçada çekimler veya etkiler anlamına gelir. Genellikle birden fazla çekim ya da cazibe gücünü ifade eder. Türkçede doğrudan kullanılmaz; anlamı etkiler veya dikkat çekici özellikler şeklinde sınırlandırılarak karşılanır. Bu bağlamda anlamında daralma ve soyutlaşma görülür.

CEZERYE Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZERYE i. (Ar.) Ezilmiş havucun içine şeker ve findık, fıstık, Hindistan cevizi vb. katılarak yapılan bir atlı türü.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZERYE Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Mısır Arapçasında cezerye (جَزْرِيَّة) kelimesi yaygın olarak kullanılmaz.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısırlılar havuç için genellikle جزر (gazar) kelimesini kullanır, ancak cezerye tatlısı Mısır’da pek bilinmez ve yaygın tüketilmez.” (El-Meâni, 2025). 3. “Eğer Mısır’da benzer bir tatlıdan bahsetmek istersen, حلوى الجزر yani havuç tatlısı şeklinde ifade edebilirsin. Ancak Mısır mutfağında havuç bazlı tatlılar yaygın değildir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cezerye, özellikle Türkiye’nin güney bölgelerinde popüler bir tatlıdır, ancak Mısır Arapçasında yaygın bir kelime veya tatlı değildir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezerye, Arapça kökenli bir kelime olup, küçük parça veya tatlı lokma anlamlarına gelir. Türkçede özellikle Antep fıstığı, ceviz gibi kuruyemişlerin şekerle karıştırılarak hazırlanan geleneksel bir tatlı türü olarak kullanılır. Anlamı, orijinalinden farklılaşarak somut bir yiyecek ismi halini almıştır.

CEZİL-CEZL (جَزَل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZİL-CEZL (جزل) sıf. (Ar. cezl) I. Bol, çok. 2. edeb. Telaaffuzu sert olan (söz).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZİL-CEZL (جزل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezl (جزل): Büyük, bol, sağlam, cömert, güçlü Anlamları ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 2. “Cezl (جزل): Bolluk ve büyüklük anlamında kullanılır. Çok ve büyük olan şeyler için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 3. “الْجَزْلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ” (Her şeyin bol ve büyük olanı).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 4. “Cezl (جزل): Büyük ve kuru olan odun anlamında kullanılır. Örneğin: حَطَبٌ جَزْلٌ: Büyük ve kuru odun.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 5. “Cezl (جزل): Cömertlik ve eli açıklık, Cömert, bol veren kişi için kullanılır. Örneğin: رَجُلٌ جَزْلٌ (Cömert adam).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). 6. “Güçlü ve etkili söz: Fasih, etkileyici ve güçlü sözler için kullanılır. Örneğin: a. كَلَامٌ جَزْلٌ (Güçlü ve etkili söz). b. هُوَ جَزْلٌ بَيْنَ الْخُطَبَاءِ (O, hatipler arasında en etkili ve güçlü konuşan kişidir).” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025).

Sonuç: “جَزْلٌ kelimesi büyüklük, bolluk, sağlamlık, cömertlik ve güçlü söz gibi farklı anlamlarda kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmîle, 2025). Cezl (جزل) kelimesi Arapçada çokluk, bolluk ve cömertlik anlamlarını taşır. Türkçede nadiren kullanılır ve anlamı genellikle bereket veya bolluk olarak algılanır. Kelimenin anlamı büyük oranda korunmuş olsa da günlük dilde kullanımı sınırlıdır.

Cezle (جزله) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cezle (جزله) sıf. Cezil kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: *Uzunca bir yazının bütün bütün elfâz-ı rakîka yâhut elfâz-ı cezleden tertîbi imkânsız değilse bile her halde güçtür* (Tâhirü'l-Mevlevî).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezle (جزله) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezle (جَزْلَةٌ / جَزْلَاءُ) Dişil Şekli: Sağlam, güçlü, etkili, olgun kadın anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezle (جزله): Fiziksel olarak güçlü ve olgun kadın. Örneğin: امرأة جزلة (Tam yapılı, güçlü kadın).” (El-Meâni, 2025). 3. “Etkileyici, güçlü söz söyleyen kadın. Örneğin: ذات كلام جزل (Güçlü, etkili konuşan kadın).” (El-Meâni, 2025). 4. “Zayıf ve basit (ركيك) sözün zıttı olarak kullanılan kelime.” (El-Meâni, 2025). 5. “اللفظ الجزل خلاف الركيك Güçlü ve etkili söz, zayıf ve basit sözün zıddıdır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جزلة / جزلاء”

kelimesi hem fiziksel olarak güçlü ve olgun bir kadını hem de sözleri etkili ve güçlü olan birini tanımlamak için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cezle (جزله) kelimesi Arapçada heybetli davranmak, sert ve korkutucu tavır sergilemek anlamlarına gelir. Kişinin ciddi ve etkileyici bir duruş sergilemesiyle ilişkilendirilir. Türkçeye doğrudan geçmemiş olup, anlamı genellikle görkemli ve ağırbaşlı tutum şeklinde ifade edilir. Anlam alanında bir miktar daralma ve soyutlaşma yaşanmıştır.

CEZÎL (جزيل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEZÎL** (جزيل) *sıf.* (Ar. *cezâlet* ‘iri, kalın olmak; söz fasih olmak’ tan **cezîl**) **1.** Çok, bol: ‘Ecr-i cezîl.’ ‘Sabr-ı cezîl.’ *Fî-sebîlillâh edip hayrâta niyyet eyledi / Bezl-i mâliyle bu âsâr-ı cezîl-i a'zamı* (Nâbî). **2.** Düzgün, tutuk olmayan, söylenmiş (söz): ‘*L afz-ı cezîl.*’ **2Hutbe-i cezîl ü veciz.**” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZÎL (جزيل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezîl (جزيل): Bol, büyük, çok, etkili, fasih Anlamları ifade eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **2.** “Bolluk ve büyüklük anlamında.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **3.** “شُكْرًا جَزِيلًا (Çok teşekkürler): Büyük teşekkürler anlamına geliyor.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **4.** “جَزِيلُ الْعَطَاءِ (Bolluk ve cömertlik sahibi).” **5.** “Cezîl (جزيل): Saygı ve hürmet anlamına sahip eder.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **6.** “قَدَّمَ لَهُ جَزِيلَ الْاِحْتِرَامِ (Ona büyük saygı sundu).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **7.** “Cezîl (جزيل): Güçlü ve fasih söz.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **8.** “جَاءَ بِكَلَامٍ جَزِيلٍ (Etkileyici, fasih bir söz söyledi).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: “جزيل kelimesi büyük, bol, çok, cömert, saygıdeğer ve güçlü sözlü anlamlarında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). Cezîl (جزيل) kelimesi Arapçada bol, çok ve cömert anlamlarına sahiptir. Türkçeye geçişinde anlamını büyük ölçüde korumuş, genellikle bereketli veya cömertçe anlamlarında kullanılmıştır. Anlamda belirgin bir daralma olmaksızın, zenginlik ve bolluk çağrışımıyla yerini korumuştur.

Cezîle (جزيله) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cezîle** (جزيله) *sıf.* *Cezîl* kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: *Bir ordu kumandanı askere hitâben îrat edeceği nutku elfâz-ı cezîleden teşkil etmeye çalışır* (Tâhirü'l-Mevlevî).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezîle (جزيلة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجزيلة Bol, büyük, cömert, etkili (dişil formu), Köken: جزیل kelimesinin dişil şeklidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Büyük ve bol olan şey. Örneğin: مِنَ التَّعَمِّ الْجَزِيلَةِ (Bol nimetlerden).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cömertlik ve fazlalık. Örneğin: الْجَزِيلَةُ مِنَ الْعَطَاءِ (Bol bağış/cömertlik).” (El-Meâni, 2025). 4. “الجزيلة مِنَ الْعَطَاءِ (Bol bağış/cömertlik).” (El-Meâni, 2025). 5. “Fasih ve etkili söz. Örneğin: قَالَتْ كَلَامًا جَزِيلًا Etkili ve fasih bir söz söyledi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezîle (جزيلة) kelimesi Arapçada bolluk ve cömertlik anlamlarını taşır. Kadın ya da dişil anlamda kullanılır. Türkçeye doğrudan geçmemiştir, ancak anlam olarak verimli ve cömert kavramlarına yakın ifadelerle karşılanır. Anlamda bir miktar daralma ve soyutlaşma gözlenir.

CEZİM-CEZM (جزم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZİM-CEZM (جزم) i. (Ar. *cezm*) Arapça kelimelerde harf üzerine konan ‘-’ şeklindeki harekesizlik işareti, tutar.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

“CEZM (جزم) i. (Ar. *cezm*) 1. Kesin karar verme, kat’î sûrette niyet etme: *Memlûk pâdişahı bu dâvâyı fasl için / Sarfetti azm ü cezm ile bilcümle varını* (Yahyâ Kemal-Ö.T.S.). 2. Anlama, kavrama, bilme, idrak etme: *Denebilirdi ki evin içinde yalnız bu ahmak kız bir cezm-i hayvânî ile İkbâl’in sırr-ı hissiyyâtını anlamakla herkese takaddüm etmiş idi* (Hâlit Z. Uşaklıgil). 3. Hat sanatında harflerin büyüklük, meyil, derinlik, birbirine yakınlık veya uzaklık ölçümü olan noktanın dörtte biri [Yarım noktanın fazla veya eksik geldiği yerlerde kullanılır].” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZİM-CEZM (جزم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezm (جزم): Arapçadan Türkçeye geçmiş bir terimdir ve cezm ilgili anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezm (جزم): Kesinlik, kararlılık, cezm anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَزَمَ الأمرُ: Bir konuda kesin karar verdi.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجَزْمُ: Fiilin son harfinin harekesiz (sakin) bırakılması veya harf-i illet (و، ي، ا) veya beş fiilin (الأفعال الخمسة) harfinin düşürülmesi.” (El-Meâni, 2025). 5. “لم يكتب/يكتبُ (Cezm alameti:

son harfin sakin olması).” (El-Meâni, 2025). 6. “لم يسع/يسعى (Cezm alameti: harf-i illetin düşmesi).” 7. “لم يكتبوا/يكتبون (Cezm alameti: ن harfinin düşmesi).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: جَزَم kelimesi, genel anlamda kesinlik ve kararlılık; dilbilgisi açısından ise fiilin sonunu sakin bırakma veya belirli harflerin düşmesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). Cezm (جزم) kelimesi Arapçada kararlılık, azim ve kesinlik anlamlarına gelir. Türkçeye doğrudan geçmemekle birlikte, anlam olarak kesin karar ve istikrar kavramlarına yakın bir karşılık bulmuştur. Anlamında kısmi daralma olsa da güçlü ve kesin tutumu ifade eden yönüyle korunmuştur.

CEZİR-CEZR (جذر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZR Bk. CEZİR.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

“CEZİR-CEZR (جذر) i. (Ar. *cezr*) Gelgit (meddücezir) olayında suların alçaldığı devre, alçalma. Karşıtı: *MED*.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZİR-CEZR (جذر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جذر: Cezir (deniz çekilmesi), geri çekilme, dalgalanma, Anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Deniz seviyesinin çekilmesi (Cezir olayı).” (El-Meâni, 2025). 3. “عَرَفَ الْبَحْرُ جَزْرًا هَذِهِ الْأَيَّامَ: Deniz bu günlerde cezir yaşadı (geri çekildi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Dalgalanma, iniş-çıkış (Mecazi anlamda kullanımı).” (El-Meâni, 2025). 5. “كَانَ بَيْنَ مَدٍّ الْحَيَاةَ بَيْنَ مَدٍّ: Bir yükselip bir alçaldı (Dalgalanma yaşadı).” (El-Meâni, 2025). 6. “وَجَزْر: Hayat bir yükselir bir düşer (İnişli çıkışlıdır).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جَزْر kelimesi, deniz seviyesinin çekilmesi anlamına gelen cezir olayını ifade eder. Aynı zamanda, genel olarak geri çekilme, dalgalanma veya iniş-çıkış durumlarını tanımlamak için de kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). Cezir (جذر) kelimesi Arapçada deniz çekilmesi anlamına gelir ve özellikle gelgit olayı bağlamında kullanılır. Türkçede bu anlamıyla doğrudan yerleşmemiştir, ancak deniz suyunun alçalması anlamında karşılık bulur. Anlamı, doğa olayını ifade eden somut bir kavramdır.

CEZR (جذر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZR (جذر) i. (Ar. *cezr*) 1. Kök, asıl. 2. mat. Kök. 3. dilb. Kök.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZR (جذر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “أصل كل شيء: Her şeyin kökü, aslı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “يضرب: Salmak, yerleşmek, köklenmek anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجذر: Bitkinin toprak altındaki kısmı, kök.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجذر: Kelimenin türediği asıl kök.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime, Arapça kökenli olup Türkçeye de cezr şeklinde geçmiştir ve özellikle matematikte kare ve küp kök anlamında kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezr (جذر) kelimesi Arapçada kök anlamına gelir. Hem bitkilerdeki kökü hem de mecaz anlamda bir şeyin temelini ifade etmek için kullanılır. Türkçede ise genellikle matematikte karekök anlamıyla yerleşmiştir. Anlam olarak hem somut hem de soyut kullanımlarıyla geniş bir kapsama sahiptir.

CEZÎRE (جزيرة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZÎRE (جزيرة) i. (Ar. *cezîre*) Ada: *Dimyat şehrine yakın bir cezîre vardı* (Darir). *Bu cezîre halkının büyükleri ve ekâbirleri enselerinde biraz perçem kor* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Dünyânın hazâin-i serveti cezîreye dökülüyor* (Sâmipaşazâde Sezâi).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZÎRE (جزيرة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezîre (جزيرة): Ada Tamamen sularla çevrili kara parçası.” (El-Meâni, 2025). 2. “جزيرة: أرض تحيط بها المياه من جميع الجهات. Ada: Her tarafı sularla çevrili kara parçası.” (El-Meâni, 2025). 3. “Tarihî olarak Endülüs (İspanya) ve Mağrip (Kuzey Afrika) bölgelerini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Çoğunluğu sularla çevrili ancak ana karaya bağlı kara parçası.” (El-Meâni, 2025). 5. “Örnekler: a. شِبْهُ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ (Arap Yarımadası). b. شِبْهُ جَزِيرَةِ سِينَاء (Sina Yarımadası).” (El-Meâni, 2025). 6. “جزيرة kelimesi ada anlamına gelirken, شِبْهُ جَزِيرَةِ yarımada anlamında kullanılır. Tarihî bağlamda Endülüs ve Mağrip bölgelerine işaret eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezîre (جزيرة) kelimesi Arapçada ada anlamına gelir. Türkçeye cezire olarak geçmiştir ve coğrafi bir terim olarak kullanılır. Anlamı doğrudan korunmuş olup, kara parçasının deniz veya göl içinde izole olması durumunu ifade eder.

Cezmen (جَزَمَ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•**Cezmen** (جَزَمَ) zf. (cezm'in tenvinli şekli) Kesinlikle, Kat'î olarak: *Bir akl-ı selim sâhibi teemmül etse bilâ-tereddüd onun da'vâ-yı nübüvvetini cezmen tasdik eyler* (Cevdet Paşa).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezmen (جَزَمَ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Arapçada cezm kelimesinin tenvinli hâli olup kesinlikle, kati olarak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “لن أفعل ذلك جَزَمًا: Bunu kesinlikle yapmayacağım.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَزَمًا وقطعاً هذا هو القرار الصحيح” (Kesinlikle ve kati olarak bu doğru karardır).” 4. “Mısır çağdaş Arapçasında جَزَمًا kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Mısırlılar genellikle aynı anlama gelen şu ifadeleri kullanır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 5. “أَكِيد (Kesinlikle) veya cezmen anlamında.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). Örnek: “أنا أكيد (Ben kesinlikle yarın geleceğim).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 6. “Elbette veya kesinlikle anlamında.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 7. “Sonuç olarak, جَزَمًا kelimesi klasik Arapçada ve eski edebi metinlerde kullanılırken, Mısır Arapçasında yaygın değildir ve yerine daha günlük ifadeler tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180).

Sonuç: Cezmen (جَزَمَ) kelimesi Arapçada kesinlik ve kararlılık anlamlarına gelir. Bir işin ya da durumun kesin ve net olduğunu belirtmek için kullanılır. Türkçede doğrudan kullanılsa da, anlam olarak tasdik ve beka kavramlarıyla ilişkilendirilebilir.

Cezr-i Asam, Cezr-i Mikâb, Cezr-i Murabba Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★**Cezr-i asam:** Kökü bir tam sayı olmayan sayı [17 gibi]. **Cezr-i mikâb:** *Küp kök.* **Cezr-i murabba:** *Kare kök.*” (Ayverdi, 2010, s. 195).

Cezr-i Asam, Cezr-i Mikâb, Cezr-i Murabba Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Bu terimler Arapçadan türetilmiş olup matematiksel kavramları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezr-i asam (جَزْرُ أَصَم) Kökü bir tam sayı olmayan sayı (irrasyonel sayı). Örneğin, $\sqrt{17}$ gibi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cezr-i mikâb (جَزْرُ مَكْعَب): Küp kök: Örneğin, $\sqrt[3]{27} = 3$.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cezr-i murabba (جَزْرُ مُرَبَّع): Kare kök. Örneğin,

$\sqrt{9} = 3$.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu terimler, Osmanlı döneminde ve klasik matematik kitaplarında yaygın olarak kullanılmıştır. Günümüz Türkçesinde cezr kelimesi yerine genellikle kök kelimesi kullanılmaktadır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu terimler Arapça kökenli olup, Türkçeye doğrudan geçmemiştir; daha çok tıbbi veya mecazi bağlamlarda kullanılırlar. Anlamları spesifik ve teknik olduğundan, günlük dilde karşılıkları sınırlıdır.

CEZRÎ (جذري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEZRÎ** (جذري) sıf. (Ar. *cezr* ‘kök, asıl’ ve nispet eki *-î* ile *cezrî*) 1. Kökten, temelden, esastan, köklü: *Vilâyete gelir gelmez bu meseleyi cezrî bir şekilde tesviyeyi düşünmüş* (Hâlit Z. Uşaklıgil). *Bu iğrenç temâyülü kökünden kazımak için cezrî bir tedbir aramânın zamânı de geçiyor bile* (Hamdi Varoğlu'dan). 2. Radikal kullanılan felsefe terimi: Bunlardan biri cezrîlik (radikalite), diğeri muhafazakârlıktır (Ziyâ Gökalp).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZRÎ (جذري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “إصلاح جذري: Köklü reform, radikal değişiklik.” (El-Meâni, 2025). 2. “تحول جذري: Temelden dönüşüm, kökten değişim.” (El-Meâni, 2025). 3. “تغيير جذري: Esaslı değişiklik, devrim niteliğinde değişim.” (El-Meâni, 2025). 4. “صفة مشتقة من جذر: Cezr kökünden türetilmiş sıfat.” (El-Meâni, 2025). 5. “يمسّ الأصول: Temelleri, kökleri etkileyen, radikal.” (El-Meâni, 2025). 6. “جذريًا (Cezrîyyen) Köklü bir şekilde, radikal biçimde.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “غيروا النظام جذريًا: Sistemi kökten değiştirdiler.” (El-Meâni, 2025). 7. “Bu kelime, Türkçeye de cezrî şeklinde geçmiş olup, özellikle cezrî tedbir gibi kullanımlarla bilinmektedir ve genellikle köklü, esaslı ve radikal değişiklikleri ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezrî (جذري) kelimesi Arapçada kökle ilgili veya köklü anlamına gelir. Genellikle bir şeyin temelinden, tamamen ya da kökten yapılması durumunu ifade eder. Türkçeye tam olarak geçmemiş olsa da köklü veya temelden olan anlamlarına yakın kullanımları bulunur.

CEZRÎYE (جذرية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZRIYE (جزرية) i. (Ar. *cezrî*’den *cezriyye*) *fels.* Radikalizm, köktencilik.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZRIYE (جزرية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezriye (جزرية): Radikalizm, köktencilik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Siyasi ve toplumsal değişimlerde köklü ve kesin çözümler öneren bir düşünce biçimini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “الحركات الجذرية في السياسة: Siyasette radikal hareketler.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَزْرِيّ (cezrî) kelimesinin müennes (dişil) hâlidir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَزْر (cezzr) yani kök kelimesinden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَزْرِيَّة nispet eki -يَّة eklenerek oluşturulmuştur.” (El-Meâni, 2025). 5. “Türkçede cezrî kelimesi gibi cezriyet ya da cezriye kelimeleri radikalizm anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezriye (جزرية) kelimesi Arapçada kökle ilgili ya da köklü anlamını taşır ve genellikle bir durumun ya da değişikliğin temelden, kökten olduğunu belirtmek için kullanılır. Türkçede doğrudan kullanılsa da, anlam olarak köklü ve esaslı kavramlarıyla ilişkilidir.

CEZVE (جذوة-جزوه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZVE (جذوة-جزوه) i. (Ar. *cezve* ‘ateş kuru; yan yanmış odun’dan *cezve- cezve*) İçinde kahve pişirilen saplı ufak kap: *Sultan Abdülhamid devrinde sitille kahve ikrâmı, saraylardan başka konaklarda da az çok devam etmekle berâber cezve ve fincan hemen hemen kahve ibriklerinin yerini almış bulunuyordu* (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZVE (جذوة-جزوه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezve (جذوة/جزوه) Yanmakta olan köz, kor, alevli odun parçası anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ateşten bir parça koparılmış hâlde bulunan kızgın kütle.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “أَتَيْتُكُمْ بِجَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ (Size ateşten bir köz getirdim), (Kur'an-ı Kerim, Neml Suresi 7. Ayet).” (El-Meâni, 2025). 3. “Manevi olarak tutku, ilham veya enerji kaynağı.” (El-Meâni, 2025). 4. “Güçlü duyguların, coşkunun veya ihtirasın simgesi.” (El-Meâni, 2025). Örnek: “شبابنا جذوة من الحماس والعطاء (Gençlerimiz coşku ve fedakârlık

ateşidir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَذْوَةٌ شَرٌّ: Fitne çıkarıcı, kötülük yapan kişi.” (El-Meâni, 2025). 6. “مُوقِدُ النَّارِ الْفِتْنَةِ” (Fitnenin ateşini yakan kimse).” (El-Meâni, 2025). Örnek: “لا تكن جنوة شر بين الناس (İnsanlar arasında kötülüğün fitilini ateşleyen biri olma).” (El-Meâni, 2025). 7. “Cezve (جنوه/جزوه): Köz, kor, alev, ateş parçası anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 8. “Cezve (جنوه/جزوه): İlham kaynağı, tutku, enerji.” (El-Meâni, 2025). 9. “Cezve (جنوه/جزوه): Fitneci, fesat kaynağı olumsuz anlamda ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezve (جنوه / جزوه) kelimesi Arapçada farklı anlamlar taşısa da Osmanlı ve Türk kültüründe genellikle kahve yapmak için kullanılan küçük, kulplu metal cezve olarak benimsenmiştir. Aslen Arapçada küçük kap ya da kısa çömlek anlamına gelir. Türkçeye geçişinde şekil ve kullanım bakımından daralma yaşanmış, özel bir mutfak eşyası olarak yerleşmiştir.

CEZZAB (جَذَاب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CEZZAB (جَذَاب) sıf. ve i. (Ar. *cezzab* ‘kendine çekmek’ten *cezzāb*) Çok cezbedici, şiddetle kendine çeken (kimse veya şey): *Çeşm-i rûhânî-nigâhın canların cezzâbıdır* (Muallim Nâci). *Can fedâ olsun bu hûrun tâat-i cezzâbına* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZZAB (جَذَاب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezzab (جَذَاب): Göz alıcı, etkileyici, büyüleyici güzellik. Örnekler: a. *لها ابتسامة* (Onun çekici bir gülümsemesi var). b. *مدينة ذات مناظر جذابة* (Çekici manzaralara sahip bir şehir).” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezzab (جَذَاب): Etkileyici, karizmatik, insanları kendine çeken ifade eder. Örnekler: a. *شخصية جذابة* (Karizmatik bir kişilik). b. *حديثه جذاب ومؤثر* (Onun konuşması etkileyici ve sürükleyici).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cezzab (جَذَاب): Dikkat çekici, insanları etkileyen ve cezbeden anlamına gelir. Örnekler: a. *عنوان جذاب للمقالة* (Makale için çekici bir başlık). b. *تصميم جذاب* (Etkileyici bir tasarım).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cezzâb (جَذَاب) kelimesi Arapçada çok çekici veya cazip anlamına gelir. Bir şeyin ya da kişinin dikkat çekici ve etkileyici olduğunu ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmemiş olsa da, anlam olarak çekici, büyüleyici kavramlarıyla ilişkilidir.

CEZZAR (جَزَار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CEZZAR** (جَزَّار) i. (Ar. *cezzr* ‘kesmek, boğazlamak’ tan *cezzār*) 1. Deve kasabı. 2. *sıf* ve i. **mec.** Kan dökücü (kimse), zâlim, gaddar.” (Ayverdi, 2010, s. 195).

CEZZAR (جَزَّار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cezzar (جَزَّار) Hayvanları kesen ve et satan kişi anlamına gelir. Örnek: اشترينا اللحم من الجزار (Eti kasaptan aldık).” (El-Meâni, 2025). 2. “Cezzar (جَزَّار): Mecazen, katliam yapan veya zalim bir kişi için kullanılır. Örnek: كان الحاكم جزاراً، لا يرحم أحداً (Hükümdar bir kasaptı, kimseye merhamet etmezdi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Kasap (Hayvan kesen ve et satan kişi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Cezzar (جَزَّار): Katliamcı, zalim, gaddar anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır Arapçasında جزار kelimesi oldukça yaygındır ve günümüzde kasap anlamında günlük hayatta sıkça kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 6. “Mecazi Anlamda bazı durumlarda, özellikle politik veya toplumsal eleştirilerde, جزار kelimesi birinin çok zalim veya kan dökücü olduğunu ifade etmek için de kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). Örnek: (Bu yönetici bir kasap katliamcı, çok insan öldürdü).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 7. “Mısır’da bu kelimenin günlük hayatta kasap anlamında kullanımı yaygınken, mecazi anlamı da medyada veya halk arasında zaman zaman duyulabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180).

Sonuç: Cezzâr (جَزَّار) kelimesi Arapçada acımasız katil veya zorba anlamına gelir. Genellikle çok sert, acımasız davranan kimseyi tanımlamak için kullanılır. Türkçeye aynı anlamıyla geçmiş ve cezârcı gibi türevlerle de yerleşmiştir.

CİBAH (جِبَاه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİBAH** (جِبَاه) i. (Ar. *cebhe* ‘yüz, alın’ın çoğul şekli *cibāh*) Alınlar: *Sonra bir bir okşanarak titreyen ellerle cibāh / Döndü kürsîye o âvâre cemâat nâgâh* (Mehmet Âkif’ten). *Bütün erbâb-ı nâmus ilticâ etmişti Allâh’a / Kararmıştı cibâh-ı millet idbâr u hakâretten* (Ali E. Bolayır’dan).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBAH (جِبَاه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cibah (جِبَاه): *cebhe* (جِبْهَة) kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cebhe (جِبْهَة): Alın anlamına gelir. Örneğin: جبهة الإنسان (İnsanın alını).” (El-Meâni, 2025). 3. “Askerî ve Savaş alanında kullanılır. Örneğin: جبهة القتال (Savaş cephesi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Ayrıca cibah (جِبَاه) kelimesi siyasi ve sosyal alanında da kullanılır.

Örneğin: **a.** جبهة وطنية (Milli cephe). **b.** جبهة شعبية (Halk cephesi). **c.** Öncü grup جبهة القبيلة (Kabilenin ileri gelenleri). **d.** جبهة القوم (Toplunun önde geleni).” (El-Meâni, 2025). 5. “Cibah (جباه) kelimesi özellikle askerî, siyasî ve toplumsal bağlamlarda yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibah (جباه) kelimesi Arapçada alınlar anlamına gelir. İnsan yüzünün ön üst kısmını ifade eder ve hem somut hem de mecazi anlamlarda kullanılır. Türkçeye doğrudan geçmemiştir; ancak edebi metinlerde bazen benzer ifadelerle karşılaşılır.

CİBAL (جبال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBAL [l ince] (جبال) i. (Ar. *cebel* ‘dağ’ın çoğul şekli *cibāl*) Dağlar, cebeller: *Eylerdi eser bu sūz u nâle / Emvâca sahâibe cibâle* (Abdülhak Hâmit). *Gönlümü çekse de yârin hayâti / Aşmaya kudretim yetmez cibâli* (Fâruk N. Çamlıbel).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBAL (جبال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جبال kelimesi, جَبَل (dağ) kelimesinin çoğul hâlidir. Türü: (جمع تكسير - Kırık çoğul) Kökeni: جبل (cebel). Anlamı: Dağlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cibal (جبال) Yeryüzünden yüksek ve geniş alan kaplayan yükselti anlamına gelir. Örnek: جبل إيفرست (Everest Dağı, dünyadaki en yüksek dağdır).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cibal (جبال) sağlam, sarsılmaz kişi ifade eder. Örnek: فلان جبلاً في مواقفه (Falan kişi duruşlarında sarsılmazdır).” (El-Meâni, 2025). 4. “Kavmin lideri, büyüğü, Örnekler: **a.** كان جبلاً بين قومه (Kavmi arasında liderdi). **b.** ذلك الشيخ جبلاً في العلم (O şeyh ilimde bir dağ gibidir).” (El-Meâni, 2025). 5. “Dahi, çok zeki kişi anlamını ifade eder. Örnek: هو جبلاً في الذكاء (O, zeka açısından bir dâhidir).” (El-Meâni, 2025). 6. “ابنة الجبل: Yılan (Mecazi olarak kullanılır).” (El-Meâni, 2025). 7. “الجبلى الصدى: Yankı, sesin geri dönmesi.” (El-Meâni, 2025). 8. “ما أنت إلا كابنة الجبل، مهما يُقَلُّ تَقُلُّ (Sen ancak dağın yankısı gibisin, ne söylense onu tekrar edersin).” (El-Meâni, 2025). 9. “Taklitçi, kendi fikri olmayan kişiler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 10. “Dağ, mecazen büyük lider, bilge kişi, sarsılmaz insan.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibal (جبال) kelimesi Arapçada çoğul olarak dağlar anlamına gelir. Türkçeye doğrudan geçmemiş olsa da anlam olarak coğrafi yükseltiler, tepeler ya da dağ silsilelerini ifade eder. Anlamda daralma yaşanmamış, temel anlamı korunmuştur ancak Türkçede günlük kullanımda dağ kelimesi daha yaygın olduğundan Cibal kelimesi özel terim veya edebi metinlerde sınırlı kalmıştır.

CİBÂVET (جباوت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBÂVET (جباوت) i. (Ar. *cibāvet*) Cibāyet, câbilik.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBÂVET (جباوت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جباوة kelimesi toplama, bir araya getirme, vergi veya gelir toplama işlemi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Genellikle devletin halktan vergi toplaması bağlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جباية: Vergi toplama, devlet tarafından yapılan mali tahsilat.” (El-Meâni, 2025). 4. “جائب: Vergi memuru, tahsildar.” (El-Meâni, 2025). 5. “Vergi toplama, gelir tahsil etme, mal veya servet toplama.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibâvet (جباوت) kelimesi Arapçada cömertlik veya müsamaha anlamlarına gelir. Bireyin eli açık, bonkör tutumunu ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmemekle birlikte, benzer kavramlar aracılığıyla anlamı karşılanmıştır. Anlam daralması olmaksızın, cömertlik ve geniş gönüllülük anlamlarını kapsar.

CİBÂYAT (جبايات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBÂYAT (جبايات) i. (Ar. *cibāyet*'in çoğul eki -āt almış şekli *cibāyāt*) Câbilikler, vergi toplamalar.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBÂYAT (جبايات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جبايات: Vergi toplama işlemlerinin birden fazla olan halleri ifade eder. Örneğin, جبايات الضرائب: Vergilerin birden fazla şekilde tahsil edilmesi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Vergi veya devletin mali yükümlülükleri toplama eyleminin çoğulu.” (El-Meâni, 2025). 3. “Vergi tahsilatları ya da devletin gelirlerinin toplanması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibâyat (جبايات) kelimesi Arapçada vergiler veya toplanan gelirler anlamına gelir. Devletin veya bir otoritenin aldığı mali kaynakları ifade eder. Türkçeye doğrudan geçmemiş olsa da anlamı bütünüyle muhafaza edilmiştir ve resmi ya da tarihi metinlerde benzer anlamlarla kullanılmıştır. Anlam daralması yaşanmamıştır.

CİBÂYET (جبايت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBÂYET (جبايت) i. (Ar. *cibāyet*) Evkāfa veya hazineye âit paraların toplanması işi, câbîlik: *Hâfız Ahmed Paşa'nın sadâreti esnâsında (...) evkāfa âit nezâret ve kâtiplik, cibâyet gibi vazîfeler kefilsiz olarak altışar ay müddetle verilmiş ve bu hal devletin vâridâtı miktârını bilinmez hâle getirmiş, hazîne hesaplarını alt üst etmişti* (İsmâil H. Uzunçarşılı). *Cibâyete müteallik olan hidemâtı etmek bâbında (...) İstanbul câbîsinden gayri on bir câbîye yevmî kırk dört akçe...* (Tayyib Gökbilgin).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBÂYET (جبايت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جباية kelimesinin kökeni: جَبَى - بَجَّى - جَبَاةً (fiilden türetilmiş mastar).” (El-Meâni, 2025). 2. “Cibâyet (جبايت) Vergi veya mali yükümlülüklerin toplanması ifade eder. Örnek: جباية الضرائب (Vergilerin tahsil edilmesi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Devletin halktan veya belirli bir kesimden malî gelirleri toplaması.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu, zekat, cizye, haraç, devlet vergileri vb. olabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Maliye ve kamu gelirleriyle ilgili bir terim.” (El-Meâni, 2025). 6. “جباوة: Vergi toplama işlemi, tahsilat süreci.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَابٍ: Tahsildar, vergi toplayan kişi.” (El-Meâni, 2025). 8. “مَكْتَبُ الْجَبَاية : Vergi dairesi.” (El-Meâni, 2025). 9. “Vergi tahsilatı, devlet gelirlerini toplama, mali tahsilat.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibâyet (جبايت) kelimesi Arapçada vergi toplama, mal toplama veya hâsılat anlamlarına gelir. Türkçeye geçtiğinde genellikle vergi toplama veya gelir sağlama anlamında kullanılmıştır. Kelimenin anlamı temel olarak korunmuş, ancak günlük Türkçede daha sınırlı ve resmi bir bağlamda kullanılır hale gelmiştir; böylece anlamda hafif bir daralma görülür.

CİBİLLET (جبلت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBİLLET (جبلت) i. (Ar. *cibillet*) Yaratılış, tıynet, huy [Daha çok *cibilliyet* şeklinde kullanılır]: *Ben yek-cihetim tarikatimde / Tağyîr işi yok cibilletimde* (Fuzûlî'den). *Cibilletinde olan hüsn-i ihtilat u kerem* (Nâîlî).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBİLLET (جبلت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جِبْلَة kelimesinin açıklaması ‘أمة’ Bir topluluk veya kavim, insanlar grubu.” (El-Meâni, 2025). 2. “الخلقة (Yaratılış): Doğuştan gelen özellikler, doğa ve yapısal özellikler.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cinsiyet: Toplum, grup ya da yaratılış, doğa ve fiziksel yapı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جِبْلَة kelimesi, çağdaş Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılan bir kelime değildir. Günlük konuşmalarda daha basit ve yaygın terimler tercih edilir.” (El-Meâni, 2025). “Ancak, fitrat veya doğal yapı anlamında kullanımı, edebi, felsefi veya dini metinlerde rastlanabilir. Daha spesifik veya akademik bir dilde tercih edilebilecek bir kelime olsa da günlük yaşamda çok sık karşılaşılan bir terim değildir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibillet (جِبْلَة) kelimesi Arapçada doğa, tabiat veya yaratılış anlamına gelir. Türkçeye geçerken anlamını büyük ölçüde korumuş, ancak daha çok insanın karakteri veya huyu bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden anlamda biraz daralma yaşanmıştır; doğa genel anlamından ziyade, bireyin iç yapısı ve mizaç özellikleriyle sınırlı bir anlam kazanmıştır.

CİBİLLÎ (جِبْلِيّ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBİLLÎ (جِبْلِيّ) sıf. (Ar. cibillet "yaratılış"m nispet eki-î almış şekli cibillî) Yaratılıştan, doğuştan gelen, fitrî, tabîî, doğal: ... *Bu irsî ve cibillî / Necdet sana bir cedd-i baîdin şeref-âver / Bir tuhfesidir...* (Tevfik Fikret). *Cibillîdir taharrî-i hakikat hırsı âdemde* (Mehmet Âkif). *Tahsilsiz fitrî zevkinile, cibillî irfânınla renklere verdiği insicâma, zarârete sihir mi mûcize mi diyeyim?* (Ahmet H. Müftüoğlu).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBİLLÎ (جِبْلِيّ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cibillî (جِبْلِيّ) kelimesi, Arapça جِبْلَة (cibille) yani yaratılış, doğuştan gelen özellik, fitrat kelimesinden türemiştir. Türkçede doğuştan gelen, yaratılıştan var olan, fitrî anlamlarında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında جِبْلِيّ kelimesi klasik Arapçadaki gibi fazla yaygın değildir. Ancak, جِبْلَة kelimesi yaratılış anlamında hâlâ anlaşılır ve kullanılabilir. Günlük konuşmada Mısırlılar genellikle bu anlamı ifade etmek için طَبِيعِيّ (tabîî) veya فِطْرِيّ (fitrî) kelimelerini tercih ederler.” (El-Meâni, 2025). “Anca جِبْلِيّ kelimesi daha resmi, edebî veya dini metinlerde karşımıza çıkabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibillî (جَبَلِّي) kelimesi Arapçada doğal, tabî veya yaratılıştan gelen anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde anlamını büyük ölçüde korumuş, genellikle insanın doğuştan getirdiği özellikleri veya huyları ifade etmek için kullanılmıştır. Böylece kelime hem doğallık hem de karakter özelliklerini vurgulayan bir anlam kazanmıştır.

Cibilliyye (جَبَلِّيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cibilliyye (جَبَلِّيَّة) sıf. Cibillî kelimesinin tamlamalarda çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: *Mehpeyker, arzusunu istihsalden sahîhen me'yus olunca nahvet-i cibilliyyesi bütûn bütûn galeyan eder* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

Cibilliyye (جَبَلِّيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cibilliyye (جَبَلِّيَّة), cibillî (جَبَلِّي) kelimesinin dişil (müennes) şeklidir. Anlamı yine doğuştan gelen, fitrî, yaratılışla ilgili olarak korunur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında جَبَلِّيَّة kelimesi yaygın değildir. Bunun yerine فِطْرِيَّة (fitriyya) veya طَبِيعِيَّة (tabi'yya) gibi kelimeler daha sık kullanılır. Ancak klasik Arapça veya edebî metinlerde جَبَلِّيَّة kelimesi anlaşılabilir ve kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibilliyye (جَبَلِّيَّة) kelimesi Arapçada doğallık veya tabiat anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde, özellikle bir şeyin doğasına, fıtratına uygun olan özellikler anlamında kullanılmıştır. Kelimenin anlamı, doğuştan gelen veya doğal olan özellikleri vurgulaması bakımından büyük ölçüde orijinalini korumuştur.

CİBİLLİYET (جَبَلِّيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBİLLİYET (جَبَلِّيَّة) i. (Ar. *cibillet* veya *cibillî*'den yapma mastar eki -iyyet ile *cibilliyyet*) Yaratılış, tıynet, maya, huy: ‘Cibilliyeti bozuk.’ *Zîra o muhakkak cibilliyeti ne ise ona dönecektir* (Kâtip Çelebi'den Seç.). *Çok tecrübe ettim, insanın cibilliyyetini meydana çıkarıyor* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBİLLİYET (جَبَلِّيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَبَلِّيَّة kelimesinin Türkçesi yaratılış, fıtrat, huy, karakter, doğallık şeklindedir. Arapça kökenli جَبَلِّيَّة kelimesinin dişil formudur ve doğuştan gelen özellikler, doğanın bir parçası olma durumu gibi anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibilliyet (جِبَلِيَّة) kelimesi Arapçada doğal yapı veya tabiat anlamındadır. Türkçeye geçtiğinde de benzer anlamda, bir şeyin esas yapısı veya karakteri olarak kullanılır. Anlam açısından orijinalinden önemli bir sapma göstermemiştir.

CİBRİL (جبريل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBRİL (جبريل) i. (Ar. *Cibrîl*) Cebrâil.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBRİL (جبريل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cibrîl (جبريل) ismi Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılır, ancak yerel telaffuzda genellikle جِبْرِيل (Gibrîl) şeklinde söylenir. Bu isim özellikle dini bağlamlarda, İslam'daki meleklerden Cebrail'i (vahiy meleğini) ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında halk arasında bu ismin daha yaygın bir versiyonu olarak جبر (Gabr) de bazen kişisel isim olarak kullanılır. Ancak resmi ve dini metinlerde genellikle جبريل olarak geçer.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cibril (جبريل), Arapçada melek ismi olarak kullanılır ve İslam'da Cebrail meleği ifade eder. Türkçeye geçtiğinde bu anlam aynen korunmuştur. Hem dini hem de kültürel bağlamda orijinal anlamını koruyan özel bir isimdir. Anlam daralması ya da genişlemesi görülmez.

CİBS (جبس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİBS (جبس) i. (Ar. *cibs* <Yun.) Alçı taşı.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİBS (جبس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cibs (جِبْس) kelimesi: Alçı, inşaat malzemesi olarak kullanılan bir madde. Kimyasal olarak, sülfat kalsiyum hidratlanmış bir bileşiktir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجِبْس: Ağır ruhlu, soğuk ve içi boş olarak tanımlanan biri için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجِبْس: Kötü niyetli veya lüzumsuz olan biri için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجِبْس: Ayrıca aptal veya düşüncesiz bir insanı tanımlamak için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجِبْس: Kendini beğenmiş, kibirli bir kişi için de kullanılan bir terim.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). 6. “الجِبْس: Ayrıca ayı yavrusu veya ayı gibi anlamında da kullanılabilir, yani kaba ve sağlıksız bir karakteri anlatabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). 7. “Bu kelime, özellikle Mısır Arapçası gibi halk dilinde çeşitli anlamlar taşıyabiliyor.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). 8. “Gibis: hamur, macun vb. maddelerin

katılaşması, yoğrulması veya kalınlaşması anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). **9.** “Alçı: Yapı malzemesi olarak kullanılan, duvarlar ve tavanlarda kullanılan alçı.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). **10.** “Alçıtaşı, Paris alçısı gibi inşaatta kullanılan bir madde.” (Badawi & Hinds, 1986, s. 147). “Yani, gibs kelimesi Türkçeye alçı veya cips olarak kullanılır ve bu maddeler yapı işlerinde yaygın olarak kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.147).

Sonuç: Cibs (جيس) kelimesi Arapçada alçı anlamına gelir. Türkçeye de aynı anlamıyla geçmiştir. Anlamında herhangi bir daralma ya da genişleme yaşanmamıştır; kelime orijinal anlamını koruyarak kullanılmaktadır.

CİD (جِدّ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİD (جِدّ) i.** (Ar. *cidd*) 1. Bir işi çalışıp çabalayarak yapma, gayret, ceht: *Cidd ü cehd et zâyi kılma fursatı* (Süleyman Çelebi). *Cid eliyle can gözüne çek mücâhid milini / Nefs ile hiç dostluk etme kıl adâvet tâ e bed* (Eşrefoğlu Rûmî). *Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim / Cihan-gîrâne bir devlet çıkardık bir aşîretten* (Nâmık Kemal). **2.** Alay ve latîfe kabîlinden olmayıp ciddî olma, ciddîlik.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİD (جِدّ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cid (جِدّ) Kelimesi: Ciddiyet, ağırbaşlılık, şakanın zıttı. Örneğin: لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ الْجِدِّ وَالْهَزْلِ (Ciddiyet ile şaka arasındaki farkı ayırt edemez).” (El-Meâni, 2025). **2.** “Cid (جِدّ): Çalışkanlık, azim, gayret ifade eder. Örneğin: اِسْتَعْلَ بِجِدٍّ وَاهْتِمَامٍ (Özenle ve gayretle çalıştı).” (El-Meâni, 2025). **3.** “جِدّ kelimesi ciddiyet, gayret ve aşırılık (pek çok, çok fazla) gibi anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cid (جِدّ) kelimesi Arapçada ciddiyet, özveri ve kararlılık anlamlarına gelir. Türkçeye geçtiğinde bu anlamlar büyük ölçüde korunmuş, ancak günlük dilde daha çok ciddiyet ve önem vurgusu ön plandadır. Anlam daralması yaşansa da temel anlamları korunmaktadır.

CİDAL (جِدَال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİDAL [l ince] (جِدَال) i.** (Ar. *cedel* "şiddetle tartışmak"tan *cidāl*) **1.** Savaş, cenk, kavga: *Ne cidāl isterim ne câh ararzm* (Muallim Nâci). *Ankara 'nın toprakları cidal zeminlerine yakışır çetinliktedir* (Rûşen E. Ünaydın) . İnsan akıllı almayacak kadar uzun ve kanlı bir cidal (Hâlîde E. Adıvar). **2.** Şiddetli ve sert tartışma, kavgalı konuşma, çekişme: *İzhâr-ı*

kîn şîâr-ı dil-i zârımız deġil / Ağyâr ile cidâl bizim kârımız deġil (Nâbî). Nihâl'e bir kelime daha söylemek, mevcut olmayan bir cidal zemîni yaratmak demektir (Hâlit Z. Uşaklıgil)." (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDAL (جدال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "Cidal (جدال): Tartışma, münazara, çekişme anlamına gelir. Örneğin: لا جدال في الأمر (Bu konuda tartışma yoktur / Bu konu tartışmaya kapalıdır)." (El-Meâni, 2025). 2. "Cidal (جدال): Kesin ve tartışmasız bir durum için kullanılır." (El-Meâni, 2025). 3. "Cidal (جدال): Mantıklı ya da yanıltıcı bir şekilde tartışma sanatı." (El-Meâni, 2025). 4. "فنّ الجدال (Tartışma sanatı): Sofistik argümanlarla tartışma yöntemi." (El-Meâni, 2025). 5. "Felsefede ve tasavvufta, bir konuyu kanıtlamadan her şeyi çürütme yöntemi." (El-Meâni, 2025). 6. "Cidal (جدال): İnatçı ve sürekli tartışma durumu." (El-Meâni, 2025). 7. "جعل المسألة مثار جدال (Bir konuyu tartışma meselesi haline getirdi)." (El-Meâni, 2025). "Kısacası جدال kelimesi tartışma, münazara, fikir çekişmesi anlamında kullanılır." (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cidal (جدال) kelimesi Arapçada tartışma, çekişme ve mücadele anlamlarına gelir. Türkçeye de benzer anlamlarla geçmiştir ve genellikle fikir veya sözlü çatışma anlamında kullanılır. Anlamda belirgin bir daralma olmadan, orijinal anlamına yakın şekilde kullanıldığı söylenebilir.

CİDAR (جدار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

"CİDAR (جدار) i. (Ar. *cidâr*) 1. Bir şeyin yan tarafını meydana getiren veya etrâfını çevreleyen iç taraftaki yüzü, çeper: 'Hendeğin cidârı.' 'Küpün cidârı.' 'Mîde cidârı.' *Beyni sultanmış da kafasının cidarlarına çarpıyormuş gibi her adımda başında dayanılmaz bir acı duyuyordu* (Ömer Seyfeddin). 2. Duvar: *Titreyip söndü, şimdi boş odanın / Nîm muzlim kalan cidârında* (Tevfik Fikret). *Bin zahmetle ayağına pantolonunu geçirebildi, cidarlara tutunarak kapıyı açtı, dışarıya çıktı* (Ercüment E. Talu). *Onun sesi, hiç mübâlağasız, Ayasofya kubbesinden ve cidarlarından daha fazla yeri dolduracak kadar feyyazdı* (Rüşen E. Ünaydın). 3. **biyo.** Zar, çeper." (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDAR (جدار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "Cidar (جدار): Duvar, örülü yapı anlamına gelir." (El-Meâni, 2025). 2. "Evlerin, binaların veya herhangi bir yapının sınırlarını oluşturan dikey yapı elemanı." (El-Meâni,

2025). 3. Cidar (جدار): Bitkilerde, bazı alglerde, mantarlarda ve bakterilerde bulunan, ancak hayvan hücrelerinde bulunmayan dış katman. Örneğin: جدار الخلية (Hücre duvarı).” (El-Meâni, 2025). 4. “الجدار: Fıkıhta duvar ile ilgili terimler. Örneğin, komşu mülkleri ayıran duvarlar, miras veya mülkiyet ile ilgili meselelerde ele alınabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جدار kelimesi, temel olarak duvar anlamına gelir, ancak biyolojide ve fıkıhta özel anlamları da vardır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cidar (جدار) kelimesi Arapçada duvar anlamına gelir. Türkçede de aynı anlamda kullanılmıştır ve anlamında bir daralma ya da genişleme olmamıştır. Temel anlamını koruyarak geçmiştir.

CİDDEN (جدا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİDDEN (جدا) zf. (Ar. *cidd* ‘ciddîlik’in tenvinli şekli *cidden*) Ciddî olarak, gerçekten, hakîkaten, sâhiden: *Biliyorum beni cidden sever (Hüseyin R. Gürpınar). Bu kuyumcu cidden büyük bir sanatkârmuş / İnce ruhlu eli mâhir bir ihtiyarmış* (Enis B. Koryürek-Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDDEN (جدا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cidden (جدا): Bir şeyin aşırı derecede olması, vurgu, pekiştirme anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “رَجُلٌ عَظِيمٌ جَدًّا” (Son derece büyük bir adam).” (El-Meâni, 2025). 3. “حَسَنٌ جَدًّا” (Çok güzel).” (El-Meâni, 2025). 4. “تَمَنُّ الْمِعْطَفِ بِأَهْظُ جَدًّا” (Kabanın fiyatı çok pahalı).” (El-Meâni, 2025). 5. “Cidden (جدا): Pekiştirme anlamında çok, son derece, aşırı gibi kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Cidden (جدا): Gerçekten, sahiden anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “جَدًّا: Gerçekten, sahiden, hakikaten.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cidden (جدا) kelimesi Arapçada gerçekten, samimiyetle, ciddi şekilde anlamına gelir. Türkçeye de benzer şekilde gerçekten, ciddi olarak anlamında geçmiştir. Anlamında önemli bir daralma ya da genişleme olmadan kullanılmaktadır.

CİDDÎ (جدي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİDDÎ (جدي) sıf. (Ar. *cidd* ‘ciddîlik’ ve nispet eki *-î* ile *ciddî*) 1. Ağır başlı, temkinli, vakur: *Sen çok ciddî adamsın dedi* (Peyâmî Safâ). Müdür ise doğrusu ciddî bir bey (Enis B. Koryürek). 2. Önemli, üzerinde durulması gereken: *Elyevm Fransa'da görülen alâim-i inhitâtın en ciddî sebebi...* (Cenap Şahâbeddin). Bu suâlin ehemmiyetini derhal anladım:

Ciddî bir danışma (Peyâmî Safâ). Devlet ve cemiyet işlerine temas eden ciddî meseleler (...) ahbablığının en dikkate değer sahnelerindendi (Sâmiha Ayverdi). 3. Fikrî veya öğretici bir değer taşıyan, belli bir amacı bulunan: ‘*Ciddî bir konuşma.*’ ‘*Ciddî bir dergi.*’ ‘*Ciddî bir eser.*’ *Ciddî Türk mecmualarz* (Ahmet Hâşim). Daha ciddî şeyler söyle (Reşat N. Güntekin). 4. Gerçeğe uygun, yalan veya şaka olmayan: ‘*Ciddî bir itiraf*’ ‘*Ciddî bir açıklama.*’ *Teklîfimin ciddî olduğuna bile hâlâ inanmak istemiyordu* (Ahmed Midhat Efendi). 5. Esaslı, sıkı: ‘*Ciddî bir çalışma.*’ ‘*Ciddî bir sözleşme.*’ 6. (Hastalık için) Tehlikeli, vahim. 7. zf. Şaka yollu değil gerçek: ‘*Ciddî mi söylüyorsun?*’.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDDÎ (جَدِّي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ciddî (جَدِّي): Ciddiyetle ilgili, ciddi.” (El-Meâni, 2025). “اسم منسوب إلى جدّ: Ciddiyetle ilgili, ciddi olan.” (El-Meâni, 2025). 3. “وقور، رصين (Ağırbaşlı, vakur, oturaklı).” (El-Meâni, 2025). 4. “الأمر جدّي: Bu iş ciddi, şaka değil.” (El-Meâni, 2025). 5. قضية جدّية (Önemli bir mesele).” (El-Meâni, 2025). 6. “رجل جدّي جاد، وجيه، خبير بالأمور ذو (Ciddi bir adam; bilgili, ağırbaşlı, önemli bir kişilik).” (El-Meâni, 2025). 7. “Ciddiyetle, ciddi bir şekilde.” (El-Meâni, 2025). 8. “جدّيّ: Ciddi bir şekilde, ciddiyetle.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جدّيّ kelimesi genel olarak ciddiyet, ağırbaşlılık, önem ve şaka olmayan şeyler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Ciddî (جَدِّي) kelimesi Arapçada ciddi, önem veren, samimi anlamlarına gelir. Türkçede de aynı anlamları taşır ve genellikle ağırbaşlı, önemli, ciddi biçiminde kullanılır. Anlam olarak orijinalinden sapma ya da daralma yaşamadan dilimize geçmiştir.

Ciddiyye (جَدِّيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Ciddiyye (جَدِّيَّة) sıf. Ciddi kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli: *Bundan başka bugün i'lan-ı harb için esbab-ı ciddiyye aranıyor* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

Ciddiyye (جَدِّيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ciddiyye (جَدِّيَّة) kelimesi Ciddi kelimesinin dişil (müennes) halidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ciddi anlamındaki جدّيّ kelimesinin kadınsı (müennes) formu.” (El-

Meâni, 2025). 3. “Önemli, gerçek, şaka olmayan.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bundan başka bugün i'lan-ı harb için esbab-ı ciddiyye aranıyor (Cenap Şahabeddin).” (El-Meâni, 2025). 5. “(Bundan başka, bugün savaş ilanı için ciddi sebepler aranıyor).” (El-Meâni, 2025). 6. “Ciddiyye (جَدِّيَّة), ciddi, önemli, gerçek anlamına gelir ve özellikle dışıl kelimelerle kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ciddiyye (جَدِّيَّة) kelimesi Arapçadan Türkçeye aynı anlamda geçmiş olup, ciddiyet, önem, ağırlık anlamlarını taşır. Hem günlük konuşmada hem de yazılı metinlerde, özellikle ciddi ve önemli durumları belirtmek için kullanılır. Anlamında herhangi bir daralma ya da genişleme olmadan, orijinal manası korunmuştur.

CİDDİYAT (جَدِّيَّات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİDDİYAT (جَدِّيَّات) i. (Ar. *ciddi* > ciddiyye'nin çoğul eki -āt almış şekli *ciddiyyāt*) Ciddî ve ağırbaşlı konular, işler, hususlar: *Zamânını ciddiyyât-ı müfideye sarfetmek ister* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDDİYAT (جَدِّيَّات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَدِّيَّات kelimesinin kökü (جدد) olup, جَدَّ (ciddiyet, kararlılık) kelimesinin müennes (dışıl) çoğul şeklidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kelime, ciddiyetle ilgili şeyler veya ciddi durumlar anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ciddiyat (جَدِّيَّات) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçerken anlamını büyük ölçüde korumuş ve ciddilikler ya da önemli durumlar anlamına gelmiştir. Kelime çoğul yapısıyla, ciddi, önemli ya da ağır konuları ifade eder. Anlamda belirgin bir daralma veya genişleme olmaksızın, orijinal kullanımına yakın biçimde kullanılır.

CİDDİYAT (جَدِّيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİDDİYAT (جَدِّيَّة) i. (Ar. *ciddi* > ciddiyye'nin çoğul eki -iit almış şekli *ciddiyyiit*) Ciddi ve ağırbaşlı konular, işler, hususlar: *Zamanını ciddiyyat-ı müfldeye sarfetmek ister* (Muallim Naci).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CİDDİYAT (جَدِّيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جِدِّيَّة: Jiddiyet, ciddilik, rasyonellik anlamına geliyor.” (El-Meâni, 2025). 2. “جِدِّيَّة kelimesi, جِدَّ (ciddiyet) kelimesinden türetilmiş bir mastar olup, ciddi olma durumu, rasyonellik ve önem taşıyan bir yaklaşım anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “İnsanın psikolojik ve fiziksel durumu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “رَصَانَةٌ، رَزَانَةٌ تَدُلُّ عَلَى الْحَالَةِ” (İnsanın psikolojik ve fiziksel durumunu gösteren olgunluk ve ağırbaşlılık).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جِدِّيَّة kelimesi, ciddiyet, ağırbaşlılık ve rasyonellik anlamına gelir ve kişinin ruhsal ve bedensel durumunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). Ciddiyat (جِدِّيَّة) kelimesi, Arapçadan Türkçeye ciddilik, ciddiyet anlamıyla geçmiştir. Anlam olarak orijinal Arapça karşılığına bağlı kalmakla birlikte, Türkçede daha çok davranış ve tutumlarda gösterilen önem ve ağırbaşlılık anlamında kullanılır. Bu bağlamda anlam daralması yaşanmıştır; çünkü Arapçada daha geniş bir ciddilik ve ciddiyet hali ifade ederken, Türkçede daha çok kişisel tutum ve davranışlara odaklanır.

CIFE (جيفة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CIFE (جيفة) i. (Ar. *cîfe*) 1. Kokmuş ceset, leş, lâşe: *Vaktâ kim kargaya şeker veresin bakmaz, cîfe ister* (Eşrefoğlu Rûmî). *Uyup şehvâta men ' eden zekâtı / Cîfeden ko kusu bed ola katı* (Aziz Mahmud Hüdâyî). 2. mec. Kokmuş bir ceset gibi iğrenç olan şey veya kimse: *Bu dünya elfesin nefis iti komaz / Gönülde azm-i dldô.r olmayınca* (Eşrefoğlu Rumi). *Cffe-i dünya değil kerkes gibi matabumuz / Bir bölük ankiilarzz Kaf-ı kanaat bekleriz* (FuzG.li). *Canlı bir cffe, bir yürür pıhtı* (Tevfik Fikret). *Bir veya birkaç cîfe yüzünden Mitanya güvensizlik havası içinde boğuluyor* (Tank Buğra).” (Ayverdi, 2010, s. 197).

CIFE (جيفة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جيفة: Ölü bir insanın veya hayvanın çürümüş cesedi, leş.” (El-Meâni, 2025). 2. “أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ جِيفَةً لَيْلٍ قُطِرُوبَ نَهَارٍ: حديث ابن مسعود.” (İbn Mes'ud'un hadisi): Bu ifade, Geceleri çürümüş ceset gibi, gündüzleri ise kurumuş, solmuş bir varlık gibi anlamında olup, insanların tutumlarındaki tutarsızlık veya pasif durumu eleştiriyor.” (El-Meâni, 2025). 3. “جيفة kelimesi, çürümüş ceset, leş anlamına gelir. Hadiste ise, bir kişinin tutumunun ya da davranışlarının çürümüş bir ceset gibi olduğunu anlatan bir mecaz anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جيفة kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında argo anlamda, özellikle leş veya çürümüş ceset gibi olumsuz çağrışımlar yapacak şekilde kullanılabilir. Bu, birinin ya da

bir şeyin kötü durumda veya çirkin olduğu ifade edilmek istendiğinde argo bir şekilde kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). “Örneğin, biri kötü bir durumda veya tiksindirici bir haldeyse, جيفة kelimesi aşağılayıcı bir şekilde kullanılabilir. Bu kelime birine hakaret etme amacıyla da söylenebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 5. “أنت زي الجيفة (Sen bir leş gibisin): Bu, birinin fiziksel veya duygusal olarak çok kötü durumda olduğunu belirten aşağılayıcı bir ifadedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 6. “Bu tür ifadeler, çok daha kaba ve olumsuz bir dilde yer alır, bu yüzden dikkatli kullanılması gereken terimlerdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185).

Sonuç: Cife (جيفة) kelimesi Arapçada ceset anlamındadır. Türkçeye de benzer anlamda geçmiştir ancak daha çok olumsuz, çürümüş ceset ya da pis koku çağrışımlarıyla kullanılır. Bu nedenle anlamında daralma yaşanmıştır.

Cifrî (جفري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cifrî (جفري) *sıf.* (nispet eki -î ile) 1. Cifirle ilgili. 2. i. Cifr ilmine dayanarak gelecekte haber veren falcı.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

Cifrî (جفري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جفري (Cifrî) kelimesi, جفر kelimesine dayanan ve ona atıfta bulunan bir terimdir. Bu kelime, geleneksel olarak Cifr (cifr) ile ilgili olan veya Cifr ilmiyle bağlantılı bir şeyi tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cifr ilmi, تپكى الجفر (İlmü'l-Cefr) gibi, eski zamanlardan kalma bir öğreti olup, insanların geleceği tahmin etmeye ya da çeşitli gizli bilgileri çözmeye yönelik bir çaba olarak kabul edilir. Bu ilim, özellikle rakamlar, harfler ve semboller aracılığıyla çeşitli kehanetlerde bulunmayı amaçlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu bağlamda, جفري kelimesi, Cifr ilmiyle uğraşan kişileri tanımlamak için de kullanılabilir. Bir başka deyişle, جفري kelimesi, geleceği tahmin etmeye çalışan ya da bu tür bir ilimle ilgili olan birini tanımlamak için kullanılan bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). “Ayrıca, Cifr ilmine dayalı falcılıkla ilgili bir kişi de جفري olarak adlandırılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جفري Cifr ilmiyle ilgili olan veya buna dayalı bir şeydir. Cifr ilmini uygulayan ya da ona inanan falcıyı tanımlayan bir terim olabilir.” (El-Meâni, 2025). Cifrî (جفري) kelimesi Arapçada parmaklarla ilgili anlamına gelir. Türkçede ise genellikle parmakla ilgili, el hareketleri veya el işçiliğiyle bağlantılı olarak kullanılır. Anlamında belirgin bir daralma olmamakla birlikte, kullanım alanı daha spesifikleşmiştir.

Cifriyyat (جفريات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cifriyyat (جفريات) i. (*cifri*> cifriyye'nin çoğul eki -ât almış şeldi *cifriyyat*) Cifirle ilgili hususlar.” (Ayverdi, 2010, s. 197).

Cifriyyat (جفريات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُفريات (Cafriyat) kelimesi, جُفْر (Cafr) kelimesinin çoğuludur ve جُفْر kelimesi toprak ya da kuma gömülmüş, üstü kapalı eski yazıtlar veya belgeler anlamında kullanılır. Ayrıca جُفْر kelimesi, bazı geleneksel öğretilere ve İslam mistisizmine dayalı olarak kullanılan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). “Bu bağlamda, جُفْر genellikle "gizli bilgileri, sırları, ya da geleceği tahmin etmek için kullanılan sembolik yazıtlar" anlamında kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُفريات terimi, جُفْر kelimesinin çoğul hali olup, gizli yazılar, kehanetle ilgili yazılar ya da öğretilere dayalı, eski ve sembolik yazıtlar gibi anlamları taşıyabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُفريات: Eski yazılar, kehanetlerle ilgili sembolik belgeler veya öğretisel yazılar anlamına gelir. Bu terim, özellikle İslam mistisizmi ve batınîlikte, gizli bilgiler veya geleceğe dair işaretler taşıyan yazılar anlamında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cifriyyat (جفريات) kelimesi Arapçada telaffuz edilen kelimeler, ifadeler anlamına gelir. Türkçede ise genellikle söylenen sözler ya da ifade edilenler olarak kullanılır. Anlam olarak orijinaline yakın kalmakla birlikte, daha çok sözlü anlatım ve ifade biçimleri üzerine odaklanarak anlam daralması yaşanmıştır.

CİHAT-CİHAD (جهاد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİHAD BK. CİHAT.” (Ayverdi, 2010, s. 198).

“CİHAT-CİHAD (جهاد) i. (Ar. *cehd* ‘çok çalışmak’tan *cihād*) İslâm nizâmını yeryüzünde hâkim kılma ve bu nizâmı savunma maksadıyla din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gazâ: *Tevhîde koşmuş ehl-i cihâdın birer birer / Zer hatta tâk-ı arşa yazılsın gazâları* (Yahyâ Kemâl). *Bize güç ver... Cihat meydânını / Pehlivansız bırakma Allahım* (Ârif N. Asya- Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİHAT-CİHAD (جهاد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihad (جهاد), Arapçada derin anlamlar taşıyan bir kelimedir ve farklı bağlamlarda çeşitli anlamlar ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bir işte çok çaba sarf etmek, tüm gayretiyle çalışmak, olanakların en üst seviyede kullanılması. Örneğin, المبالغة: Bir şeyin gerektirdiği tüm çabayı ve gücü ortaya koymak, fazla çaba harcamak anlamında.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cihad, genellikle din, inanç ve toplum için mücadele etmek, Allah yolunda savaşmak olarak anlaşılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “القتال دفاعاً عن الدين والوطن: Din ve vatan savunması amacıyla yapılan savaşlar.” (El-Meâni, 2025). 5. “قتال من ليس له ذمة من الكفار: Din ve inanç temeliyle, özellikle kâfirlere karşı yapılan savaş.” (El-Meâni, 2025). 6. “جهاد في الإسلام: İslam'da cihad, yalnızca fiziksel bir savaş değil, aynı zamanda bir mücadele türüdür; kişinin kendi içsel savaşını da kapsar.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cihad, çoğu zaman toplumun, ülkenin veya dinin savunulması anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “الجهاد في الإسلام حرب مقدسة: İslam'da cihad, kutsal bir savaş olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 9. “جهاد: Bireylerin ya da toplumların, özgürlük veya inanç için mücadele etmeleri.” (El-Meâni, 2025). 10. “مصطلحات: Özellikle felsefi ve dini anlamda, Allah yolunda yapılan bir savaş.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Günümüzde cihad kavramı, farklı görüşlere ve yorumlara göre değişik biçimlerde anlaşılabilir.” (El-Meâni, 2025). Cihad (جهاد) kelimesi Arapçada çaba sarf etmek, mücadele etmek anlamlarına gelir. İslam terminolojisinde ise din yolunda verilen mücadeleyi ifade eder. Türkçeye geçen anlamıyla hem içsel mücadeleyi hem de dışsal savaşımı kapsayan çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle anlam daralması ya da genişlemesi olmadan kullanılmaktadır.

CIHÂDİYE (جِهَادِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CIHÂDİYE i. (Ar. *cihād* > cihādī ‘cihatla ilgili’ den *cihādiyye*) Sultan II. Mahmud zamânında savaş masraflanna karşılık olarak bastırılan sikke.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CIHÂDİYE (جِهَادِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جِهَادِيَّة kelimesi, جِهَاد (cihad) kelimesinin çoğul hali olan جُهَاد (mücadele edenler, savaşçılar) ve bu kelimenin türetilmiş bir biçimidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جِهَادِيَّة kelimesi, جهاد (cihad) kökünden türemiştir ve genellikle cihadî, cihadla ilgili ya da cihad

- yapan kişiyle ilişkili anlamlarında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَهَادِيّ (cihad): İslamda, inanç doğrultusunda yapılan mücadele, özellikle dini savaş.” (El-Meâni, 2025). 4. “جَهَادِيّ: Cihadla ilişkili ya da cihad yapan bir şey veya kişi anlamında kullanılır. Cihadî, savaşçı veya dini mücadeleye katılan kişilerle ilgili bir terim olabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جَهَادِيّ bir cihadî strateji veya cihadî eylem şeklinde kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihadiye (جَهَادِيّ) kelimesi Arapçada mücadele eden kadın veya cihadla ilgili kadın anlamına gelir. Türkçede de benzer biçimde, özellikle dini veya sosyal mücadelede aktif rol alan kadınları tanımlamak için kullanılır. Anlamında belirgin bir daralma veya genişleme olmadan, kök anlamıyla ilişkilidir.

CİHAR (جَهَار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİHAR (جَهَار) i. (Ar. *cehr* ‘sesini yükseltmek’ten *cihār*) Yüksek sesle, alenen ve açıkça söyleme, okuma.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİHAR (جَهَار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جَهَار kelimesi, جَهَرَ veya جَاهَرَ fiilinden türetilmiş bir isimdir ve açıkça, alenen bir şeyi yapmak, söylemek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَهَاراً: Alenen, açıkça, herkesin görebileceği şekilde anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَهَار: Aynı şekilde, aleniyet veya açıkça bir şey yapma durumu.” (El-Meâni, 2025). 4. “لَقِيتُهُ جَهَاراً: Onu açıkça veya alenen gördüm, insanlar arasında görüştim.” (El-Meâni, 2025). 5. “ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَاراً: Burada جَهَاراً kelimesi, alenen veya açıkça davet etmeyi ifade eder. (Kur'an'da geçer).” (El-Meâni, 2025). 6. “جَهَار kelimesi, genellikle gizlilik yerine açıklık veya alenen ifade etme anlamında kullanılır. Bu terim, özellikle sözlerin veya eylemlerin başkalarına görünür şekilde yapılmasını anlatan bir kavramdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihar (جَهَار) kelimesi Arapçada açıkça, aleni şekilde, yüksek sesle anlamına gelir. Türkçeye geçtiğinde de bu anlamını korumuş, özellikle sözünü sakınmayan, açıkça ifade eden durumları anlatmakta kullanılmıştır. Anlam daralması veya genişlemesi yaşanmadan, özgün anlamını muhafaza etmiştir.

Cihâren (جَهَاراً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cihâren (جِهَارًا) zf. (cihâ'm tenvinli şekli) Yüksek sesle, alenen, cehren.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

Cihâren (جِهَارًا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihâran (جِهَارًا) kelimesi, yüksek sesle, alenen veya açıkça anlamına gelir. Bu kelime, bir şeyin gizlenmeden, herkesin duyabileceği şekilde, özellikle yüksek sesle yapıldığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا (Ben onları yüksek sesle/dolayısıyla alenen davet ettim) anlamında kullanılabilir. Bu, bir çağrının gizlenmeden ve herkesin duyabileceği şekilde yapıldığını ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihâren (جِهَارًا) kelimesi Arapçada açıkça, meydan okuyarak, açık seçik şekilde anlamındadır. Türkçede de bu anlamını büyük oranda koruyarak, özellikle açık ve meydan okuyan bir tutum veya davranışı ifade etmek için kullanılır. Anlamında belirgin bir daralma ya da genişleme olmadan özgün anlamını sürdürmüştür.

Cihâd-ı Asgar Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cihâd-ı Asgar: ‘Küçük savaş’ Kendi nefsiyle savaşmanın yanında daha kolay sayılan din uğrunda yapılan savaş. Cihâd ekber (a'zam): İnsanın kendi nefsiyle yaptığı mücâdele: Nefisle devamlı bir mücâhede ki ermişler dilinde buna cihâd-ı a 'zam denirdi... (Ahmet H. Tanpınar).” (Ayverdi, 2010, s. 199).

Cihâd-ı Asgar Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihad-ı asgar ve cihad-ı ekber arasındaki fark, cihadın dışsal fiziksel mücadelenin ötesine geçerek, insanın manevi gelişimini ve içsel arınmasını içerdiği.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihâd-ı Asgar ifadesi, İslam terminolojisinde küçük cihad anlamına gelir. Bu kavram, bedensel mücadeleyi, yani savaş veya silahlı çatışmayı ifade eder. Buna karşılık Cihâd-ı Ekber ise nefisle yapılan içsel mücadeleyi anlatır. Cihâd-ı Asgar terimi, özellikle tasavvuf ve dinî literatürde, dış dünyadaki fiziksel mücadeleyi belirtmek için kullanılmıştır.

CİHÂT (جِهَات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİHÂT** (جهات) i. (Ar. *cihet*'in çoğul şekli *cihât*) 1. Cihetler, yönler, taraflar. 2. Hususlar: *Efkân cihât-ı hayra masrûf / Maksûdu umûma hüsn-i hizmet* (Muallim Nâci). 3. Vakıflardaki hizmet ve görevliler, bu görevlilere verilen ulûfeler, maaşlar: *İlmiyeye âit cihat beratlan ile fermanların baş tarafına pâdişâhın imzâsı olan tuğrâyı çekmek nişancının vazîfesi idi* (İsmâil H. Uzunçarşılı).” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİHÂT (جهات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihât (جهات) bu kelime genellikle yönler, taraflar, bölgeler veya bakış açıları anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جهة (Yan, taraf): Bir şeyin veya yerin belirli bir yönü veya bölgesi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cihât (جهات): Konum, mevki bir yerin veya nesnenin bulunduğu konum.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cihât (جهات): Bir şeyin yapılış amacı veya hedefi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cihât (جهات): Kişinin bir noktaya yönelmesi veya bir amaca doğru hareket etmesi anlamına gelir. Örnekler: **a.** ليس له جهة في هذا الأمر: Bu konuda hiçbir bakış açısı veya bilgisi yok. **b.** فعلت كذا على جهة كذا: Şunu şu amaçla yaptım.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihât (جهات) kelimesi Arapçada yönler veya taraflar anlamına gelir. Türkçede de aynı anlamda kullanılmıştır. Ancak Arapçadaki geniş yön ve taraf kavramı, Türkçede bazen daha spesifik yönler veya mekânsal alanlar olarak daralmıştır. Yani anlamda hafif bir daralma olsa da genel anlamını koruyan kelimelerden biridir.

Cihât-ı Erbaa, Cihât-ı Sitte Kelimelerinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★**Cihât-ı erbaa:** Dört yön; doğu, batı, güney, kuzey: Yüz seneyi mütecâviz bir müddetten beri cihât-ı erbaa ve kıtaât-ı hamseden alzyor, kapıyor, yutuyor (Cenap Şahâbeddin). **Cihât-ı sitte:** Altı taraf; ön, arka, sağ, sol, üst, alt.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

Cihât-ı Erbaa, Cihât-ı Sitte Kelimelerinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihât-ı erbaa: Bu yönler, coğrafyada yerlerin ve yönlerin belirlenmesinde kullanılır ve dünya yüzeyindeki yönlerin temelini oluşturur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cihât-ı sitte: Bu yönler, özellikle İslam felsefesinde, mimaride ve astronomide sıkça kullanılan kavramlardır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu kavramlar, klasik Arapça ve Osmanlıca metinlerde mekânsal yönlendirmeleri belirtmek için kullanılmıştır.

Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİHAZ** (جهاز) i. (Ar. *cihāz* - *cehāz*) 1. Birbirine bağlı birçok parçadan meydana gelen âlet, aygıt, aparey: ‘*Kurutma cihâzı.*’ ‘*Ateşleme cihâzı.*’ 2. **eski.** Gelin olacak kız için hazırlanan her türlü eşyâ, çeyiz: *Kızın küçük bir cihâzı vardı. Nikâhlandık* (Ömer Seyfeddin). Yatak odasına uzaktan bir göz atarak gelinin cihâzına bakıyorlardı (Hâlit Z. Uşaklıgil). 3. Vücutta belirli bir görev yapan organların bütünü, sistem: ‘*Cihâz-ı asabî.*’ *Hazım cihâzımız böyle olsaydı hâlimiz ne olurdu?* (Ahmet H. Tanpınar). 4. Bir cenâzenin yıkanması, kefenlenmesi, kaldırılması için gerekli malzeme. 5. **tasavvuf.** Tarikatlarda kullanılan taç, hırka, kemer gibi eşyâ.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİHAZ (جهاز) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihaz (جهاز) kelimesi: Belirli bir iş veya amaç için gerekli olan araç-gereç.” (El-Meâni, 2025). 2. “جهاز السفر: Yolculuk için gerekli eşyalar anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جهاز العروس (Gelinin çeyizi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Aygıt, cihaz: Belirli bir işlevi yerine getiren mekanik veya elektronik araç.” (El-Meâni, 2025). 5. “جهاز التلفاز (Televizyon cihazı).” (El-Meâni, 2025). 6. “جهاز الحاسوب (Bilgisayar aygıtı).” (El-Meâni, 2025). 7. “Sistem, organlar topluluğu: Canlı organizmalarda belirli bir işlevi yerine getiren organlar bütünü.” (El-Meâni, 2025). 8. “الجهاز الهضمي (Sindirim sistemi).” (El-Meâni, 2025). 9. “الجهاز التنفسي (Solunum sistemi).” (El-Meâni, 2025). 10. “Kurum, teşkilat: Belirli bir görevi yerine getiren idari veya resmi kuruluş. Örnekler: **a.** الجهاز الحكومي (Devlet kurumu). **b.** جهاز الاستخبارات (İstihbarat teşkilatı).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihaz (جهاز) kelimesi, Arapçadan Türkçeye aynı anlamıyla geçen ve alet, araç gibi anlamlara sahip bir terimdir. Hem günlük hayatta hem de teknik alanlarda kullanılan bu kelime, orijinal anlamını koruyarak dilimize yerleşmiştir.

CİHET (جهت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİHET** (جهت) i. (Ar. *vech* ‘taraf’tan *cihet*) 1. Yön, taraf, istikâmet, cānip: *Sonra tekrar binâlar cihetine saptı* (Ömer Seyfeddin). *Hesnâ Hanım o cihete doğrulur* (Hüseyin R. Gürpınar). 2. Semt, yer, mahal: *Kızcağızın ikinci kapısından ne sûretle çıktığı o cihette biraz şâyi olmuştu* (Hüseyin R. Gürpınar). 3. Taraf, husus: *Bu muhârebede bana pek celî*

görünmeyen bir cihet var (Cenap Şahâbeddin). *Bu darbenin Bizans 'a bir cihetten korkunç, bir cihetten hayırlı olduğunu iddia eden Bizans târihi mütehassısları...* (Yahyâ Kemal). *Rus teşkilâtını merâka salan cihet budur* (Refik H. Karay). 4. Sebep, vesîle: ‘Cihet-i rüchan: Üstünlük sebebi.’ ‘Böyle olduğu cihetle.’ Bu cihetle bir aşîretin efrâdı ile diğerinin âzâsı arasında muârefe yok gibidir (Cenap Şahâbeddin). 5. **târih**. Bir vakfın, bir kuruluşun amacını gerçekleştirmek için yapılan hizmet ve görev: *Vakıf olan bir câmide imamlık, hatiplik, hastahânedeki hekimlik, medresede müderrislik vb. hizmetlere cihet denir* (Ekrem H. Ayverdi). 6. Böyle bir görev almış olanlara ödenen maaş: ... *Evkaftaki vazîfe sâhiplerinin ve sâir Anadolu 'daki bâzı vakıfların cihetleri ve bâzı kale neferlerinin rüuslan buradan tertip olunurdu* (İsmâil H. Uzunçarşılı).” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİHET (جهت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihet (جهت) yön, taraf, bölge anlamarı ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “الْجِهَاتُ: Dört ana yön (kuzey, güney, doğu, batı).” (El-Meâni, 2025). 3. “جِهَةُ الْقِبْلَةِ: Kible yönü.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kurum, merci, yetkili makam.” (El-Meâni, 2025). 5. “الْجِهَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: Yetkili makamlar, ilgili kurumlar.” (El-Meâni, 2025). 6. “جِهَةُ حُكُومِيَّةٍ: (Devlet kurumu).” (El-Meâni, 2025). 7. “Sebep, neden, kaynak.” (El-Meâni, 2025). 8. “هَذِهِ هَدِيَّةٌ مِنْ جِهَتِي: Bu benim tarafımdan bir hediye.” (El-Meâni, 2025). 9. “Felsefi ve mantıksal bağlamda bakış açısı, ilişkilendirme terimlerinde kullanılır. Örnek: الْجِهَةُ فِي الْفَلَسَفَةِ: Felsefede bir şeyin başka bir şeye olan ilişkisi, yönelimi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cihet (جهت) kelimesi, Arapçadan Türkçeye yön, taraf, cephe anlamıyla geçmiştir. Hem fiziksel yönleri hem de soyut anlamda durum veya bakış açısını ifade etmek için kullanılır. Kelime, orijinal anlamını büyük ölçüde koruyarak Türkçede yerleşmiştir.

Cihet Tevcihi, Cihet-i Asliyye, Cihet-i fer'iyye Kelimelerinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“***Cihet Tevcihi:** Bir kimsenin bir vakıf hizmetine tayini. **Cihet-i asliyye:** Bir vakıfta imamlık, hatiplik, tabiplik, hocalık gibi vakfın başlıca amacını oluşturan asli hizmetler. **Cihet-i Fer'iyye:** Vakfın amacına göre ikinci derecede olan görevler.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

Cihet Tevcihi, Cihet-i Asliyye, Cihet-i Fer'iyye Kelimelerinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cihet Tevcihi (توجيه الجهة): Bir kimsenin bir vakıf hizmetine atanması, görevlendirilmesi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cihet-i Asliyye (الجهة الأصلية): Vakıfta imamlık, hatiplik, doktorluk, öğretmenlik gibi vakfın temel amacını oluşturan asıl hizmetler.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cihet-i Fer'iyye (الجهة الفرعية): Vakfın ana hedefine göre ikinci derecede önemli olan hizmetler ve görevler.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu terimler hem fiziksel hem de soyut anlamda farklı yön veya tarafları tanımlamak için kullanılmıştır.

CİLÂ (جلاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİLÂ (جلاء) i. (Ar. *cilā'*) 1. Parlaklık, parlama, parıltı: *Sülûk ehlinin riyâzatla aklına cilâ ve safvet gelip, akl-ı münevver sebebi ile basîret melekesi ziyâde olup...* (Kâtip Çelebi'den Seç.). ... *Aynamsı bir cilâ ile kızgın güneş altında parıl parıl yanıyordu* (Refik H. Karay). 2. Bir şeyin üzerine parlaklık vermek için sürülen madde, açık, perdah: *'Muşamba cilâsı.'* *'Parke cilâsı.'* *'Ayakkabı cilâsı.'* *'Tırnak cilâsı.'* 3. **mec.** Gösteriş.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİLÂ (جلاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cilâ (جلاء): Açıklık, netlik anlamında kullanılır. Örneğin: *أمر واضح* (açık bir konu).” (El-Meâni, 2025). 2. “Sürme, göz makyajı anlamında geçebilir. Örneğin: *كحل* (göz sürmesi).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cilâ (جلاء): Terk etme, ayrılma, çekilme anlamında kullanılır. Örneğin: *جلاء الجيوش عن بلد* (orduların bir ülkeden çekilmesi).” (El-Meâni, 2025). 4. “Açıklık ve belirginlik, bir şeyin net bir şekilde ortaya çıkması.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cilâ (جلاء), Arapçadan Türkçeye geçen bir kelimedir ve temel anlamı parlatma, temizleme veya aydınlatmadır. Hem maddi yüzeylerin parlatılması hem de soyut anlamda bir durumun netleşmesi, açıklığa kavuşması anlamında kullanılır. Türkçede de bu orijinal anlamlarını koruyarak, genellikle parlaklık kazandırma veya görünümü güzelleştirme bağlamında yer almıştır.

CİLBAB (جلباب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİLBAB (جلباب) i. (Ar. *cilbāb*) 1. Örtü: Ol şeb-i ma'hudda gunûde-i cilbâb-ı rahat idim (Veysî) . 2. Bir nevi âce.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİLBAB (جلباب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cilbab (جلباب) kelimesinin çoğul şekli celabib (جلايب)tir.” (El-Meâni, 2025).
 2. “القَمِيص (Gömlek): Cilbab kelimesi gömlek anlamını ifade eder.” (El-Meâni, 2025).
 3. “الجلباب : الثوب المشتمل على الجسد كله: Tüm vücudu örten geniş elbise.” (El-Meâni, 2025).
 4. “الجلباب : ما يُلبس فوق الثياب كالمُحفة “ (El-Meâni, 2025).
 5. “الجلباب (Başörtüsü).” (El-Meâni, 2025).
 6. “Mısır çağdaş Arapçasında جلباب kelimesi klasik kullanımına kıyasla pek yaygın değildir. Bunun yerine عباية veya إسدال gibi kelimeler daha sık kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).
 7. “إسدال: Özellikle ibadet için giyilen uzun, bol bir örtü.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).
 8. “عباية: Geleneksel olarak geniş, uzun bir dış giysi (ferace gibi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).
 9. “خمار: Başörtüsü anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).
- “Ancak جلباب kelimesi bazı dini ve klasik metinlerde hâlâ bilinir ve anlaşılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Cilbab (جلباب), Arapçadan Türkçeye geçen bir kelimedir ve genellikle kadınların üzerlerine örtmek için kullandıkları geniş ve uzun bir dış giysi anlamına gelir. Hem Arapçada hem de Türkçede tesettür ve örtünme ile ilişkilendirilmiş, özellikle kadınların dışarı çıkarken giydikleri örtü anlamında kullanılmıştır. Kelime hem kültürel hem de dini bağlamlarda benzer anlamda korunmuştur.

CİLT-CİLD (جلد) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİLD Bk. CİLT.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

“CİLT-CİLD (جلد) i. (Ar. *cild*) 1. İnsan veya hayvan vücûdunu saran deri, ten: *Acem Ali'nin cildinde aksine bir tâzelik vardı* (Ahmed Midhat Efendi). *Bir dumanlı pembesi var atlas cildinin* (Enis B. Koryürek). 2. Mukavvadan yapılıp üstüne deri, bez, plastik veya kâğıt kaplanan ve yıpranmaması için dikilmek veya yapıştırılmak sûretiyle kitabın üzerine geçirilen kap: *Bir kitap yazdım, zaman onun cildini yıprattı, hiç kimse dünyâda ebedî değildir* (Kâtip Çelebi'den Seç.) . *Çevreler, kitap ciltleri ve buna benzer eşyâ ile dolu idi* (Ahmet Hâşim). 3. Bir eserin, birbirinin devâmı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri: *'Bu konuyu ikinci ciltte bulabilirsiniz.'* 4. Ciltleme,

ciltlenme: ‘Cilde vermek.’ ‘Cilde gitmek.’ ‘Son kitabım daha ciltte, piyasaya çıkmadı.’” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİLT-CİLD (جلد) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cild (جلد) deri, cilt: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan dış tabaka (deri).” (El-Meâni, 2025). 2. “اقشعر جلدُه: Tüyleri diken diken oldu, korkudan ürperdi.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 3. “نفذ بجلده (Canını zor kurtardı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 4. “كان جلدًا على عظم: Çok zayıftı, sadece deri ve kemikten ibaretti.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 5. “جلود خام: Ham deri (işlenmemiş).” (El-Meâni, 2025). 6. “ترقيع الجلد: Deri nakli (tıbbi terim).” (El-Meâni, 2025). 7. “Kelime Mısır Arapçasında da yaygın olarak kullanılır ve günlük konuşmada genellikle جلد şeklinde söylenir. Örneğin: جلده تخين (Kalın derili): duygusuz, vurdumduymaz biri için mecazen kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Cild (جلد) kelimesi Arapçadan Türkçeye aynen geçmiştir ve deri ya da kabuk anlamına gelir. Hem insan hem de hayvan derisi için kullanılır. Ayrıca kitap cildi anlamında da kitap kapağı anlamında kullanılarak anlam genişlemesine uğramıştır. Böylece kelime hem doğal bir maddeyi hem de kitapla ilgili bir nesneyi ifade eder hale gelmiştir.

CİLDİYE (جلديه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİLDİYE (جلديه) i. (Ar. *cild* > *cildî* ‘deriyle ilgili’den *cildiye*) Deri hastalıkları, dermatoloji: ‘Cildiye mütehasssı.’ ‘Cildiye kovuşu.’” (Ayverdi, 2010, s. 199).

“•Cildiye (جلديه) sıf Cildî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Emrâz-ı cildiye: Cilt hastalıkları.’ Bk. CİLDİYE” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİLDİYE (جلديه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cildiye: Cild kelimesinden türetilmiş olup fi’liyye veznindedir. Bu kelime kırık çoğul değildir, aksine cilde ait olan anlamında nispet sıfatıdır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cildiye (جلديه) Kelimesinin çoğulu julûd şeklindedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 3. “Cildiye (جلديه) kelimesi Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılır, özellikle tıbbi bağlamlarda. Mısırlılar genellikle دكتور جلديه (doktor cildiye) ifadesini dermatolog (cildiye

doktoru) anlamında kullanırlar.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 4. “Ancak günlük konuşmada insanlar tıbbi olmayan bağlamlarda bu kelimeyi pek kullanmazlar. Daha çok جلد (cild) kelimesi yaygındır. Yani جلدية (Cildiye) daha çok resmî ve tıbbi bağlamlarda yaygın olup, halk arasında genellikle doğrudan جلد (cild) kelimesi tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Cildiye (جلدية) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiştir ve deriye ait ya da deriyle ilgili anlamını taşır. Tıp alanında ciltle ilgili anlamında kullanılır. Kelime, orijinal anlamını koruyarak özel bir sıfat haline gelmiştir ve anlam daralması yaşanmamıştır.

Cildî (جلدي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cildî (جلدي) *sıf* (nispet eki -î ile) Deriyle ilgili.” (Ayverdi, 2010, s. 199).

Cildî (جلدي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cildî (جلدي): Deriyle ilgili, ciltle alakalı.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 2. “اختصاصي الأمراض الجلدية (Deri hastalıkları uzmanı), (Dermatolog).” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 3. “مرض جلدي (Cilt hastalığı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 4. “علاج جلدي (Deri tedavisi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.164). 5. “Bu kelime Mısır Arapçasında da yaygın olarak kullanılır, özellikle tıbbi bağlamda.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Cildî (جلدي) kelimesi Arapça kökenli olup, deriyle ilgili veya deriye ait anlamına gelir. Türkçede de benzer şekilde, özellikle deriyle ilgili olan ya da deri üzerinde gerçekleşen durumları ifade etmek için kullanılır. Tıbbi ve günlük dilde deriyle alakalı olma niteliğini koruyan bu kelime, anlam daralması olmadan Türkçeye geçmiştir.

CİLVE (جلوه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİLVE (جلوه) i. (Ar. *cilve*) 1. Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takınılan çekici tavır, edâlı davranış, kırımta, naz, işve, edâ: *Bir güzel bilirim, bir daha bilmem / Onda gör cilve nedir, edâ nedir* (Câhit S. Tarancı). *Harfendazlık edebiyâtı, mâlûm ve gelişmiş hudutları içinde hedefe çekilen ok gibi gidip sâhibini bulur, çok defa da işveler ve cilvelerle karşılık görürdü* (Sâmiha Ayverdi). 2. Hoş ve latif bir şekilde görünme, ortaya çıkma, tecellî etme: *Cümle-i aslâb u erhamdan o nûr / Cilve vü cevânile kıldı ubûr* (Süleyman Çelebi). *Cilve-i aks-i ruhun âyîne ey reşk-i hûr / Rûşen etmiş am kim hûrşiddendir aya nûr* (Fuzûlî). 3. Göz alıcı ve zevkli hareketlilik: *Pek az mîmârîde taş mekanik rolünü, şekiller sâbit hüviyetlerini İstanbul câmileri kadar unuttur, pek az mîmârî kendisini Işığın cilvelerine*

İstanbul mîmârîsinde olduğu kadar hazla, onun tarafından her an yeni baştan yaratılmak için teslim eder (Ahmet H. Tanpınar). Kalemin ve rengin anlatamayacağı uçucu bir cilveyle ışıldayan enfes çiniler (RGşen E. Ünaydın). **4. mec.** Hesapta bulunmayan olay, oyun: ‘*Feleğin cilvesi.*’ ‘*Hayfitm cilvesi.*’ *Hele şu cilve-i kadere bak* (Ömer Seyfeddin). *Ah barut! Bir cilve-i tesadüf olmak üzere hemen hemen aym zamanda Bakan ile Şuvarıs 'm fcat ettikleri bu mahallf toz olmayaydı (...) şedfiid-i harbiyye binde bir nisbetine inecekti* (Cenap Şahabeddin). **5.** (Allah hakkında) ZuhGra gelme, varlıklarda ve insanda kendini gösterme, kulun kalbinde hissedilir duruma gelme, tecelli, zuhur: *Her nakş-i bed/ hayret-endild / Bir cilvesidir Cenfib-ı Hakk 'm* (Recaizade M. Ekrem). *Göğün kubbesini dediğin gibi 'pergersiz' kuran Allah sana kendi cilvesinden bir şey ilave etmiş* (Ruşen E. Ünaydın).” (Ayverdi, 2010, s. 199).

CİLVE (جلوة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cilve kelimesi, Arapça جُلْوَة (cilve veya jelve) kelimesinden Türkçeye geçmiştir. Arapçada جَلَو (cele, celâ) kökünden türemiş olup görünmek, parlamak, ortaya çıkmak gibi anlamlara gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **2.** “Kelimenin kökenine baktığımızda: Arapçada جُلْوَة (jelve/cilve): Parıltı, tecelli, ortaya çıkış, göz alıcı güzellik anlamlarında kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **3.** “Osmanlı Türkçesinde cilve: Çekici hareket, naz, işve, hoş ve latif bir şekilde görünme, ilgi çekme gibi anlamlarla kullanılmıştır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **4.** “Tasavvufta cilve: Allah’ın varlık aleminde tecelli etmesi, görünmesi anlamında mecazi olarak kullanılmıştır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **5.** “Günümüz Türkçesinde cilve kelimesi daha çok naz, eda, hoş tavır anlamında kullanılırken, edebiyatta ve eski metinlerde ışığın oyunları, kaderin cilvesi, ilahi tecelli gibi anlamları da vardır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). **6.** “Mısır çağdaş Arapçasında جُلْوَة (cilwa) kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Ancak, دَلْع veya غَنَج gibi kelimeler naz, işve, cilve anlamlarında daha yaygındır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). “Bununla birlikte, klasik Arapçaya veya dini/tasavvufi bağlama ait metinlerde جُلْوَة (cilwa/jelwa) kelimesi tecelli, parıltı, ortaya çıkış gibi anlamlarla hâlâ görülebilir. Ama günlük Mısır Arapçasında modern kullanımda pek rastlanmaz.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cilve (جلوة) kelimesi, Arapça kökenli olup görünüş, belirme veya göz kamaştıran gösteri anlamlarına gelir. Türkçede de benzer anlamlarda kullanılır ve

özellikle bir şeyin zarif, çekici ve dikkat çeken biçimde ortaya çıkması, gösterilmesi anlamını taşır. Bu kelime hem fiziki görünüş hem de davranışlarda kendini belli eden cazibe veya çekicilik anlamında mecazi kullanımlara da sahiptir.

CİM (جيم-ج) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİM (جيم-ج) i. (Ar. *cīm*) Arap alfabesinin beşinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar dokuz- on asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin altıncı harfi ve bu harfin adı [Ebcad hesabında değeri 3'tür. ‘ج’ harfi, eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra cemâziyelâhir ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı].” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİM (جيم-ج) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cim (جيم-ج) Arap alfabesinin bir harfidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ses özellikleri bakımından mahcûr (mecburen kapatılan, ötümlü bir harf) olarak sınıflandırılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Tehzîb adlı dil kaynağına göre dişil olarak kullanılabilir, ancak eril olarak kullanılması da mümkündür.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cîm harfî, ötümlü bir ses olup Arap alfabesinin bir harfidir. Dilbilgisel olarak dişil kabul edilse de eril kullanımı da mümkündür.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır çağdaş Arapçasında (Ammice) جيم (gîm) harfî genellikle ‘g’ sesiyle telaffuz edilir. Ancak resmi veya klasik metinlerde hala ‘j’ sesiyle duyulabilir. Örnekler: a. جمل (Deve): Klasik Arapçada jamal, Mısır Arapçasında gamal. b. جميل (Güzel): Klasik Arapçada jamîl, Mısır Arapçasında gamîl. c. جمهورية (Cumhuriyet): Klasik Arapçada jumhûriyya, Mısır Arapçasında gumhûriyya.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cim (جيم - ج) Arap alfabesindeki harflerden biridir. Türkçede de aynı şekliyle kullanılan bu harf, Arapça kökenli kelimelerde bulunur ve telaffuzda “c” sesi verir. Harfin kendisi anlam taşımaz; ancak Arapça ve Osmanlıca metinlerde yazım ve telaffuzda önemli bir unsurdur.

CİMÂ (جماع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİMÂ (جماع) i. (Ar. *cem'* ‘toplamak, birleşmek’ten *cimā'*) Cinsel ilişkide bulunma, çiftleşme.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİMÂ (جماع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cimâ' (الجماع) kelimesi cinsel birleşme, erkek ve dişi arasındaki şehvetli temas anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bir şeyin özü, toplandığı nokta olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جماع كَلَّ شَيْءٍ: Bir şeyin özü, esas noktası.” (El-Meâni, 2025). 4. “هَذَا البابُ جَماعٌ هَذِهِ الأبوابُ: Bu bölüm, diğer bölümleri kapsayan temel bölümdür.” (El-Meâni, 2025). 5. “Birleştiren, toplayan şey anlamını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “الْخَمْرُ جَماعٌ الإثمُ (İçki, günahların anasıdır).” (El-Meâni, 2025). 7. “فُلانٌ جَماعٌ لِنِبي فُلان: Falan kişi, falan ailesinin dayanağıdır.” (El-Meâni, 2025). 8. “Büyük, geniş kap ya da kazan anlamına sahiptir. Örneğin: قَدْرٌ جَماعٌ: Büyük kazan, içinde bir koyun pişirilebilecek büyüklükte kap.” (El-Meâni, 2025). 9. “Haftalık ücret ödeme anlamına gelir. Örneğin: استأجر الأجير جَماعاً: İşçiye haftalık ödeme yapmak.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cimâ (جماع) Arapça kökenli bir kelime olup, toplanma, bir araya gelme anlamlarına gelir. Hem fiziki olarak insanların veya nesnelerin toplanmasını, hem de soyut olarak fikir veya güç birliğini ifade eder. Osmanlıca ve klasik Türkçede sosyal ve toplumsal bağlamlarda sıkça kullanılmıştır.

CİN (جَنّ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİN (جَنّ) i. (Ar. *cinn*) İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bazı işleri yapacak güce sâhip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim, ecinni: ... *Bildin mi kimleriz? / Cinler veyâhut onlara benzer vehimleriz* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİN (جَنّ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجَنّ kelimesi: Kur'an'da bir sure adı 'Cinn Suresi', Kur'an-ı Kerim'in 72. suresidir. Mekke'de indirilmiştir ve 28 ayetten oluşur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Görünmez varlıklar: İnsanlar gibi sorumlu olan, ancak ateşten yaratılmış ve gözle görülmeyen varlıklara adlanırlar.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ (Hepsi secde etti, ancak İblis cinlerdendi).” (El-Meâni, 2025). 4. “قَالَ عَفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ” (Cinlerden bir ifrit dedi ki: 'Onu sana getiririm.').” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “يَتَوَهَّمُ” (O, terk edilmiş köyde cinlerin yaşadığına inanıyor): Halk inanışlarında yer alan doğaüstü varlıklar için kullanılır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “Mısır çağdaş Arapçasında الجَنّ kelimesi oldukça yaygındır. Günlük hayatta, halk

inancılarında ve dini söylemlerde sıkça kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 7. “Kur'an'da ve İslami öğretilerde yer aldığı için yaygın olarak bilinir ve kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 8. “Halk inanışlarında: Mısır'da birçok insan cinlerin varlığına inanır ve onlarla ilgili hikayeler anlatır. Örneğin: Halk arasında بيت مسكون بالجنّ (cinlerin musallat olduğu ev): Gibi ifadeler yaygındır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 9. “Günlük konuşmada Korkutucu, gizemli veya paranormal olaylar anlatılırken ده جنّي (Bu bir cin!) gibi ifadeler kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 10. “Edebiyat ve sinema mısır filmlerinde ve dizilerinde cinlerle ilgili hikâyeler oldukça popülerdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 11. “Mısır'da الجنّ kavramı hem dini hem de kültürel bağlamda günlük dilde yaygın olarak kullanılmaktadır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cin (جنّ) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiştir ve doğaüstü, görünmeyen varlıkları ifade eder. İslam kültüründe iyi ya da kötü özelliklere sahip varlıklar olarak bilinir. Türkçede de bu anlamıyla kullanılmış ve dinimistik çağrışımlar taşımıştır. Hem Arapçada hem Türkçede temel anlamı olan doğaüstü, görünmeyen varlık anlamı korunmuştur. Yani kelime, orijinal anlamını büyük ölçüde muhafaza etmiştir.

CİNÂÎ (جنائي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNÂÎ (جنائي) *sıf.* (Ar. *cināyet* "adam öldürmek" in nispet eki -î almış şeldi *cinā'i*) Cināyetle ilgili, cināyete âit: *Bir roman aldım, cinâî ama güzel bir şeye benziyor* (Peyâmî Safâ).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNÂÎ (جنائي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinâî (جنائي) kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında yaygın olarak kullanılır, özellikle hukuk ve ceza hukuku bağlamlarında sıkça geçer. Örnekler: **a.** محكمه جنائيه (Ceza mahkemesi). **b.** عقوبة جنائية (Cezai yaptırım). **c.** قانون جنائي (Ceza hukuku).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 2. “الجريمة دي جنائية مش مجرد مخالفة” (Bu suç cezaî bir suçtur, sadece bir ihlal değil).” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 3. “جنائي kelimesi Mısır Arapçasında daha çok resmi ve hukuki bağlamda kullanılır ve halk arasında genellikle hukuki konular konuşulurken duyulur.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173)

Sonuç: Cinâî (جنائي) kelimesi, Arapçadaki suçla ilgili, cezai anlamından Türkçeye geçmiştir. Anlam açısından bir daralma yaşanmamış, orijinal anlamıyla uyumlu olarak

cezai, suçla ilgili anlamında kullanılmıştır. Böylece kelimenin anlamı genişleme ya da mecazlaşmaya uğramadan büyük oranda aynıdır.

Cinâiyye (جَنَائِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cinâiyye (جَنَائِيَّة) *sıf. Cinâî* kelimesinin tamlamalarda ortaya aynı mânâdaki müennes şekli: Cerh ve sirkat misillü ef’âl-i cinâiyye... (Ahmed Midhat Efendi).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

Cinâiyye (جَنَائِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinâiyye (جَنَائِيَّة) kelimesi, Cinâî (جَنَائِي) kelimesinin dişil hali olup hukukî ve cezai bağlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Mısır Arapçasında bu kelime resmî, hukuki ve akademik metinlerde kullanılır. Günlük konuşmalarda daha çok جريمة جنائية (cezaî suç) veya محكمة جنائية (ceza mahkemesi) gibi tamlamalar şeklinde geçer.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 3. “Günlük konuşmalarda ise جَنَائِي (Cinâî) kelimesi daha yaygın olup جَنَائِيَّة daha çok resmi belgelerde veya hukukî söylemlerde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cinâî (جَنَائِي) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş olup, suçla ilgili veya cezai anlamını taşır. Anlam bakımından daralma olmadan, orijinal geniş anlamını koruyarak kullanılır. Genellikle hukuk ve adalet bağlamında yer alır.

CİNÂİYAT (جَنَائِيَّات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNÂİYAT (جَنَائِيَّات) *i. (Ar. cinā'ī> cinā'īyye'nin çoğul eki -āt almış şekli cinā'īyyāt) eski. Hukuk.* Cezā hukukunun cinâyetlerle ilgili kısmı, cinâyetle ilgili konular.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNÂİYAT (جَنَائِيَّات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinâiyyât (جَنَائِيَّات) kelimesi, Cinâî (جَنَائِي) kelimesinin جمع مؤنث سالم (toplama dişil çoğul) halidir. Bu terim cezaî suçlar veya cezaî davalar anlamında kullanılır. Örnekler: **a.** قضايا جنائية (Ceza davaları). **b.** جرائم جنائية (Ceza suçları). **c.** محاكم الجنائيات (Ceza mahkemeleri).” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kelime genellikle ceza hukuku ve ceza

yargılaması ile ilgili metinlerde kullanılır ve hukuki bağlamda yaygındır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinâiyat (جَنَائِيَّات) kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçen ve suçlar veya cezai işler anlamına gelen bir terimdir. Anlam olarak orijinal kökenindeki geniş kapsamını korur ve hukuk alanında suçları ifade etmek için kullanılır. Bu açıdan anlam daralması yaşanmamıştır.

CİNAN (جَنَان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNAN (جَنَان) i. (Ar. cennet'in çoğul şekli cinān) Cennetler: *Âhir çalındı kûs-ı rahîl ettin irtihâl / Evvel konağın oldu cinan bûsitanları* (Bâkî- Ö.T.S.). *Zühdünü ko aşka düş ehl-i cinân etsin seni / Pîr-i aşka kulluk et cânâna cân etsin seni* (Niyâzi-i Mısırî). *Îcâd-ı cinâna hilkatindir bâis / İdhâle bizi inâyetindir bâis* (Fıtnat Hanım).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNAN (جَنَان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinan (جَنَان) kelimesi, Cennet (جَنَّة) kelimesinin جمع مؤنث سالم (toplama dişil çoğul) halidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cinan kelimesi genellikle cennetler veya cennet bahçeleri anlamında kullanılır. Arap edebiyatında, özellikle dini metinlerde ve kutsal kitaplarda, bu terim cennetlerin birden fazla olarak ifade edilmesinde yer alır.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَنَّاتُ وَالْفُرُودُ فِي جَنَانِ اللَّهِ: Allah’ın cennetlerinde cennetlerin içindeki nimetler ve güzellikler.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu terim aynı zamanda cennetle ilişkilendirilen zenginlik ve güzellikleri simgeler.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cinan kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında kullanılır. Günümüzde, özellikle dini ve edebi bağlamlarda, cennetler veya cennet bahçeleri anlamında yaygın olarak yer alır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173) “Ayrıca, Mısır’da halk arasında mecaz anlamda güzel yerler veya güzel mekânlar anlamında da kullanılabilir. Bu kullanım, dini metinlerin veya edebi eserlerin etkisiyle de yaygınlaşmıştır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cinan (جَنَان) kelimesi, Arapça kökenli olup bahçeler veya cennetler anlamına gelir. Genellikle yeşil, güzel ve huzurlu yerleri ifade etmek için kullanılır. Kelimenin anlamı zaman içinde daralmadan, orijinal geniş anlamını koruyarak Türkçeye geçmiştir.

CİNAS (جَنَاس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CĪNAS (جناس) i. (Ar. *cins* ‘soy, nevi’den *cinās*) **edeb.** Anlamları ayrı, yazılış veya söylenişleri birbirinin aynı yâhut benzeri olan iki kelimenin bir ibârede (mısrâ veya beyitte) kullanılması yoluyla yapılan söz sanatı: ‘Eyleme vaktini zâyî’ deme kış yaz oku yaz’ (Sünbülzâde Vehbî) mısrâındaki yaz kelimelerinde olduğu gibi.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CĪNAS (جناس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجناس (Bedevi terimiyle): İki kelimenin anlamlarının farklı olmasıyla birlikte, harflerinin tamamının veya çoğunun benzer olması durumu.” (Ayverdi, 2010, s. 200). 2. “مصدر جانس: Aynı harflerle yapılan benzerlik anlamına gelir.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “الجناس الاستهلاكي: İki bitişik kelimenin başındaki harflerin veya daha fazla harfin tekrar edilmesi durumudur.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cinas (جناس), Arapça kökenli bir kelime olup, söz sanatları arasında yer alan eş seslilik yani anlamı farklı ama sesleri aynı veya çok benzeyen kelimelerin bir arada kullanılması sanatını ifade eder. Bu terim, edebiyatta özellikle şiir ve nesirde anlam zenginliği ve estetik katmak için tercih edilir. Türkçeye anlamı ve kullanımıyla aynen geçmiştir.

Cinâs-a Tam, Cinâs-ı Gayr-ı Tam Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★Cinâs-a tam: (Arap harfleriyle yazılan metinlerde) Harflerinin türü, sıralanışı, sayısı, harekeleri ve sâkin oluşları bakımından birbirinin aynı olan iki kelime ile yapılan cinas. Cinâs-ı gayr-ı tam: Cinâs-ı tamdaki dört benzerlikten birinin eksik olması ile yapılan cinas.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

Cinâs-a Tam, Cinâs-ı Gayr-ı Tam Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جناس تام: Kelimelerin hem ses hem de yazım açısından tam olarak aynı olması, ancak anlamlarının farklı olması.” (El-Meâni, 2025). 2. “جناس ناقص: Kelimelerin sadece bazı harfleri benzer olmasına rağmen anlamları farklıdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu iki tür cinâs, klasik Arap şiirinde ve edebiyatında anlam ve ses oyunları yaratmak için sıkça kullanılır. Türk edebiyatında da benzer şekilde yer alır.

CİNÂYAT (جنايات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNÂYAT (جنايات) i. (Ar. *cināyet*'in çoğul eki -āt almış şekli *cināyāt*) Cinâyetler.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNÂYAT (جنايات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جنايات kelimesi, جناية (cinayet) kelimesinin toplu olarak kullanılan halidir ve çoklu biçimdir. Bu kelime, Suç işleme eylemi, olgu anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).
2. “جنايات: Ciddi suçlar, genellikle cezalandırılabilen suçlar anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
3. “جناية: Suç, özellikle hukuki bağlamda suç işlemek veya cinayet anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).
4. “جني (masteri) جذرها: Bu, geliştirmek ya da toplamak anlamına gelir, yani suç işlemek veya kötü şeyler yapmak ile ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinâyat kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçmiş olup, genellikle ağır suçlar ve özellikle kasıtlı olarak işlenen cinayetleri ifade eder. Hukuki metinlerde suç türlerini belirtmek için kullanılır ve insan hayatına yönelik ciddi ihlalleri kapsar. Kelimenin genel ve temel anlamı korunmuş.

CİNÂYET (جنايت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNÂYET (جنايت) i. (Ar. *cināyet*) 1. Adam öldürme: *Ben müddeiumûmî beye bir cinâyetten haber vereceğim* (Aka Gündüz). *Bunun bir siyâsî cinâyet olması zâbıtaca muhtemel görülmüş* (Reşat N. Güntekin). 2. **mec.** Öldürme derecesinde ağır suç: ... *ilim ve fazîleti en büyük cinâyetti* (Ömer Seyfeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNÂYET (جنايت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinayet (جناية) kelimesi, suç anlamına gelir ve özellikle hukukta önemli bir terimdir.” (El-Meâni, 2025).
2. “Arapçada, bir kişinin işlediği ciddi suçlar, yani günah veya cezalandırılabilir suçlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
3. “جناية: Bir kişinin işlediği suç veya kötü davranış, genellikle ağır suçlar için kullanılır. Örnekler: **a.** ارتكب جناية (Suç işledi). **b.** ذنب: Günah, işlenen bir kötülük.” (El-Meâni, 2025).
4. “الجناية: Hukuki anlamda, yasaların belirlediği ciddi suçları ifade eder ve bu suçlar genellikle ağır cezalarla

(idam, ömür boyu hapis vb.) cezalandırılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “محكمة الجنايات: Ciddi suçlarla ilgili davalara bakan mahkeme, genellikle idam veya ağır hapis cezalarıyla sonuçlanan davalara bakar.” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır'daki çağdaş Arapçada da جناية kelimesi yaygın olarak suç veya cinayet anlamında kullanılır, özellikle hukuk ve ceza ile ilgili konularda.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cinâyet kelimesinde anlam daralması yoktur. Kelime Arapçadaki geniş suç işleme anlamından özellikle kasten adam öldürme anlamına odaklanmıştır. Günümüzde, hukuk terminolojisinde sadece cana kastı içeren fiil için kullanılır. Böylece anlamı daha spesifik ve teknik bir hal almıştır.

CİNNET (جَنَّتْ) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNNET (جَنَّتْ) i. (Ar. *cinnet*) Delilik, çılgınlık, cünun: *Reşat Bey, ki tiyatronun âdeti cinnete yakın bir iptilâ ile meftûnu idi...* (Hâlit Z. Uşaklıgil). *İçimde cinnetin soğuk, yalın ayak rüzgârı koşuyor* (Yusuf Z. Ortaç).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNNET (جَنَّتْ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinnet (جَنَّة): Delilik veya akıl hastalığı anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 2. “Bu kullanımı, bir kişinin akıl sağlığının bozulduğu durumu ifade eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cinnet (جَنَّتْ), Arapça kökenli bir kelimedir ve genellikle akıl sağlığının bozulması, delilik, zihinsel çöküntü anlamında kullanılır. Kelime, akıl ve ruh durumundaki aşırı bozukluğu ifade eder ve psikolojik bir durumdur. Günümüzde de aynı anlamla, özellikle ruh sağlığı bağlamında kullanılır. Anlamda bir daralma yaşanmamış, kelime asıl anlamını korumuştur.

CİNS (جِنْس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNS (جِنْس) i. (Ar. *cins*) 1. Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesneler topluluğu, tür, nevi: ‘Zerdâli kayısı cinsinden bir meyvedir.’ Eder her cins hemcinsiyle pervâz / Kebûterle kebûter bâz ile bâz (...). Ekser hayvan cinsinde erkeğe nazaran dişi çirkindir (Ahmet Hâşim). Düşmana karşı tilki, cinsine karşı aslan (Fâruk N. Çamlıbel). 2. Çeşit: *Etrâfında her cinsten bir kalabalık toplanmıştı* (Ahmet H. Tanpınar). *Eski hikâyeler bu cins tesadüflerle doludur* (Ahmet H.

Tanpınar). *Tesâdüf etmemiştir dâmâdın bu cinsine* (Fâruk N. Çamlıbel). 3. Soy, ırk: ‘*Bu at hangi cinsten?*’ ‘*Çoban köpeği cinsinden bir yavru.*’ Yunan, Latin ve Cermen’i tek cins eden havâ / *Esmiş bu mâvi sâhile bir mûsikî gibi* (Yahyâ Kemal). 4. sîf Nitelikleri bakımından seçkin, soylu ve asil olan, yüksek vasıflı: ‘*Cins köpek.*’ *Esâsen cins kafa dünyâda da az* (Ergun Göze).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNS (جنس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cins kelimesi, Arapçadaki kullanımında pek çok farklı anlam taşır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173). 2. “Cins: Bir nesnenin ya da varlığın temel türünü ifade eder. Örneğin, الجنس (Cins) bir tür ya da grup anlamında, genelde bir şeyin türünü ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Biyolojik anlamda cins (جنس): علم الأحياء (Biyoloji), belirli bir grubun, türlerin altındaki bir sınıflandırmayı ifade eder. Yani, الجنس burada bir türün genel adını, إنسان (İnsan) gibi bir نوع (tür) ile birleştirir.” (El-Meâni, 2025). Örneğin: “الليمون جنس أشجار (Limon cinsi, birçok türü olan bir ağaç cinsi) gibi.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mantıksal anlamda جنس bir gruptaki farklı türleri ifade eden daha geniş bir kavramdır. جنس في اصطلاح المنطقيين (Mantıkçılar arasında): جنس genel bir kategori, daha dar bir نوع (tür) ise spesifik bir varlık ya da grubun adıdır.” (El-Meâni, 2025). “Örneğin, الحيوان جنس (Hayvanlar cinsi), الإنسان نوع (İnsanlar türü) gibi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cinsel anlamda جنس aynı zamanda cinsel ilişki ya da çekicilikle de ilişkilendirilebilir. جاذبية الجنس (Cinsel çekicilik) ya da تمازج الأجناس (Farklı cinsler arasındaki ilişkiler, evlilikler) gibi kullanımlar da bulunmaktadır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Toplumsal anlamda cinsiyet الجنس الخشن (Erkek cinsi) ve الجنس الناعم (Dişi cinsi, kadınlar) gibi ifadelerde جنس cinsiyet anlamında da kullanılır. Bu kullanım, bazen toplumsal cinsiyet farklarına da atıfta bulunur.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cins kelimesi, biyolojiden mantığa, toplumsal cinsiyetten cinsel ilişkilere kadar geniş bir anlam yelpazesinde kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cins (جنس) kelimesi Arapça kökenlidir ve temel anlamı tür, çeşit, cinstir. Hem biyolojik anlamda (insan, hayvan, bitki türleri gibi) hem de genel anlamda sınıflandırma ve kategori belirtmek için kullanılır. Ayrıca cinsiyet anlamına da gelir. Kelimenin kullanımı oldukça geniştir ve anlamda daralma olmamıştır; farklı bağlamlarda aynı kökten türeyerek çeşitli anlamlar kazanmıştır.

Cinsen (جنساً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cinsen (جنساً) zf. (cins’in tenvinli şekli) Cins bakımından: *Fakat cinsen memlekette kaç fırka varsa (...)* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

Cinsen (جنساً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinsen (جنساً) kelimesi, جنس kelimesinin tenvinli haliyle kullanılan bir zarf (Zarf-1 zaman veya zarf-1 mekân) olarak, belirli bir cins ya da türle ilişkilendirilmiş anlam taşıyan bir terimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cinsiyet bağlamında جنساً مختلف Farklı cinsiyetlerden olan anlamına gelir. Bu tür kullanımlar cinsiyet veya tür/cins anlamları üzerinden ortaya çıkan bir bağlamda, sıklıkla biyolojik veya toplumsal konularla ilişkilendirilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinsen (جنساً), cins kelimesinin zarf hali olup, cins olarak, tür olarak veya bir türde anlamında kullanılır. Genellikle bir şeyin türü, niteliği veya çeşidi hakkında vurgu yaparken tercih edilir. Bu kullanımda anlamda bir daralma ya da değişiklik yoktur; kök anlam olan cins, tür üzerine zarf yaparak anlamı pekiştirir veya çeşitlendirir.

Cinseyn (جنسين) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cinseyn (جنسين) i. (Ar. tesniye eki -eyn ile) İki cins, kadın ve erkek.” (Ayverdi, 2010, s. 200).

Cinseyn (جنسين) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinsayn (جُنُسَيْن) kelimesi, cins (جُنْس) kelimesinin müsnne (ikili) formudur. Bu kelime cins anlamına gelir ve iki farklı cins veya türden bahsedildiğinde kullanılır. Örnekler: a. جُنُسَيْن مُخْتَلِفَيْن (İki farklı cins). b. الْجُنُسَيْن الْبَشَرِي وَالْحَيَوَانِي (İnsan ve hayvan cinsleri).” (El-Meâni, 2025). 2. “Bu kullanımda جُنُسَيْن iki ayrı cins veya türün varlığını ifade eder ve çoğunlukla biyoloji veya toplumsal konulara atıfta bulunur.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinseyn (جنسين) kelimesi, Arapça'da iki cins veya iki tür anlamına gelir. Cins (جنس) kelimesinin çift (müennes veya müzekker) çoğulu olarak kullanılır ve genellikle iki farklı tür, cinsiyet ya da çeşitlilik ifade etmek için kullanılır. Anlamında daralma veya değişiklik yoktur; daha çok sayısal çoğulluk ve çeşitlilik belirtir.

CİNSÎ (جنسي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNSÎ (جنسي) *sıf.* (Ar. *cins* ve nispet eki -î ile *cinsî*) Cinsle, cinsiyetle, erkeklik ve dişilikle ilgili, cinsel: *Bugünkü kadın çıplaklığının cinsî câzibeyi azaltmakta (...)* olduğundan şüphe yoktur (Ahmet Hâşim).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNSÎ (جنسي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinsî (جنسي) kelimesi, *cins* (جنس) kelimesine dayalı olarak türetilmiş bir sıfattır. Bu kelime, cinsiyet, tür veya sınıfla ilgili bir şeyi ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “جنسي genellikle biyolojik veya toplumsal cinsiyetle ilgili bir kavramı anlatmak için kullanılır. Aynı zamanda bazı sosyal, kültürel veya bilimsel bağlamlarda da bu terim sıklıkla yer alır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinsî (جنسي) kelimesi, Arapça kökenli olup cinsel ya da cinsle ilgili anlamına gelir. Genellikle biyolojik veya toplumsal cinsiyetle bağlantılı durumları, özellikleri ve olguları ifade etmek için kullanılır. Anlam olarak, kelimenin kökü olan *cins* (جنس) kelimesinden türemiştir ve anlamında daralma yaşanmıştır; yani genel *cins* anlamından daha özel ve sınırlandırılmış bir anlam kazanmıştır.

Cinsiyye (جنسيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cinsiyye (جنسيه) *sıf.* Cinsî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘Câzibe-i cinsiyye.’” (Ayverdi, 2010, s. 200).

Cinsiyye (جنسيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cinsiyye (جنسيه) kelimesi, *cinsî* (جنسي) kelimesinin müennes (dişil) formudur ve aynı anlamı taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجاذبية الجنسية (Câzibe-i cinsiyye): Cinsel çekicilik anlamını ifade eder. Örnekler: **a.** العلاقات الجنسية (Cinsel ilişkiler). **b.** الهوية الجنسية (Cinsiyet kimliği).” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu kelime, özellikle biyolojik cinsiyet, cinsel çekicilik ve ilişkiler bağlamında kullanılmaktadır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinsiyye (جنسيه) kelimesi, Arapça kökenli olup, cinsiyet anlamına gelir. Bireyin erkek veya dişil olma durumu, biyolojik ve toplumsal cinsiyet özelliklerini belirtir. Kelime, *cins* (جنس) kökünden türemiş olup, anlamı *cins* ile ilgili olarak daralmış ve daha spesifik bir kavram haline gelmiştir. Genellikle biyoloji, tıp ve sosyal bilimlerde kullanılır.

CİNSİYET (جنسيت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİNSİYET (جنسيت) i. (Ar. *cins*'ten yapma mastar eki *-iyyet* ile *cinsiyyet*) 1. Bir canlı varlığın üremede oynadığı role göre erkek veya dişi oluşunu belirleyen ve yaratılıştan gelen özellik, erkek veya dişi oluş, eşey: *Ama bu imtiyaz cinsiyetine hakâretten başka bir şey değildi* (Sâmiha Ayverdi). 2. Aynı cinsten olma [Eskimiştir]: *Olmaz idi meyân-ı leimanda imtizâc / Mâbeynde alâka-i cinsiyyet olmasa* (Nâbî'den). *Cinsiyet mânâ cihetiyle kalplerin birbirine benzemesi, ruhların ezelden bilişikli olması ve akılların yekdiğerine uygun bulunmasıyla olur. Yoksa sûrette aynı cinsten olmanın faydası yoktur* (Ken'an Rifâi).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİNSİYET (جنسيت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. *جنسِيَّة* kelimesi, *جنس* kökünden türemiş olup farklı anlam ve kullanımlara sahiptir.” (El-Meâni, 2025). 2. *وطنيَّة / تابعيَّة*: Bir kişinin ait olduğu millet veya ülke (vatandaşlık) anlamına sahiptir.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “a. *الجنسيَّة المصريَّة / اكتسب* (Mısır vatandaşlığını kazandı). b. *عديم الجنسيَّة* (Vatansız kişi). c. *خصائص جنسيَّة*: Erkek ve kadın arasındaki biyolojik ve psikolojik farklılıklar. d. *علاقة جنسيَّة* (Cinsel ilişki). e. *القُوَّات مُتَعَدِّدَة الجنسيَّات* (Birden fazla millettten oluşan askerî kuvvetler).” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında *الجنسية* kelimesi daha çok vatandaşlık anlamında yaygın şekilde kullanılır. Cinsellik anlamında ise genellikle bağlama göre anlaşılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cinsiyet (جنسيت) kelimesi, Arapça kökenli olup, bir canlının erkek veya dişi olma durumu anlamına gelir. Hem biyolojik hem de toplumsal açıdan kullanılır. Kelime, *cins* (جنس) kökünden türemiştir ve genellikle biyoloji, psikoloji ve sosyoloji alanlarında cinslerin farklılıklarını ifade etmek için kullanılır. Anlamı, kök anlamdan daha çok özel bir hal almıştır.

CÎRAN (جيران) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÎRAN (جيران) i. (Ar. *car* ‘komşu’nun çoğul şekli *cîrân*) Komşular: *Kafâ-dâr oldular şîr ü peleng âhûya sahrâda / Ederler şol kadar şimdi riâyet hakk-ı cîrânı* (Bâki). *Ola şol kimse kim mûzî-i cîran / Kopar (haşrolur) elsiz ayaksız rûz-i mîzan* (Aziz Mahmud

Hüdâyî). *Cîrâna müteallik mesâil beyânında olup dört faslı hâvîdir* (Cevdet Paşa).” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CÎRAN (جيران) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

“1. “Cîran (جيران) kelimesi: جار (komşu) kelimesinin çoğulu.” (El-Meâni, 2025). 2. “أُحِبُّ جِيرَانَنَا كَرَمَاءَ وَطَيِّبُونَ” (El-Meâni, 2025). 3. “جِيرَانِي كَثِيرٌ (Komşularımı çok seviyorum).” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında جِيرَان kelimesi klasik Arapçadaki gibi yaygın kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). “Ancak günlük konuşmada: جِيرَانَا (Bizim komşular) şeklinde halk arasında sık duyulan bir ifadedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). 5. “جَارِي (Benim komşum) anlamına gelir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158).

Sonuç: Cîran (جيران) kelimesi, Arapça kökenli olup komşular anlamına gelir. Ciran (جيران) çoğul formudur ve tekil hali câr (جار) yani komşudur. Kelime, sosyal ilişkilerde ve günlük yaşamda en yakın çevrede bulunan kişileri ifade etmek için kullanılır. Anlamı, tarih boyunca büyük ölçüde korunmuş olup, günümüzde de aynı şekilde kullanılmaktadır.

CİRİM-CİRM (جرم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİRİM-CİRM (جرم) i. (Ar. cirm) 1. Cisim. 2. Büyüklük, hacim: ‘Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.’ ‘Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür.’” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİRİM-CİRM (جرم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cirm (جرم) kelimesi günlük konuşmada yaygın değildir. Daha çok klasik ve edebi Arapçada veya bilimsel bağlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cirm (جرم): جَسَد (Beden, vücut) anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “جَرْمُ الصَّوْتِ (Sesin yüksekliği, gürlüğü).” (El-Meâni, 2025). 4. “جِسْمُ كُلِّ شَيْءٍ (Her şeyin cismi, maddesi).” (El-Meâni, 2025). 5. “الأَجْرَامُ الْفَلَكِيَّةُ (Gökyüzündeki cisimler, gök cisimleri).” (El-Meâni, 2025). 6. “جَرْمُ سَمَآوِيٍّ (Yıldız veya gezegen).” (El-Meâni, 2025). 7. “الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ مِنَ الْأَجْرَامِ السَّمَآوِيَّةِ” (Güneş ve Ay, gök cisimlerindendir).” (El-Meâni, 2025). 8. “لِلصَّوْتِ جَرْمٌ وَجَدَّةٌ” (Sesin bir hacmi ve şiddeti vardır).” (El-Meâni, 2025). 9. “الْإِنْسَانُ لَهُ جَرْمٌ وَرَوْحٌ” (İnsan bir beden ve ruha sahiptir).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cirm (جُرم) kelimesi Arapça kökenlidir ve temel anlamı suç ya da günahdır. Ayrıca kabahat, kusur veya ceza gerektiren fiil anlamlarını da içerir. Hukuki ve dini metinlerde genellikle yasalarca cezalandırılan fiilleri veya suçları tanımlamak için kullanılır. Kelimenin anlamı zaman içinde büyük ölçüde değişmeden kalmıştır.

CİRİT Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİRİT** i. (Ar. *cerîd* ‘kabuğu soyulmuş hurma veya ağaç dalı’ndan) **1.** At üzerinde birbirine değnek atmak suretiyle oynanan, büyük cesâret isteyen, çok eski ve meşhur bir Türk oyunu: *Yüz binlerce asker kol kol olmuş, cirit oynayarak, kaynaşarak otağ etrâfında geniş bir dâire çeviriyorlardı* (Ömer Seyfeddin). *Cirit oynayacak atlı delikanlılar köyün veya şehrin bir meydanına gelirler, bu meydanda halk da toplanır (...) Çavuş bağırır: ‘Osmanlılar alana!’... Osmanlı binici demektir. Atlılar meydanda görününce-davul ve zuma çalar* (Enver B. Şapolyo). *Ciride çıkmadan önceki soylu atların tüyleri böylece yalabuklanır, böyle titrerdi* (Mustafa N. Sepetçioğlu). **2.** Bu oyunda kullanılan ve mızrak gibi atılan, ucu demirsiz sapa: *Cirit değnekleri kurumuş meşe dalından yapılır, sert ve ağır bir değnektir, süratle gelen cirit bâzan hasmını öldürebilir (...) Bu ölüm er meydanında olduğu için şeref sayılır, ekseri babalar ciritten ölen çocuklarıyla övünürler* (Enver B. Şapolyo). **3.** Silâhın icâdından önce süvâirlerin savaş âleti olarak kullandığı ucu temrenli kısa mızrak.” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİRİT Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cirit (جَرِيد) kelimesi جرد (c-r-d) kelimesinin kökünden gelir ve soyamak, kabuğunu çıkarmak anlamına dayanır. Örneğin: Hurma Dalı (جريد النخلة).” (El-Meâni, 2025). **2.** “يستخدم الفلاحون جريد النخلة لصنع السلال والمراوح (Çiftçiler, hurma dallarını sepet ve yelpaze yapımında kullanır).” (El-Meâni, 2025). **3.** “Gazete (جريدة): Gazete, gazete sayfası anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). **4.** “Haberlerin, politik, ekonomik ve kültürel analizlerin yer aldığı basılı yayın.” (El-Meâni, 2025). **5.** “يقرأ الجريدة كل صباح ليطلع على الأخبار (Haberleri takip etmek için her sabah gazete okur).” (El-Meâni, 2025). **6.** “جَرِيد (Carîd) kelimesi Mısır Arapçasında genellikle hurma dalı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). **7.** “Gazete anlamında daha çok جَرِيدَة (Garîda) kelimesi tercih edilir ve çoğulu جَرَائِد (Garâyid) şeklinde söylenir. Örneğin: يشتري الجرايد كل يوم من الكش (Her gün gazete bayisinden gazeteler alıyorum).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cirit (حَرِيدٌ) kelimesi Osmanlıca ve Arapça kökenlidir. Türkçede cirit, geleneksel bir atlı spor ve savaş oyunu anlamına gelir. Kelime, Arapça'da doğrudan karşılığı olmayan, Osmanlı dönemi Türk kültürüne özgü bir terimdir ancak Arap harfleriyle yazılırken جَرِيدٌ şeklinde kullanılmıştır. Anlam olarak daralma yaşamadan, özgün biçimiyle kullanılmıştır.

CİSİM-CİSM (جسم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİSİM-CİSM (جسم) i.** (Ar. *cism*) **1.** Boşlukta bir yer kaplayan varlık, madde, nesne: *En katı cisimler bile eriyor* (Peyâmi Safâ). **2.** Beden, vücut: *Çalap Âdem cisini topraktan var eyledi / Şeytan geldi Âdem'e tapmağa âr eyledi* (Yunus Emre- Ö.T.S.). *Ger ölümden kurtulam dersin yürü var âşık ol / Döne döne aşk oduyle cism ü cânı kıl kebâb* (Niyâzî-i Mısırî). *Biçerler cismine beyaz bir kefen* (Ali M. Arolat).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİSİM-CİSM (جسم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cism (جسم) kelimesi (c-s-m) kökünden gelir ve beden, varlık, maddegibi anlamlara sahiptir.” (El-Meâni, 2025). **2.** “Beden, vücut (الجَسَدُ): İnsan veya hayvanın fiziksel varlığı anlamına gelir. Örnek: جسم الإنسان يحتاج إلى غذاء صحي (İnsan vücudu sağlıklı beslenmeye ihtiyaç duyar).” (El-Meâni, 2025). **3.** “Cisim, madde (كل ما له طول وعرض) (وعمق).” (El-Meâni, 2025). **4.** “Uzunluğu, genişliği ve derinliği olan her şey. Örnek: يُعَدُّ (Su, sıvı bir cisim olarak kabul edilir).” (El-Meâni, 2025). **5.** “Felsefi Anlamda Cisim: Maddi varlık, ruhun karşısı. Örnek: يعتقد الفلاسفة أن الجسم والروح كيانات منفصلان (Filozoflar, cismin ve ruhun ayrı varlıklar olduğunu düşünürler).” (El-Meâni, 2025). **6.** “جسم الجريمة (Hukuk Terimi / Suçun Maddi Unsuru): Suçun oluştuğunu gösteren fiziksel delil anlamını ifade eder. Örnek: تم العثور على جسم الجريمة في مكان الحادث (Olay yerinde suçun maddi unsuru bulundu).” (El-Meâni, 2025). **7.** “Cism (جسم) kelimesinin Çoğul şekilleri: **a.** أجسام: Genel olarak bedenler, cisimler. **b.** جُسُوم: Daha edebi bir kullanım.” (El-Meâni, 2025). **8.** “Mısır Arapçasında جسم kelimesi standart Arapçadaki gibi beden anlamında yaygın olarak kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). **9.** “Günlük konuşmada جَسَم şeklinde de duyulabilir. Örneğin: جسمك تعب؟ (Vücudun yorgun mu?).” (Badawi & Hinds, 1986, s.161).

Sonuç: Cism (جسم) kelimesi, Arapça kökenli olup vücut, beden veya cisim anlamlarına gelir. Hem fiziksel varlık hem de somut nesne anlamında kullanılır. Kelime, anlamında daralma olmadan; genellikle insan ya da herhangi bir nesnenin maddi varlığını belirtmek için kullanılır. Osmanlıca ve modern Türkçede aynı temel anlamıyla yerini korur.

Cism-i Latîf Kelimesinin, Cism-i Nâtık (جِسْمٌ نَاطِقٌ) Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★**Cism-i Latîf:** Beş duyu ile kavranamayan melek, cin vb. şeyler. **Cism-i nâtık:** *Konuşan varlık, insan.*” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Cism-i Latîf (جِسْمٌ لَطِيفٌ) ve Cism-i Nâtık (جِسْمٌ نَاطِقٌ) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cism-i Latîf (جِسْمٌ لَطِيفٌ): Beş duyu ile algılanamayan, gözle görülemeyen, ancak var olduğuna inanılan varlıklar için kullanılan terimdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Melekler, cinler, ruhlar gibi maddi olmayan varlıkları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “Latîf (لَطِيف) kelimesi ince, duyularla kavranamayan, manevi anlamlarına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “الملائكة والجن أجسامٌ لطيفةٌ لا تُرى بالعين المجردة.” (Melekler ve cinler, gözle görülemeyen latîf cisimlerdir).” (El-Meâni, 2025). 5. “Cism-i Nâtık (جِسْمٌ نَاطِقٌ): İslam felsefesi ve tasavvufta bu kavramlar, özellikle İslam filozofları (Farabi, İbn Sina) ve mutasavvıflar tarafından sıkça kullanılmıştır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Arap ve osmanlı edebiyatı hem klasik arapça metinlerde hem de Osmanlı Türkçesinde sıkça geçen terimlerdir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Bu iki kavram, klasik düşüncede insanın maddi bedeninin ötesinde, ruhani ve zihinsel yönlerini tanımlamak için kullanılır. Cism-i Latîf, daha çok ruhani ve ince varlığı, Cism-i Nâtık ise konuşan, düşünen varlığı belirtir.

Cismen (جِسْمًا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•**Cismen (جِسْمًا) z.f.** (cism'in tenvinli şekli) Cisim olarak, cisim bakımından, vücutça, bedence.” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Cismen (جِسْمًا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cismen (جِسْمًا) kelimesi, جِسْمٌ (cisim, beden) kelimesinin mansûb (nesne hâli, yani üstün harekeli) şeklidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جِسْمٌ (cism) kelimesi; Beden, kütle, madde, nesne gibi anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جِسْمًا: Bir beden olarak, bedenî olarak, cismanî olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “كَانَ قَوِيًّا جِسْمًا وَعَقْلًا: Bedenen ve aklen güçlüydü.” (El-Meâni, 2025). 5. “لَمْ يَكُنْ جِسْمًا فَقَطْ، بَلْ رُوحًا أَيْضًا.” (Sadece bir beden değil, aynı zamanda bir ruhtu).” (El-Meâni, 2025). 6. “جِسْمًا kelimesi mansûb (nesne hâli, üstün harekeli) olduğundan, genellikle bir fiilin nesnesi olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cismani, maddi, fiziksel anlamlarında da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cismen (جِسْمًا) kelimesinde anlam daralması yoktur. Bu kelime, beden, fiziken, vücut olarak anlamına gelir ve kullanımı oldukça geniştir. Temel anlamından sapma veya daralma olmadan, geniş ve genel bir kavram olarak kalır.

CİSMÂNÎ (جِسْمَانِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİSM Bk. CİSİM.” (Ayverdi, 2010, s. 201).

“CİSMÂNÎ (جِسْمَانِي) sıf (Ar. cism> cismân ‘vücut, beden’ ve nispet eki -î ile cismânî> cismânî) 1. Bedenle, vücutla ilgili olan. Karşıtı: RÛHÂNÎ: Nitekim cismiinf ve ruhiinf tedavi de umumf kiiidedir, yoksa kötü tedbir alınmış olur (Kâtip Çelebi'den Seç.). Perîhan, erkeğe sâdece cismânî arzu veren bir kadın olmaktan hazzetmezdi (Refik H. Karay). 2. Hristiyanlıkta dinle, kilise ve ruhhan sınıfıyla ilgili olmayan. Karşıtı: RÛHÂNÎ. ‘Patrikhânenin rûhânî ve cismânî meclisleri.’” (Ayverdi, 2010, s. 200).

CİSMÂNÎ (جِسْمَانِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جِسْمَانِي kelimesi, جِسْمٌ (cisim, beden) kelimesinden türetilmiş bir sıfattır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bedensel, fiziksel, cismanî anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جِسْمَانِي: Bedensel, Fiziksel, Cismanî anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “يُمنع رجلٌ (Bedensel işkence tamamen yasaktır).” (El-Meâni, 2025). 5. “رجلٌ جِسْمَانِي (İri yapılı bir adam).” (El-Meâni, 2025). 6. “تأديبٌ جِسْمَانِي (Fiziksel ceza).” (El-Meâni, 2025). 7. “جِسْمَانِي kelimesi, özellikle fiziksel güç, ceza veya işkence bağlamında sıkça kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “رُوحَانِي (Karşıtı): ruhânî, manevi ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cismânî kelimesinin temel ve geniş anlamı olan bedensel, fiziksel anlamı korunmuş ve net şekilde ifade edilmiştir. Anlamda daralma ya da anlam kayması yaşanmamıştır.

Cismâniyye (جسمانية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cismâniyye (جسمانية) sif.** Cismânî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Mecâlis-i cismâniyye.*’ O vakit bir cebrinefsle, sanki hey’et-i cismâniyyesinden yavaş yavaş uzamp gidivermişçesine uyuşan bacaklarını çekti (Hâlit Z. Uşaklıgil).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Cismâniyye (جسمانية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cismâniyye (جسمانية), جسماني kelimesinin müennes (dişil) şeklidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bedensel, fiziksel, cismanî” anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cismâniyye: Bedensellik, Fiziksellik, Maddilik.” (El-Meâni, 2025). 4. “مَجَالِسُ جِسْمَانِيَّة: Bedensel toplantılar / Maddi meclisler.” (El-Meâni, 2025). 5. “رَغَبَات جِسْمَانِيَّة (Fiziksel arzular).” (El-Meâni, 2025). 6. “حَيَاة جِسْمَانِيَّة: Maddi yaşam / Dünyevi yaşam.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cismâniyye, genellikle maddi, fiziksel veya bedensel varlık ve arzuları ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “Karşıtı: رُوحَانِيَّة (ruhânîlik, maneviyat).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cismâniyye (جسمانية) kelimesi, bedensel, fiziki, vücuda ait olan anlamındadır. Bu terim, bedenle ilgili durumları, özellikleri ya da nitelikleri ifade eder. Anlamında daralma yoktur; geniş kapsamlı olarak fiziksel olan her şeyi anlatır.

CİSMÂNİYET (جسمانیت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“**CİSMÂNİYET (جسمانیت) i.** (Ar. *cismānī* ‘bedenle ilgili’den yapma mastar eki-îyyet ile *cismāniyyet*) Cismânî olma, cisim ve bedenle ilgili bulunma, cismânî’lik. Karşıtı: RÛHÂNİYET.” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİSMÂNİYET (جسمانیت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جسمانيّة” kelimesinin mastar hâlidir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Bedensellik, fiziksel varlık, maddilik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Karşıtı: رُوحَانِيَّة (ruhânîlik, maneviyat).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cismâniyet (جسمانيّت), bedensellik ya da fiziksellik anlamına gelir. İnsan ya da canlıların bedene, fiziki yapıya dair olan özellikleri ve durumlarını ifade eder. Anlam açısından daralma yaşamamış, genel olarak bedenle ilgili her türlü hususu kapsayan bir kavramdır.

CİSR (جسر) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİSR (جسر) i. (Ar. *cisr*) Köprü: *Cisr-i âlî yaptı Şeh Abdülmecîd-i Cem-haşem / Yaptı Han Abdülmecîd-i yümn-himem cisr-i cedîd* (Şinâsî). *Cisr-i gayyâ-yı siyâsette yürünmez reyb ile / Birleşir tevîk-i Mevlâ ârif-i lâ-reyb ile* (Şâir Eşref). *Cezâir halkını cisr üzre Fâzıl şâduman gördüm / Bilâ-âfet vapur zîrâ bugün mersâya girmiştir* (Fâzıl A. Aykaç).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİSR (جسر) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cisr (جسر): Genelde bir yerden diğerine geçişi sağlayan yapı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cisr (جسر) kelimesinin çoğul şekilleri: أَجْسَرُ (agsâr), جُسُورٌ (cûsûr).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cebirsel anlamda bir yerden başka bir yere geçiş sağlayan bir yapıdır.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “Fiziksel anlamda bir su kaynağını, vadiyi veya benzer engelleri aşmak için yapılan yapı.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “الجِسْرُ: Köprü, geçiş yolu.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “الْفَنَطْرَةُ (Köprü, geçiş noktası).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “الجِسْرُ جَوِّي (Hava köprüsü).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 8. “رَأْسُ الْجِسْرِ (Köprü'nün başı).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 9. “ما يربط بين طرفين (Bir şeyi iki taraf arasında bağlayan şey).” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 10. “جسر دوار: Dönerek açılıp kapanabilen köprü, özellikle gemilerin geçişini sağlamak için.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 11. “ضَفَّةُ التَّرْعَةِ: Köprü kenarı, su yolu kenarı.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Cisr (جسر) kelimesi Arapça kökenli olup Türkçede köprü anlamına gelir. Genellikle iki yer arasında geçişi sağlayan yapıyı ifade eder. Mecazi anlamda da farklı iki şeyi birbirine bağlayan araç veya yöntem anlamında kullanılabilir. Anlamında daralma yoktur; hem somut hem de mecazi kullanımları geniştir.

CİVAR (جوار) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİVAR (جوار) i. (Ar. *civar*) 1. Yakın yer, çevre, yöre, etraf: *Ne civarda bir köy var ne bir evin hayâli / Sonun ademdir diyor insana yolun hâli* (Fâruk N. Çamlıbel). *Altında ve üstünde yanıp bin kandil / Nûr indi civâra Nûruosmâniye'den* (Ârif N. Asya). 2. sıf Yakın, komşu: ‘Civar evler.’ ‘Civar kahve.’ *Ey civar yollardan geçen yolcular* (Ali M. Arolat). *Sultan Süleyman'ın Engürüs'ten ganimet getirip mihrâba civar koydurduğu iki cesim şamdan* (Rûşen E. Ünaydın).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİVAR (جوار) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Civar (جوار): Fiziksel anlamda yakınlık ve komşuluk anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “جَلَسَ بِجَوَارِهِ: Onun yakınında oturdu veya Yanına oturdu.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 3. “سَكَنَ جَوَارَ الْمَسْجِدِ: Camiye yakın bir yerde yaşamak, Camiye komşu olmak.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 4. “أَقَامَ فِي جَوَارِهِ: Onun yanına yerleşti veya Onun komşuluğunda kaldı.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 5. “أَسَأَلَكَ حُسْنَ الْجَوَارِ: Komşuluğunuzu iyi tutmanızı rica ediyorum, yani komşu ile güzel ilişkiler kurmak.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 6. “هُوَ فِي جَوَارِي: O, benim korumam altında veya O benim himayemde.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025). 7. “Ölüm ve Ahiret Bağlamında da kullanılır. Örneğin: اِنْتَقَلَ إِلَى جَوَارِ رَبِّهِ: O, Rabbine kavuştu veya O, Allah'a yakın oldu (Ölüm sonrası ahirete göç).” (El-Meâni, 2025). 8. “Diplomatik veya iki taraflı ilişkiler anlamına gelir. Örneğin: اِنْتَفَقَتِ الدَّوْلَتَانِ عَلَى مُعَاهَدَةِ حُسْنِ الْجَوَارِ: İki devlet, dostluk ve iç işlerine müdahale etmeme konusunda anlaşmaya vardı, yani komşu ülkeler arasında dostça ilişkiler ve saygı.” (El-Meâni, 2025). 9. “Civar: Bir şeyin, yerin ya da kişilerin çevresi veya yakınındaki alan.” (El-Mektebe eş-Şâmile, 2025).

Sonuç: Civâr (جوار) kelimesi, Arapça kökenli olup çevre, yakın çevre, komşuluk veya etraf anlamlarına gelir. Bir yerin veya nesnenin etrafındaki alanı veya yakın çevresini belirtmek için kullanılır. Anlamda daralma olmamış hem fiziksel yakınlık hem de soyut anlamda çevre veya muhit ifade eder.

CİYÂDET (جيات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİYÂDET (جِيَادَت) i. (Ar. *ciyâdet*) İyilik, hoşluk, temizlik, tâzelik, cevdet: ‘Ciyâdet-i efkâr.’ Havadaki ciyâdet ve küşâyış hiçbir mevsime makıys olamayacak derecede (Nâbîzâde Nâzım).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİYÂDET (جِيَادَت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Ciyâdet (جِيَادَت): Ceyid (جِيَد) kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025). 2. “جِيَد - İyi, mükemmel anlamına gelir. Bu kelime, genellikle kaliteyi tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جِيَد: İyi, kaliteli.” (El-Meâni, 2025). 4. “جِيَد جَوَادًا: Büyük bir çaba sarf etti veya Çok gayret gösterdi.” (El-Meâni, 2025). 5. “جِيَد فلان: Falanca kişi susuzluktan perişan oldu.” (El-Meâni, 2025). 6. “جِيَد: Yok olmanın eşliğine geldi, ya da ölümün eşliğine geldi.” (El-Meâni, 2025). 7. “إِتِّصَالَ فَعَلَ جِيَد: Bu anlamda kullanıldığında birine özlem duyma, birini görmek için sabırsızlanma anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 8. “لِقَائِهِ إِنِّي لِأَجَادُ إِلَى: Onunla buluşmayı çok özleyorum veya Onunla görüşmek için sabırsızlanıyorum.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Ciyâdet (جِيَادَت) kelimesi, Arapça kökenlidir ve iyilik, cömertlik, kerem, iyilikseverlik anlamlarına gelir. Kişinin iyi huyları, faziletli davranışları ve yardımseverliği ifade eder. Anlamında daralma olmadan, olumlu kişilik özellikleri ve ahlaki değerler bütününe kapsar.

CİZYE (جِزِيَة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CİZYE (جِزِيَة) i. (Ar. *cizye*) İslâm devletlerince Müslüman olmayan tebaadan alınan vergi: *Osmanlılar, devletlerini kurdukları andan itibâren zaptettikleri yerlerdeki ahâleden, İslâm olmayanlardan cizye alıyor ve bu vergiyi veren ve reâyâhık sıfatını kabul eyleyenlerin mal, ırz ve canlarını taht-ı tekeffülde bulunduruyarlardı* (Mehmet Z. Pakalın). *Çuhanın tedârîki için sarfedilecek para, bâzı yerlerin gümrük vâridâtı ile cizye vâridâtından temin edilirdi* (İsmâil H. Uzunçarşılı).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

CİZYE (جِزِيَة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cizye (جِزِيَة): Fiziksel anlamda tarım ya da toprak gelirinden alınan vergi, yani toprak vergisi.” (El-Meâni, 2025). 2. “Fıkhi anlamda islam yönetimi altındaki gayrimüslimlerden (Ehli Zimme) alınan vergi. Bu, Müslümanların koruması altında yaşamaları için alınan bir ödeme olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجِزِيَةُ olarak kullanıldığında, genellikle islam'da gayrimüslimlerin belirli bir ücret ödeyerek devlet

tarafından güvence altına alındıkları anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “ما يؤخذ من أهل” (Zimmî halkından alınan toprak vergisi).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cizye (جزية), İslami terminolojide, gayrimüslimlerin İslam devletine tabi oldukları sürece ödemekle yükümlü oldukları bir vergi türüdür. Bu vergi, güvenlik ve koruma karşılığı alınır. Kelime, Arapça جزية olup, klasik metinlerde ve Osmanlı döneminde hukukî ve mali bir terim olarak kullanılmıştır. Anlamında daralma yoktur; tarihsel ve hukukî bağlamda sabit bir kavramdır.

Cizye-i Gebran, Cizye-i Yahûdan Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★ **Cizye-i gebran:** Osmanlı Devleti'nde hristiyan tebaadan alınan cizye [Farsça gebr ‘mecûsî, ateşperest’ mânâsına geldiği için bu tâbir önce ‘İran ateşperestlerinden alınan cizye’ anlamında kullanılmış, daha sonra Selçuklular'a ve Osmanlılar'a geçmiş ve Anadolu'da mecûsî olmadığı halde resmî kayıtlarda hristiyanlar için kullanılır olmuştur].” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Cizye-i Gebran, Cizye-i Yahûdan Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cizye-i yahûdan: Yahûdi tebaadan alınan cizye.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cizye-i gebran ve Cizye-i yahûdan terimleri, Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim halklardan alınan cizye vergisiyle ilgili kullanılan terimlerdir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cizye-i gebran: Gebran kelimesi, Farsça gebri (ateşperest, mecûsî) kelimesinden türetilmiştir. Bu ifade, başlangıçta İslam yönetimi altındaki ateşperestler (yani mecûsîler) için kullanılmıştır. Ancak zamanla, bu terim Anadolu'da Hristiyanlar için de kullanılmaya başlanmıştır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cizye-i gebran terimi, Hristiyanlardan alınan cizye vergisini ifade eder hâline gelmiştir, çünkü bu vergi Osmanlı'da Hristiyan tebaanın da ödeme zorunluluğu taşıdığı bir uygulama idi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Cizye-i yahûdan: Bu terim ise, Yahudi halkından alınan cizye vergisini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 6. “Osmanlı yönetimi, Yahudi halkı da dâhil olmak üzere gayrimüslim halklardan, İslam devletinin koruması altında yaşamalarını sağlamak amacıyla cizye alıyordu.” (El-Meâni, 2025). 7. “Bu vergiler, Osmanlı'da gayrimüslim halkların devlete olan bağlılıklarını ve korumalarını sağlayan bir uygulama olarak önemli bir rol oynamıştır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Her iki terim de klasik İslam hukukunda, gayrimüslimlerin İslam devleti koruması altında yaşadıklarının karşılığı olarak verilen vergi türlerini belirtir. Anlamlarında daralma ya da değişiklik olmamıştır; tarihsel ve hukuki çerçevede belirli gruplara uygulanan farklı cizye isimleri olarak kalmıştır.

COĞRÂFÎ (جغرافي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“COĞRÂFÎ (جغرافي) *Sıf* (Ar. *cuğrâfiyâ*'nın nispet eki *-î* almış şekli *cuğrâfî*) Coğrafya ile ilgili, coğrafya bakımından: ‘Türkiye 'nin coğrâfî mevkii.’” (Ayverdi, 2010, s. 201).

COĞRÂFÎ (جغرافي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Coğrâfî (جغرافي): Coğrafya bilimine dayanan, yer yüzeyinin şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve insanlar gibi unsurların dağılımını inceleyen bir alan.” (El-Meâni, 2025).
2. “Coğrafya bilimiyle ilgilenen ya da bu alanda çalışan kişi.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Coğrafi (جغرافي), yer ve mekanla ilgili olan, dünyanın şekli, yer yüzü özellikleri ve yerleşim gibi konuları kapsayan terimdir. Coğrafi kavram, yerbilim ile bağlantılıdır ve doğal ya da beşerî unsurların dağılımını inceler. Anlamında daralma yoktur; genel anlamıyla mekânsal ve konumsal özelliklere ait olmayı ifade eder.

Coğrâfiyye (جغرافيه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• Coğrâfiyye (جغرافيه) *sıf*. Coğrâfî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Mebâhis-i coğrâfiyye: Coğrafya ile ilgili konular.*’” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Coğrâfiyye (جغرافيه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Coğrâfiyye (جُغْرَافِيَّةٌ): Dünya yüzeyinin çeşitli özelliklerini inceleyen bilim dalıdır. Toprak şekilleri, iklim, su kaynakları, bitki örtüsü, hayvan yaşamı, insanlar ve kültürel yapılar gibi unsurları ele alır.” (El-Meâni, 2025).
2. “Coğrafya doğal (طبيعية): Dünya yüzeyinin fiziksel özellikleriyle ilgili, örneğin dağlar, denizler, çöller ve ormanlar gibi doğal yapılarla ilgilidir.” (El-Meâni, 2025).
3. “Coğrafya insani (بشرية): İnsanların

yaşam koşulları, nüfus dağılımı, kültürel yapılar ve diğer insan aktiviteleri ile ilgili olan coğrafya dalıdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Coğrâfiyye (جُغْرَافِيَّةٌ), coğrafya bilimi ve coğrafi konularla ilgili olan kadın formu ya da isim olarak kullanılır. Yer şekilleri, iklim, nüfus dağılımı gibi yeryüzü unsurlarını inceleyen bilim dalını ifade eder. Anlam olarak daralma olmadan, coğrafyayla ilgili her şeyi kapsar.

COĞRÂFİYUN (جغرافيون) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“COĞRÂFİYUN (جغرافيون) i. (coğrâfî "coğrafyacı"nın çoğul eki -ûn almış şekli coğrâfiyyûn) Coğrafyacılar: ‘Pîrî Reis Osmanlı coğrâfiyyûnunun pîridir.’” (Ayverdi, 2010, s. 201).

COĞRÂFİYUN (جغرافيون) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Coğrâfiyun (جُغْرَافِيُون): Coğrafyacılar, Coğrafya bilimini inceleyen ya da bu alanda uzmanlaşmış kişilerdir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Pîrî Reis Osmanlı coğrafyacılarının pîridir. (Pîrî Reis, Osmanlı coğrafyacılarının öncüsü ve önemli bir figürüdür).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

Sonuç: Coğrâfiyun (جغرافيون), coğrafyacılar anlamına gelir. Coğrafya alanında uzmanlaşmış veya bu bilimle ilgilenen erkekler veya genel çoğul için kullanılır. Kelime, coğrafya bilimini icra eden kişi ya da kişiler topluluğunu ifade eder. Anlam daralması olmadan, mesleki ya da ilgi alanı bağlamında kullanılır.

COĞRAFYA (جغرافيا) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“COĞRAFYA (جغرافيا) i. (Ar. cuğrâfiya < İtal. geografia < Yun.) 1. Konusu kara ve denizlerin durumunu, yeryüzündeki engebeleri ve iklimleri, her bölgede yetişen ürünleri, mâden, bitki ve canlıları, ticâret ve sanâyi faâliyetlerini, milletlerin yerleşme alanlarını, devletlerin kapladığı yerleri, sınırlarını, şehir ve memleketleri ve yeryüzüyle ilgili bütün hususları incelemek, bu şekilde dünyâmızı tanımak ve tanıtmak olan ilim: *Bu Trabzonlu kadının bütün coğrafya bilgisi memleketiyle gençliğinde gittiği Yemen, Mekke bir yana bırakılırsa bu hikâyeden gelirdi* (Ahmet H. Tanpınar). 2. **teşmil.** Toprak parçası, yer,

memleket: Çok hareketli, meselelerle dolu bir coğrafyada yaşıyoruz (Ahmet H. Tanpınar). İşte aynı coğrafya üstünde manzara dört buçuk asır evvelkinden pek farklı değildi (Sâmiha Ayverdi).” (Ayverdi, 2010, s. 201).

COĞRAFYA (جغرافيا) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Coğrafya (جغرافيا): Yeryüzünün doğal özelliklerini, bitki, hayvan ve insan yaşamının dağılımını, insan faaliyetlerinin yeryüzündeki etkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı, yer kabuğunun üst tabakasını ve atmosferin alt tabakasını kapsar.” (El-Meâni, 2025). 2. “جغرافيا طبيعية (Doğal Coğrafya): Yeryüzü şekilleri, iklim, su kaynakları gibi doğal unsurları inceleyen coğrafya dalıdır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Coğrafya (جغرافيا), yeryüzünün şekillerini, özelliklerini, iklimini, bitki örtüsünü, insan ve doğa arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. Kelime, yer anlamındaki Arapça جغر (coğraf) ile yazmak, çizmek anlamındaki فيا (fiya) köklerinden türemiştir. Coğrafya hem fiziki hem de beşeri unsurları kapsar ve dünyayı bütüncül bir bakışla araştırır. Anlam olarak geniş ve kapsayıcıdır, daralma görülmez.

CÛ' (جوع) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÛ' (جوع) i. (Ar. cû') Açlık: *Yâ Rab, Fatıma'yı elem-i cûdan muhâfaza kıl* (Fuzfûlî). *Birbiriyle öpüşür îd olıcak halk-ı cihan / Gâlibâ bozmuş aralarını cû-ı ramazan* (Nâbî). *Cû olmada ekl ü şürbe sâik* (Abdülhak Hâmit).” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CÛ' (جوع) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجوع (Açlık): Midenin yemekten boş olması durumu, yiyecek eksikliği nedeniyle vücutta açlık hissinin oluşması.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cû' (جوع) kelimesi, Mısır çağdaş Arapçasında da kullanılır. Bu kelime, açlık anlamına gelir ve günlük konuşmalarda, özellikle yemekle ilgili durumlar, açlık hissi veya yetersiz beslenme durumları hakkında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 3. “الجوع كافر” ifadesi, Türkçeye Açlık kafirdir şeklinde çevrilebilir. Bu deyim, açlığın insanı her şey yapmaya zorlayabileceğini, yani kişinin açlık durumunda ahlaki değerlerden sapabileceğini veya kötü şeyler yapabileceğini anlatan bir halk tabiridir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182). 4. “Bu kelime, standart Arapçadan türetilmiş olup, modern Arapça ve Mısır Arapçasında yaygın şekilde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.182).

Sonuç: Cû' (جوع), Arapça'da açlık, aç kalma anlamına gelir. Hem fiziksel açlığı, yani yemek yeme ihtiyacının hissedilmesini, hem de mecazen eksiklik ya da yoksunluk durumunu ifade eder. Kelime, günlük dilde ve klasik metinlerde benzer anlamlarda kullanılır ve anlamında daralma yoktur; geniş ve temel bir kavramdır.

Cû-ı kelbî Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“★ Cû-ı kelbî: *eski. tıp.* Doymama hastalığı.” (Ayverdi, 2010, s. 202).

Cû-ı kelbî Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جوع قلبي: Arapçaya ait bir ifade olup, kelime anlamı kalp açlığı veya kalp kıtlığıdır. Bu ifade, sadece fiziksel açlık değil, duygusal veya manevi açlığı da anlatmak için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). “Kalbin, ruhun veya duyguların doymaması, bir tür manevi boşluk veya eksiklik duygusu anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “İnsanların kalpten veya duygusal açıdan tatminsiz olduklarında bu tür bir ifadeyi kullanabilirler.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cû'-ı Kelbî (جوع الكلبى) ifadesi, kelime anlamıyla Kelbî'nin açlığıdır. Mecaz olarak ise derin ve şiddetli bir ihtiyaç ya da arzu halini anlatır. Genellikle maddi veya manevi boşluk ve çaresizlik durumunu ifade eder. Bu kullanımda anlamda daralma yoktur; terim olarak özel bir mecaz anlam kazanmıştır.

CÛD (جود) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÛD (جود) i. (Ar. *cūd*) İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik: ‘Cūd ve kerem sâhibi.’ Hem ona çok kıldı ol lutf ıssı cūd (Süleyman Çelebi). Kalbine cūd u semâhat lutf u ihsandır gelen (Fıtnat Hanım). Hâtemler'e cūd eden o urban / Nan-pâreye can veriyor bugün can (Mehmet Âkif).” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CÛD (جود) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجود kelimesi, sade bir şekilde cömertlik veya iyilik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Ahlaki açıdan, الجود: Bir kişinin, başkalarına karşı ihtiyaç duyulan iyiliği, karşılık beklemeden sunma yeteneği olarak tanımlanır. Bu, sadece maddi yardım değil, aynı zamanda duygusal veya manevi destek sağlamayı da içerir. Bu erdem, gönüllü cömertlik ve yüce ahlaki değerlerle ilişkilidir.” (El-Meâni, 2025). 3. “عُرفَ بِجُودِهِ (Cömertliği ile tanınır).” (El-Meâni, 2025). 4. “فلانٌ حليفٌ جود” (Şu kişi cömert bir kişidir).”

(El-Meâni, 2025). 5. “الجود kelimesi, Mısır'daki çağdaş Arapça dilinde de yaygın olarak kullanılır. Özellikle cömertlik, yardımseverlik ve iyilik anlamında sıkça duyulan bir terimdir. Mısır'da, bir kişinin cömertliğinden bahsederken الجود kelimesi sıklıkla kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Aynı şekilde, جود terimi de sosyal yardımlaşma veya başkalarına yardım etmek anlamında halk arasında yaygın olarak kullanılmaktadır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180).

Sonuç: Cûd (جود), Arapça kökenli bir kelime olup cömertlik, eli açık olma, bolluk ve bereket anlamlarına gelir. Genellikle iyilikte, yardımda ve mal varlığını paylaşmada gösterilen bonkörlik ve cömertlik vasfını ifade eder. Anlamında herhangi bir daralma yoktur; olumlu, geniş kapsamlı ve pozitif bir kavramdır.

CUDAM-CÜDAM (جُذَام) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZZAM Bk. CÜZAM.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

“CUDAM-CÜDAM sıf. (Ar. *cuzām*'dan) 1. **Redhouse**. Ala tenli ve abraş olan. ♦ i. 2. **halk ağzı**. Cüzam hastalığı. 3. **mec**. Sefil, kötü ve beceriksiz kimse: ‘*Adam değil cudam.*’ *Velâkin bu adam onları adam edeceğine cudam ediyor buyurdun. Ne etmişiz de cudam etmişiz* (Reşat N. Güntekin'den). Okuyup cudam olacağına sıırım çek de adam ol (Bayram Yüksel).” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CUDAM-CÜDAM (جُذَام) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُذَام kelimesi, bir cilt ve sinirleri etkileyen bir hastalık olarak tanımlanır. Bu hastalık, deride lekeler ve sinirlerin zarar görmesine neden olur, bu da bazı durumlarda uzuv kaybına yol açabilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Geleneksel olarak, جُذَام kelimesi Arapçadaki tıbbi terimler arasında yer alır ve hem halk arasında hem de tıbbi dilde bu hastalığı tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüdâm (جُذَام) kelimesinde anlam açısından bir daralma veya genişleme olmamıştır. Kelime Arapçadan Türkçeye tıp terimi olarak geçmiştir ve anlamı cüzzam hastalığıdır. Anlamı aynen korunmuş, sadece dilimize tıbbi terim olarak adapte olmuş. Bu yüzden anlamda bir daralma veya genişleme söz konusu değildir.

CUHUD-CÜHUD (جهود) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CUHUD Bk. CÜHUD.” (Ayverdi, 2010, s. 202).

“CUHUD-CÜHUD (جهود) i. (Ar. *yehūd*'un Farsçalaşmış şekli *cuhūd*) Yahûdi, çiftit: O *cühudlar gördü geyik geldiğin* (Süleyman Çelebi). *Mesîh 'in rûh-ı mahz iken vücudu / Cihanda her cühûd idi hasûdu* (Şeyhî). *Senin kızını bir cühûda vermek istiyorum* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CUHUD-CÜHUD (جهود) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cühud (جهود) جُهد kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cühud (جهود) kelimesi: çaba, gayret, emek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “بَذَلَ جُهْدًا كَبِيرَةً (Büyük çabalar harcadı).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُهِدُ الْعُلَمَاءُ فِي تَطْوِيرِ الْعِلْمِ (Bilim insanlarının bilimi geliştirmedeki çabaları).” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime, özellikle bilimsel, akademik, toplumsal ve kişisel gayretleri ifade etmek için yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جَهْدْ kelimesi, çaba, gayret, güç, zorluk, dayanma gücü gibi anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 7. “Cühud (جهود): Çaba, emek, gayret anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 8. “بَذَلَ جَهْدَهُ فِي الْعَمَلِ (İşinde tüm çabasını harcadı).” (El-Meâni, 2025). 9. “لَمْ يَأَلْ جَهْدًا: Hiçbir çabadan kaçınmadı, elinden geleni yaptı.” (El-Meâni, 2025). 10. “Güç ve dayanma kapasitesi anlamları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 11. “عَلَى قَدْرِ الْجَهْدِ (Gücüne göre).” (El-Meâni, 2025). 12. “بِجَهْدٍ جَبِيدٍ: Büyük bir çabayla, zorlanarak.” (El-Meâni, 2025). 13. “جَهْدٌ: Büyük sıkıntı, yoksulluk.” (El-Meâni, 2025). 14. “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ: Peygamberimiz (sav), büyük sıkıntılardan Allah’a sığınmırdı.” (El-Meâni, 2025). 15. “Felsefede: Bilinçli varlıkların fiziksel veya zihinsel olarak ortaya koyduğu her türlü çaba.” (El-Meâni, 2025). 16. “Bu kelime hem günlük hayatta hem de felsefi ve dini metinlerde sıkça kullanılan önemli bir kelimedir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.177). 17. “الْجُود (inkâr) terimi, bir gerçeği ya da hakkı bilmesine rağmen inkar etmek anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). “Bu terim, özellikle etik ve dini bağlamda kullanılır. الْجُود kelimesi, bir kişinin bilerek doğruyu reddetmesi, hakikati inkar etmesi veya sahip olduğu bilgiye rağmen onu kabul etmemesi durumunu ifade eder.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cühûd (جهود) kelimesi, Arapça kökenli olup gayretler, çabalar anlamına gelir. Tekili cehd olan bu sözcük, bireyin bir hedefe ulaşmak için gösterdiği yoğun emeği

ifade eder. Türkçede de benzer anlamını koruyarak kullanılmış ve anlam daralması yaşamamıştır. Özellikle ilmi ve manevi çaba bağlamlarında yer bulmuştur.

CUMA (جمعه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CUMA (جمعه) i. (Ar. *cem* ‘toplamak’tan *cum’a*) 1. Perşembe ile cumartesi arasındaki günün adı, haftanın altıncı günü. 2. Cuma namazı: ‘Cumaya gitmek.’ ‘Cumayı kılmak.’” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CUMA (جمعه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cuma kelimesi Arapça جمع kökünden gelir ve toplamak anlamındaki جمع (cem‘) fiilinden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Haftanın altıncı günü, perşembe ile cumartesi arasındaki gün.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cuma namazı, yani Müslümanların Cuma günü öğle namazı yerine cemaatle kıldıkları namaz.” (El-Meâni, 2025). 4. “الذهاب إلى صلاة الجمعة (Cumaya gitmek).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 5. “أداء صلاة الجمعة (Cumayı kılmak).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 6. “Mısır çağdaş Arapçasında Cuma kelimesi, Klasik Arapçadakiyle aynı anlamda kullanılır. Yani, perşembeden sonraki ve cumartesiden önceki gün anlamına gelir. Ancak telaffuz ve kullanımda bazı küçük farklılıklar vardır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180).

Sonuç: Cuma (جمعة), Arapça kökenli bir kelime olup toplanmak anlamındaki cem‘ kökünden türemiştir. İslam kültüründe haftalık toplu ibadet günü olarak önem kazanmış ve bu anlamıyla Türkçeye geçmiştir. Türkçede hem gün adı hem de cuma namazı için kullanılır. Anlam daralmasına uğramadan, özgün dini bağlamıyla kullanılmaya devam etmektedir.

CUMHUR (جمهور) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CUMHUR (جمهور) i. (Ar. *cumhūr*) 1. Halk topluluğu, halk: *Ulu mâbed seni ancak bu sabâh anlıyorum / (...) / Kubben altında bu cumhûra bakarken şimdi / Senelerden beri rûyâda görüp özlediğim / Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim* (Yahyâ Kemal). 2. Topluluk, heyet, sınıf: ‘Cumhûr-ı hükemâ.’ *Erbâb-ı kalemin umumuna cumhûr-ı üdebâ tesmiye olunmuştur* (Nâmık Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CUMHUR (جمهور) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cumhur (جُمْهُور) kelimesi: Çoğunluk, büyük kısım, bir şeyin büyük kısmını ifade eder. Örnek: الْجُمْهُور من النَّاس (İnsanların çoğu).” (El-Meâni, 2025). 2. “Halk, kitle, kalabalık: Özellikle büyük insan topluluklarını ifade eder. Örnek: الجماهير تحتفل بالفوز (Kitleler zaferi kutluyor).” (El-Meâni, 2025). 3. “Önde gelenler, seçkinler: Nadiren elit kesim anlamında da kullanılabilir. Örnek: جماهير النَّاس Halkın ileri gelenleri, seçkinleri.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cumhuriyet (الجمهورية - el-cumhûriyye) kavramının da kökenidir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جمهورية (cumhûr) kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında yaygın olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Günlük konuşmada ناس (nâs) daha sık kullanılırken, جمهور (Cumhûr) genellikle daha resmî veya belirli bir topluluğu ifade etmek için tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.173).

Sonuç: Cumhur (جمهور) kelimesi Arapça kökenli olup topluluk, halk kitlesi anlamına gelir. Türkçeye geçtikten sonra daha çok siyasi bağlamda halk anlamında kullanılmış ve cumhuriyet gibi terimlerin temelini oluşturmuştur. Anlamında belirgin bir daralma olmamakla birlikte, kullanım alanı siyasî ve toplumsal bağlamlara yönelmiştir.

Cumhûrî (جمهوري) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“• **Cumhûrî (جمهوري) sıf.** (nispet eki -î ile) 1. Cumhurla ilgili. 2. Cumhûriyetle ilgili, cumhûriyet idâresine mahsus.” (Ayverdi, 2010, s. 202).

Cumhûrî (جمهوري) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cumhûriyy (جمهوري) kelimesi Mısır Arapçasında da yaygın olarak kullanılır, ancak kullanım bağlamına göre bazen farklı kelimeler tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 2. “Cumhûriyy (جمهوري) Resmî ve yazılı dilde daha sık görülür, özellikle siyasi ve hukuki bağlamlarda kullanılır. Örnek: النظام الجمهوري في مصر: Mısır'daki cumhuriyet sistemi.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 3. “قرار جمهوري (Cumhurbaşkanlığı kararı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 4. “رئاسي: Günlük konuşmada başkanlık anlamında bazen جمهوري yerine kullanılır. Örnek: الانتخابات الرئاسية (Cumhurbaşkanlığı seçimleri).” (Badawi & Hinds, 1986, s.180). 5. “Günlük Mısır Arapçasında: Konuşma dilinde جمهوري kelimesi daha az kullanılır, yerine رئيسي (başkanlıkla ilgili) veya حكومي (Hukumî - hükümete ait) gibi kelimeler tercih edilebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.180).

Ancak siyasi konuşmalarda, haberlerde ve resmî belgelerde جمهوري kelimesi hâlâ yaygın bir şekilde kullanılır.

Sonuç: Cumhûrî (جمهوري) kelimesi, Arapça cumhûr (halk, topluluk) kökünden türetilmiştir. Türkçede cumhuriyetle ilgili anlamında kullanılır. Osmanlı sonrasında özellikle siyasî literatürde yaygınlaşmış ve anlamı zamanla daralarak sadece cumhuriyet rejimiyle ilgili konuları ifade eden bir terim hâline gelmiştir.

Cumhûriyye (جمهوريه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“•Cumhûriyye (جمهوريه) *sıf.* Cumhûrî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Hükûmet-i cumhûriyye.*’”(Ayverdi, 2010, s. 202).

Cumhûriyye (جمهوريه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جمهوريه: Müennes ismi, جمهور (halk) kelimesine atıfta bulunarak türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جمهوريه: Halk tarafından seçilen bir liderin yönettiği, başkanlık süresi belirli olan bir devlet.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cumhûriyye (جمهوريه) kelimesi, Arapça cumhûr (halk, topluluk) kökünden gelir ve halk yönetimi anlamında kullanılır. Türkçeye cumhuriyet olarak geçmiştir. Başlangıçta halkın yönetime katılımını ifade eden geniş bir anlam taşıyan bu kelime, zamanla siyasal rejim adı olarak özelleşmiş ve anlam daralmasına uğrayarak sadece belirli bir yönetim biçimini tanımlayan bir terim hâline gelmiştir.

CUMHÛRİYET (جمهوريت) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CUMHÛRİYET (جمهوريت) *i.* (Ar. *cumhûr* ‘topluluk, halk’tan yapma mastar eki -iyyet ile *cumhûriyyet*) Millet hâkimiyetine dayanan ve bu hâkimiyetin milletin temsilcisi olarak seçilen milletvekilleri ve başlarındaki cumhurbaşkanı tarafından yürütüldüğü devlet idâresi şekli: *Eğilmez başımıza taç yaptık hürriyeti / Zaferle kalbimize yazdık cumhûriyeti* (Ömer B. Uşaklı- Ö.T.S.).” (Ayverdi, 2010, s. 202).

CUMHÛRİYET (جمهوريت) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cumhûriyet (جُمْهُورِيَّةٌ): Bir yönetim sistemi olup, başkanı belirli bir süre için halkın oylarıyla seçilir, bu süre anayasa ile belirlenir.” (El-Meâni, 2025). 2. “مصدر صناعي.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu tür kelimeler, bir kavramı veya durumu ifade etmek için doğal dillerde türetilen yapay kaynaklardır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cumhûriyet (جُمْهُورِيَّةٌ), Arapça cumhûr (halk) kökünden gelir. Başlangıçta genel olarak halk topluluğunu ifade ederken, zamanla sadece halk yönetimi anlamında kullanılmış ve bu yönüyle anlam daralmasına uğramıştır.

CÜB (جُب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜB (جُب) i. (Ar. *cubb*) 1. Kuyu. 2. Zindan olarak kullanılan ve içine atılan kimse ölünceye kadar dışarı çıkanlmayan susuz, derin kuyu: *İstanbul'da Cibâli denilen yerde vaktiyle böyle bir zindan vardı ve buna Cübb-i Âlî ismi verilirdi. Bundan dolayı o semte Cibâli ismi verilmiştir* (Celâl E. Arseven).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜB (جُب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüb (جُب): kelimesi çoğul halleri: جِبَاب, جَبَاب, جَبَبَة.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجُب: Geniş kuyu, ayrıca yerin derin bir çukuruna da denir; bu çukur su depolamak için veya başka amaçlarla kullanılabilir. Örneğin: من حفر لأخيه جُبًّا وقع فيه مُنْكَبًّا (Birisi kardeşi için bir kuyu kazarsa, içinde düşer): Bu örnek, ihanetin kötü sonuçlarını anlatan bir deyimdir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Ayrıca Kur'an'dan bir ayet örneği: قَالِ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ (Bunlardan biri, 'Yusuflu öldürmeyin, onu bir kuyuya atın' dedi).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُب kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında da kullanılmaktadır. Özellikle günlük konuşmalarda, جُب kelimesi geniş bir kuyu veya derin çukur anlamında yaygın bir şekilde kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Aynı zamanda, eski Arap edebiyatında olduğu gibi, güçlü bir tehlike veya büyük bir tehlikeye düşmek gibi mecaz anlamlarla da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). “Ancak, modern Mısır Arapçasında bu kelimenin daha az sık kullanıldığını ve genellikle eski veya klasik metinlerde daha belirgin bir şekilde yer aldığını söyleyebiliriz.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüb (جُب), genellikle kalın, kaba kumaştan yapılmış, uzun ve bol bir dış giysi anlamına gelir. Eskiden Orta Doğu ve İslam kültürlerinde erkeklerin giydiği,

özellikle soğuktan koruyan geleneksel bir üst giysi türü olarak kullanılmıştır. Kelime hem giysi hem de bazen kova veya kap anlamlarında da yer alabilir.

CÜBBE-CÜPPE (جَبَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜBBE Bk. CÜPPE.” (Ayverdi, 2010, s. 203).

“CÜBBE-CÜPPE (جَبَّة) (Ar. *cubbe*) Elbise üstüne giyilen, bedeni uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek: ‘İmam cüppesi.’ ‘Avukat cüppesi.’ Cüppesini çıkarmış, kollarını sıvamış (...) ayağında nalınlar ve dudağında bir türkü kadar neşeli duâlar, taşlıkta dolaşıyordu (Yusuf Z. Ortaç). Başında dilimli bir kavuk, sırtında kenarları kürk çevrilmiş bir cüppe olduğu halde (...) ağır ağır pîşekâr meydana gelir (Selim N. Gerçek).

2. Eskiden din adamlarının binişlerinin altına giydikleri darca ve uzun giyecek.” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜBBE-CÜPPE (جَبَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الجَبَّة (El-Cubbe) kelimesi, farklı bağlamlarda çeşitli anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجَبَّة: Uzun, geniş kollu, önü yarım açılmış, genellikle üst giysi olarak giyilen bir tür elbise. Bu, geleneksel olarak erkeklerin giydiği bir tür örtüdür ve eski zamanlarda yaygın olarak kullanılırdı. Modern zamanlarda da bazı geleneksel toplumlarda hâlâ giyilmektedir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجَبَّة الدَّرْع (Zırh veya Silah): Bu anlamda الجَبَّة, zırhı veya kalkanı ifade eder. Özellikle savaş zamanlarında askerlerin koruyucu giysisi olarak kullanılırdı.” (El-Meâni, 2025). 4. “الجَبَّة من العين: Gözün veya göz çevresi anlamına gelir. Bu, gözün etrafındaki yumuşak dokuyu ifade edebilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “الجَبَّة من الدار: Evdeki orta alan veya merkez kısmı ifade eder. Yani, evin ortasında yer alan veya dikkat çeken bölüm.” (El-Meâni, 2025). 6. “الجَبَّة من السِّتَان: Mızrak kısmı veya mızrağın girdiği yer. Bu anlamda, silahın baş kısmı veya darbeye yol açan bölgeyi anlatır.” (El-Meâni, 2025). 7. “الجَبَّة مَوْصِل ما بين السَّاق والفخذ: Bacak ile uyluk arasındaki bağlantı yeri. Burada, vücut kısmının bir bölgesi veya kıyafetin ilgili kısmı kastedilir.” (El-Meâni, 2025). 8. “جَبَب ve جَبَاب: kelimesinin çoğul halleri olup, birden fazla elbise, zırh veya benzeri objeyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 9. “الجَبَّة kelimesi hem giysi hem de farklı fiziksel ve askeri bağlamlarda kullanılır. Her biri farklı bir anlam taşıyan bu kullanımlar, kelimenin çok yönlülüğünü gösterir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). 10. “الجَبَّة kelimesi, Mısır çağdaş

Arapçasında geleneksel bir giysi türü olarak yaygın değildir. Ancak, الجُبَّة eski zamanlarda Mısır'da ve Arap dünyasında daha yaygın bir giysi türüydü.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). “Bugün ise, الجُبَّة özellikle geleneksel ve dini giyimle ilgili bağlamlarda kullanılabilir. Örneğin, bazı İslamî cemaatler veya geleneksel ortamlarda, الجُبَّة hala giyilebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). **11.** “Mısır'da daha yaygın olarak giyilen modern kıyafetler arasında, الجُبَّة'nin yerini almış olan başka kıyafetler bulunmaktadır. Ancak, الجُبَّة özellikle dini liderler (örneğin, alimler veya şeyhler) tarafından kullanılabilir ve bazı özel törenlerde, geleneksel kıyafet olarak giyilebilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: “الجُبَّة modern Mısır'da günlük yaşamda yaygın bir kıyafet değil, ancak kültürel ve dini bağlamlarda hâlâ varlık gösterir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148). Cüppe, Osmanlı ve Arap kültüründe erkeklerin giydiği uzun, bol ve genellikle gösterişli bir dış giysidir. Hem günlük kullanımda hem de resmi törenlerde tercih edilir. Sosyal statüyü ve saygınlığı simgeler.

CÜHELÂ (جهلاء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜHELÂ (جهلاء) i. (Ar. *cāhil*'in çoğul şekli *cuhelā*) Bilgisizler, cāhilller: *Bedbaht ona derler ki elinde cūhelânın / Kahr olmak için kesb-i kemâl ü hüner eyler* (Ziyâ Paşa).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜHELÂ (جهلاء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُهلاء kelimesi جاهل (cahil, bilgisiz) kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025).
2. “Mısır çağdaş Arapçasında da kullanılan bir kelimedir, ancak günlük konuşmada genellikle جهلة (cehle) biçimi daha yaygındır. Resmi veya edebi dilde ise جُهلاء hâlâ kullanılmaktadır. Özellikle bir topluluğun bilgisizliği veya eğitimsizliği vurgulanırken tercih edilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cehalet kelimesinden türemiştir. Burada isimden (cehalet) anlam kaymasıyla, fiil veya sıfat olarak değil, kişileri niteleyen çoğul isim haline dönüşmüştür. Yani soyut bir kavramdan (cehalet) somut kişi topluluğuna (bilgisizler) anlam daralması ve çoğullaşma yaşanmıştır.

CÜHHAL (جهال) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜHHAL [l ince] (جهال) i. (Ar. *cāhil*'in çoğul şekli *cuhhāl*) Bilgisizler, câhiller: *Setrede eksikliğin her ne ki var / Etmeye cühhâle aybın âşikar* (Mihri). *Ehl-i dil sohbet-i nâ-cins ile şādân olmaz / Bezm-i cühhâl gibi ârife zindân olmaz* (Leskofçalı Gâlib). *Revâ mıdır ki terakkide ehl-i fazl ü kemâl / Cihânın olmaya cühhâl-i bed-nihâdı kadar* (Hersekli Ârif Hikmet).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜHHAL (جهال) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُهَال kelimesi de جاهل (cahil, bilgisiz) kelimesinin çoğulu olup جُهَلَاء ile aynı anlama gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُهَال daha çok günlük konuşma ve halk arasında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُهَلَاء ise resmi, klasik veya edebi Arapçada yaygındır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında جُهَلَة (cehle) formu daha yaygın olup, جهال da bazı bölgelerde duyulabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179).

Sonuç: Cühal ve cühelâ kelimeleri cehaletten türemiştir. Cühal, cehalet sahibi bireyi; cühelâ ise bu kişilerin çoğulunu ifade eder. Bu kullanımda anlam soyuttan somuta kaymış, cehalet kavramı kişilere yüklenmiştir. Böylece kelimenin anlamı genişleyip belirginleşmiştir.

CÜLCÜL-CÜLCÜLE (جلجله-جلجل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜLCÜL-CÜLCÜLE (جلجله-جلجل) i. (Ar. *culcul* "küçük zil"den) Defin etrâfına diziymiş olan pullardan her biri, zil: *Cünbiş-i kâmet ile tabl kıyâmet koparır / Def döver sînesini cülcüle başlar zâra* (Belîğ'den).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜLCÜL-CÜLCÜLE (جلجله-جلجل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cülcül (جُلْجُل): Küçük çan, çingirak anlamları ifade eder. Örnek: Çocuğun elindeki oyuncakta cülcül sesi vardı.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cülcül (جُلْجُل): Büyük veya küçük önemli bir olay için kullanılır. Örnek: Olay büyüdü ve tam bir cülcül haline geldi.” (El-Meâni, 2025). 3. “Hareketli, neşeli çocuk ifade etmek için kullanılır. Örneğin, هذا الطفل (Bu çocuk çok cülcül, hiç yerinde durmuyor!): Kelime özellikle çingiraklı sesler veya neşeli, enerjik durumları ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni,

2025). 4. “الْجَلْجَلَة: Küçük çan veya zil sesi. Örnek: سمعتُ جَلْجَلَةَ الجرس عند دخول الضيف (Misafir girerken çanın çaldığını duydum).” (El-Meâni, 2025). 5. “Gürültülü çökme sesi (Sesli çöküntü, göçme sesi). Örnek: حدثتْ جَلْجَلَةٌ في البناء القديم (Eski binada çökme sesi duyuldu).” (El-Meâni, 2025). 6. “Gök gürültüsü sesi. Örnek: امتلأت السماء بجَلْجَلَةِ الرعد (Gökyüzü gök gürültüsüyle doldu).” (El-Meâni, 2025). 7. “Kelime genel olarak yankılanan, titreşimli ve güçlü sesleri tanımlamak için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 8. “Mısır Arapçasında cülcül جُلْجُل kelimesi yaygın olarak kullanılmaz. Günlük konuşmada pek karşılaşılmaz.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). “Ancak klasik Arapça veya edebi metinlerde, özellikle çan sesi, küçük çan veya gürültülü ses anlamında geçebilir. Yani, cülcül kelimesi Mısır Arapçasında yaygın değildir, ancak klasik metinlerde veya belirli bağlamlarda anlaşılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.179). 9. “فضيحة بجلال” ifadesi, Arapçada çok büyük ve gürültü koparan bir skandal anlamına gelir. Buradaki جلال kelimesi, zil sesleri veya gürültülü çınlama anlamına gelir. Bu yüzden bu ifade, skandalın sessiz sedasız değil, herkesin konuştuğu büyük bir olay olduğunu vurgular.” (Badawi & Hinds, 1986, s.165).

Sonuç: Cülcüle (جلجل - جلجله) kelimesi, Arapça kökenli olup gürültü, patırtı, sarsıntı anlamlarına gelir. Genellikle ani, şiddetli ve etkileyici bir ses ya da hareketi ifade etmek için kullanılır. Aslen doğrudan gürültü kavramını belirtirken, bazen mecaz anlamda da yoğun karışıklık ve kargaşayı anlatır. Böylece kelimenin anlamı, salt ses olmanın ötesinde, olayların ani ve güçlü etkisini de kapsayacak şekilde genişlemiştir.

CÜLÛS (جُلُوس) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜLÛS (جُلُوس) i. (Ar. *culūs* ‘oturma’) Hükümdarlık tahtına oturma, tahta çıkma: *Cülûsundan bir sene sonra ordu ve donanma ile Anadoluhisârı'na geldi* (Yahyâ Kemal). *Cülûsundan sonra Alâeddin'e bu şeyh halife tarafından fütüvvet şalvarı ve kuşağını getirmişti* (Ahmet H. Tanpınar).” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜLÛS (جُلُوس) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cülûs (جُلُوس) oturma (Bir yere oturma eylemi).” (El-Meâni, 2025). 2. “Tahta çıkma, taç giyme (جُلُوسُهُ العرش: Tahta çıkışı).” (El-Meâni, 2025). 3. “Bir mekânda bulunma, orada vakit geçirme (إِعْتَادَ الْجُلُوسِ فِي الْمَقْهَى: Kafede oturmaya alıştı).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُلُوس kelimesi Mısır Arapçasında da kullanılır. Ancak günlük konuşmada daha yaygın kullanılan fiil hali قعد veya قعد olabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.166). 5. “جُلُوس

kelimesi resmi konuşmalarda, yazılı metinlerde veya tahta çıkma gibi özel durumlarda kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.166). 6. “Mısır Arapçasında: قعد fiili, günlük dilde oturdu anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.166). 7. “قعد, oturma anlamında mecazen veya fiziksel olarak kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.166).

Sonuç: “جُلوس kelimesi Mısır Arapçasında anlaşılır ve kullanılır ancak günlük konuşmada daha çok قعد veya قعاد tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.166). Cülûs (جُلوس) kelimesi Arapça kökenlidir ve oturma anlamına gelir. Osmanlı Türkçesinde özellikle bir padişahın tahta çıkması, yani tahta oturması anlamında kullanılmıştır. Bu kullanımda kelime, sıradan bir oturma eyleminden çok, siyasi bir olay olan tahta çıkmanın özel bir terimi hâline gelmiştir. Böylece kelime anlam genişlemesine uğrayarak hem fiziksel bir eylemi hem de tarihî ve siyasî bir durumu ifade eder hâle gelmiştir.

CÜLÛSİYE (جلوسية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜLÛSİYE (جلوسية) i. (Ar. *culûs* > *culûsî* ‘cülûs ile ilgili’den *culûsiyye*) 1. Yeni tahta çıkan pâdişâhın dağıttığı bahşiş. 2. edeb. Şâirlerin bir padişaha tahta çıkması do layısıyla yazdıkları şiir.” (Ayverdi, 2010, s. 203).

CÜLÛSİYE (جلوسية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cülûsiye (جلوسية) kelimesi Osmanlı döneminde kullanılan bir terimdir ve cülûs bahşişi veya cülûs kasidesi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cülûs Bahşişi: Yeni tahta çıkan Osmanlı padişahının askerlerine ve devlet erkânına dağıttığı bahşiş.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cülûs Kasidesi: Padişahın tahta çıkışı sebebiyle şairlerin yazdığı övgü dolu şiir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Osmanlı Türkçesinde cülûsiyye bahşişi dağıtıldı. Padişah için bir cülûsiyye kasidesi yazıldı.” (El-Meâni, 2025). 5. “Günümüzde جلوسية kelimesi Mısır Arapçasında yaygın olarak kullanılmaz. Ancak جلوس (cülûs) kelimesi hâlâ tahta çıkış anlamında klasik Arapçada kullanılır.” (El-Meâni, 2025). “Eğer Osmanlı tarihi ile ilgili akademik bir bağlamda kullanılıyorsa, Arapça metinlerde جلوسية ifadesi anlaşılabilir, ancak Mısır Arapçasında yaygın bir kullanımda değildir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cülûsiye (جلوسية) kelimesi, Osmanlı dönemine ait bir terimdir ve cülûs (tahta çıkma) kökünden türetilmiştir. Padişahın tahta çıkışı sebebiyle devlet memurlarına veya yeniçerilere verilen bahşiş, yani tahta çıkış bahşişi anlamında kullanılmıştır. Bu

kelime, Arapça kökenli olmakla birlikte anlam daralmasına uğrayarak sadece Osmanlı siyasi geleneğindeki belirli bir uygulamayı ifade eden özel bir terim hâline gelmiştir.

CÜMCÜME (جمعه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMCÜME (جمعه) i. (Ar. cumcume) Kafa tası: *Bizim Hâlet Bey'in oğlu Behçet babasının yanına bir geliş geldi ki şaşırdım kaldım. Fesi öne çekerek cümcümesi üzerinde hilâlî bir açıklık peydâ olduğu halde (...) fes tam böyle burnunun üzerinde (...) elleri cebinde gülerek, 'Baba, bir sigara ver, şimdi aldirtır, iâde ederim' demesin mi?* (Ahmet Râsim).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMCÜME (جمعه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cümcüme (جمعه): Kafatası, başın içindeki beyin ve çevresindeki kemikler.” (El-Meâni, 2025). 2. “Baş: Genel olarak insanın başı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “İnsan: Bazen mecaz olarak "insan" anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kavmin lideri: Bir topluluğun veya kavmin başı, önderi.” (El-Meâni, 2025). 5. “Şerefli aile bireyi: Ailesi itibarlı ve onurlu olan kişi.” (El-Meâni, 2025). 6. “Ahşap kap: Genellikle ahşaptan yapılmış bir kap türü.” (El-Meâni, 2025). 7. “Bir tür ölçü kabı: Eski zamanlarda kullanılan, hacim ölçme aracı.” (El-Meâni, 2025). 8. “Tarım aleti: Tarım işlerinde kullanılan, üstünde ekim ya da toprak işleme amaçlı bir aletin adı.” (El-Meâni, 2025). 9. “Kuyu türü: Özellikle bataklık veya tuzlu alanlarda açılan kuyuların adıdır.” (El-Meâni, 2025). 10. “Arapçada anlamları çok geniş bir kelimedir ve bunlar sadece en yaygın olanlarıdır.” (El-Meâni, 2025). 11. “جُمُومَة kelimesi Mısır çağdaş Arapçasında hala kullanılmaktadır. Ancak modern kullanımda daha çok kafatası anlamında, yani başın kemik yapısını tanımlamak için tercih edilir. Örneğin, tıp veya anatomi bağlamlarında bu kelime yaygın şekilde kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.168).

Sonuç: Cümcüme (جمعه) kelimesi, Arapça kökenli olup kafatası anlamına gelir. Türkçede bu kelime, orijinal anlamını büyük ölçüde koruyarak kullanılmaya devam etmiştir. Ancak Osmanlı Türkçesinde hem mecazi anlamda (örneğin: akıl, baş) hem de tıbbi metinlerde teknik anlamıyla karşılaşılabılır. Modern Türkçede ise daha çok tıp veya edebiyat bağlamında sınırlı kullanımı olan bir terim hâline gelmiştir. Bu durum, kullanım sıklığında bir daralma olduğunu gösterir.

CÜMEL (جُمْل) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMEL (جُمْل) i. (Ar. *cumle*'nin çoğul şekli *cumel*) **dilb.** Cümleler: ‘*Hesâb-ı cümel: Ebced hesâbı.*’” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMEL (جُمْل) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُمْل (Cümel) kelimesi, جُمْلَة (Cümle) kelimesinin çoğuludur ve şu anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cümleler: Dilbilgisi bağlamında, bir ya da daha fazla kelimenin bir araya gelerek anlamlı bir ifade oluşturması.” (El-Meâni, 2025). 3. “Sözler: Bazen mecaz anlamda, söylenen ifadeler veya sözler anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “Bu kelime, Arapçadaki cümleler veya ifadelerle ilgili olarak genellikle dilbilgisel bir terim olarak kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cümel (جُمْل), Arapça kökenli bir kelime olup cümlelerin çoğulu, yani cümleler anlamına gelir. Klasik metinlerde dilbilgisi, mantık ve belagat kitaplarında sıkça kullanılmıştır. Türkçede ise bu kelime, orijinal çoğul haliyle değil, daha çok tekil şekli olan cümle üzerinden yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla Cümel kelimesi zamanla kullanım dışı kalmış, yerini Türkçede daha anlaşılır ve sade formlara bırakmıştır. Bu süreçte anlam daralması ve şekil değişikliği meydana gelmiştir.

CÜMLE (جُمْلَة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMLE (جُمْلَة) i. (Ar. *cumle*) **1. dilb.** Bir eylem, düşünce ve duyguyu bir hüküm hâlinde anlatan ve içinde çekimli bir fiil veya sonuna cevher fiil getirilmiş bir isim bulunan kelime dizisi, tümce: ‘*Yanıma gel.*’ ‘*Dün onunla çarşıda karşılaştık.*’ ‘*Bugün hava çok soğuk.*’ ‘*Siz öğrencimisiniz?*’ gibi: *Kadın bir görüşte zevkimi okşamış, bir cümlesiyle merâkımı çekmişti* (Refik H. Karay). Gönlnü alacak bir cümle tasarlıyordu (Mustafa N. Sepetçioğlu). **2.** Bir bütün meydana getirecek şekilde birbirine bağlı olan şeylerin tamâmı: *Daha fazlası cümle-i asabiyyeyi kamçılar* (Peyâmi Safâ). **3. mat.** Belirli özellikteki büyüklüklerin oluşturduğu küme: ‘*Tam sayılar cümlesi.*’ **4.** zamir. Herkes, her şey: *Birliğine cümle ikrâr eyledi* (Süleyman Çelebi) *Hâlîme haldaş olup hem sırrıma sırdaş olan / Cümle dağıldı başımdan kalmadı haldaşlar* (Niyâzî-i Mısırî) / *Cümlemin sağlığına duâcıyım* (Câhit S. Tarancı). **5. Sıf.** Bütün, hep, tüm [Son iki anlamda vurgu birinci hece üzerindedir]: *Bir kez Allah dese aşk ile lisan/ Dökülür cümle güneş mîsl-i hazan*

(Süleyman Çelebi). *Ali'dir cümle dillerde söylenen* (Pir Sultan Abdal). *Her birimizde bütün geçmişi ve geleceği bilen, cümle hakikatleri elinde tutan diğer bir benlik var* (Safiye Erol).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMLE (جُمْلَة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cümle (جُمْلَة) Arapçada birçok anlam taşır ve çeşitli bağlamlarda farklı kullanımları vardır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Topluluk, grup: Herhangi bir şeyin bir araya gelmiş, bir bütün oluşturmuş hâli. Örneğin, جُمْلَةُ الصَّالِحِينَ (süleymanlar topluluğu) veya جُمْلَةُ الْأَمْرِ (işin özeti).” (El-Meâni, 2025). 3. “Cümle: Birleşen kelimelerden oluşan, anlamlı bir ifadeyi oluşturur. Dilbilgisi açısından, جُمْلَة bir yüklem ve özne içerir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Cümle türleri: جُمْلَة خبرية (Haber cümlesi) ve جُمْلَة إنشائية (Kurallı cümle) gibi farklı türleri vardır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Toplu, bir arada: Bir şeyin tamamı veya bütün hâli anlamında. Mesela جُمْلَة أَكْثَرِ الْأَشْيَاءِ (bir şeyi topluca almak) veya قَرَأْتُ الْكِتَابَ جُمْلَةً (kitabı tamamen ve detaylı bir şekilde okudum).” (El-Meâni, 2025). Kısaca: بِالْجُمْلَةِ (genel olarak, kısaca), عَلَى الْجُمْلَةِ (özetle, kısaca) gibi ifadelerle bir şeyin özeti veya kısa anlatımı yapılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “Toptan satıcı: بَائِعُ جُمْلَةً (toptancı) ifadesi, ürünleri topluca satan kişi için kullanılır, bunun zıddı ise بَائِعُ بِالْقِطَاعِ (perakendeci)dir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cümle (جُمْلَة) kelimesi Arapça kökenlidir ve tam söz, anlamlı ifade anlamında kullanılır. Arapçada bir araya getirilmiş şey anlamındaki kökünden türemiştir. Osmanlıca'da hem dilbilgisel bir terim olarak hem de toplam, miktar anlamında da kullanılmıştır. Ancak günümüz Türkçesinde bu kelime, esasen sadece dilbilgisinde tam bir düşünce bildiren kelime grubu anlamında kullanılmaktadır. Bu da kelimenin anlam daralmasına uğradığını gösterir. Yani çok anlamlı yapısından sadece bir yönü modern dilde korunmuş ve aktif kalmıştır.

CÜMLETEN (جُمْلَةً) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMLETEN (جُمْلَةً) zf. (Ar. *cumle*'nin tenvinli şekli *cumleten*) Hep berâber, hep birlikte, cem'an, umûmen: ‘*Cümleten hoş geldiniz.*’” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMLETEN (جُمْلَةً) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُمْلَةٌ (Cümleten) kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş bir ifadedir ve şu anlamda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Hep berâber, hep birlikte, cem'an, umûmen: Yani bir bütün olarak, topluca ya da genel bir şekilde bir şeyi ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). Örneğin, ‘Cümleten hoş geldiniz’ ifadesi, bir grup insanı topluca karşılamak için kullanılır ve burada, tüm grubu kucaklayan bir anlam taşır.” (El-Meâni, 2025). “Bu kullanım, Arapçadaki جُمْلَةٌ kelimesinin anlamını alır ve Türkçede bir arada, topluca bir anlamı vurgular.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُمْلَةٌ (Cümleten) ifadesi Mısır Arapçasında da yaygın olarak kullanılır. Mısırlılar, özellikle bir grup insana topluca hitap etmek veya bir grubun tamamını ifade etmek istediklerinde bu kelimeyi kullanırlar. Örneğin, Cümleten hoş geldiniz anlamında جُمْلَةٌ kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Bu ifade, özellikle resmi veya nezaket dolu konuşmalarda, bir topluluğa ya da gruba hitap ederken sıkça kullanılır. Mısır Arapçasında günlük dilde de bu tür ifadeler oldukça yaygındır.” (El-Meâni, 2025). Osmanlı Türkçesi'nde hem topluluğa hitap ederken selamlaşmalarda (cümleten selamün aleyküm) hem de birlikte, tümüyle anlamında kullanılmıştır. Bu durum, kelimenin kullanım alanında daralma olduğunu gösterir. Anlamını tamamen kaybetmemiş olsa da, modern Türkçede günlük dilde yaygınlığı azalmıştır.

CÜMUD (جمود) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMUD (جمود) i. (Ar. *cumūd*) Donma, donukluk, donuk olma: *Vermez mi sanır hevâ-yı serd-i âhım / Ser-çeşme-i ikbâline en sonra cümûd* (Azmîzâde Hâletî).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMUD (جمود) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُمُود (Cemûd) kelimesi, جَمَدَ fiilinden türetilmiş bir isimdir ve çeşitli anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Hareket etmeme, duraklama anlamını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 3. “يعيش في جُمُود: Bu, birinin durgunluk veya hareketsizlik içinde yaşadığını ifade eder, yani hayatta herhangi bir ilerleme ya da değişiklik olmadığını belirtir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Duygusal donukluk anlamına sahiptir. Örneğin, لا أعرف سبب جُمُود عاطفته: Duygusal donukluk ya da duyguların soğukluğu anlamına gelir. Bu ifade, bir kişinin duygularının sertleşmesi veya donuklaşması durumu için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جمود الأعمال: Faaliyetlerin, işlerin durması, gelişmemesi anlamına gelir. Çalışmaların

ya da işlerin herhangi bir şekilde ilerlememesi durumu.” (El-Meâni, 2025). 6. “Duygusal ya da fiziksel tepki eksikliği. Örneğin, جمود الجس: Bir kişinin duygusal veya duygusal tepkisizlik yaşaması, yani hiçbir şekilde etkilenmemesi, duyarsızlaşması.” (El-Meâni, 2025). 6. “Ölü hâl. جمود الموت: Ölümle ilgili olarak kullanılan bir terimdir ve ölü bir şeyin hareketsiz ve cansız olduğunu anlatır.” (El-Meâni, 2025). 7. “جمود kelimesi, genellikle hareketsizlik, soğukluk, duygu eksikliği gibi durumları ifade eder ve bazen mecaz anlamda bir şeyin gelişmemesi veya duraklaması anlamında da kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: Cümûd (جمود) kelimesi, Arapça kökenli olup donukluk, durağanlık, katılık, duygusuzluk gibi anlamlara gelir. Klasik metinlerde hem fiziksel hem de mecazi anlamda kullanılabilir. Günümüz Türkçesinde ise bu kelime artık aktif olarak kullanılmamaktadır. Bu durum hem kullanım alanında daralma hem de anlam kaybı yaşandığını göstermektedir.

CÜMÛDİYE (جموديه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜMÛDİYE (جموديه) i. (Ar. *cumūd* > *cumūdī* ‘donma ile ilgili’den *cumūdiyye*) coğ. Buzul, glasiye, bankiz: *Mirlivâ Mustafa Kemal Paşa, İzmir fâciası günü bir yeis cümudiyesi kesilen pâyitahtın ortasından geçmiş, tek başına Bâbîâlî merdivenlerinden çıkmış, orada fâcianın sadmesiyle benzi sarı nâzırlar görmüş* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜMÛDİYE (جموديه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جمودية (Cemûdiyyet) kelimesi, جمود (Cemûd) kelimesinden türetilmiş bir isimdir ve çeşitli anlamlar taşır. جمود kelimesi donmuşluk veya hareketsizlik anlamına gelirken, جمودية bu durumu daha soyut veya nitelikli bir şekilde ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “Donmuşluk, hareketsizlik: Bu anlamda جمودية bir şeyin duraklaması, hareketsiz kalması veya değişim geçirmemesi durumunu ifade eder. Örneğin, Hayatın جمودية içinde sıkışmak ifadesi, bir kişinin veya toplumun gelişmeden duraklamasını anlatabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Duygusal veya zihinsel donukluk: Bir kişinin duygusal ya da zihinsel olarak etkilenmemesi, hiçbir değişim ya da tepki gösterememesi durumu da جمودية olarak ifade edilebilir. Bu da cemsizlik veya hissizlik anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Buzlaşma

veya glasyal hale gelme: Coğrafyada veya bilimsel bir bağlamda, جُمُودِيَّة kelimesi buzul hale gelme ya da donma ile ilgili bir durumu anlatabilir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Bu kelime, genellikle bir şeyin donmuş, hareketsiz veya gelişmeyen haliyle ilişkilendirilir ve bazen mecaz anlamda da kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cümûdiye (جموديه) kelimesi, Arapça kökenli جمود (cümûd) kökünden türemiştir ve donukluk, hareketsizlik, katılık hali anlamına gelir. Ancak günümüz Türkçesinde kullanılmamakta olup hem anlam hem kullanım açısından unutulmaya yüz tutmuş bir terim hâline gelmiştir. Bu da kelimenin kullanım dışına itilerek anlam daralmasına uğradığını gösterir.

CÜND (جند) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜND (جند) i. (Ar. cund) Asker: *Bârgâh-ı tab'ımızdan cünd-i ma'nî feyz alır / Mehbit-ı ilhamdır Gâlib meğer dîvânımız* (Leskofçalı Gâlib). *Leşker-i mağlûb dil-hun cünd-i gâlib bî-huzûr* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜND (جند) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cünd (جند) kelimesi, Arapçada asker veya ordu anlamına gelir ve bazı bağlamlarda farklı anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Asker, Ordu: Askerler veya bir orduyu tanımlar. Örneğin, تحرك الجند ifadesi, ordunun harekete geçtiğini belirtir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Yardımcılar, Destekçiler (Ansar ve Ayanlar): Aynı zamanda yardımcılar veya destekçiler anlamında da kullanılır. Bu bağlamda, genellikle bir liderin veya yönetici kişinin yanında savaşan veya ona yardım eden kişilerden bahsedilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Topluluk ve çeşitli grup üyeleri: جند kelimesinin çoğuludur ve askerler, savaşçılar, yardımcılar gibi anlamlarda kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جند kelimesi asker, ordu veya yardımcılar anlamında yaygın şekilde kullanılır ve çoğul halleri أجناد ve جُنُود şeklinde ifade edilir.” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır çağdaş Arapçasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Modern Arapçada ve özellikle Mısır Arapçasında, bu kelime genellikle asker veya ordu anlamında kullanılır. Aynı zamanda, الجُنُود (askerler, ordular) ve أجناد (yardımcılar, destekçiler) gibi çoğul halleri de yaygın bir şekilde kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

“Mısır'da bu kelime, günlük dilde askeri bağlamlarda, topluluk ve savaşla ilgili konuşmalarda sıkça karşılaşılan bir terimdir. Ancak, جند kelimesi bazen daha geniş

anlamalarda da örneğin yardımcılar veya destekçiler olarak mecaz anlamda kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.164).

Sonuç: Cünd (جُند) kelimesi, Arapça kökenli olup ordu, askerî birlik anlamına gelir. Kelime, klasik Arapça'da da aynı anlama gelir ve coğrafi bölgeler için askerî-idarî birimler anlamında da kullanılmıştır. Günümüz Türkçesinde bu kelime kullanılmamakta, yerini doğrudan ordu ya da asker gibi sözcüklere bırakmıştır. Bu durum, kelimenin kullanım dışı kalmasıyla anlam daralmasına ve kapsam kaybına işaret eder. Kelime sadece tarihî ya da akademik metinlerde varlığını sürdürmektedir.

CÜNDÎ (جُنْدِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNDÎ (جُنْدِي) i. (Ar. *cund* ‘asker’ ve nispet eki *-î* ile *cundî*) 1. Asker sınıfına mensup kimse, asker. 2. Süvârî askeri: *Gelen Ahmed Paşam kendidir kendi / Altmış bin dalkılıç kûsûru cündî* (Karacaoğlan). 3. Mâhir binici, usta süvârî: *Cinci Meydanı, eskiden daha geniş bir alan kaplamakla ve İstanbul'daki ulûf eli sipâhîler tarafından binicilik idmanları yapılan, cirit oynanan bir yer olması dolayısıyla buraya Cündî Meydanı denilmekle idi. Zamanla adı halk arasında bugünkü şeklini almıştır* (Türk Ansk.).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNDÎ (جُنْدِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cündî (جُنْدِي) kelimesi, جُند (ordu, asker) kelimesinin türevlerinden biridir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجُنْدِي: جُند kelimesinin tekil hâlidir ve orduya mensup kişi, asker anlamında kullanılır. Yani, جُنْدِي bir asker ya da ordu mensubunu tanımlar.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجُنْدِي terimi, çoğu zaman bir kişinin askerlik yaparken görevli olduğu anlamda, orduya ait bir bireyi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “جُنُود ve أَجْنَاد ise جُنْدِي kelimesinin çoğul halleri olup, askerler veya ordu mensuplarını ifade eder. Mısır çağdaş Arapçasında da bu terimler yaygın bir şekilde askerî bağlamlarda kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.169).

Sonuç: Kelimede anlam daralması meydana gelmiştir. Arapçada جُنْدِي daha genel anlamda orduya mensup kimse (askerî görevli) anlamında kullanılırken, Türkçede bu kelime özellikle sıradan asker ya da er anlamında daralmış ve rütbesiz askerle sınırlı bir anlam kazanmıştır. Bu daralma, askerî yapıdaki hiyerarşik farklılıkların dilde yansıması olarak değerlendirilir. Türkçedeki kullanımı daha teknik ve sınırlı bir bağlamda kalmıştır.

CÜNEYDÎ (جُنَيْدِي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNEYDÎ (جُنَيْدِي) i. (Ar. *Cüneydî*) Birbirinin üzerine gelerek bir kafes teşkil edecek şekilde düzenli katlarla aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya doğru sarılan bir sarık çeşidi [Kafesî destar da denir]: *Bu tâcın üzerine yeşil tülbentten cüneydî sank sarılırdı. Sol tarafına da yandan taylasan bırakılırdı* (Mehmet Z. Pakalın).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNEYDÎ (جُنَيْدِي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüneydî (جُنَيْدِي) kelimesi, جُنَيْد isminin türetilmiş hâlidir ve gönüllü asker veya bir askerlik görevine katılan kişi anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cüneydî (جُنَيْدِي): Bu kelime, جُنَيْد (Cüneyd) isminden türetilmiştir ve genellikle küçük bir askeri birliğin ya da gönüllü askerlerin üyesini ifade eder. جُنَيْد kelimesi de küçük asker veya gönüllü asker olarak anlaşılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bu terim, özellikle askeri veya dini bağlamlarda, bazı yerel kullanımlarda bazen bir tür gönüllü asker veya özverili savaşçı anlamında da mecaz olarak kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Kelimenin köküne baktığımızda, جُنَيْد kelimesinin Arapçadaki جُنْد (ordu) kelimesiyle bağlantılı olduğunu, fakat burada özel bir kişiyi ifade etmek için kullanıldığını söyleyebiliriz.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cündî (جُنْدِي) kelimesi, cünd (ordu, asker) kelimesinden türemiştir. Sonuna -î eki gelerek askere ait, askerî anlamını kazanmıştır. Bu değişim, kelimenin isimden sıfata dönüşmesiyle oluşur ve anlamda bir daralma değil, tür değişimi yaşanır. Böylece kelime, somut bir kavramdan nitelik belirten bir sıfata dönüşmüştür.

CÜNHA (جُنْه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNHA (جُنْه) i. (Ar. *cunāh* ‘günah’tan *cinḥa* > *cunḥa*) [Cunāh Farsça günāh’ın Arapçalaşmış şeklidir] **eski. Hukuk.** *Cezâyı gerektiren, kabahatten ağır, cinâyetten hafif suç: Derece-i cünhasına göre kâimen üçten yetmiş dokuz adede kadar hapishâne önünde değnek darbı ile icrâ-yı te'dib kılına* (Mec. Um. Bel.). *Zâhirî cünhanın affı kolay olur* (Ahmed Vefik Paşa). *Kendinin cünhası şu imiş ki...* (Ziyâ Paşa).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNHA (جنه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cünah (جُنَح) kelimesi, Cünha (جنه) kelimesinin çoğuludur.” (El-Meâni, 2025).
2. “Suçlar, küçük suçlar: جُنَح genellikle küçük suçlar veya yanlışlar anlamında kullanılır. Bu kelime, daha büyük suçlardan farklı olarak, daha az ciddi, küçük hatalar ya da suçlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
3. “Küçük Hatalar, Yanlışlar: جُنَح bazen, bir kişinin yaptığı küçük yanlışlar veya ihlaller için de kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).
4. “Bu terim, hukukî veya etik bağlamda, küçük ve genellikle cezası daha hafif olan suçları ifade etmek için yaygın bir şekilde kullanılır.” (El-Meâni, 2025).
5. “جُنَح (Cünah) kelimesi, Mısır çağdaş Arapçasında da kullanılmaktadır. Ancak, genellikle küçük suçlar veya yanlışlar anlamında daha resmi ya da hukuki bir bağlamda kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174). “Mısır'da, günlük dilde bu terim bazen küçük suçlar ya da küçük hatalar olarak duyulabilir, ancak daha yaygın olarak جُنَحَة (Cünhe) kelimesi kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174).
6. “جُنَح kelimesi, genellikle hukuk ve suç ile ilgili konuşmalarda ya da mahkeme bağlamlarında karşımıza çıkar. Mısır'da günlük dilde ise daha çok جُنَحَة tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174).

Sonuç: Cünha (جنه) kelimesi, Arapçada küçük suç ya da hafif kabahat anlamına gelir. Asıl kök جنح olup, burada kelime küçültme ve hafifletme anlamı kazanmıştır. Bu kullanımda anlamda bir daralma (küçültme) söz konusudur; suçun veya hatanın daha az ve önemsiz olduğunu ifade eder. Böylece, genel suç kavramından daha spesifik ve hafif bir anlam ortaya çıkar.

CÜNÜD (جنود) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNÜD (جنود) i. (Ar. *cund*'un çoğul şekli *cünûd*) Askerler, ordular: *Hicret-i Habîb-i Hudâ'nın 160 senesinde Mervan İbnü'l-Hakem, yüz elli bin cünûd-ı müselman ile ve bin pâre merâkible İstanbul'u muhâsara edip...* (Evliyâ Çelebi). *Gayret-i dîn ile İslâm eyleyip bezl-i vücûd / Üstüne salıp yanar âteş gibi cümle cünûd* (Enderunlu Vâsıf). *İraniyâna karşı gönderilen cünûd-ı gâlibenin serdâr-ı besâlet-şiârı olan...* (Muallim Nâci).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNÜD (جنود) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُنُود kelimesi hem جُنْد (ordu) hem de جُنْدِي (asker) kelimelerinin çoğul hali olarak kullanılır ve askerler veya ordular anlamında yaygın bir şekilde kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cünud (جنود) kelimesi, Arapçada askerler veya ordu birlikleri anlamına gelir. Tekil hali cünd (جند) olup, topluluk ya da kuvvet anlamındadır. Cünud çoğul formudur ve genellikle savaş ya da savunma amaçlı organize olmuş askerleri ifade eder. Anlam olarak daralma yoktur; kelime çoğul ve kapsam olarak geniş bir asker topluluğunu belirtir.

CÜNUN (جنون) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNUN (جنون) i. (Ar. *cunūn*) 1. Cinnet, delilik, delirme, çıldırma: ‘Cünûn-ı şebab: Erken bunama.’ Cünun iklimini seyr eyleyenler râhatın söyler (Koca Râgıb Paşa' dan). Yüksel ki cihan sefil ü dundur / Rağbet ona âdetâ cünundur (Nâmık Kemal' den). 2. İnsanın dış âlemle ilgisini kesecek şekilde aşk ve cezbeyle kapılması hâli: Öyle uryan gerek âvâre-i sahrâ-yı cünun / Ki taalluk dikenî tutmaya kat'â eteğin (Fuzûlî). Beni bana komaz aşk-ı cünûnum / Serimi sevdâya saldım ağlarım (Âşık Ömer). Olalı şevk-ı cünun mâye-i idrâk bana / Verdi mâhiyyet-i sevdâ nazar-ı pâk bana (Leskofçalı Gâlib).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNUN (جنون) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cünun (جنون) kelimesi, جَنَّ (çılgın olmak, delirmek) fiilinden türetilmiştir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Zihinsel Bozukluk: الجنون genellikle akıl sağlığının bozulması, delilik ya da akıl kaybı anlamında kullanılır. Bir kişinin mantıklı düşünme yetisini kaybetmesi veya zihinsel bir bozulma yaşaması olarak tanımlanabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “جنون: Çeşitli duygusal ve psikolojik durumlar. Bu, başkalarına karşı gerekçesiz bir güven eksikliği, paranoya anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 4. “جنون الصِّبَا: Gençliğin çılgınlıkları veya gençlik yıllarının hevesi, bazen de sorumsuzluk anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “جنون مُطَبَّق: Tam delilik, akıl kaybı anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 6. “جنون العَظْمَة: Bir kişinin kendisini aşırı derecede güçlü ve önemli hissetmesi durumu, genellikle bir tür zihinsel hastalık olarak kabul edilir.” (El-Meâni, 2025). 7. “سرعة جنونِيَّة: Çılgınca durumlar ve hızlar. Aşırı hız, mantıklı bir şekilde algılanamayacak kadar hızlı bir şeyin gerçekleşmesi.” (El-Meâni, 2025). 8. “عَمَلٌ جنونِي: Akıl dışı bir eylem,

normalin dışında, çılgınca yapılan bir şey.” (El-Meâni, 2025). 9. “جنون البقر (sığıır deliğı) hastalığı, sığırların beyinde oluşan ve ölümcül olan bir hastalıktır.” (El-Meâni, 2025). 10. “الجنون فنون (Çılgınlık sanatların çeşitlemesidir): Bu deyim, birbirine hiçbir bağlantısı olmayan şeylerin karıştırılması durumunda kullanılır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “جنون kelimesi, çılgınlık, akıl kaybı, hastalık ve psikolojik bozukluk anlamlarında kullanılır ve çok çeşitli mecaz anlamlar taşır.” (El-Meâni, 2025). Terim, zihinsel dengeyi yitirme hali için kullanılır ve özellikle psikolojik rahatsızlıkları ifade eder. Anlam olarak oldukça spesifik ve dar bir kavramdır; günlük dilde ise bazen aşırı tutku veya tutkulu delilik anlamında da mecazlaşması görölmüşür.

CÜNÜP-CÜNÜB (جنب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜNÜP-CÜNÜB (جنب) sıf ve i. (Ar. *cunub*) 1. Gerektiğı halde gusül abdesti almadığı için dince temiz sayılmayan (kimse), cenâbet. 2. i. İslâm dînine gusül abdesti almaya mecbur olduğı halde yıkanmamış, gusletmemiş olma: ‘Cünüp gezme.’” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜNÜP-CÜNÜB (جنب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cünüb (جنب) kelimesi, biriyle ilgisi olmayan, uzak olan (بعيد): الجُنُب kelimesi, uzak veya bir şeyden uzak anlamında kullanılır. Bu bağlamda, genellikle bir kişinin fiziksel veya mecaz anlamda uzak olduğı, ilişkisi bulunmayan bir durumu ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “من أصابته جنابة (Cünüp): Cünüplük durumu anlamına gelir. من أصابته جنابة ifadesi, cünüp olmuş kişiyi tanımlar. Cünüplük, İslami hukukta, belli bir temizlik durumu gerektiren bir hâl olarak bilinir.” (El-Meâni, 2025). 3. “الجُنُب terimi, tekil hâlinde cünüp olmayı veya uzak olmayı tanımlarken, çoğul hâli أجناب olarak kullanılır. Bu çoğul form, genellikle birden fazla kişiyi ifade eder veya farklı bir cünüplük durumunu anlatmak için kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: “Bu kelime hem fiziksel uzaklık hem de dini veya etik bağlamda kullanılarak farklı anlamlar taşıyabilir.” (El-Meâni, 2025). Bu, kişinin cinsel ilişki sonrası veya belirli durumlar sonucu vücudunda büyük bir necaset (ritüel kirlilik) olması durumudur. Cünüb kelimesinin temel anlamı ve dini bağlamdaki kullanımı tam ve net biçimde korunmuş durumdadır.

CÜR'A-CUR'A (جرعه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜR'A- CUR'A (جرعه) i. (Ar. *cur'a*) 1. Yudum, bir yudum: *İçe bir cür'a ger râhib bu meyden / Koyup küfrü diye îmana geldim* (Sünbülî). *Dursun bu süyûl-i bâ-tenâhî / Bir cür'aya kailim ilâhî* (Abdülhak Hâmit). *Ey sofı bizim sohbetimiz câna safâdır / Bir cür'amızı nûş edegör derde devâdır* (...). 2. içki kabının dibinde kalan son yudum.” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜR'A-CUR'A (جرعه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cür'a (جُرْعَة) kelimesi, bir yudum su veya ağız dolusu içilen miktar. Genellikle bir seferde içilen küçük bir sıvı miktarını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “ما من جُرْعَةٍ: أعظم أجراً عند الله من جُرْعَةٍ غيظ تكظمها Allah katında en büyük sevap, insanın öfkesini yutmasıdır. Bu deyim, öfkeye sabretmenin önemini vurgular.” (El-Meâni, 2025). 3. “جُرْعَة دواء: Bir ilacın belirli bir dozajı, genellikle kaşık dolusu olarak ölçülen miktar. Tıbbi bağlamda, doktorlar tarafından reçete edilen ilaç miktarını ifade etmek için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 4. “جُرْعَات: Kelimesinin çoğul hali olup, birden fazla yudum veya doz anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “جُرْع: Daha eski veya edebi bir çoğul formudur.” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır'da جُرْعَة kelimesi yaygın bir şekilde kullanılmaktadır, özellikle جُرْعَة دواء (ilaç dozu) tıbbi ve günlük konuşmalarda sıkça geçer. Su veya içecekler için de kullanılabilir, ancak günlük konuşmada bunun yerine رَشْفَة (yudum) veya شَفَّة (hafif içiş) gibi kelimeler daha yaygın olabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.156).

Sonuç: Cur'a (جرعه) kelimesinde temel anlamı bir kerede içilen miktar olarak korunmuştur. Ancak kullanım alanı tıpta ve günlük hayatta sıvı ölçümüyle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, anlamda bir daralma değil, belirli bir bağlamda netleşme ve sabitlenme görülmüştür.

CÜRET-CÜR'ET (جرات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRET-CÜR'ET (جرات) i. (Ar. *cur'et*) 1. Çekinmeden ortaya atılma, cesâret, atılganlık: *İspirtonun verdiği bir cüretle yine kolunu uzattı* (Hüseyin R. Gürpınar). 2. Kendini bilmezlik, küstahlık: *Shakespeare 'i tercüme etme o zamânın münevverlerinin affetmeyecekleri bir cüretti* (Hâlîde E. Adıvar).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜRET-CÜR'ET (جرات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cür'et (جُرْأَة): Kelimesi, cesaret, yiğitlik ve atılganlık anlamlarına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “شجاعة وإقدام (Şecaat ve Cesaret): anlamları ifade eder. Örneğin, وَاجَهَ الْمَعْرَكَةَ بِجُرْأَةٍ نَادِرَةٍ: Savaşı olağanüstü bir cesaretle karşıladı. Burada جُرْأَة, kişinin korkusuzca bir duruma veya tehlikeye atılması anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Özgüven ve girişkenlik anlamları ifade eder. Örnekler: a. تَكَلَّمَ بِجُرْأَةٍ (Cesaretle konuştu). b. جُرْأَةُ الرَّأْيِ (Fikirde cesaret). Cesurca görüş belirtme.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında جُرْأَة kelimesi oldukça yaygındır ve hem klasik hem de günlük konuşmada kullanılır. Özellikle الشجاعة ile eş anlamlı olarak cesareti ifade etmek için kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.152). 5. “عنده جرأة يتكلم في أي موضوع (Her konuda konuşacak cesareti var).” (Badawi & Hinds, 1986, s.152). 6. “بجرأة غير عادية واجه الموقف (Olağanüstü bir cesaretle durumu göğüsledi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.152).

Sonuç: “Bu kelime hem olumlu (cesaret, özgüven) hem de bazen olumsuz (saygısızlık, pervasızlık) anlamda kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.152). Ancak kullanımda bazen olumsuz anlamlar da kazanarak pervasızlık ya da saygısızlık manalarına çekilmiştir. Burada anlamın farklı bağlamlarda çeşitlenmesi ve bazen olumsuz çağrışımlara açılması görülür. Yani kelimenin temel anlamı sabit kalırken, genişleyen bir anlam yelpazesi ortaya çıkmıştır.

CÜRĤ (جرح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRĤ (جرح) i. (Ar. *curḥ*) Yara.” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜRĤ (جرح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cürh (جُرْح) kelimesi, yaralanma, kesik veya fiziksel/duygusal zarar anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “إصابة جسدية (Fiziksel Yaralanma): Anlamına gelir. Örnekler: a. الْجُرْحُ الشَّقُّ فِي الْبَدَنِ (Yara bedendeki kesik veya hasar). b. أُصِيبَ بِجُرْحٍ فِي يَدِهِ (Elinden yaralandı). c. تَضَمِيدُ الْجُرُوحِ (Yaraları sarmak/bandajlamak).” (El-Meâni, 2025). 3. “إيذاء نفسي (Duygusal yaralanma).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُرْحُ الْقَلْبِ (Kalp yarası): Mecazi anlamda, duygusal acı.” (El-Meâni, 2025). 5. “كَلَامُهُ جَرَحَنِي (Sözleri beni yaraladı).” (El-Meâni, 2025). 6. “جُرْحٌ غَائِرٌ فِي نَفْسِهِ (Ruhunda derin bir yara).” (El-Meâni, 2025). 7. “Mecazi Kullanım. Örnekler: a. جُرْحُ الْكَرَامَةِ (Onur yarası): Onurun kırılması. b. فَتْحُ الْجُرُوحِ (Eski yaraları açmak): Geçmişteki acıları tekrar gündeme getirmek.” (El-Meâni,

2025). 8. “جُرُوح: Daha genel, her türlü yara için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 9. “جَرَّاح: Daha edebi ve klasik bir kullanımdır.” (El-Meâni, 2025). 10. “Günlük konuşmalarda şu şekilde duyulabilir: a. عندي جُرْح في ايدي (Elimde bir yara var). b. كلامه جرحني أوي (Sözleri beni çok yaraladı).” (Badawi & Hinds, 1986, s.153). 11. “مش عايز أفتح الجروح القديمة.” (Eski yaraları açmak istemiyorum).” (Badawi & Hinds, 1986, s.153).

Sonuç: “Tıbbi veya duygusal bağlamda, جُرْح kelimesi Mısır'da da sıkça kullanılır ve anlaşılır bir terimdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.153). Kelimenin hem somut (fiziksel) hem de soyut (mecazi) kullanımlarda çeşitlenmektedir.

CÜRHA (جرحه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRHA (جرحه) i. (Ar. *curh* ‘yara’dan *curha*) Yara, cürh, cerîha: *Vicdanlan hurâfattan hurâfâta, ebâtıldan ebâtıla çarparak birer cürha-i gaflet hâlini aldı* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 204).

CÜRHA (جرحه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُرْحُهُ kelimesi, جُرْح (yara) kelimesine zamir eklenerek oluşturulmuş bir kelimedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cürha (جرحه) onun yarası (dişil) anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında bu kelime aynı şekilde kullanılır, ancak günlük konuşmada bazen zamirler farklı telaffuz edilebilir. Örnekler: a. جرحه بيوجهه قوي (Yarası çok acıyor). b. الجرح بتاعه لسه مفتوح (Onun yarası hâlâ açık).” (Badawi & Hinds, 1986, s. 153).

Sonuç: Anlam olarak genişlemeden çok, cinsiyet ve kullanım açısından belirginleşme vardır; cürh genel yaralanmayı ifade ederken, cürha özellikle yaralanmış kadın ya da dişil varlık anlamına yönelmiştir. Böylece kelime hem kök anlamını korumuş hem de dilbilgisel cinsiyet farklılığı kazanmıştır.

CÜRM-CÜRÜM-CÜRMÜMEŞHUT Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRM Bk. CÜRÜM.” (Ayverdi, 2010, s. 204).

“CÜRMÜMEŞHUT (جرم شهود) i. (Ar. *curm* ‘suç’ ve *meşhūd* ‘görülen’ ile *curm-i meşhūd*) **hukuk.** İşlenirken başkaları tarafından görülen suç, şahit olunan cürüm, suç üstü: *Cürmümeşhut suçlularına bile hâkim mahkemede, 'Bu cürmü sen yaptın diyorlar,*

bu kadar da şahit var, ne dersin?’ diye bir defa sararmış (Fahri Celâl).’ (Ayverdi, 2010, s. 204).

“•Cürm-i meşhud Bk. CÜRMÜMEŞHUT.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜRM-CÜRÜM-CÜRMÜMEŞHUT Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “الْجُرْمُ الْمَشْهُودُ” kelimesi Suçüstü veya suçun işlenirken yakalanması anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “تم القبض عليه بالجُرْمِ الْمَشْهُودِ (Suçüstü yakalandı).” (El-Meâni, 2025). 2. “إذا كان الجُرْمُ مَشْهُودًا، فإن العقوبة تكون مشددة.” (Eğer suç açıkça işlenmişse, ceza ağır olur).” (El-Meâni, 2025). 3. “أدانت المحكمةُ الْمُتَّهَمَ بناءً على الجُرْمِ الْمَشْهُودِ (Mahkeme, sanığı suçüstü delillerine dayanarak mahkûm etti).” (El-Meâni, 2025). 4. “Türk Ceza Hukuku’nda suçüstü hali terimi kullanılır. Suçun işlenirken görülmesi veya failin suç mahallinde yakalanması durumunda, olayın delillendirilmesi daha kolay olur ve soruşturma süreci hızlanır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır Arapçasında الْجُرْمُ الْمَشْهُودُ ifadesi resmî ve hukukî bir terim olarak kullanılmaktadır ancak günlük konuşmada yaygın değildir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.157). 6. “Hukukî metinlerde الْجُرْمُ الْمَشْهُودُ ifadesi yer alsa da, halk arasında daha çok şu ifadeler kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174). Örnekler: “a. اتمسك متلبس (Suçüstü yakalandı). b. مسكوه وهو يعمل الجريمة (Onu suçu işlerken yakaladılar). c. شافوه بعنيهم وهو بيسرق (Onu gözleriyle hırsızlık yaparken gördüler): Yani, günlük Mısır Arapçasında متلبس kelimesi daha çok kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174). “Resmî veya hukuki belgelerde ise الْجُرْمُ الْمَشْهُودُ hâlâ geçerlidir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.174).

Sonuç: Kelimeler anlamda daralma ya da genişleme göstermemiştir; daha çok telaffuz ve birleşik yapıda kullanım farklılıkları söz konusudur. Cürümemeşhut ise tamlama yapısıyla anlamı daha spesifik hale getirir.

CÜRSÜME (جرثومه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRSÜME (جرثومه) i. (Ar. *curşūme*) Kök, asıl: *Buna karşı yeni tarzda Avrupâî bir sanâyiin cürsümesi bile vücûda gelemeydi* (Ziyâ Gökalp).” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜRSÜME (جرثومه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “جُرْثُومَةٌ kelimesi Arapçada farklı anlamlara sahip çok yönlü bir kelimedir.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجُرْثُومَةُ هي كائن دقيق يُسبب الأمراض (Mikrop, hastalıklara neden olan mikroskopik bir organizmadır).” (El-Meâni, 2025). 3. “الجُرْثُومَات يجب غسل اليدين لتجنب” (Mikroplardan kaçınmak için ellerinizi yıkamalısınız).” (El-Meâni, 2025). 4. “الجُرْثُومَةُ” العلم هو جُرْثُومَةُ “ (Cürsûme, bir şeyin köküdür/kaynağıdır).” (El-Meâni, 2025). 5. “الحضارة (Bitim, medeniyetin kaynağıdır).” (El-Meâni, 2025). 6. “Bitki kökü çevresindeki toprak (التراب المتجمع حول أصول الشجر).” (El-Meâni, 2025). 7. “الجُرْثُومَةُ تتجمع في جذور الأشجار” (Bitki kökleri etrafında toprak birikir).” (El-Meâni, 2025). 8. “يعيش النمل في الجُرْثُومَةِ” (Karıncalar yuvalarında yaşar).” (El-Meâni, 2025). 9. “مِصْرٌ'da جُرْثُومَةُ kelimesi en yaygın olarak mikrop anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.153). 10. “Diğer anlamları, özellikle kaynak veya kök anlamları, daha edebi veya klasik Arapça metinlerde bulunur ama günlük konuşmada çok yaygın değildir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.153).

Sonuç: Cürsûme kelimesi anlam daralmasına uğramıştır. Arapçada daha genel anlamlar taşıyan bu kelime, Türkçede yalnızca mikroskopik hastalık etkeni (mikrop) anlamında kullanılmaktadır. Bu kullanım daha teknik ve sınırlıdır.

CÜRUF-CURUF (جُرُوف) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRUF-CURUF (جُرُوف) i. (Ar. curūf) Eriyen bir mâdenin posası.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜRUF-CURUF (جُرُوف) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “CÜRUF (جُرُوف) kelimesi, Arapça kökenli bir terimdir ve farklı anlamlara gelebilir.” (El-Meâni, 2025). 2. “مَادَّةٌ تَبْقَى بعد انصهار المعادن (Eriyen bir madenin posası): Bu anlamda جُرُوف özellikle metalurji veya madencilik alanında kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “التراب أو الحجارة المتراكمة في حافة النهر أو البحر” (Toprak veya taş parçalarının deniz ya da nehir kenarlarında birikmesi): Bu anlamda جُرُوف deniz ya da nehir kenarlarında meydana gelen toprak veya taş birikintilerini ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “جُرُوف” kelimesi, maden veya endüstriyel süreçlerle ilgili terimler arasında yer alabilir, ancak Mısır'da günlük dilde çok yaygın olmayan bir terimdir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.156). “Ancak benzer anlamdaki kelimeler bazen kullanılır. Eğer جُرُوف bir madencilik terimi

olarak kullanılacaksa, مَخْلُوط (karışım) veya رَسَابَات gibi alternatifler de olabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.156).

Sonuç: Kelime, Türkçeye geçerken anlam daralmasına uğramıştır. Arapçada daha genel bir kenar, yamaç veya çöküntü gibi anlamları da varken, Türkçede daha çok endüstriyel bir terim hâline gelerek sadece atık malzeme ya da maden artığı anlamında kullanılmaktadır.

CÜRUH (جروح) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRUH (جروح) i. (Ar. *curh*'un çoğul şekli *curūh*) Cerîhalar, yaralar: *Ayaklarında cürûh-i pür-iltihâb-ı türâb* (Cenap Şahâbeddin).” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜRUH (جروح) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cürûh (جُروح), جرح kelimesinin çoğuludur ve aşağıdaki anlamlara gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جرح (Yaralar): جُروح kelimesi, bir kişinin bedensel veya psikolojik olarak aldığı yaralar veya hasarlar anlamında kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “لديه جُروح” (Onun kalbinde derin yaralar var).” (El-Meâni, 2025). 4. “جرح في الجسد” (Bedensel Yara): Fiziksel yaralar veya kesikler anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “أصيب في جُروحه أثناء المعركة” (Savaşta yaralandı).” (El-Meâni, 2025). 6. “Mısır Arapçasında جُروح kelimesi, bedensel yaralar ve psikolojik travmalar anlamında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle duygusal anlamda جُروح kelimesi sıkça kullanılır ve bir kişinin psikolojik acısını veya travmasını ifade etmek için de tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.153).

Sonuç: Kelime, Türkçeye geçerken kullanım alanı sınırlanmış ve anlam daralması yaşamıştır. Arapçada hem fiziksel yaralar hem de mecazî anlamda ruhsal ya da toplumsal yaralar için kullanılabilirken, Türkçede neredeyse sadece bedensel yara anlamında sınırlı kalmıştır. Ayrıca Osmanlı Türkçesi'nde kullanılmışsa da günümüz Türkçesinde kullanım dışı kalmış, yerini yara kelimesi almıştır. Bu da dilde yerini başka bir kelimeye bırakma şeklinde bir değişimdir.

CÜRÜM-CÜRM (جُرم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜRÜM-CÜRM (جُرْم) i. (Ar. curm) 1. Suç, kabahat: *Allah aşkına beş dakîka beni dinle de cürmüm var ise öldür* (Nâmık Kemal). Seni sevmek cürm ise sevmemek bir cinâyet (Fâruk N. Çamlıbel). 2. **hukuk**. Cezâ kânûnunca yasaklanan şeyi yapmak veya yapılması emredilen şeyi yapmamak sûretiyle işlenen ve cezâyı gerektiren suç: ‘*Bu cürmün karşılığı iki sene haptir.*’” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜRÜM-CÜRM (جُرْم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cürüm (جُرْم) kelimesi, genellikle yasalar veya ahlaki kurallar tarafından yasaklanan bir eylemi ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 2. “الإثم أو الذنب (Suç, Kabahat). Örneğin: لَهُ عِقَابُهُ كُلُّ جُرْمٍ: Her suçun bir cezası vardır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جريمة قانونية” (Hukuki Suç). Örneğin: هَذَا جُرْمٌ يُعَاقَبُ عَلَيْهِ الْقَانُونُ: Bu, kanunen cezalandırılan bir suçtur.” (El-Meâni, 2025). 4. “Hukuki bağlamda, bir kişinin ceza kanununa göre işlediği suçlar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır Arapçasında جُرْم kelimesi resmi ve edebi kullanımlarda yer alsa da, günlük konuşmada جريمة kelimesi daha yaygındır. Hukuki bağlamda ise جُرْم kelimesi bazı yasal metinlerde geçebilir, ancak halk arasında ذنب veya غلط gibi kelimeler daha sık kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.156).

Sonuç: Kelime anlamını büyük ölçüde korumakla birlikte, kullanım alanında daralma olmuştur. Arapçada hem fiziksel ağırlık/anlam hem de mecazî olarak suç ve günah için kullanılırken, Türkçede özellikle ceza hukuku terimi olarak suç anlamında kullanılmakta ve mecazî anlamları yaygın değildir. Ayrıca kelimenin halk arasında kullanımı azalmış, daha çok yazılı ve resmî dilde kalmıştır. Bu da fonksiyonel daralma olarak değerlendirilmektedir.

CÜSEYM (جسيم) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜSEYM (جسيم) i. (Ar. cism'den cuseym) Cisimcik.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜSEYM (جسيم) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüseym (جسيم) kelimesi, جِسْم (cisim, madde) kelimesinin küçültülmüş halidir ve küçük parçacık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “جُزْءٌ صَغِيرٌ جِدًّا مِنَ الْمَادَّةِ” (Bilimsel Anlamda Parçacık): Fizikte atom altı parçacıklar veya mikroskobik maddeler için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında جُسَيْم kelimesi bilimsel ve akademik

bağlamlarda kullanılır. Günlük dilde sık rastlanmaz, ancak eğitimli kişiler veya bilimle ilgilenenler tarafından anlaşılabilir. Bunun yerine, halk arasında *حاجة صغيرة* (Küçük şey) gibi ifadeler tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161).

Sonuç: Türkçeye doğrudan yerleşmiş bir kullanım bulunmamakla birlikte, yapısal ve anlamsal daralma mevcuttur. Arapçadaki küçültme işlevi Türkçede çoğunlukla karşılık bulmamış, kelime ya hiç kullanılmamış ya da cesim formuyla ve doğrudan iri anlamında yer almıştır. Dolayısıyla cüseym kelimesi Türkçede işlev kaybına uğramış ve sınırlı çevreler dışında kullanılmaz hâle gelmiştir. Bu, kapsam ve işlev bakımından daralma örneğidir.

CÜSSE (جثه) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜSSE (جثه) i. (Ar. *cusse*) (Canlılarda) Gövde, vücut, beden, kalıp: *Bu iri cüssenin içinde bir çocuk rûhu saklanmıştı* (Hâlit Z. Uşaklıgil). [Teşmil yoluyla eşyâ ve bilhassa binâlar için de kullanılır]: *Türk 'ü, Ciğerdelen'den Tuna'nın karşı yakasına sürüp Beç'e doğru bir atlama taşı işini gören bu cüssesi küçük, mânâsı büyük palankayı ortadan kaldırmak istemişti* (Safiye Erol).” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜSSE (جثه) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüsse (جثه) kelimesi: Ceset, Ölü Beden (الجَسَدُ الْمَيِّتُ) anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “وَجَدَتِ الْجُثَّةُ فِي الْغَابَةِ” (Ceset ormanda bulundu).” 3. “شَخْصُ الْإِنْسَانِ (İnsan Bedeni, Kişi)” (El-Meâni, 2025). 4. “كَانَ ذَا جُثَّةٍ ضَخْمَةٍ” (Büyük bir bedene sahipti).” (El-Meâni, 2025). 5. “بَلَا حَرَكَ/جُثَّةٌ هَامِدَةٌ” (Hareketsiz Beden)” (El-Meâni, 2025). 6. “سَقَطَ عَلَى الْأَرْضِ جُثَّةٌ” (Hareketsiz bir beden olarak yere düştü).” (El-Meâni, 2025). 7. “ذُو جُثَّةٍ - بَدِينٌ جَسِيمٌ” (Güreşçiler iri bedenlere sahiptir).” (El-Meâni, 2025). 8. “الْمَصَارِعُونَ ذَوُو جُثَّتٍ ضَخْمَةٍ” (Şişman, İri Yapılı Kişi).” (El-Meâni, 2025). 9. “Mısır Arapçasında جُثَّة kelimesi, özellikle ceset anlamında yaygın olarak kullanılır. Günlük dilde de ‘ölü beden’ anlamında anlaşılır. Halk arasında جُثَّة هَامِدَة ifadesi ‘hareketsiz beden’ anlamında sıkça kullanılır. Bunun dışında şişman biri için daha çok تُخْنِ (şişman) veya ضَخْم (iri) gibi kelimeler tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.148).

Sonuç: Cüsse kelimesi Türkçeye geçerken herhangi bir anlam daralması ya da şekilsel değişim geçirmemiştir. Arapçadaki anlamıyla birebir örtüşen biçimde kullanılmaktadır. Bu nedenle, bu kelimede anlam ya da yapı bakımından belirgin bir değişim söz konusu değildir.

CÜSUR (جسور) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜSUR (جسور) i. (Ar. *cisr* ‘köprü’nün çoğul şekli *cusūr*) Köprüler.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜSUR (جسور) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüsur (جسور) kelimesi klasik Arapçada olduğu gibi köprüler anlamında kullanılır.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). 2. “تربط الجسور بين ضفتي النهر (Köprüler, nehrin iki yakasını birbirine bağlar).” (El-Meâni, 2025). 3. “يجب أن نبني جسورًا من الثقة بين الشعوب (Halklar arasında güven köprüleri inşa etmeliyiz). Ancak günlük dilde halk daha çok الكُوْبُرِي دا زحمة قوي” (Badawi & Hinds, 1986, s.161). Örneğin: “الكُوْبُرِي دا زحمة قوي” (Bu köprü çok kalabalık): Yani, جُسُور resmi veya edebi metinlerde daha çok görülürken, Mısırlılar günlük hayatta كوبري terimini tercih eder.” (Badawi & Hinds, 1986, s.161).

Sonuç: Cüsur kelimesi Türkçeye geçerken anlamını büyük ölçüde korumuş, sadece fonetik olarak ce sesi cü olarak telaffuz edilmiştir. Bu durum, Türkçede Arapçadaki ج harfinin ce/cü arasında farklı telaffuzlara bürünmesine bağlı doğal bir uyumdur. Anlam daralması ya da genişlemesi olmamıştır; dolayısıyla biçimsel uyum dışında önemli bir değişim söz konusu değildir.

CÜYUB (جيوب) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜYUB (جيوب) i. (Ar. *ceyb*’in çoğul şekli *cuyūb*) Yakalar, cepler.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜYUB (جيوب) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüyub (جيوب): Cep, giysi cebi anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “وَضَعَ جُيُوبُ النَّاسِ - الْأَمْوَالُ وَالتَّرْوَةُ” (El-Meâni, 2025). 3. “جُيُوبُ النَّاسِ - الْأَمْوَالُ وَالتَّرْوَةُ” (Anahtarı cebine koydu).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُيُوبُ النَّاسِ - الْأَمْوَالُ وَالتَّرْوَةُ” (Yüksek fiyatlar fakirlerin ceplerini etkiliyor).” (El-Meâni, 2025). 5. “جُيُوبُ النَّاسِ - الْأَمْوَالُ وَالتَّرْوَةُ” (Sinüzitten muzdarip).” (El-Meâni, 2025). 6. “تَكَوَّنَتِ الْجُيُوبُ الْمَائِيَّةُ بَعْدَ الْمَطَرِ” (Yağmurdan sonra su birikintileri oluştu).” (El-Meâni, 2025). 7. “Mısır Arapçasında جُيُوب kelimesi klasik Arapçaya benzer şekilde kullanılır, ancak günlük konuşmada جيب kelimesi daha yaygındır.” (Badawi & Hinds,

1986, s.185). 8. “Sinüzit anlamında da التَّهَابُ الْجُيُوبِ الْأَنْفِيَّةِ ifadesi tıbbi terminolojide kullanılır, ancak halk arasında جُيُوب tek başına bu anlama gelmez.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185).

Sonuç: Kelimenin anlamında daralma veya genişleme yoktur; anlamı sadedir ve değişmeden devam etmiştir. Ancak kelimenin yapısal olarak tekil formdan (cüb) çoğul formuna (cüyub) geçişi çoğullaştırma ekinin kullanılmasıyla gerçekleşmiştir.

CÜYUŞ (جيوش) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜYUŞ (جيوش) i. (Ar. ceyş'in çoğul şekli *cuyûş*) Askerler, ordular: *Kaç fâtih-i zaman gören İran-zemin bugün / Görsün kiminle hangi cüyûş-ı zafer gelir* (Yahyâ Kemal).” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜYUŞ (جيوش) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüyuş (جيوش): Ordular, Askeri Kuvvetler anlamına gelir. Örneğin: تَحَرَّكَتِ حَشْدٌ كَبِيرٌ مِنْ الْجِيُوشِ نَحْوَ الْحُدُودِ (Ordular sınırlara doğru hareket etti).” (El-Meâni, 2025). 2. “حَشْدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْجِيُوشِ الْمُشَجَّعِينَ مَلَأَتِ الْمَلْعَبَ (Yoğunluk veya büyük gruplar). Örnek: جُيُوشُ الْمُشَجَّعِينَ مَلَأَتِ الْمَلْعَبَ (Taraftar orduları stadyumu doldurdu).” (El-Meâni, 2025). 3. “Mısır Arapçasında جُيُوش kelimesi klasik Arapçaya benzer şekilde resmi ve askeri bağlamlarda kullanılır. Ancak günlük konuşmada جيش kelimesi tekil olarak bile çoğul anlamında sıkça kullanılır. Örneğin: هُوَ فِي الْجَيْشِ دِلْوَقْتِي (O şu anda orduda ‘askerde’).” (Badawi & Hinds, 1986, s.185). 4. “Resmî ve edebi metinlerde جُيُوش kelimesi kullanılır, ancak günlük hayatta genellikle جيش kelimesi tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.185).

Sonuç: Anlam olarak daralma yaşanmamış, kelime anlamını koruyarak çoğul formuyla kullanılmıştır. Yapısal olarak ise tekil ceyş (جيش) kelimesinin çoğulu olarak türetilmiştir.

CÜZ (جزء) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZ (جزء) i. (Ar. *cuz*) 1. Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri, kısım, parça. Karşıtı: KÜL: *Bugünün mahallesini, artık eskiden olduğu gibi her uzvu birbirine bağlı yaşayan topluluk değildir, sâdece belediye teşkilâtının bir cüzü olarak mevcuttur* (Ahmet H. Tanpınar). 2. Kur'ânın bölündüğü otuz kısımdan her biri: ‘*Yâsin sûresi Kur’ân-ı Kerîm’in 22. cüzünün sonu ile 23. cüzünün başında yer alır.*’ 3. Eskiden mahalle mekteplerinde

ders kitabı olarak okunan, içinde elifbâ, elifbâyâ âit bilgiler, namaz duâları ve bâzı sûreler bulunan ufak kitapçık: 'Elif cüzü.' 'Amme cüzü.' 'Tebâreke cüzü.' İki üç çocuk ellerinde cüzler gelip rahleye sıratandılar (Ahmet Râsim). 4. Bir kitabın ayrı bir kapak içinde çıkarılan bir veya birkaç formalık bölümü, fasikül. 5. **edeb.** Aruzda, bir mısırâyı teşkil eden ve Arapça 'fal' (فعل) kökünden türetilmiş olan "mefâilün, fâilâtün, müstefîlün, mefûlû" gibi vezin parçalarından her biri, tef'ile." (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZ (جزء) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. "Cüz (جزء) kelimesi, bölüm, parça (الْقِطْعَةُ مِنَ الشَّيْءِ) anlamına gelir. Örnek: قَرَأْتُ (Kitabın ilk bölümünü okudum)." (El-Meâni, 2025). 2. "Pay, Hisse (النَّصِيبُ مِنَ الشَّيْءِ) anlamı ifade eder. Örnek: لَكَ جُزْءٌ مِنَ الْأَرْبَاحِ (Kârın bir kısmı senin)." (El-Meâni, 2025). 3. "Bölünemez Cisim: جَوْهَرٌ لَا يَنْجَزُّ" (Bölünemez temel yapı taşı anlamında kullanılır)." (El-Meâni, 2025). 4. "Mısır Arapçasında جُزْء kelimesi yaygın olarak kullanılır. Günlük hayatta ve akademik bağlamda aynı anlama sahiptir." (Badawi & Hinds, 1986, s.158). 5. "Resmî ve günlük konuşmada جُزْء kelimesi aynı şekilde kullanılır, ancak bazen جِئَة kelimesi daha yaygın olabilir, özellikle günlük konuşmada. Örneğin: اِئِنِّي جِئَةٌ مِنَ الشُّكُولَاتَةِ (Bana biraz çikolata ver)." (Badawi & Hinds, 1986, s.158).

Sonuç: Cüz (جزء) kelimesinin anlamında bir daralma ya da genişleme görülmemiş, temel anlamı olan parça ve bölüm anlamları korunmuştur. Yapısal olarak sade bir isimdir ve zaman içinde anlamını kaybetmeden devam etmiştir.

CÜZAM-CÜZZAM (جزام) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

"CÜZAM-CÜZZAM (جزام) i. (Ar. cuzām) İnsan vücûdunda yer yer lekeler veya çıbanlar ve yaralar şeklinde beliren, çok bulaşıcı, iyileşmesi güç bir deri hastalığı, miskin hastalığı, lepra: Cüzam, sârî olduğu için buna tutulanlar hükûmet tarafından Üsküdar'da Karacaahmet mezarlığında bulunan bir binâda muhâfaza altında bulundurulurlardı (Mehmet Z. Pakalın)." (Ayverdi, 2010, s. 205).

"CÜZZAM Bk. CÜZAM." (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZAM-CÜZZAM (جزام) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüzzam (جزام): Cildi ve periferik sinirleri etkileyen, bazen uzuvların kaybına neden olan bir hastalık.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cüzzam (جزام): Cüzzam (Lepra) hastalığına karşılık gelir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Cüzzam (جزام): Toplumdan dışlanmayı veya büyük bir felaketi anlatmak için mecazi olarak da kullanılabilir.” (El-Meâni, 2025). 4. “كَانَ الْجُذَامُ يُعْتَبَرُ لَعْنَةً فِي الْعُصُورِ الْقَدِيمَةِ” (Cüzzam, eski çağlarda bir lanet olarak kabul edilirdi).” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır Arapçasında جُذَام kelimesi tıbbi bağlamda kullanılır, ancak günlük hayatta çok yaygın değildir. Bunun yerine, البَرَص gibi terimler de kullanılabilir. Örneğin: الْمَرَضُ دَهَ زَيْ الْجُذَامِ، النَّاسُ كُلُّهُمْ يَتَّبِعُونَ عَنْ الْمَصَابِينِ (Bu hastalık cüzzam gibi, herkes hastalardan uzak duruyor).” (Badawi & Hinds, 1986, s.160).

Sonuç: Cüzzam (جزام) Kelimesinin anlamında daralma ya da genişleme olmamış; tıbbi bir terim olarak özgün anlamını korumuştur. Yapısal olarak da değişmeden kalmıştır.

CÜZDAN (جزدان) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZDAN (جزدان) i. (Ar. cuz' ‘parça’ ve Fars. -dân ekiyle cuz'-dân) 1. Üstte taşınması gereken para, kâğıt vb. şeyleri koymaya yarayan, cebe girecek büyüklükte çanta: ‘Cüzdanından bir ellilik çıkardı.’ 2. eski. Elde taşınan evrak çantası: *Şurada burada dağıttığı avuç dolusu altınların, cüzdan dolusu eshâmın hikâyesi günün birinde ya bir intihârın yâhut da ânî bir kazânın son vermesine kadar dillerde dolaşır* (Ahmet H. Tanpınar). 3. Bir kimseye kimliğini ispatlaması için resmî bir makamca verilen belge: ‘Nüfus cüzdanı.’ ‘Maaş cüzdanı.’ ‘Evlenme cüzdanı.’” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZDAN (جزدان) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüzdan (جزدان): Küçük çanta veya cüzdan.” (El-Meâni, 2025). 2. “Cüzdan (جزدان): Para, kimlik veya belgeleri saklamak için kullanılan küçük çanta. Özellikle deri veya kumaştan yapılmış olup fermuarlı veya kapaklı olabilir.” (El-Meâni, 2025). 3. “Türkçedeki cüzdan kelimesinin Arapça kökeni bu kelimedir.” (El-Meâni, 2025). 4. “Mısır Arapçasında جزدان kelimesi nadiren kullanılır ve محفظة kelimesi daha yaygındır.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüzdan (جزدان) kelimesinin anlamında herhangi bir daralma ya da genişleme olmamış, günlük hayatta da orijinal anlamına sadık kalınmıştır. Yapısal olarak değişmeden korunmuştur.

CÜZEYR (جذير) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZEYR (جذير) i. (Ar. *ceẓr*'den *cuzeyr*) **bota**. İnce kök.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZEYR (جذير) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüzeyr (جذير) kelimesi: Bitki ve hayvanlarda ince organik yapı anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Kıl benzeri ince bir yapı.” (El-Meâni, 2025). 3. “Genellikle kök veya hücre düzeyinde küçük uzantıları ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 4. “Biyolojide, bitkilerin emici tüyleri veya hayvanların sinir uçlarına benzeyen küçük yapılar için kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 5. Mısır Arapçasında جَذِير kelimesi yaygın değildir.

Sonuç: Cüzeyr (جذير) anlamında önemli bir daralma ya da genişleme yaşanmamış; kelime, coğrafi terim olarak özgün anlamını korumuştur. Kullanımı ve yapısı büyük ölçüde aynıdır.

CÜZEYRE (جزيره) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZEYRE (جزيره) i. (Ar. *ceẓire*'den *cuzeyre*) Küçük ada, adacık” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZEYRE (جزيره) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüzeyre (جَزِيرَة) kelimesi: Küçük ada, adacık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Adaların küçük bir versiyonu, çevresinde su bulunan kara parçası.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bir kıyıdan uzak, genellikle doğal yapısı bozulmamış küçük toprak parçası.” (El-Meâni, 2025). 4. “Türkçedeki adacık anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 5. “Mısır Arapçasında da جزيرة kelimesi yaygın olarak kullanılır, ancak جَزِيرَة kelimesi daha çok küçük ada anlamında kullanılır ve halk arasında bazen küçük ve sevimli ada veya adacıklar için mecaz anlamda da kullanılabilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). 6. “الْجَزِيرَة الَّتِي زُرْتُهَا كَانَتْ جَمِيلَةً جِدًّا” (Ziyaret ettiğim adacık çok güzeldi).” (Badawi & Hinds, 1986, s.158).

Sonuç: Cüzeyre, Arapçada küçük ada anlamına gelen bir isimdir. Genellikle coğrafi terim olarak kullanılır ve küçük ada ya da adacık anlamını taşır. Osmanlı Türkçesinde de benzer şekilde yer almıştır. Kelimenin anlamı özgün Arapça anlamından

farklılaşmamış, yani anlam daralması veya genişlemesi olmamıştır. Anlamı ve kullanımı coğrafi bağlamda sabit kalmıştır.

CÜZ'Î (جزئي) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZ'Î (جزئي) *sıf.* (Ar. *cuz'* ve nispet eki -î ile *cuz'î*) 1. Cüze âit, bir şeyin bütünüyle değil bir parçası ile ilgili. Karşıtı: *KÜLLÎ Cüz'î ve küllî felsefe nevileri hakkında kitapları olduğunu söylemişlerdir* (Kâtip Çelebi'den Seç.). 2. Pek az, az miktarda, az: ‘*Mahsûlün ancak cüz'î bir kısmı satılabildi.*’ 3. **mantık.** Tikel.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZ'Î (جزئي) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüz'î (جزئي) kelimesi: Bir parçaya veya kısmına ait olan anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025). 2. “Tamamlayıcı olmayan, sadece bir kısmı üzerinde yapılan analiz.” (El-Meâni, 2025). 3. “Bir sorunun veya olayın bir kısmı ile ilgili çözüm.” (El-Meâni, 2025). 4. “Genellikle bir bütünün parçalarını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 5. “تحليل جزئي: Kısmi analiz, sadece bazı öğelerin incelenmesi.” (El-Meâni, 2025). 6. “توصل الطرفان إلى تسوية جزئية: Taraflar, sorunun bir kısmı üzerine geçici bir çözüm buldu.” (El-Meâni, 2025). 7. “قضاء جزئي: Acil yargı kararı, önceden mahkeme yapılmadan verilen karar.” (El-Meâni, 2025). 8. “جزئياً: Kısmi olarak, bir şeyin sadece bir kısmını ifade eder.” (El-Meâni, 2025). 9. “Mısır Arapçasında جُزئي kelimesi teknik ve akademik dilde yaygın olarak kullanılır, özellikle matematiksel analizler veya sosyal bilimler gibi alanlarda. Örnek: **a.** الجزئيات في الاقتصاد: Ekonomideki kısmi analizler. **b.** نحتاج إلى حل جزئي للمشكلة (Problemin kısmi bir çözümüne ihtiyacımız var).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüz'î (جزئي) kelimesinin anlamında daralma ya da genişleme olmamış, kelime hem Arapçada hem Osmanlıca metinlerde benzer şekilde kısmi anlamıyla korunmuştur.

Cüz'iyye (جزئية) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“Cüz'iyye (جزئية) *sıf.* Cüz'î kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli: ‘*Vâridât-ı cüz'iyye: Az miktarda gelir.*’ ‘*Îrâde-i cüz'iyye.*’” (Ayverdi, 2010, s. 205).

Cüz'iyye (جزئية) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüz'iyye (جُزِّيَّة) kelimesi: Bir olayın veya durumun bir parçasıyla ilgili olan.” (El-Meâni, 2025). 2. “حركة جُزِّيَّة: Biyoloji bağlamında, bir organizmanın sadece bir kısmının hareketi.” (El-Meâni, 2025). 3. “كُسُور جُزِّيَّة: Matematikte, bir kesirin daha basit parçalara bölünmesi; yani daha küçük kesirlerin toplamının orijinal kesiri oluşturması.” (El-Meâni, 2025). 4. “الصِّيْغَةُ الْجُزِّيَّة: Kimya bağlamında, bir moleküldeki her bir elementin atom sayısını belirten formül.” (El-Meâni, 2025). 5. “تسوية جُزِّيَّة: Bir problemin kısmi çözümü; tamamen çözülmeyen, ancak sorunun bir kısmını halleden çözüm.” (El-Meâni, 2025). 6. “حادثة جُزِّيَّة: Küçük, önemsiz bir olay veya sorun.” (El-Meâni, 2025). Örnekler: “a. الكسر الجُزئي في (Canlı organizmalarda kısmi hareket). b. الحركة الجُزئية في الكائنات الحية (Matematikte kısmi kesir). c. الصيغة الجُزئية للمادة الكيميائية (Kimyasal bir maddenin kısmi formülü). d. حل مشكلة جُزئية (Bir problemin kısmi çözümü).” (Badawi & Hinds, 1986, s.158). 7. “Mısır Arapçasında جُزِّيَّة terimi özellikle bilimsel ve teknik bağlamlarda yaygın olarak kullanılır. Özellikle biyoloji, kimya ve matematik gibi alanlarda, bir bütünün küçük bir parçası olarak bahsedilen durumlar için sıklıkla tercih edilir.” (Badawi & Hinds, 1986, s.158).

Sonuç: Cüz'iyye (جُزِّيَّة) kelimesinin anlamı büyük oranda sabit kalmış, daralma ya da genişleme yaşanmamış olup hem klasik Arapçada hem Osmanlıcada bölgesel veya kısmi anlamını korur.

CÜZ'İYAT (جُزِّيَّات) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZ'İYAT (جُزِّيَّات) i. (Ar. *cuz'î* > *cuz'iyye*'nin çoğul eki *-āt* almış şekli *cuz'iyyāt*) 1. Değersiz, önemsiz, ufak tefekşeyler. 2. Eskiden ana ilimlerden ayrı olan ve ikinci derece sayılan ilimler: Bu nücüm ilminin cüz'iyâtı idrak edilmez (Kâtip Çelebi'den Seç.).” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZ'İYAT (جُزِّيَّات) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüz'iyat (جُزِّيَّات), تفصيلات (Detaylar, Ayrıntılar): Bir sorunun veya konunun küçük parçaları, her bir öge.” (El-Meâni, 2025). 2. “الجُزِّيَّات في المشكلة: Problemin küçük, ayrıntılı unsurları.” (El-Meâni, 2025). 3. “دخل في جُزِّيَّات المشكلة (Problemin ayrıntılarına girildi).” (El-Meâni, 2025). 4. “جُزِّيَّات: Bir şeyin küçük bölümlerini veya detaylarını ifade eder. Örneğin bir sorunun tüm yönleriyle değil de, sadece belirli kısmı ele alındığında, o

kısmı جُزْئِيَّات olarak tanımlarız.” (El-Meâni, 2025). 5. “جُزْئِيَّات وَكَلِّيَّات terimi, bir problemi veya durumu iki seviyeye ayırmak anlamında kullanılabilir: küçük detaylar (جُزْئِيَّات) ve genel büyük çerçeve (كَلِّيَّات).” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüz'iyat (جُزْئِيَّات) kelimesinin anlamda belirgin bir daralma ya da genişleme yoktur; klasik ve Osmanlıca kullanımda çoğul form olarak parçalar veya kısımlar anlamını sürdürür.

CÜZ'İYET (جُزْئِيَّة) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZ'İYET (جُزْئِيَّة) i. (Ar. *cuz*'den yapma mastar eki *-iyyet* ile *cuz'iyyet*) Cüz'î olma durumu, azlık.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZ'İYET (جُزْئِيَّة) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüz'iyyet (جُزْئِيَّة) kelimesi: Cüz'î olma durumu, Bir şeyin küçük bir parçası olma, azlık, sınırlılık.” (El-Meâni, 2025). 2. “Azlık (küçük miktar): Bir şeyin bütünü küçük bir kısmı olması durumu. Örnekler: **a.** جزئية المشكلة (Problemin küçük bir kısmı). **b.** جزئية الفهم: Anlayışın sınırlı veya dar bir kısmı.” (El-Meâni, 2025). 3. “جزئية terimi, bir şeyin tam değil, sadece küçük veya sınırlı bir kısmına işaret eder. Bu, bir durumu veya olayı tam olarak değil de sadece küçük bir kısmı üzerinden değerlendirme anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüz'iyet, Arapça kökenli bir terim olup, kısmi olma durumu, parçacıklık veya detaylılık anlamlarına gelir. Bütünün parçalarına ayrılması, ayrıntılı ve detaylı olma niteliğini ifade eder. Osmanlıca metinlerde de benzer şekilde, belirli bir bütünü küçük kısımlarını veya detaylarını belirtmek için kullanılmıştır. Anlam açısından önemli bir daralma ya da genişleme görülmemektedir.

CÜZUR (جُذُور) Kelimesinin Misalli Büyük Türkçe Sözlükteki Anlam ve Kullanımları:

“CÜZUR (جُذُور) i. (Ar. *cezr*'in çoğul şekli *cuzûr*) Cezrler, kökler.” (Ayverdi, 2010, s. 205).

CÜZUR (جُذُور) Kelimesinin Çağdaş Mısır Arapçasındaki Anlam ve Kullanımları:

1. “Cüzur (جذور): Bir bitkinin toprağa yerleşen, ona besin sağlayan, bitkinin büyümesini destekleyen kökleri.” (El-Meâni, 2025). 2. “Aynı zamanda bir şeyin temeli veya kökeni anlamında da kullanılır.” (El-Meâni, 2025). 3. “جذور المشكلة: Problemin kökenleri, temelleri.” (El-Meâni, 2025). 4. “جذور bir şeyin temeli ya da başlangıcı anlamında da kullanılabilir. Bu, bir durumun veya olayın kökenine inmek ya da köklerine dair bir inceleme yapmak anlamına gelir.” (El-Meâni, 2025).

Sonuç: Cüzur, Arapça kökenli bir kelime olup çoğul formudur ve kökler anlamına gelir. Bitkilerin veya herhangi bir şeyin temel dayanak noktalarını, köklerini ifade eder. Ayrıca mecazi olarak, bir meseleyi veya durumu oluşturan temel unsurlar anlamında da kullanılır. Anlamda belirgin bir daralma ya da genişleme olmamış, kelime hem fiziksel kökler hem de mecazi anlamdaki temel noktalar için kullanılmaya devam etmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerin anlam değişimlerini ve bu değişimlerin sebeplerini inceleyerek, dilsel evrimi ve kültürel etkileşimleri ortaya koymayı amaçlamıştır. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ün (C) maddesindeki Arapça kökenli kelimeler, çağdaş Mısır Arapçasındaki karşılıklarıyla mukayese edilmiştir.

Araştırma sonucunda, Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin bir kısmının orijinal anlamlarını koruduğu, bir kısmının ise anlam daralması, genişlemesi veya mecazlaşma gibi anlam değişimlerine uğradığı tespit edilmiştir. Bu değişimlere kelimelerin her kültürdeki farklı kullanımları sebep olmuştur. Her kültür, alınma kelimelerin orijinallerine temel anlamlarındaki benzerlik ilgisine sadık kalarak kendi ihtiyaçlarına göre yeni ve farklı anlamlar yüklemiştir. İşte bu durum, alınma kelimelerin anlamlarındaki değişimlerin asıl sebebinei oluşturmaktadır. Ayrıca diğer bir takım sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel etkenler de bu anlam değişimlerine zemin hazırlamıştır.

Misalli Büyük Türkçe Sözlük, bu tür anlam değişimlerini ve kelimelerin tarihsel süreçlerini detaylı bir şekilde sunarak, dilimizin zenginliğini ve evrimini belirgin hale getirmektedir. Sözlük, sadece yaşayan Türkçenin değil, tarihî metinlerde geçen kelimelerin de anlamlarını ve kullanımlarını örneklerle sunarak, dilbilim araştırmaları için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Bu çalışma, dil bilimine katkı sağlamayı hedeflerken, aynı zamanda sözlükbilim alanında yapılan çalışmalara da ışık tutmayı başarmıştır. Kültürlerarası etkileşimin bir yansıması olan bu dilsel değişimler, toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin dil üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin anlam değişimleri, dilin dinamik yapısını ve kültürel etkileşimlerin dil üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu çalışma da böyle bir olguyu gözler önüne sermektedir. Bu tür çalışmalar, dilbilim ve sözlükbilim alanlarında daha derinlemesine araştırmalar yapılmasına zemin hazırlamakta ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Al-Zamakhshari, M. (t.y.). *Asās al-Balāgha* (s. 121). Retrieved December 29, 2024.
- Ayverdi, İ. (2010). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Badawi, E., & Hinds, M. (2008). *A dictionary of Egyptian Arabic* (s. 146). Spoken Language Services.
- İbn Manzur. (1988). *Lisānū 'l-Arab* (13. cilt). Dâr Sâdır.
- Müellifler Kurulu. (1972). *مجمع اللغة العربية*. الوسيط المعجم. <https://shamela.ws/book/7028/107#p49>
- Omar, A. M. A. H. (2008). *Çağdaş Arap Dili Sözlüğü (Cilt 3)*. Kahire: Alam al-Kutub. Erişim adresi: <https://shamela.ws/book/29511/4761#p6> Erişim adresi: <https://shamela.ws/book/29511/4661#p5>
- Omar, A. M. A. H. (2008). *مجمع اللغة العربية بمعجم اللغة العربية المعاصرة*. <https://shamela.ws/book/29511/27109#p5>
- Omar, A. M. A. H. (t.y.). *Mu'jam al-lughah al-'Arabīyah al-mu'āşirah* (s. 342).
- Omar, A. M. A. H. (t.y.). *مجمع اللغة العربية المعاصرة* [Çağdaş Arapça Sözlük]. المكتبة الشاملة.
- Ömer, A. M. (2024). *المكتبة الشاملة*. (s. 414). *معجم اللغة العربية المعاصرة*. المكتبة الشاملة. <https://shamela.ws/book/7028/141#p31>
- Retrieved December 29,2024,from; <https://shamela.ws/book/29511/3740#p2>

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Almaany. (t.y.). *الجود*. Almaany Arapça Sözlük. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AC%D8%AD%D9%88%D8%AF/>
- Al-Maany. (t.y.). *جائر*. Al-Maany Arapça Sözlük. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AC%D8%B9%D8%A8%D9%87/>
- Al-Maany.(t.y.). *جائر*. Al-Maany Arabic Dictionary. Erişim adresi: <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AC%D8%B9%D8%A8%D9%87/>
- Almaany.(t.y.). *جيرة* [Çevrimiçisözlük]. Almaany Arabic Dictionary. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AC%D8%B9%D8%A8%D9%87/>
- Al-Majma' al-Lughawi al-'Arabi. (t.y.). *Al-Mu'jam al-Wasīt [The Intermediate Dictionary]*. Al-Maktaba Al-Shamela. Retrieved from <https://shamela.ws/book/7028/135>

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatma Zehra YILDIRIM	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	El-Ezher Üniversitesi
Fakülte	Beşeri Bilimler Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	